

**BARTIN
UNIVERSITY
JOURNAL OF
INSTITUTE OF
SOCIAL SCIENCES**

Vol:2 No:2 2017

JOMELIPS

**(JOURNAL OF
MANAGEMENT ECONOMIC
LITERATURE ISLAMIC AND
POLITICAL SCIENCES)**

Cilt:2 Sayı:2 2017

BARTIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JOMELIPS JOURNAL OF MANAGEMENT ECONOMICS
LITERATURE ISLAMIC AND POLITICAL SCIENCES

YÖNETİM, EKONOMİ, EDEBİYAT, İSLAMİ VE POLİTİK
BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 2547-9512

CİLT:2 SAYI 2 YIL: 2017

Sahibi:

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına

Rektör Prof. Dr. Orhan UZUN

Editör:

Yrd. Doç. Dr. M. Said CEYHAN Bartın Üniversitesi sceyhan@bartin.edu.tr

Bölüm Editörleri:

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KAMACI Bartın Üniversitesi İktisat akamaci@bartin.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ Bartın Üniversitesi İşletme ayhankarakas74@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Haluk ÖNER Bartın Üniversitesi Edebiyat honer@bartin.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Cüneyd AYDIN Bartın Üniversitesi İslami İlimler caydin@bartin.edu.tr

Doç. Dr. Mahmut BOZAN Kamu Yönetimi- Uluslararası İlişkiler Bartın Üniversitesi
mbozan@bartin.edu.tr

Doç. Dr. Alper AYTEKİN Yönetim Bilişim Sistemleri Bartın Üniversitesi

Mizanpaj:

Arş. Gör. Mehmet Akif PEÇE

Kapak Tasarımı:

Öğr. Gör. Mustafa Semih SARAOĞLU

Yayın Kurulu (Editorial Board)

Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN Dicle Üniversitesi abilen@gmail.com

Prof. Dr. Hamza ÇEŞTEPE Bülent Ecevit Üniversitesi hamzac@hotmail.com

Prof. Dr. İbrahim DELİCE Bartın Üniversitesi hidelice@bartin.edu.tr

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ Bartın Üniversitesi iceritli@bartin.edu.tr

Prof. Dr. Kahraman ÇATI Düzce Üniversitesi kahramancati@duzce.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Selami YILDIZ Düzce Üniversitesi selamiyildiz@duzce.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet ZELKA Üsküdar Üniversitesi mehmet.zelka@uskudar.edu.tr

Prof. Dr. Metin SABAN Bartın Üniversitesi metin.saban@bartin.edu.tr

Prof. Dr. Said KINGİR Sakarya Üniversitesi saidkingir@hotmail.com

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM Bülent Ecevit Üniversitesi ertugruly@beun.edu.tr

Doç. Dr. Mahmut BOZAN Bartın Üniversitesi mbozan@bartin.edu.tr

Doç. Dr. Şaban ESEN Bartın Üniversitesi sabanesen@bartin.edu.tr

Doç. Dr. Yasin BOYLU Gazi Üniversitesi yasinboylu@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KAMACI Bartın Üniversitesi akamaci@bartin.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ Bartın Üniversitesi ayhankarakas74@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Haluk ÖNER Bartın Üniversitesi honer@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. M. Said CEYHAN Bartın Üniversitesi sceyhan@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ÖZ Bartın Üniversitesi yasaroz@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Cüneyd AYDIN Bartın Üniversitesi caydin@bartin.edu.tr
Bilimsel Danışma ve Hakem Kurulu (Advisory and Review Committee)
Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN Dicle Üniversitesi abilen@gmail.com
Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN Giresun Üniversitesi ayse.ozcan@giresun.edu.tr
Prof. Dr. Aziz KUTLAR Sakarya Üniversitesi akutlar@sakarya.edu.tr
Prof. Dr. Bayram Zafer ERDOĞAN Anadolu Üniversitesi bezerdogan@anadolu.edu.tr
Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE Bartın Üniversitesi hidelice@bartin.edu.tr
Prof. Dr. Hamza ÇEŞTEPE Bülent Ecevit Üniversitesi hamzac@hotmail.com
Prof. Dr. İsmail CERİTLİ Bartın Üniversitesi iceritli@bartin.edu.tr
Prof. Dr. Kahraman ÇATI Düzce Üniversitesi kahramancati@duzce.edu.tr
Prof. Dr. M. Kemal AYDIN Sakarya Üniversitesi mkaydin@sakarya.edu.tr
Prof. Dr. Mehmet DUMAN Artvin Çoruh Üniversitesi mduman@artvin.edu.tr
Prof. Dr. Mehmet Selami YILDIZ Düzce Üniversitesi selamiyildiz@duzce.edu.tr
Prof. Dr. Mehmet ZELKA Üsküdar Üniversitesi mehmet.zelka@uskudar.edu.tr
Prof. Dr. Metin SABAN Bartın Üniversitesi metinsaban@bartin.edu.tr
Prof. Dr. Orhan BATMAN, Sakarya Üniversitesi obatman@sakarya.edu.tr
Prof. Dr. Rahmi YAMAK Karadeniz Teknik Üniversitesi yamak@ktu.edu.tr
Prof. Dr. Ramazan KILIÇ Dumlupınar Üniversitesi ramazan43@hotmail.com
Prof. Dr. Recep TARI Kocaeli Üniversitesi rtari@kocaeli.edu.tr
Prof. Dr. Said KINGİR Sakarya Üniversitesi saidkingir@hotmail.com
Doç. Dr. Asife ÜNAL, Bartın Üniversitesi aunal@bartin.edu.tr
Doç. Dr. Cahit AYDEMİR, Düzce Üniversitesi caydemir@dicle.edu.tr
Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM Bülent Ecevit Üniversitesi ertugruly@beun.edu.tr
Doç. Dr. Fatih YARDIMOĞLU Sakarya Üniversitesi fyoglu@sakarya.edu.tr
Doç. Dr. Ferah YILDIZ Kocaeli Üniversitesi rtari@kocaeli.edu.tr
Doç. Dr. Ferhat PEHLİVANOĞLU Kocaeli Üniversitesi fpehlivanoglu@kocaeli.edu.tr
Doç. Dr. İsmail KÜÇÜKAKSOY Dumlupınar Üniversitesi kucukaksoy@yahoo.com
Doç. Dr. M. Halis ÖZER, Dicle Üniversitesi halisozer1@hotmail.com
Doç. Dr. Mahmut BOZAN Bartın Üniversitesi mbozan@bartin.edu.tr
Doç. Dr. Şaban ESEN Bartın Üniversitesi sabanesen@bartin.edu.tr

Doç. Dr. Şevki ULAMA, Sakarya Üniversitesi ulama@sakarya.edu.tr
Doç. Dr. Yasin BOYLU Gazi Üniversitesi yasinboylu@gmail.com
Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKMAZ Bartın Üniversitesi aakmaz@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Ahmet KAMACI Bartın Üniversitesi akamaci@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZTEL Bartın Üniversitesi ahmetoztel@gmail.com
Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ Bartın Üniversitesi ayhankarakas74@gmail.com
Yrd. Doç. Dr. Cüneyd AYDIN Bartın Üniversitesi caydin@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖYÇÜ Bartın Üniversitesi ekoycu@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan TAYYARE Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fahrünnisa BİLECİK Bartın Üniversitesi fbilecik@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Haluk ÖNER Bartın Üniversitesi honer@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Hande KÜÇÜKÖNDER Bartın Üniversitesi hkucukonder@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Hande UYAR Bartın Üniversitesi handeuyar@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. İbrahim GÜMÜŞ Bartın Üniversitesi igumus@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. İsmail Fatih CEYHAN Bartın Üniversitesi ifceyhan@gmail.com
Yrd. Doç. Dr. Kürşat Şamil ŞAHİN Bartın Üniversitesi ksahin@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. M. Abdulmecit KARAASLAN Bartın Üniversitesi akaraaslan@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. M. Said CEYHAN Bartın Üniversitesi sceyhan@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Macit BALIK Bartın Üniversitesi mbalik@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Melih BAŞKOL, Bartın Üniversitesi mbaskol@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER Bartın Üniversitesi makayer@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZDEN Bartın Üniversitesi mozden@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Münir KUŞÇUZADE Bartın Üniversitesi mkuscuzade@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Ramazan ARSLAN, Bartın Üniversitesi rarslan@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN Bartın Üniversitesi serol@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Tuna BEŞEN DELİCE Bartın Üniversitesi tdelice@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ÖZ Bartın Üniversitesi yasaroz@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Yunus ABDURRAHİMOĞLU Bartın Üniversitesi yunusa@bartin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Yusuf BİLGİN Bartın Üniversitesi yusufbilgin@bartin.edu.tr

Sekreteryaya:

Arş. Gör. Mehmet Akif PEÇE Bartın Üniversitesi apece@bartin.edu.tr

Yabancı Dil Editörü:

Öğr. Gör. Pınar ÇELEBİ DEMİRARSLAN Bartın Üniversitesi pdemirarslan@bartin.edu.tr

**JOMELIPS-Journal of Management Economic Literature Islamic and
Political Sciences 2017 June Volume 2 Issue 2
Referee List**

**Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi 2017 Haziran
Cilt 2 Sayı 2 Hakem Listesi**

Doç. Dr. Mahmut BOZAN, Bartın Üniversitesi

Doç.Dr. Hammet ARSLAN, Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç.Dr. Süleyman Turan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Emre GÜLER, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. M. Said CEYHAN, Bartın Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ramazan ARSLAN, Bartın Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK, Bartın Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Mürsel ETHEM, Pamukkale Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. İnanetulla Azimov, İstanbul Aydın Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. SÜLEYMAN AĞRAŞ, Düzce Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Aytuğ Arslan, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hande UYAR, Bartın Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. YUNUS ABDURAHİMOĞLU, Bartın Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Mustafa YİĞİTOĞLU, Karabük Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Yusuf Bilgin, Bartın Üniversitesi

Değerli Akademisyenler;

Yoğun bir emekle hazırlanan Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (JOMELIPS), akademik alanda yeni bir ürün olarak Haziran 2016 sayısı ile Enstitü Kurulumuzun 11 Mart 2016 Tarih ve 2016-04/3 Sayılı kararı ile yayın hayatına başlamıştı. Dergimiz hakemli bir dergi olup, Haziran ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki sayı yayınlanmaktadır. Dergimiz Sosyal Bilimlerde, özellikle yönetim, ekonomi, edebiyat, İslami ve politik bilimler alanlarındaki bilimsel eserleri yayınlamaktadır.

Derginin yayın dili Türkçe olup, İngilizce ya da Türkçe yazılmış “araştırma makalesi”, “derleme”, “editöre mektup” ve “kitap yorumları” türünden metinleri, yazım kurallarına uygun hazırlanmış olması koşuluyla değerlendirmeye kabul edilmektedir. Değerlendirilmek üzere dergimize gönderilen metinlerin, daha önce yayınlanmamış, yayınlanmak üzere kabul edilmemiş ve yayınlanmak için değerlendirilme sürecinde olmaması gerekir. Yayınlanacak yazıların sorumluluğu yazara, telif hakkı Enstitümüze aittir. Dergimize gönderilen makaleler için herhangi bir gönderme veya işlem ücreti alınmamaktadır.

Bu sayımızda 8 makale yer almaktadır. Bu makalelerin tümü Türkçe kaleme alınmış ve sadece online olarak okuyuculara sunulmuştur. Böylece bir yandan derginin maliyeti minimize edilirken diğer yandan bilimsel araştırma yapan akademisyenlerin çok daha kolay bir şekilde makalelere ulaşma imkanı sağlanmış bulunmaktadır.

Dergimize bilimsel çalışmalarını göndermek isteyen akademisyen ve yazarlar, dergimizin Dergipark Ulakbim Sayfasındaki (<http://dergipark.gov.tr/login>) adresine üye olarak özgün akademik çalışmalarını online olarak gönderebilir ve tüm yayın sürecini takip edebilir. Hakemler ve yayın kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen çalışmalar hızlı bir şekilde yayın aşamasına getirilerek akademisyenlerin istifadesine sunulmaktadır.

Dergimizin yabancı alan indekslerine girebilmesinin alt yapısı hazırlanmakta ve uluslararası bir statüyü kazanması için gerekli hazırlıklar devam etmektedir. Böylece dergimizin ÜAK Doçentlik Kriterlerine uygun hale getirilmesi sağlanmış olacaktır.

Dergimizin yayım hayatı ve faaliyetlerinin yürütülmesinde her türlü destek ve teşviklerin esirgemeyen Üniversitemiz Rektörü Sayın Prof. Dr. Orhan UZUN’a şükranlarımı sunuyorum.

Dergimizin bütün sayılarında akademik çalışmalarını çok kısa sürede tamamlayıp göndermiş bulunan değerli bilim insanlarına, yardım ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Ana Bilim Dalı Başkanlarımıza, alan editörlerimize, hakemlerimiz ile özveri ile görev yapan yönetim ve yayın kurulu üyelerimize en içten şükranlarımı sunar; dergimizin Türk Bilim ve Eğitim dünyasına katkısının devam etmesini temenni ederim.

Dergimizin bu denli genç ve yeni açılmasına rağmen bugün itibariyle dergimiz 5.528 bilim insanı tarafından ziyaret edilmiş ve 13.323 kez yayınlarımızdan indirme işlemi gerçekleşmiştir. Dergimizin müteakip sayılarında da siz saygıdeğer akademisyenlerin,

akademik çalışmalarını dergimizde değerlendirmek üzere göndermeleri için çağrıda bulunurken Dergimize olan desteğiniz için şimdiden teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim. Tüm okuyucularımıza selam ve muhabbetlerimi sunarım.

Saygılarımla...

Dr. M. Said CEYHAN

Editör

İÇİNDEKİLER

EDİTÖR NOTU.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
Finansallaşma Sürecinde Amerika’da Yükselen Popülizm.....	106-116
Rising Populism In Financialization Process In The USA	
Türk Siyasetinde Refah Partisi Hanımlar Komisyonu Deneyimi.....	117-125
The Experience of the Welfare Party’s Women Commission in Turkish Politics	
Mavi Okyanus Stratejisi: Dünyadan ve Türkiye’den Örnekler.....	126-144
Blue Ocean Strategy: Cases From the World and Turkey	
Pavlus Hristiyanlığından Protestan Evanjelizmine Misyonerlik Süreci.....	145-161
Missionary Process From Christianity Of Paul To Protestant Evangelism	
Destinasyon Karar Verme Sürecinde Riskten Kaçınma Ve Yenilik Arama Davranışı Arasındaki İlişki.....	162-171
The Relationship Between Risk Avoidance And Novelty Seeking Behaviour In Destination Decision Making	
Arapça’da İ’tirâziyye Cümlesi.....	172-193
Objection Sentnces In Arabic	
Sürdürülebilir Turizm Açısından Kızılırmak Deltası Kuş Cennetinin Yerel Paydaşlar Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma.....	194-217
A Study On The Valuation Of Bird Sanctuary On The Kızılırmak Delta By Local Shareholders In Terms Of Sustainable Tourism	
İslam Ekonomisinde Sigortacılık ve Mülkiyet.....	218-248
An Analysis over Insurance and Property within Islamic Economics	
Makale Yazım Kuralları.....	249-252

Finansallaşma Sürecinde Amerika’da Yükselen Popülizm

Kaan YİĞENOĞLU^{1*}

¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erçiş İşletme Fakültesi, İktisat Bölümü, VAN

Öz

Bu çalışmada son günlerin çokça konuşulan popülizmin yükselişi ve nedenleri ele alınmaktadır. Artan popülizmin nedenleri arasında en önemlisi eşitsizliktir. Özellikle 1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalar sonucunda ülkeler arasındaki ve ülke içindeki sınıflar arasındaki eşitsizliklerin oldukça arttığı görülmektedir. Neoliberal politikalar emek aleyhtarı sonuçlar yaratarak orta sınıfın ekonomik gücünü azaltmıştır. Artan eşitsizliklerin en önemli kaynağı ise finansallaşmadır. Finansallaşma süreci ile birlikte sermaye sahipleri daha çok kazanırken orta sınıflar giderek erimeye başlamıştır. Bu durum finansallaşma sürecinin toplumun genelini aleyhine işleyen bir süreç olduğunu göstermiştir. Günümüz popülizminin arkasında yatan işte bu finansallaşma sürecinin yol açtığı sosyo-ekonomik problemlerdir. Bu çalışmada finansallaşma süreci ile artan gelir ve servet eşitsizliklerinin ABD örneği üzerinden popülizmin yükselişi ile bağlantısı kurulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansallaşma, Eşitsizlik, Popülizm, Küreselleşme, Uluslararası Ekonomi

Rising Populism In Financialization Process In The USA

Abstract

In this study, rising populism and its causes are discussed. The most important reason for rising populism is inequality. Especially after 1980, as a result of the neoliberal policies, inequalities between the countries and within the country seem to increase considerably. Neoliberal policies have reduced the economic power of the middle class. The most important source of increasing inequalities is financialization. With the financing process, the middle classes gradually began to melt while capital owners earned more. This has shown that the financial process is a process that is against the general public. What lies behind today's populism is the socio-economic problems caused by this financial process. In this study, it is tried to establish the connection between the financial process and rising populism of income and wealth inequalities over the USA sample.

Keywords: Financialization, Inequality, Populism, Globalization, International Economy

GİRİŞ

Son aylara damgasını vuran en önemli gelişme popülizmin yükselişi olmuştur. Siyasette değişim rüzgarları estiren popülizm üzerine çok sayıda konuşma yapılmış ve makaleler yazılmıştır. Popülizm rüzgarını arkasına alan partilerin oy oranları ciddi şekilde

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Kaan YİĞENOLU; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erçiş İşletme Fakültesi,
İktisat Bölümü, E-mail: yigenoglu2@gmail.com

Geliş (Received) :
10.06.2017

Kabul (Accepted) : 25.07.2017

Basım (Published) : 31.12.2017

yükselmiştir. Anketlerde kaybetmesine ihtimal verilmeyen partiler popülizm dalgasından kurtulamamış ve iktidarı kaybetmişlerdir.

Popülizm dalgasının yükselmesinin nedenlerini küreselleşme sürecinde bulmak mümkündür. Küreselleşme sürecinin bir yanda kazananları diğer yanda kaybedenleri olmuştur. Ancak hangi taraftan bakılırsa bakılsın bu süreçte orta sınıfların eridiği görülmektedir. Günümüz popülizminin yükselişinde orta sınıfın tekrar eski gücüne kavuşma isteği vardır. Orta sınıfların isteği ise küreselleşme süreci ile kaybettikleri ekonomik güçlerini geri kazanmaktır.

Küreselleşmenin belki de en çok eleştirilen tarafı gelir dağılımında yol açtığı eşitsizliklerdir. Bazı ülkelerin diğerlerine göre daha çok kazançlı çıktığı, bazı sınıfların diğerlerine göre daha avantaj sağladığı bu süreç sonunda ülkeler ve sınıflar arasındaki dağılımda ciddi eşitsizlikler olmaya başlamıştır. Bu eşitsizliğe karşı toplumlarda bir karşı tepki oluşmaya başlamış ve bu da kendini popülizm olarak dışa vurmuştur.

1. Finansallaşma Sürecinde Artan Eşitsizlik

1980 sonrası dönemde üzerinde en çok konuşulan kavram belki de küreselleşmedir. Başlangıçta küreselleşmenin kaçınılmaz bir süreç olduğu ve tüm ülkelerin bu süreçten fayda ile çıkacağı düşünülmüştür. Ancak bugün gelinen noktada küreselleşmenin başlangıçta söylendiği gibi olmadığı anlaşılmaktadır.

Küreselleşme sürecinin dezavantajlarını daha yakından yaşayan ülkelerde sistem karşıtı hareketler başlamıştır. Zaman zaman şiddete varan bu hareketler genel olarak sistem içerisinde yasal sınırları aşmayacak şekilde devam etmiştir. Bu hareketlerin nedenlerini yine küreselleşme sürecinde aramak gerekmektedir. Çünkü bu hareketler küreselleşme sürecinde uygulanan politikaların sonuçlarına karşı yapılmaktadır.

Ülkeler ve sınıflar arasındaki artan eşitsizliği genel olarak küreselleşme süreci ile bağlantılı açıklamak gerekmektedir. Ancak böylesine giderek artan eşitsizliğin sebebini salt küreselleşme süreci ile açıklamak genel bir yaklaşım olmaktadır. Bu eşitsizliğin asıl sebebi finansallaşma sürecidir. Bu nedenle finansallaşma ile eşitsizlik arasındaki ilişkiyi açıklamak çok daha önemlidir.

Finansallaşmanın günümüzde aldığı şekil 20. yüzyılın başlarındakinden oldukça farklıdır. Bu farklılığın birçok nedeni bulunmakla birlikte en önemli nedenlerinin başında bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişim ve gelişim gelmektedir. Bu sayede finansal işlemlerde hız ve kolaylık sağlanarak finans piyasaları büyümüş ve bu piyasalardaki işlem hacmi hızlı şekilde artmıştır.

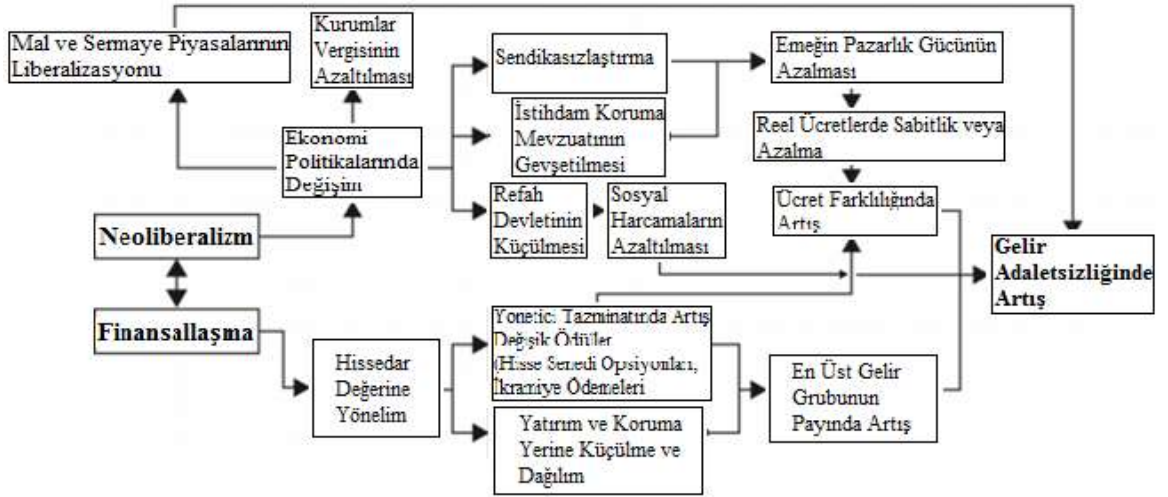
Günümüzde finans piyasalarındaki işlem tipleri, işlem hacmi ve aktörler başlangıçtakine göre değişmiştir. Bu değişiklik sonucu finans piyasaları daha karmaşık hale gelmiştir. Ancak finans piyasalarının işleyiş mekanizması ve mantığı devamlılığını korumaktadır. Bu nedenle finans piyasalarının şekil olarak değiştiğini ancak içerik olarak başlangıçtakiyle benzerlikler olduğunu söylemek mümkündür.

Finansallaşma üretimden kopuk bir ekonomik yapıyı ifade etmektedir. Günümüzde üretimden bağımsız bir ekonomik sistemin sonuçlarını yakından görmek mümkündür. Daha öncesinde ise finansal piyasaların reel ekonomiyi destekleyecek şekilde kullanıldıkları ve bu anlamda ekonominin geneli için pek de sorun oluşturmadığı bilinmektedir.

2. Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar nispeten iyi giden sistem 1970'lerde durgunluk ile karşılaşmıştır. Bu durgunluğa karşı çözümler üretilmeye başlanmıştır. O dönemde özellikle Keynesyen politikalara olan güven sarsılmıştır. 1970'lerin durgunluğunu aşmak için sermayenin finansal alanda değerlendirilmesinin önü açılmıştır. Bu sayede sermayenin dış piyasalara açılması da mümkün olmuştur.

Ancak 1980 sonrasındaki neoliberal dönemde finansallaşma oldukça hız kazanmıştır. Artık sermaye ölenemez biçimde yeni kâr alanları bulmaya başlamıştır. Sermaye hareketliliğinin önündeki engellerin kaldırılması sermayenin dünya çapında dolaşmasını sağlamıştır. Bu durum sermayenin lehine ve diğer üretim faktörlerinin aleyhine sonuçlar oluşturmuştur. Bu sonuçlara uygun en iyi örnek için ABD'deki firmaların 1980 sonrasındaki kazanç ve istihdam oranları arasındaki değişimin incelenmesi gerekmektedir. ABD'de 1982'den 1989'lara kadar en büyük firmaların kazançları ve istihdam oranları arasında paralellik söz konusudur. Bunun anlamı firmalar büyürken istihdam oranları da artıyor ve böylece sermaye ve emek arasında büyük gelir farklılıkları oluşmuyordu. Ancak 1990 sonrası finansallaşma sürecinin hız kazandığı dönemde

firmaların gelirleri artmaya devam ederken istihdam oranları azalmaya başladı. 1990 sonrasında finansallaşma süreci sermaye lehine gelişirken emek bu süreçten dışlanmıştır (Devey, 2013:182).

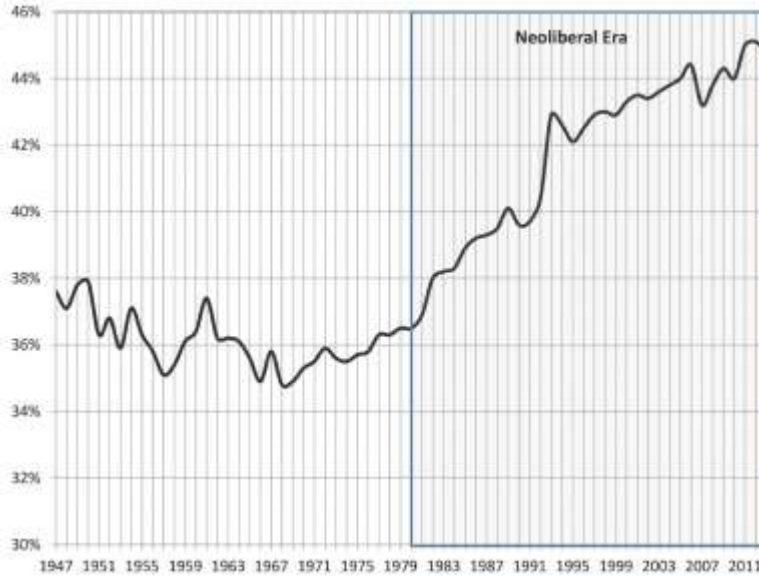
Şekil 1: Finansallaşma-Gelir Dağılımı İlişkisi

Kaynak: (Dünhaupt, 2014:8)

Şekil 1’de finansallaşma ile gelir dağılımı arasındaki ilişki gösterilmektedir. Şekle göre finansallaşma ile neoliberalizm arasındaki ilişkiye bağlı olarak çeşitli sonuçlar ortaya konulmaktadır. Buna göre neoliberalizmle birlikte finansallaşma öncelikle ekonomi politikalarındaki değişim ile kendini göstermektedir. Bu tespit neoliberal politikaları benimseyen ülkelerin tümü için doğrulanmaktadır. Neoliberalizm öncesi ve sonrasındaki ekonomi politikalarındaki keskin değişiklikler bilinmektedir. Ekonomi politikalarındaki değişiklik farklı yollarla olmaktadır. Şekle göre bunlar;

- Mal ve sermaye piyasalarının liberalizasyonu,
- Kurumlar vergisinin azaltılması,
- Sendikasılaştırma,
- İstihdam koruma mevzuatının gevşetilmesi,
- Refah devletinin küçültülmesidir.

Mal ve sermaye piyasalarının serbestleştirilmesi doğrudan gelir dağılımında adaletsizlikle sonuçlanmıştır. Diğer yandan refah devletinin küçültülmesi sosyal harcamaların azalmasına bağlı olarak gelir dağılımını bozmuştur. Ayrıca sendikasılaştırma ve istihdam koruma mevzuatının gevşetilmesine bağlı olarak emeğin pazarlık gücü azalmış ve reel ücretlerde azalma meydana gelmiştir. Finansallaşma süreci ise en üst gelir grubunun payında artış yaratarak gelir dağılımındaki adaleti bozmuştur.

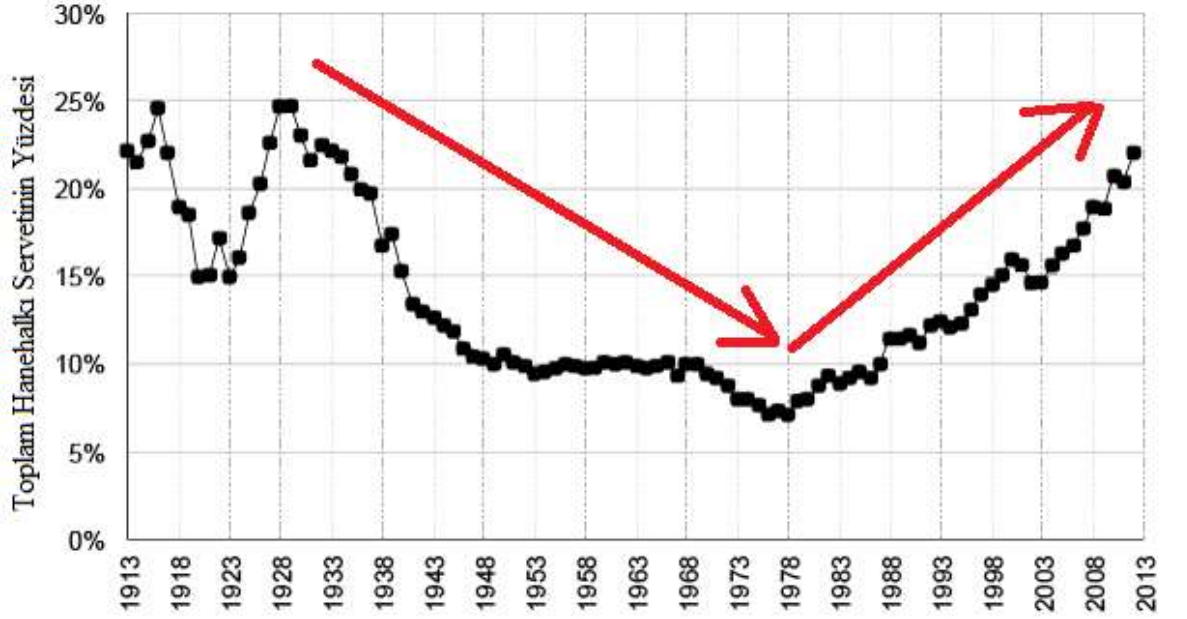

Şekil 2: ABD’de Gini Katsayısının Gelişimi

Kaynak: (Shaikh, 2017:24).

Finansallaşma süreci ve neoliberal politikalar sonucunda ABD’de gelir dağılımı hızla bozulmuştur. Şekil 2’de 1947-2011 döneminde ABD’de Gini katsayısının gelişimi gösterilmektedir. 1949’da 0,38’de olan katsayı uygulanan politikalara bağlı olarak gelir dağılımındaki iyileşme sonucu 1957’de 0,35’e kadar düşmüştür. Bu yıldan itibaren yükselmeye başlamış ve 1961’de 0,37’ye yaklaşmıştır (Shaikh, 2017:24).

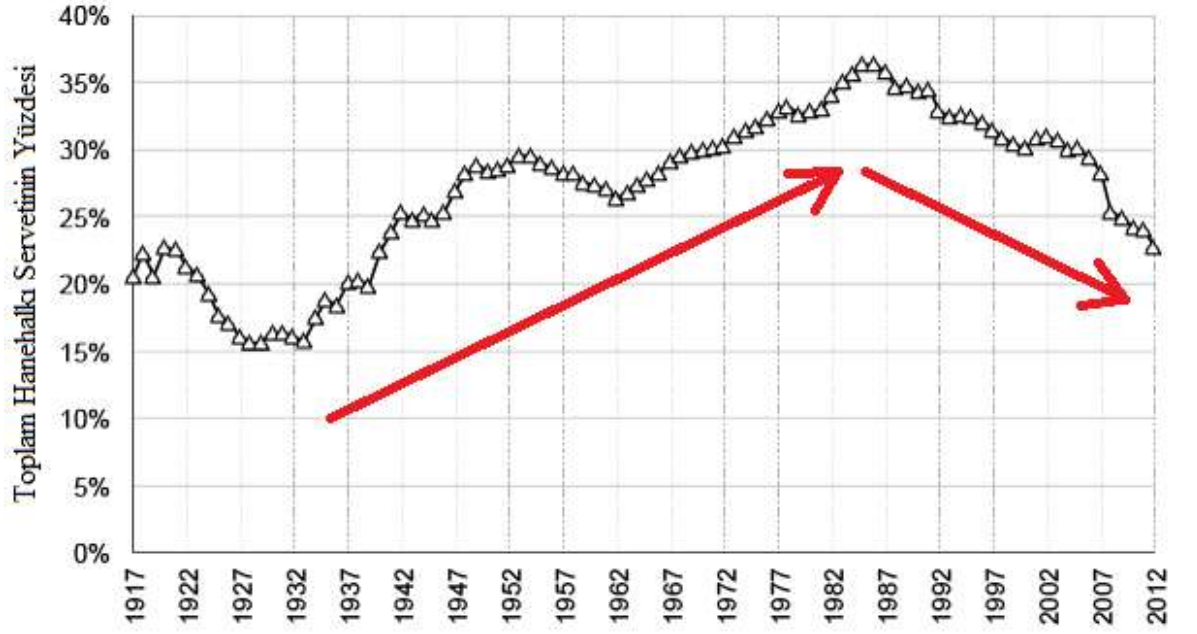
1961-1979 döneminde inişli çıkışlı seyrine devam etmiştir ancak bu dönemde genel olarak 0,34 ile 0,36 arasında kalmıştır. Neoliberal dönemin başlangıcı olan 1979 yılı kırılma noktasıdır. 1979’dan itibaren Gini katsayısı gelir dağılımındaki adaletsizliğin bir sonucu olarak hızla artmaya başlamıştır. 1979-2011 döneminde artışını sürdüren katsayı 2011’de 0,45’e kadar yükselmiştir.

Şekil 3: ABD’de En Üst % 1’in Servet Payı

Kaynak: (Saez ve Zucman, 2014:51)

Şekil 3’de ABD’de 1913-2013 döneminde toplam hanehalkı serveti içerisinde en üst gelir grubunun servetteki payının değişimi gösterilmektedir. Genel olarak incelendiğinde 100 yıllık dönemde gelir grubunun en üstünde yer alan %1’lik kesimin servet payı 1978’e kadar düşüş eğilimindeyken bu yıldan sonra yükselişe geçmektedir. 1978 yılı kırılma noktası kabul edildiğinde üst gelir grubunun servetten aldığı pay U şeklinde bir görünüm vermektedir.

Şekil 4: ABD’de En Alt % 90’ın Servet Payı

Kaynak: (Saez ve Zucman, 2014:62)

Şekil 4’de ise 1917-2012 döneminde ABD’de nüfusun en alt gelir grubunu oluşturan %90’lık kesimin servetten aldığı pay gösterilmektedir. 1932’den 1980’lerin sonuna kadar yükselme eğiliminde olan bu kesimin payı 1980’lerin sonundan itibaren düşüşe geçmektedir. Nüfusun büyük kesimi için uzun yıllar sonucu elde edilen kazanımların 1980’lerle birlikte kaybedildiği söylenebilir.

1.1. Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin Bir Sonucu Olarak Yükselen Popülizm

Popülizm, halkın artan gelir adaletsizliği ve güvencesizliğe karşı devletin yeterince kendilerini koruyamadığı düşüncesiyle artmaya başlamıştır. Diğer anlamda popülizm halkın taleplerine cevap veremediğini düşündükleri mevcut iktidar veya ideoloji yerine tam zıt ideolojiye doğru tepkisel bir yöneliş içinde olmalarını ifade etmektedir. Bu şekliyle halkın sisteme dahil olma çabalarının bir sonucu olarak popülizmin yükselişinden bahsedilebilir.

ABD’de popülizmin yükselişi ekonomik ve/veya sosyal nedenlere ağırlık verilerek açıklanmaktadır. Bu çalışmada popülizmin ekonomiden kaynaklı nedenlerine

değinilmektedir. Popülizmin yükselişi sosyal bir olay olarak görüldüğü taktirde ekonomik ve sosyal sebeplerin iç içe olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Popülizmin yükselişi demokrasinin geleceği ile ilgili kaygıları da beraberinde getirmiştir. Ekonomik ve sosyal adaletsizliklerin olduğu her yerde ve zamanda popülist hareketler ve popülist liderler olmuştur. Söz konusu adaletsizliklerin arttığı zamanlarda popülist söylemlere ilgi artmış ve popülist liderler iktidarları kazanmıştır. Popülizm bu anlamda bir siyaset yapma şekli olarak ortaya çıkmıştır.

Popülizm sisteme ve sistemin unsuru olarak kurumlara olan güvensizliğin bir yansımasıdır. Mevcut sistemin ve kurumların yetersiz olduğu inancının yaygınlaşması bir iç veya dış unsura karşı tepkinin gelişmesine neden olmaktadır. Bu durum demokratik değerlere olan güveni zedelemektedir. Popülizmin yükselişi demokrasinin geleceği ile ilgili kaygıları da beraberinde getirmiştir.

Kurumlara olan güvenin azalması ile bir lidere güvenme ihtiyacı artmaktadır. Ekonomik ve sosyal adaletsizliklerin olduğu her yerde ve zamanda popülist hareketler ve popülist liderler olmuştur. Karizmatik lider olarak tanımlanan bu liderlerin özelliği sistemin dışından gelmiş olmalarıdır.

ABD’de Donald Trump’ın başkan seçilmesi ABD tarihi ve demokrasisi için bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Başkanlık seçimlerindeki vaatleri incelendiğinde Trump’ın popülist rüzgarın farkında olduğu ve bu rüzgarı arkasına alacak söylemlerde bulunduğu gözlemlenmektedir.

Trump’ın başkan seçilmesinin bir farkı sistemin dışında sayılmayacak bir kişinin seçimi kazanmış olmasıdır. Başkanlık seçimlerinde ABD halkı kendilerini sahiplenecek bir lider arayışı içinde olduklarından yıllardır biriken ABD politikalarına karşı söylemler geliştiren Trump’ı başkan seçmişlerdir. Bu durum sistem dışı hareketlerin siyasi boyuttaki bir yansıması olarak görülebilir.

Son 2008 iktisadi krizi ve ABD’nin Ortadoğu’da yaptığı yüksek askeri harcamalar ABD’de halkın büyük kesiminin tepkisine yol açmıştır. ABD’de popülist dalganın yükselmesi sistemin neden olduğu bu tür iktisadi ve sosyal krizlerin belirli aralıklara tekrarlanması ve refahın tüm kesimlere adaletli şekilde dağılmamasının bir sonucudur.

Nitekim Trump'ın seçimlerden önceki Ortadoğu'dan ABD askerini geri çekme söylemi ABD halkında karşılık bulmuştur.

Popülist söylemin bir özelliği de ötekileştirici bir nitelik taşımasıdır. Ötekileştirme aslında halkın refah kaybına neden olan unsurların tespit edildiği ve bunlarla mücadele edildiği takdirde halkın büyük kesiminin kendilerini yeniden sistemin bir parçası hissedecekleri şeklinde algılanmaktadır. Bu nedenle Trump'ın İslamafobik ve göçmen karşıtı söylemlerinin halkta ilgi uyandırdığı düşünülebilir.

Dünyanın giderek kaos ve belirsizlik çağına doğru sürüklendiği bu dönemde ABD halkı geleceğini bu belirsizlikten koruma arayışı içindedir. ABD halkı geleceğe dair umutlarını devam ettirmek istemektedir ve bu nedenle kendisine en yakın söylemleri olan lidere ilgi duymaktadır.

Bu durumun Aristo mantığına geri dönüş ile açıklanması mümkündür. Bilindiği gibi Aristo mantığında ara durum veya belirsizlik yoktur. Netlik vardır. Net olmak için de bir şeyin kendisiyle özdeşliği ve ötekiyle farklılığı kesin olarak ifade edilir. Buna göre bir şey ya siyahtır ya beyazdır. Ara durumlarla ilgilenilmez.

ABD'de halkın ekonomik ve sosyal olarak durumunun kötüye gitmeye devam etmesi, dünyada artan kaos ve çatışma durumu halkın daha net söylemleri olan ve basit çözümler sunan liderlere ilgisini artırmıştır. Halk rasyonel ve uzun vadeli çözümler yerine daha duygulara hitap eden ve basit çözümler sunan liderlere yönelmektedir. Bu durum ise sistem içinden veya dışından olsun farketmeksizin bu söylemi geliştirebilen liderleri iktidara taşımaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

ABD'de Trump'ın Başkan seçilmesiyle birlikte popülizm tartışmaları başlamıştır. Popülizmin en önemli sebeplerinden birisi de gelir dağılımındaki adaletsizliktir. ABD'de gelir dağılımındaki adaletsizlik 1980'lerden itibaren artmaktadır. ABD'de refahın bu şekilde adaletsiz dağılımı halkın tepkisine neden olmaktadır. Popülizm, halkın bu tepkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin temelinde finansallaşma bulunmaktadır. ABD’de finansallaşma neoliberal dönem ile hız kazanmıştır. Neoliberal dönem ile birlikte devletin ekonomideki rolü azaltılmaya ve sermaye hareketlerinin önündeki engeller kaldırılmaya başlanmıştır. Devletin ekonomi politikaları üzerindeki hakimiyeti azalmıştır.

Finansallaşma süreci hız kazandıkça halkın büyük bir kesiminin refah artışından aldığı pay azalmıştır. Belli bir azınlığın refahı artmaya devam etmiştir. Üst gelir ve alt gelir grupları arasındaki gelir farkı açılmaya başlamıştır. 2008 iktisadi kriziyle birlikte bu durum net bir şekilde kendini göstermiştir.

Finansallaşma süreci ABD’de orta kesimin de erimesine neden olmuştur. 1980 sonrası neoliberal dönemin başlangıcında orta kesim nispeten iyi durumdayken günümüzde orta kesimin durumunun giderek kötüleştiği görülmektedir. Orta ve alt gelir grubun durumundaki gerileyiş bu kesimlerin tepki verme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Halkın bu tepki verme ihtiyacının farkında olanlar fırsatı iyi kullanmışlardır. Halkın tepkisinin hedefinde mevcut iktidarlar vardır. Bu süreçte halk mevcut iktidarlar yerine alternatiflere daha çok şans vermeye başlamıştır. Özellikle Trump’ın ABD’yi ekonomik ve siyasi açıdan yeniden büyüteceğine vaatleri halkta bir karşılık bulmuştur. Trump ortaya çıkan popülizm rüzgarını arkasına almayı bilmiştir. Sistemin içinden gelen bir lider olmasına karşılık mevcut sisteme yönelik eleştirileri halkı cezbetmiştir. Bunun yanı sıra Trump’ın göçmen karşıtı söylemleri ve Ortadoğu’dan ABD askerlerinin çekileceği yönündeki vaatleri de halkın Trump’a karşı güvenini artırmıştır.

KAYNAKÇA

Devey, Donald Tomaskovic., Lin, Ken-Hou. (2013). Financialization: Causes, Inequality Consequences, and Policy Implications, North Carolina Banking Institute, 18:1.

Dünhaupt P. (2014). An empirical assessment of the contribution of financialization and corporate governance to the rise in income inequality, Institute for International Political Economy, Berlin, Working Paper, No. 41.

Saez, Emmanuel, Zucman, Gabriel (2014). Wealth Inequality In The United States Since 1913: Evidence From Capitalized Income Tax Data, NBER Working Paper, No. 20265

Shaikh, Anwar. (2017). Income Distribution, Econophysics and Piketty, Review of Political Economy, 29:1, 18-29, DOI: 10.1080/09538259.2016.1205295

Türk Siyasetinde Refah Partisi Hanımlar Komisyonu Deneyimi

ÖZ

Türk siyasetinde ana akım İslamcı hareket Milli Görüş partileri tarafından temsil edilmiştir. Milli Görüş hareketi, 12 Eylül askeri müdahalesi sonrası Refah Partisi (RP) adını almıştır. Yargısal aktivizm ve popüler siyasal kültür üzerinden üretilen gerici iktidar itihamlarına karşın Milli Görüş partileri, sistemin kenarına itilen kesimlerin rejimin merkezine doğru taşınmasında başat aktör olmuştur. Milli Görüş hareketi “gelenek” bağlamında süreklilikleri ihtiva etmekle beraber, zamanın ruhuna uygun olarak önemli siyasal değişimler geçirmiştir. RP’nin 1990 sonrasında farklı siyasal toplumsal sınıfları “eklektik” bir şekilde kapsayabilmesinde yeni siyasal aktörleri dolaşıma sokabilmesi önem arz etmektedir. Bu aktörlerden en önemlisi RP’nin Hanımlar Komisyonu ve üyeleridir. Çalışmamız, temel düzeyde RP Hanımlar Komisyonuna, insan kaynağı, örgütlenme ve faaliyetlerine odaklanmaktadır. Özel alandan çıkarak kamusal alana katılan Refah Partili kadınların şahsi olarak kazandıkları sosyal ve siyasal statünün yanında büyük resim olarak Milli Görüş hareketi ve Türk modernleşmesine yaptıkları katkı ayrıca ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: Milli Görüş, Refah Partisi, İslamcı Kadın, Refah Partisi Hanımlar Komisyonu

The Experience of the Welfare Party’s Women Commission in Turkish Politics

ABSTRACT

In Turkish politics, the mainstream Islamist movement was represented by the Milli Görüş (National Outlook in English) parties. The National Vision movement took the name of the Welfare Party (RP) after the September 12 military intervention. Although the movement was accused of being politically reactionary through judicial activism and popular political culture, it played a big role to lead ostracized people to have a say in the center of the regime. It is observed that the National Vision movement involves significant continuities

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Ömer Baykal, E-mail: omrbaykal@gmail.com

Geliş (Received) : 13.11.2017

Kabul (Accepted) : 05.12.2017

Basım (Published) : 31.12.2017

in the context of "tradition" while it also undergoes major political changes in accordance with the spirit of time. It is important that the RP could mobilize new political actors in the post-1990 period to be able to get different political social classes together. It is safe to say that the most important of these actors was the commission and members of the RP's women committee. Our work focuses on the RP's women commission in terms of human resources, organization and activity at a basic level. In addition to the social and political status of the women in the RP who attended to the public sphere from the private area, this study will also discuss on the National Vision movement and its contributions to Turkey's modernization process in the big picture.

Key words: National Outlook, Welfare Party, Islamic Woman, Welfare Party, Women Commission

1. GİRİŞ

12 Eylül askeri rejiminin siyasal alanı tıkamak adına yaptığı en önemli aksiyonlardan birisi, partilerin kadın ve gençlik örgütlenmesinin yasaklanmasıydı. Kadınların kamu kudreti aracılığıyla sisteme dışına itilmesi, depolitize edilmesi karşısında başta Refah Partisi (RP) olmak üzere siyasal partiler yeni çözüm yolları üretme yoluna gittiler. 1990 yılında RP'nin geçirmiş olduğu siyasal söylem değişikliğine koşut olarak kadın kolları yerine ihdas edilen Hanımlar Komisyonu, cumhuriyet tarihi içerisinde eşine az rastlanır bir şekilde politik sonuçları belirlemiştir. RP Hanımlar Komisyonu üyeleri, sadece partileri için oy talep eden bir parti mensubu olarak değil; aynı zamanda İslamcı kadın bağlamında 1980 sonrası ev ile kamusal alan arasında ihdas edilmiş olan terkinin kitleselleşmesini sağlayan aktör olarak politik alana katılmışlardır. Çalışmamızda RP Hanımlar Komisyonu, kuruluş, örgüt ve faaliyet bakımından incelenecek; komisyonun RP'ye ve Türk siyasetine olan katkısı değerlendirilecektir.

2. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ ve "POLİTİK KADIN"

Milli Görüş hareketinin iki kurucu partisi olan, Milli Nizam Partisi ve Milli Selamet Partisi'nde fiili anlamda kadın kolları bulunmamaktaydı. Kadınlar ile parti arasındaki ilişki partiye yakın kişilerin vermiş olduğu kadın, ahlak ve din konulu konferanslar ile sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla, kadınların kamusal alan ile olan irtibatı bu konferanslar üzerinden

işlemiştir. En önemli konferans da parti lideri Erbakan'ın vermiş olduğu "Doğu'da Batı'da ve İslam'da Kadın" adlı faaliyetidir. Erbakan, seküler düşünce karşısında İslam'ın iktisadi, toplumsal ve şahsi perspektifini, Soğuk Savaş düalizmi üzerinden açıklamaktaydı (Erbakan, 2014). Genel Başkan Erbakan'ın eşi Nermin Erbakan'ın verdiği ve on bine yakın izleyicinin katıldığı "Milli Görüş'te Kadınların Yeri" isimli konferansta da Milli Görüş tarihi açısından önemli bir olay olarak yerini almıştır (Aktaş, 1990).

RP, güçlü teşkilatlanmasının yanında İslamcı hareketin en dinamik ve dayanışmacı örgütüne sahiptir. Fakat bu dayanışmacılık farklı kesimlere açılmayı engellediği gibi içe kapanmayı da tetiklemekteydi (Çakır, 1995). 1990 Sonrası partide gelişen yeni siyasi dil, klasik parti tabanı haricinde de partiyi anlatma ve kendileri hakkında siyasal kültürde üretilen söylemleri ortadan kaldırma imkanını vermiştir. Bu zamana kadar Milli Görüş hareketi içerisinde ön plana çıkmayan, bir adım geride duran ya da durmak zorunda bırakılan kadınlar, edindikleri yeni konum üzerinden özel ve kamusal alanın yanında politik alanı da belirleyecektir.

RP programı incelendiğinde aile, milletin ve milli eğitimin temel birimi olarak görülürken huzur, saadet ve selamet içerisinde yaşaması öngörülürmüş; ailenin, yıkıcı her türlü maddi manevi tesirden korunması hedeflenmiştir (mad.8) (Refah Partisi Tüzük ve Programı, 1985). Parti programında, aileye ayrılan maddede kadınlara ayrıca bir bahis açılmamıştır. RP'nin program ve söylem bakımından 1980 ikinci yarısına kadar ana akım Milli Görüş partilerinden bir farkı bulunmamaktadır. Parti içerisinde kadınların aktif olarak görev alması gerektiği 1987 yılı genel seçimleri sonrası gündeme gelmiş fakat parti içerisindeki muhafazakar tutum bu çıkışı engellemiştir. Parti söylemindeki değişiklik doğrultusunda *Refah Partisi 1990 Yılı İstanbul İl Çalışma Programı*'nda hanımlara yönelik mevcut çalışmaların eksik olduğu belirtilmiş ve acil çözüm üretilmesi gereken konular olarak altı çizilmiştir (Arat, 1999a)

3. REFAH PARTİSİ VE HANIMLAR KOMİSYONU DENEYİMİ

Hukuki olarak kurulmasına izin verilmeyen kadın teşkilatına "hanım komisyonu" ismini vermek hukuki bir problemi aşmanın yanında "muhafazakar" bir tanımlamayı da ifade etmektedir (Arat, 1999a). Hanımlar Komisyonu tanımlaması muhafazakar olmasına karşın kendi içerisinde kuralları bulunan, lider merkezli bir yapı için oldukça yenilikçi bir

çalışmaya işaret etmektedir. Komisyonun kurucu ismi, RP İstanbul İl Başkanı R. Tayyip Erdoğan'dır. Erdoğan'ın Hanımlar Komisyonu bağlamında yapmış olduğu çıkış, partiyi geniş kesimler ile buluşturmasının yanında Milli Görüş hareketi ve Türk siyaseti açısından uzun vadeli değişimleri tetiklemiştir.

Hanımlar Komisyonu, hedefini, değişen dünya şartlarında hanımların meselelerini tespit ederek çözümler getirmek, istismarı önlemek, toplumdaki layık oldukları yeri almalarını sağlamak olarak belirlemiştir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için, il ve ilçe düzeyinde hanımlar komisyonlarının kurulması, her ay il ve ilçe üyelerinin katılımıyla genişletilmiş istişare toplantılarının yapılması, hanımların sorunları ile ilgili seminer ve konferans tertip etmek, hanımların sorunlarına Milli Görüş'ün çözümlerini ortaya koyan tezler hazırlamak, kermes, tiyatro ve defile düzenlemek, hitabet yeteneği olan hanımları parti çalışmalarına dahil etmek olarak sıralamaktadır (İstanbul İl Teşkilatı 1993 Çalışma Programı, tarihsiz). Hanımlar Komisyonu, diğer parti komisyonları gibi bir adlandırmaya sahip olsa da (kamu görevlileri komisyonu, işçi komisyonu, engelliler komisyonu, emekliler komisyonuna vb.) parti yapılanmasına paralel, kendi içinde dikey şekilde gelişen büyük bir organizasyona sahiptir (Arat, 1999b). Hanımlar Komisyonu, il bazında örgütlenmenin yanında illerden ilçelere, ilçeler mahallelere, mahalleler de sokaklara ve sandığa kadar parti mensuplarına tahsis edilmiştir. Öncelikle Ankara, İzmir, Antalya, Konya, Samsun Bursa Erzurum ve Sivas'ta kurulan Hanımlar Komisyonu ilerleyen süreçte ülke sathına yayılmıştır. Hanımlar Komisyonu, faaliyetlerin müzakere edildiği, yukarıya raporlandığı ve müteakip dönem için çalışmaların yapıldığı aylık ilçe, il ve genel merkez kadın divanı toplantıları düzenlenmiştir. Divan toplantıları, yapılan faaliyetlerin bilgilendirildiği ve müzakere edildiği bir yer olmanın yanında yapılan puantaj neticesinde rekabet alanına da işaret etmektedir (Eraslan, 2000). Hiyerarşik ve bölgesel bir düzen içerisinde örgütlenen Hanımlar Komisyonu seçim, tanıtım, halkla ilişkiler, eğitim, gençlik ve hatipler dairesi şeklinde departmanlara ayrılmış ve bu yapıyı ilçelere de tatbik etmiştir.

İstanbul örneğinde Hanımlar Komisyonunda görev alan partililere bakıldığında, ilçelerde yüzde otuzunun, il yönetiminde ise yüzde doksanın üniversite mezunu olduğu görülmektedir. İlçe yönetiminde görev yapanların yüzde yetmişi il yönetiminin ise yüzde doksanı evlidir. Partililerin tamamına yakını Milli Gazete okumakta; İslamcı yazarlardan, Abdurrahman Dilipak, Ali Bulaç, Emine Şenlikoğlu, Cihan Aktaş gibi isimler takip edilmektedir. Kadınların yüzde yetmiş ikisinin ehliyeti vardır (Eraslan, 2000). Giyim

konusunda, diğ er politik kadınların aksine oldukça kadınsı bir tercihleri vardır. Dışarıda şık fakat evlerinde güzel görünmek Refahlı kadınlar için esastır. Komisyon üyeleri tarafından tesettürün dışarıdan korunmak ama eşlerine karşı saklanmak için gerekli olduğu vurgusu yapılmaktadır (Sevindi, 1998).

1996 Yılı sonuna gelindiğinde komisyon ülke çapında 79 ilde örgütlenmesini tamamlamıştır. 1997 Yılı itibariyle, İstanbul'da 863 mahallenin 805'i gibi büyük bir oranda hanım teşkilatı kurulmuştur. Faaliyetlerin hızı üye sayısının da artmasına neden olmuş, 1995-1997 arasında, kadın üyesi sayısı RP'de 158 binden 377 bine yükselmiştir (Arat, 1999b). Kapatılmadan önce RP İstanbul İl Başkanlığı Hanımlar Komisyonu, 3465 eğitim semineri, 1572 konferans, 326 salon toplantısı, 3740 doğum ziyareti, 12625 hasta ziyareti, 75 kermes, 310 piknik faaliyeti gerçekleştirerek toplamda 1.262.577 kişiye ulaşmıştır (Eraslan, 2000).

İl Hanım Komisyonlarını uhdesinde barındıran RP Genel Merkez Hanımlar Komisyonun yurt çapında düzenlediği toplantılara tüm il başkanları ve üyeler katılırken, yapılan seminerlere partinin ileri gelen erkek siyasetçileri de katkı vermiştir. Kadın ve erkek siyasetçilerin aracı kurumu partinin ileri gelen erkek siyasetçilerinin eşleridir. Öncelikle muhafazakar bir tutum takınan gelenekçi kesim siyasetçileri, partinin kadınlar üzerinden sağladığı dinamizm rüzgarından kendilerini geri tutamamışlardır (Milli Gazete, 1993).

Milli Görüş siyasetinde başta hareketin lideri Erbakan olmak üzere müfrit derecede kesifleşen bir iktidar arayışı mevcuttur. Bu arayışın kadın hareketinde bir hayli gerilediği gözükmektedir. Refahlı kadınların siyasal alanda olmalarında, toplumsal, bireysel ve dini saikler politik amaçların önüne geçmiştir. Geleneksel yaşam biçimi dairesinde, eşlerinin, anne babalarının ve kayınvalidelerinin gerisinde kalan dindar kadınlar politik faaliyete katılmakla birlikte sosyal bir statüye de kavuşmuşlardır. Sibel Eraslan'ın ifadesi ile "düne kadar falanca beyin hanımı şeklinde takdim edilen kadınlar yerine, falan hanımın beyi diye takdim edilen erkeklerin ortaya çıktığı gözükmiştir. Erkekler için de partide çalışan eşlerin varlığı pozitif haneye yazılmıştır." (Eraslan, 2000)

İl düzeyinde gerçekleşen faaliyetlerin ekonomik kaynağı tamamen parti mensubu kadınlar tarafından kaynaklanmaktadır. Herhangi bir hatibin yol masrafları ancak şehir dışına çıkacağı takdirde parti tarafından karşılanmaktadır. Parti içerisinde fedakarlık örneği olarak, kızının çeyizini yapılan kermes faaliyetlerinde satan, nişan yüzüğünü Bosna

kampanyasına veren, yol parası için ekmek parasını harcayan kişiler dilden dile dolaşmaktaydı (Arat, 1999b).

Hanımlar Komisyonunda görev alan kadınlar, faaliyetlerinin merkezinde “Allah rızası” olduğunu belirtmişlerdir (Arat, 1999a). Doğal olarak, iktidarın tesisinde bulunan kadınların iktidarın kullanılması noktasında görev almamaları onlar için ikinci derecede önem arz etmektedir. Bunun ötesinde RP’li kadınlarda dünyevi bir makama talip olmanın onları dünyevileştireceği ve “alçaltacağı” şeklinde yaygın bir kanaat mevcuttur (Eraslan, 2000). Kamuoyu tarafından dikkat çekilen kadınların temsil sorunu, toplumsal statünün sağladığı haz ve partilerinin elde ettiği başarı karşısında şahsi bir mesele olmaktan çıkmış ya da belirli süre ötelenmiştir (Aktaş C. , 1994). Siyasetin kişiye değil “davaya” hizmet edeceği inancı başarıyı da kolektif hale getirmiştir (Şenlikoğlu, 1995). RP’li kadınlar, ben merkezli bir arayış yerine yapılanların hikmetinden sual olunmayan bir sessizliğe bürünmüşlerdir (Eraslan, 2002). Çıkış noktası dini saikler olmakla beraber, modern bir siyasi parti için, modern siyasetin ve hukukun dilini konuşan kadınlar sonuç itibariyle dini inancın verdiği bir tevekkül ile sonuçları değerlendirmişlerdir. Zahiren başarısız olduklarında dahi “tevekkül” etmişler ve başarının şahsi çalışmanın ve dünyevi neticenin değil; yaratıcıdaki karşılığının ne olduğunu önemsemişlerdir (Eraslan, 2014). Sonuç olarak RP Hanımlar Komisyonu, kamusal bir nitelik kazanan bir hareket olmakla beraber 1980 sonrası yükselen feminist kadın hareketinin bir hayli uzağında bulunan bir politik varoluştur. RP Hanımlar Komisyonu, İslamcı hareket içerisinde 1987 sonrasında baş gösteren sorgulayıcı hareket ile de aynı kefeye konulamayacak kadar itaatkârdır. Sibel Ersaslan’ın ifadesiyle, RP Hanımlar Komisyonu “Allahtan, babadan ve kocadan onay almayı başarabilen nadir kadın hareketlerindedir” (Eraslan, 2000).

Hanımlar Komisyonu, siyasal bir örgütlenmenin yanında aynı zamanda toplumsal bir dayanışma örgütü olarak faaliyet göstermiştir. Hanımlar Komisyonu, parti üyesi avukat bayanlar tarafından hukuk bürosu, psikologlar tarafından terapi merkezi, üniversite mezunu hanımlar tarafından birer okul olarak işletilmişlerdir. Parti binaları, ekonomik desteğin yanında günün ve hayatın paylaşılması neticesinde kadın kadına mekanlar haline getirilmiş; kadınların evleri haricinde, kamusal mekanlarda da ev konforunda bulunabilecekleri yerler olarak dizayn edilmiştir.

Partinin ideolojik söylemini ileten en önemli aktörler entelektüel müktesebatı bulunan,

Milli Görüş hareketi değerlerine vakıf, hitabe yeteneğine haiz hatibelerdir. Kendilerine verilen görev dahilinde her yerde bulunan hatibeler, topluluğun eğitim seviyesine göre konuşma yapan, partisinin değerlerini aşıl原因 aynı zamanda haklarındaki yanlış izlenimleri silmekle görevli parti yetkilileridir (Nokta Dergisi, 1995). Öncelikle parti içerisinde, siyaset, ekonomi, dış politika, çevre ve diksiyon eğitimi alan hatibeler, partinin faaliyetlerinin yanında özel sektörde istihdam olma noktasında önemli avantaj sağlamışlardır. Ankara Hanımlar Komisyonu Başkanı Halise Çiftçi'nin ifadesiyle eğitim programına katılan 80'in üzerindeki katılımdan ancak 41 başarı ile eğitimi tamamlamış ve parti hatibesi olmuştur (Nokta Dergisi, 1995). Geniş kitlelere verdikleri konferansların yanında çekirdek faaliyetleri ev sohbetleridir (Sevindi, 1998). Hatibeler öncelikle her hafta düzenledikleri mahalle toplantıları ile ev hanımlarını hedeflerine alırken ikinci sıraya da üniversite öğrencisi genç kızları dahil etmişlerdir.

RP'li kadınlar mahalle düzeyinde yapılan ev toplantıları ve konferanslar haricinde kamusal eylemlere de imza atmıştır. Bunlardan en dikkat çeken RP Trabzon Hanımlar Komisyonunun düzenlediği “Karadenizli Kadınlar Fuhuşa Savaş Açtı” şeklinde basına yansıyan, Karadenizli erkeklerin yabancı vatandaşlarla yaptıkları evlilikler sebebiyle baş gösteren boşanmalar ve sağlık problemlerinin dile getirildiği eylemleridir. RP Trabzon Hanımlar Komisyonu Başkanı Ayşe Demirtürk, devleti, durumun ortaya çıkmasına göz yummakla eleştirmiştir (Milli Gazete, 1993):

“Karadeniz elden gidiyor... Nataşalar erkeklerin canını yakmaya başladı. Çoğu onlar için karısını boşadı, onlara nikah kıydı. Nataşalar ise bir iki ay sonra kayıplara karıştılar. Üstelik AIDS, frengi, bel soğukluğu çok arttı. Bu nataşaların bulaştırdığı AIDS aynı zamanda onlarla birlikte olan erkekler vasıtasıyla kadınlarımıza da bulaşmakta... Sınır kapısını denetimsiz açan, bu fuhuş vurgununa ses çıkartmayan devletten ne beklenebilir ki... Bir de bu fuhuşu teşvik eden televizyon kanallarının denetlenmesini istiyoruz. Fuhuşu aslında devlet teşvik ediyor. Nataşaların geldikleri yere geri gönderilmesi için imza kampanyası düzenledik. Artık insanlar Refaha büyük ilgi gösteriyorlar özellikle Karadeniz kadını...”

Söylem düzeyinde partinin ana akım politikaları aynıyla RP Hanımlar komisyonuna yansıdığı görülmektedir. Doğal olarak parti ideolojik muhayyilesi ile Hanımlar Komisyonu arasında kayda değer bir fark bulunmamaktadır. RP Hanımlar Komisyonunda resmi ideoloji ve ulus devlet eleştirisi merkezi öneme haiz olmuştur. Çankaya Hanımlar

Komisyununun düzenlediği toplantıda bu durum devletin emanete sahip çıkamadığı şeklinde dile getirilmiştir. Parti üyesi avukat Nuray Çelik, ezanı Türkçeleştiren, Kur'an kurslarını yasaklayan, şapka giymeyenleri idam eden laiklik anlayışının aynıyla devam ettiği iddiasındadır. Oğuzhan Asiltürk'ün eşi Sevinç Asiltürk ise İslam coğrafyasının emaneti olan Bosna ve Azerbaycan'da zulümleri gözünü kapayan devletin kendisine emanet edilen insanları Güneydoğuda zayıf ettiği ifade etmiş; çözüm olarak sadece Türkiye'nin değil tüm İslam coğrafyasının kurtuluşunu RP'nin yerel seçimlerde göstereceği başarıya endeksleyerek partisini İslam siyasetinin merkezine oturtmuştur (Milli Gazete, 1994). 27 Mart 1994 Yerel seçimlerinden sonra RP'nin % 19,3 oy alarak merkez sağ partilerin çizgisine yaklaşması ve İstanbul başta olmak üzere büyükşehirlerde başkanlıkları kazanması, RP Hanım kollarının faaliyetlerini tekrardan gündeme almıştır. Hürriyet Gazetesi, seçim akabinde RP İstanbul İl Hanımlar Komisyonu Başkanı Sibel Eraslan'ı "Tayyip'i başkanlığa taşıyan RP'li kadın" başlığıyla ilk sayfasına taşımıştır (Hürriyet Gazetesi, 1994).

4. SONUÇ

RP, 12 Eylül askeri müdahalesi sonrasında çok partili hayata dönüldüğü 1983 yılından Adil Düzen söylemi ile yeni bir siyasal retorik üzerinden ideolojisi geniş kitleler ile buluşuncaya kadar klasik tabanında ve temsil gücünde iktidar mücadelesini sürdürmüştür. 1990 Sonrasında RP Milli Görüş ideolojisinin özünü oluşturan İslamcılık düşüncesini partinin çekirdeğinde taşımakla birlikte, geniş kitleler ile buluşmak adına yeni aktörleri de politik alana dahil etmiştir. 1991 seçimlerinde partinin ulusal barajı aşır parlamento temsili kazanması, 1994 yılında mahalli idarelerde kayda değer başarılar elde etmesi ve 24 Aralık 1995 seçimlerinde yarışta birinci sırada bitirmesinde kadın aktörlerin partileri adına kamusal alana çıkmalarının büyük önemi bulunmaktadır. Türk siyasal hayatı açısından RP'yi iktidara yaklaştıran kadın aktörler, parti içerisinde de İstanbul modeli olarak bilinen bir gelişim çizgisinin kaynağını teşkil etmişler ve Milli Görüş hareketinin evrimi bakımından farklı bir kulvar açmışlardır. Bunların ötesinde kadınların kamusal alanda bulunması, geleneksel siyaset biçiminin değişmesi, kadınların politize olması, sosyal statü kazanmaları, temsil makamlarında yer almaları ve bunlara ait problemlerin tartışılması noktasında kamusal alanı dönüştürücü etkileri olmuştur. Bir entelektüel çıkış olarak ortaya çıkan İslamcı kadın hareketinin kitleleşmesi RP'li hanımlar vasıtası ile gerçekleşmiştir.

Dini saikler ile yola çıkan ve kendileri adına politik taleplerde bulunmayan kadınlar sadece kısa vadeli iktidar ilişkilerini değil; Milli Görüş hareketinin seyrini, orta vadeli Türk siyasetini ve üst resim olarak Türk modernleşmesini belirlemişlerdir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, C. (1990). Tanzimat'tan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar, (12 Marttan 12 Eylül). İstanbul: Nehir Yayınları.
- Aktaş, C. (1994). Kadın Politikacılar ve Refah Partisi. Nehir Dergisi (5).
- Aktaş, H. (1994). Kadına Aktif Siyaset Yolu Açılmalıdır. Yeni Zemin Dergisi Dergisi (17-18). 38-39.
- Arat, Y. (1999a). Political Islam in Turkey and Women's Organizations. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Arat, Y. (1999b). Refah Partisi Hanımlar Komisyonu. Z. Rona (ed.), Bilanço, 1923-1998: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi, c.2 içinde. (s. 289-298) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çakır, R. (1995). Ayet ve Slogan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Eraslan, S. (2000). İslamcı Kadın Gettoları. R. Çakır (Ed), Direniş ve İtaat İçinde. (s 89-204) İstanbul: Metis Yayınları.
- Eraslan, S. (2000). Refahlı Kadınlar Tecrübesi. Y. Ramazanoğlu (Ed.), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadının Tarihi Dönüşümü içinde. (s.) İstanbul: Pınar Yayınları.
- Eraslan, S. (2002). Uğultular... Silüetler.... A. G. Aksu Bora (Ed.), 90'larda Türkiye'de Feminizm içinde (s. 239-278). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eraslan, S. (2014). İslâmıcı Kadının Siyasette Zaman Algısı. Y. Aktay (Ed.), Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, İslâmcılık içinde (s. 818-825). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erbakan, N. (2014). Prof.Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı-V. Ankara: MGV Yayınları.
- Hürriyet Gazetesi. (1994, 30 Mart), s.1.
- Milli Gazete. (1993, 2 Aralık), s.1.
- Milli Gazete. (1993, 25 Ekim), s.1.
- Milli Gazete. (1994, 11 Ocak), s.12.
- Nokta Dergisi (1995, 15 Ekim), s. 22.
- Refah Partisi Tüzük ve Programı. (1985). Ankara.
- Refah Partisi, İstanbul İl Teşkilatı 1993 Çalışma Programı. (tarih yok). İstanbul: Refah Partisi Yayını.
- Sevindi, N. (1998). Refahlı Kadınlar. Z. Öğüş (Ed.), Kadınlar Olmadan Asla içinde (s. 150-168). İstanbul: Sabah Yayınları.
- Şenlikoğlu, E. (1995). Refah Partisi'ni Desteklersek Ne Olur? Mektup Dergisi (131). 2-3.

Mavi Okyanus Stratejisi: Dünyadan ve Türkiye’den Örnekler

Yrd. Doç. Dr. Süleyman AĞRAŞ*

Düzce Üniversitesi, Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü, DÜZCE, suleymanagras@duzce.edu.tr

Arş. Gör. Fırat ATBAŞ

Düzce Üniversitesi, Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü, DUZCEfiratatbas@duzce.edu.tr

Enes ŞEYBA

Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği ABD, DÜZCE, enesseyba@duzce.edu.tr

ÖZ

Rekabet, günümüz ekonomik düzeninin doğasını açıklamada üzerinde çokça tartışılan konuların merkezinde yer almaktadır. Rekabetin doğası ise endüstri çevrelerinin özelliklerine, firmaların rekabetteki tutumlarına, ülkelerin ekonomik koşullarına bağlı olarak değişmektedir. Rekabet yaklaşımlardan biri de rekabetin “anlamsız” olarak görülmesidir. Bu çalışmada, rekabetin içinde çırpanan şirketlere rekabet üstü avantajları öneren ve rekabeti geride bırakmayı vurgulayan Mavi Okyanus Stratejisini (Blue Ocean Strategy) strateji geliştirme paradoksu açısından değerlendirmektedir. Çalışmada ayrıca Dünya ve Türkiye örnekleri üzerinden Mavi Okyanus Stratejisi’nin örnekleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Mavi okyanus stratejisi, strateji, rekabet, Türkiye.*

Blue Ocean Strategy: Cases From the World and Turkey

ABSTRACT

Competition is at the center of much debate on how to explain the nature of today's economic rules. The nature of the competition varies depending on the characteristics of the industrial environment, the competitive attitudes of the firms and the economic conditions of countries. One of the competitive approaches is to see competition as "meaningless". In this study, Blue Ocean Strategy (Blue Ocean Strategy), which proposes competitive advantages to companies struggling in competition and emphasizes leaving behind competition, was evaluated in terms of strategy development paradox. The study also was focused on examples of the blue ocean strategy through examples from the world and Turkey.

Keywords: *Blue ocean strategy, strategy, competition, Turkey.*

***Sorumlu Yazar (Corresponding Author):**

Geliş (Received) : 05.09.2017

Kabul (Accepted) : 07.12.2017

Yayın (Published) : 31.12.2017

1. GİRİŞ

Birbiri ile rakip konumunda olan örgütlerin benimsediği çeşitli rekabet stratejileri vardır. Birçok örgütün faaliyetlerini “kızıl okyanus” olarak ifade edilen yoğun rekabetçi pazarlarda sürdürdüğü bilinen bir gerçektir. Strateji alanına yaptıkları katkı ile son yıllarda gündeme gelen W. Chan Kim ve Renee Mauborgne, şirketlerin birbirleri ile aynı pazar koşullarında sert rekabetçi mücadelelere girişmelerinin rakipler için zararlı sonuçları üzerinde durmuşlardır. Yazarların alternatif olarak geliştirdikleri “mavi okyanus stratejisi” literatürde büyük ilgi görmüştür (Barutçu, 2014; Ergen, 2011; Motley, 2008; Naeem, 2016; Öztürk, 2015; Savut, 2016).

Modern işletme stratejisi ve yönetimi geçmişinden bu yana, araştırma ve uygulama, pazar rekabeti ve daha geniş pazar payı kazanmaya odaklanmaktadır. Bununla birlikte, W. Chan Kim ve Renee Mauborgne tarafından mavi okyanus stratejisini kullanılarak iş ortamı kızıl okyanus ve mavi okyanus olarak ikiye ayrılmıştır (Kim ve Mauborgne, 2005). Bu kavramları daha iyi anlamak için, aynı av için sürekli mücadele eden yırtıcı hayvanlara ev sahipliği yapan bir okyanus düşünülebilir. Avdan en büyük payı elde etmek için çeşitli taktikler kullanılır ve zamanla av teknikleri geliştirilir. Tutarlı ve şiddetli rekabetten dolayı, bu kızıl okyanus olarak adlandırılmaktadır. Öte yandan, son zamanlarda bu yırtıcılardan biri veya yeni bir yırtıcı tarafından keşfedilen okyanusun belirli özel bir kısmı mevcuttur. Okyanusun bu bölümünde başka rakipler olmamak ile birlikte bolca av bulunmaktadır. Taktik geliştirmek için enerji harcamadan ve zihinsel faaliyetlerde bulunmadan ve diğer avcılar ile mücadele etmeden, yırtıcı sadece bu bölümdeki bulunan avın en çoğunu elde etmeye odaklanabilir. Bu durum da Mavi Okyanus olarak isimlendirilmiştir (Naeem, 2016). Mavi okyanus terimi derin, geniş ve henüz keşfedilmemiş bir alanı anlatmak için kullanılan bir terimdir (Kim ve Mauborgne, 2005:106).

Bu çalışmanın amacı, rekabeti anlamsız kılmak ve çekişmesiz pazar alanları oluşturmak için kullanılan mavi okyanus stratejisini Dünyadan ve Türkiye’den örnekler vererek mavi okyanusu, strateji paradoksu kapsamında incelemektir. Bu çalışmada ele alınan stratejik paradoks strateji geliştirmede yapısalcı görüş (çevresel determinizm) ve yeniden yapılandırıcı görüştür. Böylelikle, strateji geliştirmedeki iki yaklaşımın, mavi ve kızıl okyanus stratejileri ile somutlaştırılması, Dünya ve Türkiye örnekleri ile de belirginleştirilmesi ve bu alandaki literatüre katkı yapılması amaçlanmıştır.

2. MAVİ OKYANUS STRATEJİSİ

İşletmelerin, kurulma amacı, genel olarak rekabet üstünlüğü sağlamak, etkin, kârlı ve verimli bir şekilde varlığını devam ettirmektir. Rekabet üstünlüğü sağlamak isteyen işletmeler çoğu zaman rakipleri ile fiyat, kalite hız, maliyet gibi açılardan yoğun bir mücadele içine girmektedirler. Bu mücadelede tüm rakipler birbirleriyle adeta kızıl bir okyanusu andıran bir aşırı rekabet ortamında farklı oranda kayıplarla faaliyetlerini sürdürürler. Bu çekişmeli ve aşırı rekabet ortamını tanımlamak için kızıl okyanus terimi kullanılmaktadır. Buna karşın son dönemde mevcut rekabetçi çekişmelerin dışına çıkmayı ve rekabeti anlamsız hale getirmeyi ifade eden mavi okyanus stratejisi terimi kullanılmıştır.

Mavi okyanuslar, günümüzde henüz ortaya çıkmamış endüstrileri, yani rekabet nedeniyle henüz keşfedilmemiş pazarları ifade etmektedir. Rakiplerle savaşmak yerine yeni talepler bulunan mavi okyanuslarda hem kârlı hem de hızlı büyüme için geniş bir fırsat mevcuttur (Barutçu, 2014:43). Mavi okyanus stratejisini izleyen firmalar rakiplerine karşı savunmacı hamleler içinde bulunmak yerine rekabeti anlamsız hale getiren aksiyonlarla kendileri ve müşterileri için yeni iş alanları açmakla ilgilenirler (Bekmezci, 2013:310).

Mavi okyanus stratejisi, pazarlamacıların yıllardır peşinde oldukları ürün farklılaştırma, pazar bölümlendirme, konumlandırma gibi konseptlerle rakiplerden korunmayı ve fiyat rekabetinin yaşandığı kızıl okyanuslardan uzaklaşmayı ifade etmektedir. Bu strateji şirketlere sihirli bir formül sunmamakla birlikte mavi okyanusa giden yolun, müşterinin neyi sevdiğini, neden hoşlandığını ve neden hoşlanmadığını iyi anlamayı, güçlü sezgileri, açık fikirliliği, yenilikçiliğe açık olmayı gerektirdiği ifade edilmektedir (Motley, 2008).

Mavi okyanus stratejisi aynı zamanda değişikliğe uğratılmış bir stratejidir ve düşük maliyetin önemine dikkat çekmektedir. Bu strateji tüketiciler için ürün çeşitliliğine ve pazar sınırlılıklarına radikal bir çözüm önermektedir. Bu stratejiye göre şirketler, hizmet standardını ortalamadan daha yükseğe ulaştırmalı ve rakip firmalardan daha yüksek imkânlar sağlamalıdır. Mavi okyanus stratejisi, firmaların, stratejilerinin bulunduğu çevre tarafından belirlenmesi yerine çevrelerini belirleyecek kabiliyette bir strateji geliştirmelerini önermektedir (Kalkan, 2009,11-12). Bu stratejinin mimarları olan Kim ve Mauborgne (2005), çeşitli organizasyonların ve mavi okyanusların verilerini, son bir yüz yıl içinde, tartışılmaz piyasa alanlarını yakalama fikrini kanıtlamak için analiz etmişlerdir. Yazarlar, mavi okyanus

pazarlarının/ürünlerinin, belirli bir alanda mevcut teknolojilerin kullanılması veya değiştirilmesi ile ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

İşletmelerin rekabetçi davranışlarının geleneksel olarak dört kategoride ele alınabileceği belirtilmiştir. Buna göre işletmeler, işbirlikçi, tepkisel, saldırgan ve savunmacı olmak üzere rakiplerine karşı farklı rekabetçi pozisyonlar alabilmektedirler (Miles ve Snow, 1978). Mavi okyanus stratejisi ise geleneksel rekabet anlayışı yerine yeni bir yaklaşım sunmaktadır. Mavi okyanus stratejisine göre acımasız rekabetten kurtulmanın ve rekabet üstünlüğünü sürdürmenin yolu yeni değer kavramları oluşturarak müşteri değerinin yeniden tanımlanmasından geçmektedir (Yiğit, 2015).

Mavi okyanus stratejisini zorunlu kılan bazı itici güçler vardır. Bunlardan biri teknolojik ilerlemelerin sanayide verimlilik artışına neden olarak piyasaya eskiye göre daha fazla ürün ve hizmet sunma imkânı vermesidir. Sonuçta birçok sanayide arz, talebi geçerek bolluk ekonomisini ortaya çıkarmıştır. İkinci olarak, küreselleşme ile birlikte sınırlar ve bölgeler arasındaki ticaret engelleri ortadan kalkması, ürün bilgisi alma ve iletişim olanakları artması, küresel ürünlerin sürekli olarak bulunması ve uygun fiyata satın alınabilir olmasıdır (Taşkın, 2010:41-42).

Kimi zaman kırmızı okyanus ile mavi okyanus ayrımı yapmak oldukça güçtür. Mavi okyanusta olduğunuzu düşündüğünüz bir anda kendinizi kırmızı bir okyanusun içinde bulmanız olasılık dâhilindedir. Bu yüzden başarılı olmak isteyen bir işletme için asıl gerekli olan gerçekte nerede olduğunu bilmesi ve buna göre bir yol haritası belirlemesidir (Öztürk, 2015).

Mavi okyanuslara karşı kırmızı okyanuslar ise, bugün varlığını sürdüren tüm sektörleri ifade etmektedir. Kırmızı okyanuslarda sektör sınırları tanımlanmış ve kabul edilmiştir ve oyunun rekabet kuralları belirlenmiştir. Mavi okyanuslarda talep, savaşıp kazanılma yerine oluşturulur. Hem kârlı hem de hızlı olan geniş bir büyüme fırsatı vardır. Mavi okyanuslar, genellikle kırmızı bir okyanusun içinden oluşturulur. Mevcut rekabetin veya talebin olmadığı bir pazar alanının oluşturulmasını tanımlamak için “Mavi Okyanus” kavramı kullanılmıştır. Teknolojik yenilikler başarılı bir mavi okyanus girişimine her zaman katkıda bulunan faktörler olmasa da maliyet farklılaştırması ve maliyetin düşürülmesinde teknolojik yeniliklerin önemli etkileri bulunmaktadır (Kim ve Mauborgne, 2004:164-165).

Tablo 1. Kızıl Okyanus ve Mavi Okyanus Karşılaştırması

MAVİ STRATEJİSİ	OKYANUS	KIZIL STRATEJİSİ	OKYANUS
Rekabetin olmadığı pazar alanı oluştur.		Mevcut pazar düzleminde rekabet et.	
Rekabeti konu dışı bırak.		Rekabeti yen.	
Yeni talep oluştur ve ele geçir.		Mevcut talepten faydalan.	
Değer/maliyet ödünleşimini kır.		Değer/maliyet ödünleşimi yap.	
Bir şirketin etkinliklerinin tüm sistemi farklılaştırma veya düşük maliyet takibi içinde aynı hizaya koy.		Bir şirketin etkinliklerinin tüm sistemi farklılaştırma veya düşük maliyet konusundaki stratejik tercihiyle aynı hizaya koy.	

Kaynak: Kim ve Mauborgne, 2005.

Rekabetçi bir ekonomide kızıl okyanus, sınırlı sayıda müşteriden veya hedef pazardan daha fazla pazar payı ve müşteri sayısı elde etmek için savaşılan rakiplerin bir numarası olan bir pazardır. Buradaki temel fikir, pazarın büyük bölümünü kazanmaktır. Mavi okyanus, doğrudan rakipleri bulunmayan ve daha fazla gelir vaat eden nispeten geniş bir müşteri tabanına sahip tek bir aktör tarafından tespit edilip fethedilen engelin olmadığı bir pazar alanını ifade etmektedir (Naeem, 2016). Yeni bir pazar alanı oluşturulması, şirkete bir süre tadını çıkarabilecekleri bir doğal monopol pozisyonu sağlıyor. Bu stratejinin yeniden yapılanma alanını temsil eder; yani şirketler, endüstrilerin sınırlarını değiştirebilirler. Bununla birlikte, Mavi okyanus stratejisi, şirketleri uzun vadede etkilenebilecekleri için tekeli davranmaya teşvik etmiyor. Aynı şekilde, şirketler, yüksek miktarda müşteriyi hızla kazanmak ve kendileri için önemli bir rekabet avantajı sağlamak için fiyat stratejilerini stratejik bir tarzda belirlemelidirler (Kim ve Mauborgne, 2004).

Kızıl okyanus stratejisinden mavi okyanus stratejisine geçişi tanımlamak paradoksal bir durumdur. Rakiplerin olduğu her ortamda savaş kuralları geçerlidir ve strateji, belirli bir bölgeyi o bölge için savaşılanların paylaşması olarak belirlenmektedir. Mavi okyanus stratejisinde ise mevcut toprağı paylaşmak yerine yeni toprakların bulunması gerekmektedir. Bu durumda kızıl okyanusta kalanların başarılı olmak için mutlaka düşmanını yenmek zorunda olduğu açıktır. Mavi okyanusta üzerinde durulması gereken nokta rekabetin olmadığı ya da yok denecek kadar az olduğu mavi okyanusları keşfederek onların mavi kalmasını sağlamaktır (Kim ve Mauborgne, 2014, 185-186).

Mavi okyanus stratejisi'nin kilit tarafı, "Değerde Yenilikçilik" yapmaktır. Mavi Okyanus'ta bir şirket, aynı anda hem alıcı ve hem de satıcı şirket için değer üretmek ve değerde yenilik yaparak satışta başarıyı yakalayabilir. Mavi okyanus stratejisinde işletmelerin, rekabette üstün gelebilmek için birbirleri ile rekabet etmeyi bırakmaları gerekmektedir. Mavi okyanus stratejisi her ne kadar yeni gözüküyorsa da uygulaması çok uzun zamandan beri mevcuttur. Yüz yıl önce bugün mevcut olan sanayi alanlarından birçoğu mevcut değildi. Otomobil, müzik kayıtları, havacılık, petrol, kimya, sağlık, kişisel bakım ve yönetim danışmanlığı gibi birçok alan o dönemde mevcut değildi veya yeni başlamaktaydı. Otuz yıl önce ise cep telefonları, indirimli zincir mağazalar, elektrik üretmek için doğal gaz kullanan fabrikalar, bio-teknoloji, kapıdan kapıya hızlı kargo gönderimi ve ev sineması henüz ortaya çıkmamıştı (Taşkın, 2010:41-42). Şüphesiz yakın gelecekte de bugün var olmayan birçok iş kolu ortaya çıkacaktır. Bu iş kollarının ortaya çıkması, bazı işletmelerin mevcut rekabet mücadelelerinden sıyrılarak yeni pazarlar oluşturmaları ile diğer bir ifade ile mavi okyanus stratejisi ile belirecektir.

Mavi okyanus stratejisi, tercih edilmesi gereken bir strateji olarak konumlandırılmış ise de, kırmızı okyanusta bulunan çok sayıda örgütü açıklamak zorlaşmaktadır. Kim ve diğerleri (2004) 108 yeni kurulan şirkete yönelik yaptıkları çalışmada bu şirketlerin % 84'ünün kendilerini kırmızı okyanuslarında çok daha rahat hissettiklerini, yalnızca %14'ünün yeni pazar ve endüstri oluşturma çabası içinde olduklarını ifade etmektedirler.

Kıyan ve Özer (2011:107-108) çalışmalarında rekabetten uzak durmak için işletmelerin, tüketicilere yeni değer sunma fırsatı verebilecek olan yeni pazar alanları oluşturmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında, yeni pazarların nasıl oluşturulacağını müşterilerin genellikle hayal edememelerinden dolayı, yeni pazar oluşturmada müşteri odaklı olmanın neredeyse hiç faydası bulunmamaktadır. Bu nedenle de, yeni bir pazar oluşturabilmek için, bir pazardaki müşterilerden daha çok müşteri olmayanlara bakmak gerekmektedir. Yeni pazar oluşturabilmenin en temel prensibi, rekabetin dışına çıkmak ve pazarın sınırlarını yeniden yapılandırmaktır. Bu yaklaşım stratejik yönetimdeki fırsatların takip edilmesi, işletmenin güçlü yönlerini kullanarak bu fırsatları etkinlikle değerlendirmesini esas alan Fırsat Yaklaşımı ile örtüşmektedir. Kalkan ve Alparslan (2009) mavi okyanus stratejisinin temel prensiplerini şu şekilde sıralamışlardır:

- Pazar sınırlarının yeniden yapılandırılması,
- Büyük resme odaklanması,

- Mevcut talebin ötesine erişilebilmesi,
- Doğru stratejik dizilimin yapılması,
- Örgütsel engellerin üstesinden gelinilmesi ve
- Stratejinin yapılandırılması

Mavi okyanus stratejisi değer odaklı yenilik yapma yaklaşımı ile eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır. İşletmelerin yenilik yapması için yenilik temelli bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Altuntuğ'a göre (2007: 24-26) işletmelerde yenilikçilik sürecinin örgüt kültürünün en temel bileşeni olması için yönetim anlayışının ve örgüt kültürünün yeniliğe fırsat vermesi gerekmektedir. Böylesi bir kültürü oluşturan unsurlar ise kısaca aşağıda yer almaktadır:

- Değişime karşı oluşturulacak politikalara ve alınacak kararlara çalışanların katılımını sağlamak,
- Yeni fikirleri teşvik etmek ve başarısızlıkları tolere etmek,
- Yönetenler ve yönetilenler arasındaki ve çalışanların kendi aralarındaki paylaşımları kolaylaştırmak,
- En ufak başarıları dahi önemseyerek takdir etmek,
- Kişisel yetenek ve yenilikçilikte belirlenen hedeflere yönlendirilmesine katkıda bulunmak.

Mavi okyanus stratejisinin avantajları ile birlikte bu stratejiye yöneltilen eleştiriler de bulunmaktadır. Bu eleştirilerin ortak noktası ise mavi okyanus stratejisinin sürdürülebilirliği ile ilgilidir. Mavi okyanus stratejisi ayrıca her ne kadar değer yenilemeyi, mevcut pazar alanındaki yeniliklerin önüne geçmek için bir yol olarak görülse de strateji, uygulama, yönetim ve insan boyutları açısından da eleştirilmektedir. Çünkü mavi okyanuslarda rekabetin "anlamsız" olduğu düşüncesi genel yenilik yaklaşımı ve endüstrinin rekabet doğası ile örtüşmemektedir. Farklılaşma ile elde edilen üstünlük geçici olacak ve keşfedilen mavi okyanusun dinginliği zaman içinde rakiplerin de bu alana yönelmesi ile bozulacaktır. Her firmanın farklılaşma stratejisine yönelmesi endüstrinin genel değer eğrisini değiştirecek kimi rekabetçi faktörler zaman içinde kaybolacak, firmalar tarafından üretilen ve pazarda kabul gören yeni rekabetçi faktörler zaman içinde endüstrinin genel değer eğrisini oluşturacaktır. Bu haliyle oluşturulan her mavi okyanus zaman içinde ister istemez kızıla dönüşecektir.

Dolayısıyla mavi okyanuslar ancak geçici üstünlük alanları olarak görülmektedir (Güneş, 2011).

Mavi okyanus ve kırmızı okyanus stratejilerinin dayandıkları stratejik iki paradoks bulunmaktadır. Bu iki paradoks örgütlerin çevreleri ile olan ilişkilerinin yönetilmesi ile ilgilidir. Örgüt çevre ilişkilerindeki iki paradigma örgütler mi çevrelerini şekillendirir, yoksa çevre mi örgütlerin yapısını ve stratejisini belirler sorusu ile özetlenebilir. Ülgen ve Mirze (2010)'ye göre örgütler çevrelerine karşı uyumcul (reaktif) veya belirleyici (proaktif) şekilde davranabilirler. Uyumcul yaklaşım çevrenin örgütleri yapılandığı (çevresel determinizm), örgütün çevreyi etkilemesi ise yeniden yapılandırıcı görüş olarak ele alınmaktadır.

2.1. Yapısalcı Görüş (Çevresel Determinizm)

Mavi okyanus stratejisi hiçbir rakibin olmadığı bir yerde iş yapmak hakkındadır. Mevcut toprak parçasını bölmekle değil yeni bir toprak oluşturmak ile ilgilidir. Dolayısıyla, kırmızı okyanuslara odaklanmak savaşın kısıtlayıcı kilit unsurlarını kabul etmek anlamına gelmektedir. Kırmızı okyanuslarda, rekabet etmeye zorlanan firmaların içinde bulunduğu sektör **yapısalcı görüş** veya **çevresel determinizm** görüşüne dayanmaktadır. Bu görüşe göre şirketler ve yöneticiler kendilerinden çok ekonomik kuvvetlerin insafına kalmıştır (Kim ve Mauborgne, 2004:181). Yapısalcı görüş, endüstriyel organizasyon ekonomisine dayanmaktadır. Endüstriyel organizasyon analiz modeli, pazar yapısından davranış ve performansa doğru bir nedensel akışı ileri süren bir yapı-davranış-performans paradigması önermektedir. Arz ve talep şartlarının oluşturduğu pazar yapısı, satıcıların ve alıcıların davranışını şekillendirmektedir. Bu da yeri gelince son performansı belirlemektedir. Sistem genelindeki değişiklikleri, temel ekonomik koşullardaki köklü değişiklikler ve büyük teknolojik buluşlar gibi pazar yapısının dışındaki faktörler teşvik etmektedir (Savut,2016).

2.2. Yeniden Yapılandırıcı Görüş

Mavi okyanuslarda ise **yeniden yapılandırıcı** görüş hakimdir. Bu görüş, pazar sınırları ve sektör oyuncularının eylem ve inançlarını yeniden yapılandırılabilirliğine dair dünya görüşüne dayanmaktadır (Kim ve Mauborgne, 2004:181). Yeniden yapılandırmacı görüş, yeni büyüme teorisinin üstüne kurulan yeniden yapılandırmacı görüş, şirketin iç kaynaklı büyümesini gerçekleştirme sürecinde bilgilerin ve düşüncelerin nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır. Özellikle, mevcut verilerde ve pazar öğelerinde tamamen yeni bir şekilde bilişsel yeniden yapılandırma gerçekleştirilerek, sürecinin herhangi bir organizasyonda herhangi bir zamanda meydana gelebileceğini ileri sürmektedir (Savut,2016). Örneğin sahip

olduğu yeniden yapılandırmacı Mavi okyanus stratejisi sayesinde Dubai, attığı adımlarla bugüne kadar tarihte eşi benzeri görülmemiş derecede kârlı bir büyüme süreci yakalamıştır. Dubai'nin bugünkü başarısının 30 yıl öncesinde hayali mümkün değil idi. Amansız çöllerinde beton yapılar neredeyse hiç mevcut değil idi. İş imkânları yetersiz ve sağlık hizmetleri çok kötü idi. Fakat emirliğin liderlerinin stratejik kararları sayesinde Dubai, yapısal dezavantajlarının üstesinden gelmeyi bilmiştir. Politik çalkantılı bir bölgede bir istikrar adası olmuştur. Bugün gelirlerinin sadece % 5 petrol ve doğal gazdan gelmektedir. On yıl önce bu oran % 30 idi. Gerçekten de Dubai, dünyada turist ve iş dünyasının ilk gideceği bir yer olarak ortaya çıkmış ve hidrokarbon sektörünün dışında kalmış küresel ekonomi ile güçlü bir bütünleşmeyi başarmış tek Arap ekonomisidir (Kalkan ve Alparslan, 2009:5). Bu örnek Mavi Okyanus Stratejisi'nin yalnızca işletmeler değil, aynı zamanda destinasyonlar açısından da uygulanabilecek bir strateji olduğunu göstermektedir.

2.3. Mavi Okyanus Stratejisi: Dünya Örnekleri

Mavi ve kızıl okyanus stratejilerinin, dünya ekonomisi ve ülkemiz ekonomisi açılarından örnekler ile değerlendirmek mümkündür. Burada bu örneklerden bazılarına yer verilecektir.

Ford T Modeli: Pahalı, lüks otomobiller o dönemin bozuk ve çamurlu yollarında çok sorun çıkarmaktaydı. Bu da atlı arabaların tercih edilmesine neden olmaktadır. Ford, Model T otomobiliyle “mavi” bir okyanus stratejisi uygulamıştır. Model T tek renk seçeneği (siyah) ve çok az ekstra opsiyonla üretilmekte ve fiyatı da sürekli aşağı çekilmekteydi. Günlük kullanıma uygun, güvenilir ve dayanıklıydı. Zor yol koşullarına yanıt verebilen bir araçtı. Ford'un 1908'de %9 olan pazar payı 1921'de %61'e çıkmıştı. Ford o dönem devrim niteliğinde olan üretim hattında da önemli düzenlemeler yapmıştır. Endüstri normu 21 gün iken bir otomobili 4 günde üretmeye başlamıştır. Maliyetlerin kayda değer oranda azalmasını sağlamıştır. Ford maliyet kısıp pazar payını artırma konusunda da büyük benzerlikler göstermektedir (Capital, 2005).

Sarı Kuyruk: 2000'lerin başı, Amerikalıların şaraba ilgisinin arttığı bir dönemdir, ancak yıllanmış, belli bir bilgi ve deneyim gerektiren sofistike Fransız ve İtalyan şarapları ortalama Amerikalıların gözünü korkutmaktaydı. Avustralyalı Sarı Kuyruk (Yellow Tail) Amerikalılara tam istediklerini vermiştir: Rahat içilebilen, aromatik, gösterişten uzak ve basit içeceklerden hoşlanan Amerikalılara ucuz, ancak fiyatına göre kaliteli bir şarap. Sarı Kuyruk (Yellow Tail) markası piyasada 6 dolara satılmaktaydı ve Amerikan markaların 8.99 veya 10.99 dolara sattığı şaraplara göre daha başarılıydı. Müşteriyi çeken basit ve sempatik bir etiket, kanguruyu

andıran bir logo, iyi bir dağıtım ve paketleme ağıyla Sarı Kuyruk(Yellow Tail) hızla şarap kültürüne yeni ısınan Amerikalıların beğenisini kazanmıştır (Dünya, 2010).

Joint Strike: The Joint Strike Fighter Programı, savunma sanayine yönelik savaş uçakları yapan bir organizasyondur. Bu organizasyon, “Kızıl okyanus” şirketlerinin tam tersini yapanlardadır. Geleneksel şirketlerde segmentasyon ayrımı ile ürün ve hizmetler için küçük pazarlar oluşturulur. Fakat “mavileşenler”, segmentlere ayrılmış pazarlar için ortaklaştırılmış stratejiler geliştirirler. Böylece, değişik segmentteki müşteriler için daha geniş bir talep oluşturulu ve kâr elde edilir. The Joint Strike Fighter da bunu yapmıştır. Donanma, hava kuvvetleri ve kara kuvvetlerinin de kullanabileceği savaş uçakları geliştirmeyi başarmıştır. İşin sırrı ise “müşteriler ne ister” ve “onları nasıl ayırabiliriz” sorularının yanıtlarında gizlidir (Capital,2005).

Lufthansa Airlines – Shop & Miles: Lufthansa Airlines, “Shop & Miles – Uçarken Kazanın” sistemini dünyada ilk uygulayan şirkettir. Şirket, kendisiyle uçmayı tercih eden şirketlere puan kazandıran ve bu puanlarla sonraki uçuşlarda indirim sağlayan bu sistemle Rekabet Üstünlüğünü elde etmiştir (FMA Akademi, 2016).

2.4. Kızıl Okyanus Stratejisi: Dünya Örnekleri

P&G: Protector&Gamble Şirketi, kişisel bakım ve güzellik ürünleri(26.3Milyar\$), sağlık ürünleri(16.7Milyar\$) ve ev bakımı ürünleri(37.3Milyar\$) gibi bir pazarda üretim yapan bir firmadır. Dünya tüketicilerinin yaşamlarını iyileştirecek yüksek kalite ve değerde markalı ürünler ve hizmetler sunan P&G, sürdürülebilirlik hedeflerinin çerçevesini genişletmiştir. 80’nin üzerinde faaliyet gösteren P&G, fabrikalarında %100 geri dönüşümlü veya yenilebilir hammadde kullanımı konusunda önemli adımlar atmaktadır. Yeni uzun vadeli hedefler doğrultusunda 10’ar yıllık hedefler belirlenmektedir. 2020 yılına yönelik yeni hedeflerine düzenli depolama alanlarına yollanan üretim ve tüketim kaynaklı atıkların sıfırlanması ve kaynakları en etkin biçimde kullanarak tüketicileri memnun edecek ürünlerin tasarlanması konusunda da yeni maddeler eklemiştir (P&G,2016).

Samsung: Samsung tüm telefon pazarının 4/1’ine sahip görünebilir ancak kan kaybettiği noktalar da mevcuttur. Android ile bütünleşik olması belli bir sıkıntı oluştururken Samsung’un yüksek sınıf modellerinin maliyeti sırf Apple ile yarışabilmek adına artmaktadır. Artık o bildiğimiz ekonomik cihazların yerini dev ve pahalı cihazlar almaktadır. Bu durum tüketicinin çok tasvip ettiği bir şey değildir. Sadece Note 5 ve S6 Edge+ ile S4 ve S4 Zoom arasındaki uçurumlara bakmak yeterlidir. Bu noktada Samsung Apple ile aradaki farkı

açmaya çalışırken, kendi tüketicisiyle de arasına mesafeler koymaktadır. Artık tüketiciler akıllı telefon alırken uzun uzun listelere girip hangi telefonun ne özelliği var diye alışverişlerini detaylandırmıyorlar. Marka kavramı daha öne çıkmaktadır. Samsung'un marka kavramını güncel tutabilmek için harcadığı her kuruş, telefon maliyetlerine yansımakta ve doğal olarak pahalı ürünlerle karşılaşmaya devam edilmektedir. Öte yandan 2015 yılının 3'üncü çeyreğinde pazara sürülen Samsung cihaz sayısı 84.5 milyondur. Bir önceki çeyrekte bu rakam 73.2 milyon olarak hesaplanmıştır. 2015 yılının son çeyreğini karla kapatmak isteyen Samsung, pazarda talep oluşturmaya çalışmaktadır (Ezgimen, 2015).

Volvo Cars: Volvo Cars'ın yeni XC90'ı, Amerikan Otoyol Güvenliği İçin Sigorta Enstitüsü (IIHS) tarafından Top Safety Pick+ derecesiyle ödüllendirilmiştir. Volvo Cars, Göteborg Güvenlik Merkezi Direktörü Cecilia Larsson, "IIHS'nin bağımsız test sonuçları bir kez daha gösteriyor ki, Volvo Cars'ta gerçekleştirdiklerimizle otomobil güvenliğini yeni bir boyuta taşımış durumda olduğunu ifade etmiştir. Güvenliğin standart olduğu IIHS çarpışma dayanıklılığı kategorisinde ufak çarpışma, orta düzey çarpışma, yan ve çatı gücü, ön sınırlamalar ve koltuklarla ilgili testler yer almaktadır. Volvo XC90, tüm bu testlerden en yüksek skorları almış ve tüm yeni Volvo otomobillerde bulunan City Safety- Şehirde Güvenlik Sistemi sayesinde önden çarpmayı engelleme testinde "superior" skorunu elde etmiştir. Önden çarpmayı engellemede alınan bu "superior" skoru, XC90'ı standart ekipmanla "2015 Top Safety Pick" ödülünü alan birkaç otomobilden biri yapmıştır (Volvocars,2015).

Tablo 2: Yeniden Yapılandırma ve Çevresel Determinizm Stratejisi Uygulayan Şirketler:Dünya Örnekleri

Yeniden Yaklaşım	Yapılandırmacı	Çevresel Yaklaşımı	Determinizm
Ford T Modeli: O dönemde ABD'de yolların çamurlu ve bozuk olması at arabalarını tercih ettiriyordu. Ford T Modeli ile daha dayanıklı, güvenilir ve maliyeti uygun araç üretildi ve pazar payı %61'e çıkartıldı.		P&G: P&G fabrikalarında geri dönüşümlü ve yenilenebilir ham madde kullanarak uzun vadeli hedefleri doğrultusunda üretim ve tüketim kaynaklı atıkların sıfırlanması için strateji geliştirerek sektördeki rekabet ortamında önemli bir avantaj sağlamıştır.	
Sarı Kuyruk: 2000'li yılların başında kaliteli Fransız ve İtalyan şaraplarına karşı üretilen sarı kuyruk şarabı, hem aromatik ve kaliteli hem de fiyatı diğer şaraplara oranla ucuz olması sebebiyle şarabı oldukça çekici kılmıştır.		Samsung: Tüketicilerin artık ürün özellikleri dışında markaya önem verdikleri anlaşılmış ve Samsung şirketi tanıtıma, reklama çok ciddi meblağlar harcıyıp bunu tüketicieye yansıtarak rekabette ciddi yaralar almıştır.	

<p>Joint Strike: Değişik segmentteki müşterilerin taleplerine cevap vererek donanma, hava kuvvetleri ve kara kuvvetlerinin de kullanabileceği savaş uçakları geliştirmeyi başardı.</p>	<p>Volvo Cars: Volvo Cars, otomobil güvenliğinde önemli adımlar atmıştır. “XC90” modelini çıkaran Volvo, 2015 Top Safety Pick ödülünü alarak rakiplerinden bir adım öne geçmiştir.</p>
<p>Lufthansa Airlines – Shop & Miles: “Uçarken Kazanın” sistemini dünyada ilk uygulayan şirkettir. Şirket, kendisiyle uçmayı tercih eden şirketlere puan kazandıran ve bu puanlarla sonraki uçuşlarda indirim sağlayan bu sistemle bir ilk yapıp pazarda üstünlük sağlamıştır.</p>	

Tablo 2’de yeniden yapılandırıcı strateji uygulayan mavi okyanus şirketleri ve çevresel determinizm stratejisi uygulayan Kırmızı okyanus şirketleri yer almaktadır. Ford T Modeli; ilk dayanıklı, güvenilir ve maliyetli arabayı üreterek, Sarı Kuyruk; ABD’de ilk kaliteli ve ucuz şarabı üreterek, John Strike; farklı segmentteki müşteri grubunu ele alıp savaş uçakları üreterek, Lufthansa Airlines; dünyada ilk olarak “uçarken kazan” sistemini uygulayarak yeniden yapılandırıcı stratejiyi özümseyip kendi mavi okyanuslarını oluşturmuşlardır. P&G; üretimde geri dönüşümlü ham madde kullanıp üretim ve tüketim bazlı atıkların sıfırlanması için strateji geliştirerek, Samsung; tanıtım ve reklam için strateji geliştirerek, Volvo Cars; otomobil güvenliği için strateji geliştirerek çevresel determinizm stratejisini özümseyip içinde buldukları Kırmızı okyanusun kanlı rekabetinde hayatta kalmaya devam etmektedirler.

2.5. Mavi Okyanus Stratejisi: Türkiye Örnekleri

Torku-Konya Şeker: Konya Şeker, ürünlerinde glikoz şurubunun yerine şeker pancarı kullanarak ürünlerini üretmeyi başarmıştır. Aynı zamanda şeker üretmenin yanında, Torku markasıyla unlu mamüller, şekerleme, çikolata, süt, içecekler, et ürünleri, yağ, dondurulmuş ürünler, sirke ve sos ürünleri kapsamında üretim sağlamıştır. Konya Şeker modelinin, bir yandan tarladaki üretim potansiyelini harekete geçirdiği görülmektedir. Üreticinin ekonomik değeri daha yüksek ürünler üretmesini sağladığı öte yandan da tarladan rafa kadar kurulan sistem sayesinde tarımsal üretim üzerinden oluşan katma değerini üreticiye intikal etmesini ve tarım kesiminin artan refahtan daha çok pay almasını gerçekleştirilmesinde önemli katkı sağladığı görülmüştür (Gorez, 2014).

Freşa Doğal Maden Suları: Giresun’da 1997 yılında maden suyu pazarına giren Freşa, Türkiye’de ilk meyveli maden suyu üreten firma olmuştur. Sodanın o acımsı tadını değiştirerek rahatça içilebilen ve aynı zamanda serinletici özelliği bulunan meyveli maden suyunu 15 milyon şişe ile satışa koymuştur. Adet bazında %222 oranında bir artış yaşanarak

Freşa, saatte 165 bin adet şişe maden suyu üretir konumuna ulaşmıştır. Freşa soda pazarını meyveli soda üreterek genişleterek rakiplerine karşı önemli bir üstünlük elde etmiştir (Ülgen ve Mirze, 2010 ve Radikal, 2009).

Ağaoğlu Şirketler Grubu: Ağaoğlu Şirketler Grubu, 2001 ekonomik kriz zamanında fiyatları düşen arsaları satın alarak yatırımlarını yapmıştır. Böylelikle, kriz zamanında hem kâr elde edilmiş hem de yatırım yapmaya devam edilmiştir. Şirketin 2016' ya kadar inşaattan yaklaşık 22 milyar dolar olması ciro elde etmesi beklenmektedir. Şirketin bu başarısının, kriz zamanlarında bile akıllı ve cesur yatırımlar yapılmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır (Patronlar Dünyası, 2012).

Garanti Bankası: Minibank, Gani Gani ve Expatbanking adıyla üç ürün geliştirilmiştir. Minibank'ta çocuklara, GaniGani'de KOBİ'lere, Expatbanking'de ise Türkiye'de yaşayan yabancıları hedeflenmiştir. Rakiplerinden farklı alandaki bir büyüme potansiyelini değerlendirip, yeni müşteri edinmeyi başarmışlardır. Kasım 2004 itibarıyla, Mini Bank'taki müşteri sayısı 42 bin gibi önemli bir düzeye ulaşmıştır. Bu hesaplardaki yatırım hacmi ise 40 trilyon TL olarak hesaplanmıştır. Geçen yılın aynı dönemine göre üye sayısındaki %100'e varan artış, Garanti'nin "mavi" stratejisini de açıkça göstermektedir. KOBİ'lere yönelik finans ve muhasebe yönetim paketi de içeren Gani Gani'de ise satış sayısı 17 bini bulmuştur. Bu şirketlerden 1500'ü Garanti'nin müşterisi haline gelmiştir (Capital,2005).

TUKAŞ: Şirkette büyük bir değişim yaşanarak, yönetimdeki yeniden yapılanmayla birlikte ürün çeşidi artmakta, farklı ürünler geliştirilmektedir. Pazara sunduğu "Beyaz damla çikolatalı meyve aromalı pudingler" ve "katkısız ketçap ve katkısız mayonez" ürünleri, bu çalışmaların en güzel örneklerini oluşturmaktadırlar. Tüketici talepleri doğrultusunda geliştirilen "Beyaz damla çikolatalı meyve aromalı pudingler", Tukaş'ın puding sektöründe farklılaşmasını sağlamıştır. Katkısız ketçap ve katkısız mayonezler ise, Tukaş'ı bu ürünlerdeki rakiplerinden farklılaştırmıştır. Bunların yanı sıra, yüksek oranda meyve içeren reçellerini "Ekstra Geleneksel Reçel" etiketleriyle pazara ürün sunan ilk şirket, yine Tukaş olmuştur (Capital,2005).

2.6. Kızıl Okyanus Stratejisi: Türkiye Örnekleri

Türk Telekom: Türk Telekom Grubu'nda 2014 yılında başlatılan birleşme hamlelerinin sonuncusu, yeni marka ile gelmekteydi. TTNET ve Avea'yı tek marka adı altında birleştirmiştir. Marka birleşmesi ile tüzel kişilikler korunarak Avea ve TTNET markaları, "Türk Telekom" tek markası altında bir araya gelmiştir. Avea, TTNET ve Türk Telekom'un

mobil, internet, ev telefonu ve TV hizmetleri, 27 Ocak 2016 itibariyle “Türk Telekom” tek markasıyla müşterilere sunuma açılmıştır. Yeni dönemde, Türk Telekom’un 206 bin kilometrelik fiber ağının sağladığı güçle, entegre iletişim, eğlence ve TV hizmetleri; tek bir noktadan, Türk Telekom markası altında Türkiye’ye sunulacaktır. Bu stratejiyle Türk Telekom mobil sektörüne de kendi kaynaklarıyla girerek rekabeti kızıştırmıştır(Aslan,2016).

Sun Express: 1989 yılında Antalya’da dünyanın önemli havayolu şirketlerinden olan THY ve Lufthansa’nın ortaklığında, kurulan Sun Express, 2001 yılında başlattığı Antalya-Frankfurt uçuşlarıyla, Türkiye’nin yurtdışına tarifeli sefer düzenleyen ilk özel havayolu olmuştur. 2009 yılında 5.593.199 yolcu ile yolcu sayısını önceki yıla oranla %32.3 artıran Sun Express, gelirini de %4.8 artırarak 429.6 milyon Euro çıkarmıştır. 1.000’den fazla çalışanı bulunan Sun Express, 25 uçak ve 4725 kişilik kapasiteye sahiptir. Bu ortaklık stratejisiyle küçük çaplı havayolu şirketlerini saf dışı bırakmaktadır (Öncü ve diğ. 2010:31).

Vatan Bilgisayar: Temelleri 1983 yılında atılan, Türkiye'nin ilk teknoloji mağazası Vatan Bilgisayar; stratejilerinde şöyle bir yol izlemektedir; çalışanlarını 365 gün eğitime tabi tutup ve müşteriler için bir teknoloji danışmanı olmayı sağlayacak yatırımlar yapmaktadır. Aynı zamanda, e-ticaret alanına atılarak internet üzerinden satışları önemli ölçüde arttırmıştır. Vatan bilgisayarın bu stratejisi, rakip perakende firmaların önünde büyük bir engel teşkil etmekte ve rekabeti kızıştırmaktadır (Ağaç,2007).

LC Waikiki: LC Waikiki, mağazalarında temel olarak “pazara derinliğine girme” stratejisini uygulamaktadır. Bu stratejide fiyat, rakipler de göz önünde bulundurularak kâr marjı olabildiğince düşük tutularak belirlenmektedir. Kâr payının olabildiğince düşük tutulması, bir taraftan rakipleri, pazar dışında tutmaya yaramakta, aynı zamanda firmanın pazar payını da olabildiğince büyütmesini sağlamaktadır. Bu fiyatlandırma stratejisi, tüketicinin de çıkarını korumakta ve böylelikle tüketici, orta/ üst kalitedeki ürünleri gereğinden daha düşük fiyata satın alabilmektedir. Fiyatın düşük tutulması, sürümün artmasını sağlayıp pazar payını büyütmeyle birlikte, aynı zamanda tüketicinin de bu düşük fiyatı, yakın çevresine tavsiye etmesine yol açmaktadır. Böylelikle, rakip firmaların müşteri potansiyelini kendine çekerek, pazarda söz sahibi olmaktadır (İri,2011).

Tablo 3: Yeniden Yapılandırıcı ve Çevresel Determinizm Stratejisi Uygulayan Şirketler: Türkiye Örnekleri

Yeniden Yaklaşım	Yapılandırıcı	Çevresel Yaklaşım	Determinizm
Torku-Konya Şeker: Konya Şeker, ürünlerinde glikoz şurubununun yerine şeker pancarı kullanarak ürünlerini üretmeyi başarmıştır. Aynı zamanda şeker üretmenin yanında, Torku markasıyla unlu mamüller, şekerleme, çikolata, süt, içecekler, et ürünleri, yağ, dondurulmuş ürünler, sirke ve sos ürünleri kapsamında üretim sağlamıştır.		Türk Telekom: Türk Telekom, TNet ve Avea'yı tek marka adı altında birleştirdi. Bu stratejiyle Türk Telekom Şirketi, 206 bin kilometrelik fiber ağının sağladığı güçle, entegre iletişim, eğlence ve TV hizmetleri kaynaklarını etkin bir şekilde kullandırma kapasitesi artmış oldu.	
Freşa Doğal Maden Suları: Freşa, doğal maden suyu sektöründe Türkiye'de bir ilk olarak meyveli maden suyunu üretmiştir. Sodanın acı tadının yerine artık sodayı serinletici ve rahatlatıcı bir içecek haline çevirmişlerdir.		Sun Express: THY ve Lufthansa'nın ortaklığında, kurulan Sun Express, 2001 yılında başlattığı Antalya-Frankfurt uçuşlarıyla, Türkiye'nin yurtdışına tarifeli sefer düzenleyen ilk özel havayolu olmuştur. Bu ortaklık stratejisiyle küçük çaplı havayolu şirketlerini saf dışı bırakmak hedeflenmiştir	
Ağaoğlu Şirketler Grubu: Ağaoğlu Şirketler Grubu, kriz zamanlarında emlak sektörüne yönelerek ileride kullanabilecekleri stratejik arazileri satın alıp, ilerleyen zamanlarda bu arazileri inşaat sektöründe değerlendirmiştir.		Vatan Bilgisayar: Vatan Bilgisayar; stratejilerinde; çalışanlarını 365 gün eğitime tabi tutup ve müşteriler için bir teknoloji danışmanı olmayı sağlayacak yatırımlar yapmaktadır. Aynı zamanda, e-ticaret alanına atılarak internet üzerinden satışları önemli ölçüde arttırmıştır.	
Garanti Bankası: Minibank, Gani Gani ve Expatbanking adıyla üç ürün geliştirdi. Minibank'ta çocuklara, GaniGani'de KOBİ'lere, Expatbanking'de ise Türkiye'de yaşayan yabancıları hedeflediler. Rakiplerinden farklı alandaki bir büyüme potansiyelini değerlendirip, yeni müşteri edinmeyi başardılar.		LC Waikiki: LC Waikiki stratejisinde, fiyat ve rakipler de göz önünde bulundurularak- kâr marjı olabildiğince düşük tutularak belirlenmektedir. Kâr payının olabildiğince düşük tutulması, bir taraftan rakipleri, pazar dışında tutmaya yaramakta, aynı zamanda firmanın pazar payını da olabildiğince büyütmesini sağlamaktadır.	
TUKAŞ: Şirkette büyük bir değişim yaşanarak, yönetimdeki yeniden yapılanmayla birlikte ürün çeşidi artıyor, farklı ürünler geliştiriliyor. Tüketici talepleri doğrultusunda ve doğal ürünler geliştirerek önemli bir pazar potansiyeli oluşturmuştur.			

Tablo 3'te yeniden yapılandırıcı strateji uygulayan mavi okyanus şirketleri ve çevresel determinizm stratejisi uygulayan Kızıl okyanus şirketleri yer almaktadır. Torku-Konya Şeker; ürünlerinde farklılaşmaya gitmesiyle Türkiye'de yerel bir marka haline dönüşerek ve ürünlerinde glikoz şurubu yerine şeker pancarı kullanarak, Freşa Doğal Maden Suları; Türkiye'ye meyveli maden sularını ilk defa getirerek, Ağaoğlu Şirketler Grubu; kriz

zamanlarında emlak sektörüne bağlı olarak ucuz ve stratejik konuma sahip araziler satın alarak, Garanti Bankası; üç ayrı müşteri potansiyeline özel ürün geliştirerek, TUKAŞ; müşterilerin isteği doğrultusunda ürünlerini çeşitliliğini arttırarak ve farklı ürünler geliştirerek yeniden yapılandırmacı stratejiyi şirketlerine uygulayıp mavi okyanuslarını gerçekleştirmişlerdir. Türk Telekom; iki değişik markayı birleştirip kendi kaynaklarıyla entegre etme stratejisiyle, Sun Express; iki uçak şirketi devri olan THY ve Lufthansa'nın yeni bir havayolu şirketi açma stratejisiyle, Vatan Bilgisayar; müşterilerine karşı olan teknoloji danışmanı olma ve e-ticareti etkin bir şekilde kullanma stratejisiyle, LC WAIKIKI; kâr payını düşürüp pazar payını büyütme stratejisi ile çevresel determinizm stratejisini şirketlerine uygulayıp içinde buldukları Kızıl okyanuslarda yaşamlarını sürdürmektedirler.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Rekabet konusundaki ana tartışma konularından biri de işletmelerin buldukları pazardaki rekabetçi tutumudur. İşletmelerin içinde buldukları pazarın yapısı, rakipleri ile yaptıkları mücadelelerin niteliği onların rekabet üstünlüğü sağlama konusunda karşılaşacakları tabloyu şekillendirecektir. Kimi işletmeler rakipleri ile sert rekabetçi mücadelelere girişirken kimileri de mevcut pazarın dışında yeni arayışlara girmektedirler.

Mevcut pazarlarda rekabet etmenin işletmelere çoğu zaman karşılıklı kayıplar getirdiğini savunan Mavi okyanus stratejisi asıl kazançların bulunulan pazarın dışındaki fırsatlara yoğunlaşmak olduğunu belirtmektedir. Bu stratejiye göre rekabeti anlamsız kılmak, rakiplerle kızıl okyanuslar içinde rekabet etmemek, müşteriler için değer temelli yenilikler yapmak ve rakiplerin kolaylıkla giremeyecekleri derin sulara yelken açmak işletmelerin temel rekabet yaklaşımı olmalıdır.

Konu ile ilgili örneklerden görüldüğü üzere mavi okyanus stratejisi uygulayan işletmeler benzersiz bir pazar konumu elde etmekte ve müşterileri için değer odaklı yenilikler gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu stratejiyi uygulayan işletmelerin sahip oldukları pozisyonu ne kadar süre ile koruyabileceği tartışmalı olarak görülmektedir. Burada ön plana çıkarılan husus, mavi okyanusun derinliği ve korunmuşluğudur. Yapılan yenilik ne kadar çok taklit edilemez ve rakiplerin giremeyeceği şekilde korunabilirse bu stratejinin işletmelere kazanımları o ölçüde uzun vadeli olacaktır. İşletme yöneticilerinin yenilik odaklı çalışması, kurumlarını yenilikçi kültürle buluşturmaları Mavi Okyanus Stratejisi'nin temel işletme stratejisi olması yönünde önemli bir üstünlük sağlayacaktır.

İşletmelerin buldukları sektörlerde tüm eşsiz yenilikler bitmiş midir? Yapılanların ötesinde başka neler yapılabilir? Taklit edilebilirlik bir sorun olmaktan çıkmış mıdır? Soruları Mavi Okyanus Stratejisi'nin karşılaştığı temel meydan okumalardır. Bu meydan okumalara karşı şirketlerin müşterileri için daha iyisini hayal etmekten vazgeçmemesi, her zaman oynanacak daha büyük bir oyunun olduğu düşüncesi ile hareket etmeleri gerekmektedir. Apple Firmasının efsanevi CEO'su Steve Jobs'un ifadesi ile "Büyük iyi değildir, daha iyi daha iyidir" anlayışı ile hareket etmesi Mavi Okyanus Stratejisi'ni her zaman gündemde tutacaktır. Bu alanda sektörel ve akademik çalışmalara olan ihtiyaç devam etmektedir.

KAYNAKLAR

Ağaç, F. (2007). *Vatan Bilgisayar'ın Büyüme Odaklı Stratejisi*, <http://www.telepati.com.tr/ocak07/konu24.htm#yukari> (Erişim Tarihi: 2016, 2 Aralık).

Altuntuğ, N. (2007). Rekabet Sürecinin Dinamik Boyutu, Bileşenleri ve Dinamizmi Sürdürebilme Yolları, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (5), ss.15-29.

Aslan, R. (2016). Türk Telekom Stratejisi, <http://www.tasarimadair.com/grafik-tasarim/turk-telekom-stratejisi/> (Erişim Tarihi: 2016, 2 Aralık).

Barutçu, Ş. (2014). *Şehir Pazarlamasında Mavi Okyanus Stratejisinin Kullanımı: Bodrum Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bekmezci, M. (2013). Taking Competitive Advantage By Business Model Innovation, *Yönetim ve Ekonomi*, 20 (1), ss. 291-314.

Capital (2005). Ford T Modeli, <http://www.capital.com.tr/yonetim/liderlik/mavi-okyanus%E2%80%99ta-buyume-zamani-haberdetay-2342> (Erişim Tarihi: 2016, 11 Kasım).

Capital (2005). Garanti Bankası, <http://www.capital.com.tr/yonetim/liderlik/mavi-okyanus%E2%80%99ta-buyume-zamani-haberdetay-2342> (Erişim Tarihi: 2016, 25 Kasım)

Capital (2005). Joint Strike, <http://www.capital.com.tr/yonetim/liderlik/mavi-okyanus%E2%80%99ta-buyume-zamani-haberdetay-2342> (Erişim Tarihi: 2016, 11 Kasım).

Capital (2005). TUKAŞ, <http://www.capital.com.tr/yonetim/liderlik/mavi-okyanus%E2%80%99ta-buyume-zamani-haberdetay-2342> (Erişim Tarihi: 2016, 25 Kasım).

Dünya (2010). Sarı Kuyruk, <http://www.dunya.com/gundem/kirmizi-misiniz-yoksa-mavi-mi-haberi-114515> (Erişim Tarihi: 2016, 11 Kasım).

Ergen, A. (2011). Stratejik Düşünce Yaratma: Mavi Okyanusa Yelken Açmak, *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 7, ss. 1-21.

Ezgimen, K. (2015). Analizlere Göre Apple Rekabeti 5 Sene İçinde Samsung'un Felaketi Olabilir, http://blog.tamindir.com/analizlere-gore-apple-rekabeti-5-sene-icinde-samsungun-felaketi-olabilir_12876/ (Erişim Tarihi: 2016, 11 Kasım).

FMA Akademi (2016). Lufthansa Airlines – Shop & Miles, <http://www.fmaakademi.org/etkili-rekabet-edebilmek-icin-mavi-okyanuslar-gerekiyor-2> (Erişim Tarihi: 2016, 12 Kasım).

Gorez, F. (2014). Konya Şeker ve TOR KU Markası Yükselişte, <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=128445&start=380> (Erişim Tarihi: 2016, 1 Aralık).

Güneş, S. (2011). Değer Yaratma Bağlamında Güncel Dört Yenilik Modeli, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 11, ss.71-89.

İri, R. (2011). Bir Hazır Giyim Markasının Pazardaki Değişim Hikayesi: LC Waikiki Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (1), ss. 445-469.

Kalkan, A. ve Alparslan, A.M. (2009). Rekabet Savaşından Çıkış Yolu: Değer Yeniliği, Kâr ve İnsan Önergeleri, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), ss. 1-13 .

Kıyan, Ş.S. ve Özer, A. (2011). İşletme Sınırlarının Girişimci Faaliyetle Yeniden Yapılandırılması: Yeni Pazar Oluşturma, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (2), ss. 93-120.

Kim, W.C. ve Mauborgne, R. (2004). *Mavi Okyanus Stratejisi*, *HBR's 10 Must Reads Strategy*, (M. İnan, Çev.), İstanbul:Optimist.

Miles, R. E., ve Snow, C. C. (1978). *Organizational Strategy, Structure, and Process*, New York: McGraw-Hill.

Motley, L. B., (2008). Finding Your Banks 'Blue Ocean' Strategy, *ABA Bank Marketing*, p. 44.

Naeem, İ. (2016). *Mavi Okyanus Stratejisinin Teknolojik Yenilikler Ve Ağ Dışsallıkları Üzerinde Temellendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Öncü, M. A., Çömlekçi, İ. ve Coşkun, E. (2010). Havayolu Şirketlerinin Uyguladıkları Finansal Stratejiler Üzerine Bir Araştırma, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6,(2), ss. 27-58.

Öztürk, Y. (2015). *Modern Stratejik Yönetim Tekniklerinden Kaos Teorisi Ve Mavi Okyanus Stratejisinin Firma Performansı Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Patronlar Dünyası (2012). Ali Agaoglu'nun Basari Sırrı, <http://www.patronlardunyasi.com/haber/Ali-Agaoglu-nun-basari-sirri/57646>, (Erişim Tarihi: 2016, 8 Aralık).

PG (2016). P&G, https://www.pg.com.tr/procter/surdurulebilirlik_birbakista.htm, https://www.pg.com.tr/procter/pg_haber_24.htm (Erişim Tarihi: 2016, 13 Aralık).

Radikal (2009). Freşa Doğal Maden Suları, <http://www.radikal.com.tr/ekonomi/40-metrelik-barakadan-dogan-fresa-saatte-165-bin-siselik-uretime-kosuyor-940561/> (Erişim Tarihi: 2016, 2 Aralık).

Savut (2016). Mavi Okyanus Stratejisi Sürdürülebilirliği ve Yenilenmesi, http://kobitek.com/mavi_okyanus_stratejisi_surdurulebilirligi_ve_yenilenmesi (Erişim Tarihi: 2016, 10 Aralık).

Taşkın, E. (2010). Pazarlama Stratejisinde Belirgin Yeni Satış Eğilimleri, *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), ss: 17-49.

Ülgen, H. ve Mirze, K. (2010). İşletmelerde Stratejik Yönetim, İstanbul; Literatür Yayınları.

Volvocars (2015). Volvocars, <https://www.media.volvocars.com/tr/tr-tr/corporate/brand-values> (Erişim Tarihi: 2016, 14 Aralık).

Yiğit, S. (2015). Değer İnovasyonu: İnovasyonla Değer Oluşturmak, *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (1), ss. 227-244.

Pavlus Hristiyanlığından Protestan Evanjelizmine Misyonerlik Süreci*

Doktora Öğrencisi Ali Ulvi ÖZBEY*

Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalı, aliulviozbevy@hotmail.com

Prof. Dr. Ali COŞKUN

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, alicoskun46@hotmail.com

ÖZ

Temel anlamda misyonerlik, Hristiyanlığın dininin bütün dünya coğrafyasına hâkim olma fikrinin sistematik bir şekilde günümüzde anlam bulduğu bir kavramdır. Hz. İsa'dan sonra onunla hiç karşılaşmamasına rağmen onun dilinden birçok şey söyleyen Pavlus ile birlikte Hristiyanlık bambaşka bir görünüme sahip olmuştur. Bu noktada Pavlus Hristiyan toplumlarda Hristiyanlığın mimarı misyonerliğin ise fikir babası olarak kabul edilmektedir. Protestanların dünya geneli misyonerlik faaliyetleri sadece dini misyonla sınırlı kalmayıp bulunduğu ülkelerde yönetim adına da söz sahibi olmasını elverişli hale getirmiştir. Bu açıdan misyonerliğin siyasi ve dini anlamda geldiği en son nokta Protestan akımların tek bir çatı altında bulunduğu Evanjelizm olmuştur. Söz konusu çalışmada, Hristiyanlığın başlangıcından günümüze kadar uzanan sürecinde geçmiş ve günümüz misyonerlik kavramı ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Misyonerlik, Pavlus, Protestan, Evanjelizm.

Missionary Process From Christianity Of Paul To Protestant Evangelism

ABSTRACT

In a general terms, missionary is a systematic concept of Christianity religion that dominates the whole world's geography today. The Christianity, with Paul, who said many things from his language, although he had never encountered him after Jesus, had a totally different appearance. At this point Paul is considered architect of Christianity and the father of ideas's missionary in Christian societies. Protestants's world-wide missionary activities have made it possible to have an active role in the name of governments in countries where they are not

* Bu makale "Güney Koreli Misyonerlerin Türkiye'deki Faaliyetleri" başlıklı doktora tezi kaynak alınarak yazılmıştır.

***Sorumlu Yazar (Corresponding Author):**

Geliş (Received) : 07.11.2017

Kabul (Accepted) : 08.12.2017

Yayın (Published) : 31.12.2017

limited only to religious missions. In this respect, the last point of the missionary's future in political and religious terms has been evangelism, which the protest movements are under one roof. In this study, it was tried to state the understanding of the past and present concept missionary in the process ranging from the beginning of the Christian to the present.

Key Words: Christianity, Missionary, Paul, Protestant, Evangelism.

1. Giriş

İnsanlığın var oluşundan beri yeryüzünde bulunan fikir, düşünce, din ve inanç sahiplerinin çoğu esinlendikleri kaynağın görüşlerinin yayılmasını, kendi fikirlerini kabul edenlerin sayılarının artmasını ister. Bu fitri bir konu olup neredeyse bütün dinleri de kapsar hale gelmiştir. Özel olarak bugün bu anlamda kendi dini ritüellerini ve düşüncelerini yaymak isteyen Hıristiyan misyonerlerin ciddi bir başarı elde ettikleri söylenebilir. Zira Hıristiyanlığın ulaştırılmadığı ve yayılmadığı bir bölge bulmak pek mümkün değildir.

Hıristiyanlığın yayılmasının en önemli aracı, üstlenicisi ve koordinatörlüğünü misyonerlik kurumu üstlenmiştir. Misyonerlik faaliyetleri diğer ilahi kaynaklı dinler için de geçerli olsa da, misyonerlik denilince akla Hıristiyanlık ve bu dine mensup olan belli başlı Hıristiyanlar gelmektedir. Bu durumun nedeni misyon kavramına şartlara göre verilen anlam ve bu anlamların İncil'e dayandırılması, verilen görevlerin fazlasıyla idealize edilmesi ve cenneti kazanmanın şartı olarak empoze edilmesidir. Hıristiyanlıkta misyon fikrinin Hz. İsa'ya, İncil'e ya da Tanrının kendisine mal edilmesine rağmen tarih içinde bu alanda esas kişi olarak Pavlus karakterine rastlamak hiç de şaşırtıcı bir durum değildir. Zira Pavlus gelmiş geçmiş en etkili Hıristiyan misyoner olarak kabul edilmektedir.¹

Hıristiyan âlemi, misyonerlik kurumunu ve türevlerini dini alanda olduğu gibi diplomasi, politika ve kültürel alanda da faydalanabilir bir araç olarak kullanmıştır. Zira yüzyıllar içinde kilisenin gücünün kendi sınırlarını aşip başka ülkelerin topraklarına dayanması bu kişilerin eliyle gerçekleşmiştir. Avrupa içinde Hıristiyanlığın hızla yayılmasına rağmen kendi içlerinde çekişmeye girmeleri kaçınılmaz bazı sonuçlar doğurmuştur. Katolik kiliselerinin uygulamaları başta Almanya Hıristiyanları olmak üzere diğer ülkelerinde de tepkilerle karşılanmıştır.

Biriken protest düşünceler ve meydana getirdiği ayaklanmalar sonucu gerçekleştirilen reform sonrasında Avrupa topraklarında aydınlanma süreci başlamıştır. Dini anlamda ise

¹ Süleyman Turan, **Misyonerliğin Kurucusu Pavlus**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Basım, 2006, s.13.

Hristiyanlık içinde bambaşka bir akım olan Protestanlık mezhebi doğmuştur. Dini anlamda kendi aralarındaki farklılıkların yanı sıra siyasi ve stratejik anlamda da farklılıklar bulunmaktaydı. Yıllar geçtikçe bu kavramlar yeni bedenlerde anlam bularak bir devlet, bir kıta yönetiminin vazgeçilmezi olarak kamuoyuna deklare edilmiştir.

Bu noktada Protestanlığın kendinden en çok söz ettirdiği düşünce akımı Evanjelizm, son 100 yılda ABD içinde kitleleri yönlendiren, büyük halk topluluklarını bir araya getiren ideolojik/dini bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzyılımızda Evanjelizm özellikle ABD’de Beyaz Sarayın adı gizli kendi aşikâr dini haline gelmiştir. Ülke içinde yönetimi başkanlar eliyle elinde tutan Evanjelicler, sonrasında araç edindikleri misyonerlik faaliyetleriyle bunu ülke dışına çıkarma planlarını gütmektedir.

Bu çalışmada Hristiyanlığın tarihsel arka planı, tarihi ve dini açıdan bir sembol haline gelen Pavlus ve düşünceleri temel alınarak Hristiyanlığın tarih içinde geçirmiş olduğu dönüşümler ve nihayetinde almış olduğu en son dini düşünce kisvesi Evanjelizm’den bahsedilecektir.

2. Hristiyanlığın Doğuşu ve Pavlus Öncesi Dönem

Hristiyan (christian), kutsanmış (yağlanmış, mesh edilmiş) anlamına gelen “hıristos” da denilen Yunanca “Christos” sözcüğünden gelir. Kavram olarak, Hz. İsa’ya inanan ve onun öğretisini benimseyen kişidir. Ayrıca Türkçede Hristiyanlık, Hz. İsa’nın adı dolayısıyla, İsevilik adıyla da anılır.² Hristiyanlık, görece “monoteist” karakterli ve “Göksel” ve “Kurtarıcı” Mesih olduğu öne sürülen İsa’nın geri döneceği beklentisiyle şekillenmiş eskatolojik bir inanç sistemidir.

Bugün dünya çapında yaklaşık iki buçuk milyar insan bu dine mensuptur.³ Ancak Hristiyanların sayısı dünya nüfusunun artışına paralel olarak artmamakta aksine düşmektedir. Ortaya konulan istatistiklere göre 1900 yılında dünya nüfusunun %45,7’sine Hristiyanlığın mesajı ulaştırılmış %54,3’üne ise ulaşmamıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise dünya nüfusunun %73,1’ine mesajın ulaştırıldığı, ancak Hristiyan olan insan sayısında bir

² M.Cengiz Yıldız, *Din Sosyolojileri Okumaları*, İstanbul: Çıra Yayınları, 1. Basım, 2015, s.19.

³ Zafer Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, İstanbul: Divan Kitap, 1.Basım, 2017, s.82.

artış değil de azalmanın olduğu görülmektedir.⁴

Hristiyanlık Filistin’de ortaya çıktığında, bölgedeki Musevi şeriatı kemikleşmişti. Roma İmparatorluğu yönetiminden zulüm gören Yahudiler, bu zulme karşı koymak için “Mesih Kral”ın ortaya çıkmasını bekliyorlardı. Nasıralı İsa’nın hareketi, 1. Yüzyılın ikinci çeyreğinde, Filistin bölgesinde, “Hristiyanlık” değil de “Nasranilik” tabir edilen bir tarikat hüviyetinde ortaya çıkmıştı. Ancak bu hareket, İsa’nın ölümünden muhtemelen 25-30 yıl kadar sonra Hristiyanlık ismini alarak bundan sonraki süreçte Romalılar tarafından kontrol edilen Akdeniz havzasında gelişmiş ve yayılmıştı.”⁵ Nasıralı İsa, 30 yaşında Yahudilere peygamber olarak gönderildiği zaman, tebliğ ettiği din Yahudi dini ananelerine dayanıyordu.⁶ Tarihsel açıdan Hristiyanlığın kökeninin “her şey Irak’ta başladı” fikrine varmak süreç içinde doğru bir kanıyı desteklemektedir. Dolayısıyla araştırmacılar Hristiyanlık Yahudilik ile başlamış ve günümüzde bilinen Hz. İsa düşüncelerini Yahudi Babil’de şekillendirmiştir fikrine odaklanmıştır. Babil’deki tapınak sistemine dayalı Yahudi dini, Hz. İsa’nın kendi şeriatını düzenlemede ona katkıda bulunmuştur. İsa, "öğretmenimiz" dediği Musa ve diğer Yahudi peygamberlerinden her zaman saygı ile söz eder. Dahası, muhataplarına sıkça Musa ve diğer peygamberlerin kitaplarından deliller gösterir. İncillerde onun, Yahudi olmayan birkaç kişiyle dostça diyaloglara girdiği ifade edilmekte ise de yine aynı İncillerde İsa’nın, öğretisi için Yahudi olmayan kimseleri muhatap kabul etmediğini net bir şekilde dile getiren pasajlar mevcuttur.⁷

Hz. İsa’nın öğretilerine uyan toplumlar başlangıçta yazılı başvuru kaynaklarından yoksundur; Yahudilerin kutsal kitabı ile güvenilirlik ve kaynak açısından ciddi sorunlar teşkil eden bir takım kutsal metinler vardır, ama bunların çok büyük kısmı tahrif edilmiş olup daha sonra reddedilecektir.⁸

3. Hristiyanlığın Şekillendiricisi Olarak Pavlus

⁴ Cengiz Batuk ve Süleyman Turan, “Misyonerlik Perspektifinden 20 ve 21. Yüzyıllarda Dünya Dinleri ve Mensupları”, [Electronic Version] Milet ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 2005, Vol.3, No.1-2, (11 Kasım 2017), s.141.

⁵ Duygu, s.80.

⁶ Süleyman Kocabaş, **Misyonerlik ve Misyonerler**, İstanbul: Vatan Yayınları, 1.Basım, 2002, s.10.

⁷ Bekir Zakir Çoban, **Bir Yahudi Olarak Hz. İsa**, Deüifd, Cilt. XXV, 2007, s.49.

⁸ Umberto Eco, **Orta çağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar**, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1. Basım, 2014, s.137.

Şu an Türkiye’de bulunan Tarsus topraklarında yaşayan ve Hristiyanlığın kurucusu olarak adlandırılan⁹ Pavlus Hz. İsa’nın en gayretkeş takipçilerinden biri olmuştur. Pavlus’un yaşadığı yer olan Tarsus döneminin en büyük antik kentlerinden biriydi. Pavlus çalışmalarını Suriye ve Kilikya’da başlatmış, hayatının büyük bir bölümünü Küçük Asya, Makedonya ve Yahudilerin ve Rumların karışık nüfusuna sahip Yunanistan anakarasında geçirmiş ve nihayetinde nihai hedefi ve sınırı olan Roma’ya ulaşmıştır.¹⁰

Bulunduğu zamanda birçok Yahudi’nin aksine kendisi Roma vatandaşı idi. Öte taraftan, yapılan bazı itirazlara rağmen, çoğu bilim insanı -klasikçiler de dahil olmak üzere- Paul’un Roma vatandaşlığına itiraz etmenin zoraki bir tevil olduğunu iddia etmektedir.¹¹ Diasporalı bir Yahudi olan Pavlus, Yunanca konuşulan bir çevrede büyüdü ve kendi sinagogunda iyi bir eğitim gördü. Gençlik döneminde Tevrat öğrenmek üzere Kudüs’e gitmiştir. İlk zamanlar Hz. İsa takipçilerinin faaliyetlerini duyan Pavlus onlara muhalif bir tavır takınmıştır.¹²

Pavlus bir Hristiyan değildi fakat Hz. İsa’nın Tanrı tarafından kutsanmış olduğu konusunda ikna olmuş bir Yahudi’ydi.¹³ Bununla birlikte Pavlus’un hayatında yasaların ayrı bir önemi bulunmaktadır. Yasa kelimesi Pavlus’un mektuplarında toplam yüz on sekiz defa geçer ve bunların yüz üç tanesi Romalılar’a Mektup ve Galatyalılar’a II. Mektupta on dört tanesi de Korintlilere I.-II. Mektup’ta yer almaktadır.¹⁴ Bu durum, Hz. İsa’ya ve yasalara olan inancı arasındaki ilişkiyi açıklamak ve dengelemek zorunda kalmasına neden olmuştur. Bu denge, Galatyalılara Mektubunda görülebilir; burada: 'Hz. İsa Mesih'te arınma veya arınmama herhangi bir şey ifade etmez' (Galatyalılar 5: 6) daha sonraki bölümde ise: arınma için bunca vaaza rağmen neden hâlâ zulüm görüyorum' (Galatyalılar 5: 11) denilmektedir.

Hristiyanlık tarihinde ilk sistematik misyon çalışmaları Pavlusla başlamıştır. Pavlus, “İlahi oğul Rab İsa Mesih” inancını temel alan öğretileri yaymak amacıyla Anadolu,

⁹ Philip Kennedy, *Christianity An Introduction*, London-New York: I.B.Tauris & Co Ltd, 1.Basım, 2011, s.50.

¹⁰ Norman Wentworth Dewitt, *St. Paul and Epicurus*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1.Basım, 1954, s.168.

¹¹ Stanley E. Porter, *Paul: Jew, Greek, and Roman*, Boston: Brill Press, 1.Basım, 2008, s.3.

¹² John W. Drane, *Paul*, Oxford and New York: Oxford University Press, 1.Basım, 2001, s.32.

¹³ Kennedy, s.48.

¹⁴ Fuat Aydın, *Pavlus Hristiyanlığına Giriş*, Ankara: Eskiye Yeni Yayınları, 1. Basım, 2011, s.205.

Yunanistan ve Makedonya'ya yönelik üç önemli misyon gezisi düzenlemiştir.¹⁵ Birçok Hristiyan için Pavlus, Hristiyanlığı Yahudiliğin kökeninden sıyrıp onu özgünleştiren bir kahraman misyoner komundadır.¹⁶Fakat bazı liberal Protestanlara göre Hz. İsa Mesih'in dinindeki bazı etik öğretileri alıp onları değiştiren bir Yahudi idi.¹⁷ Pavlus, Hz. İsa ile hiç karşılaşmamıştır ya da en azından ikisi arasında bir görüşmenin olduğuna dair herhangi bir tarihi kayıt mevcut değildir. Ancak Pavlus, onun ya da onun kurucuları için bir problemmiş gibi davranmadı. Müjdesini Tanrı'dan aldığını; Mesih'in onu ona açıkladığını iddia etti (Galatyalılar.1.12).¹⁸ Hz. İsa'nın hayatında birincil tarihsel şahit olmaya devam etmektedir; çünkü Pavlus hem seyahatlerinde Hz. İsa'ya eşlik eden Peter'ı hem de Hz. İsa'nın kardeşi James'i çok iyi tanımaktaydı. Birçok araştırmacı, Pavlus'un azimle çalışan bir misyoner olmasının yanı sıra bir düşünür ve önemli bir teolog olduğu konusunda hemfikirdir. Örneğin Räsänen, Pavlus'un “gerçekten yaratıcı ve orijinal bir düşünür” olduğunu, ancak bununla birlikte onun öncelikle bir misyoner olarak faaliyette bulunduğunu belirtir.¹⁹

4 . Misyonerlik Kavramı Üzerine

Misyonerlik hem genel hem de özel anlamda kullanılmaktadır. Misyonerlik mission (Misyon) kelimesinden; Mission kelimeside göndermek anlamına gelen mitttere fiili ile ilgili olan Latince “missio” kelimesinden türetilmiştir ve ortak kökün ürünüdür.²⁰ Misyonerler her zaman misyon odaklı insanlar olmuştur. Bu kesinlikle, İncil'de yer alan “Ama Kutsal Ruh üzerinize inince güç alacaksınız. Yeruşalim'de, bütün Yahudiye ve Samiriye'de ve dünyanın dört bucağında benim tanıklarım olacaksınız.” ayeti misyonerlik merkezine alınarak sürdürülmeye çalışılmıştır.²¹Misyonerler her zaman misyonlarda yoğun şekilde yer alır ve bu inancı sürdürdüklerinden dolayı kendi dindaşları içinde olağanüstü kahramanlar olarak büyük saygı görürler.²²

¹⁵ Tuncer Günay, *Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri*, Ankara: Ankara Ticaret Odası, 1.Basım, 2004, s.145.

¹⁶ Leander Keck, *Christ's First Theologian*, Texas: Baylor University Press, 1.Basım, 2015, s.15.

¹⁷ Keck, s.63.

¹⁸ Rodney Reeves, *Spirituality According to Paul*, Westmond: Intervarsity Press,1.Basım, 2011, s.14.

¹⁹ Şinasi Gündüz, *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 4.Basım, 2014, s.12-13.

²⁰ Abdurrahman Küçük, *Misyonerlikten Diyaloga Türkiye*, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 1.Basım, 2008, s.3.

²¹ Amos Yong, *The Missiological Spirit, Oregon*, Cascade Books, 1.Basım, 2014, s.19.

²² Amos Yong, s.96.

Misyoner kelimesi, propaganda çalışmaları için gönderilen kadın ve erkekleri belirtmektedir. Hristiyanlığı kabul etmemiş ülkelerde, çeşitli faaliyetler adı altında yürütülen Hristiyanlık propagandasının her türüsüne misyonerlik denir.²³

Misyonerlik Hristiyanlık tarihinin en erken döneminde başlamış son derece önem verilen bir müesseseydi. Binaenaleyh henüz 1. yüzyıldan itibaren Roma ülkesindeki büyük şehirlerden organize edilen misyoner heyetlerinin Hristiyanlığın yayılmasına önemli katkı sağladıkları düşünülmektedir.²⁴ Dini yayma girişimleri çok erken bir dönemden itibaren putperestlere yönelmişti. Antakya'da putperest asıllı ilk büyük yeni imanlılar cemaati oluştu; "Hristiyanlar" (Mesihçiler) nitelemesi ilk kez orada kullanılmıştır (İşler II:26). Hristiyan misyonu Helenistik dünyaya Antakya'dan yayılmıştır.²⁵

Hristiyan misyonerliği gerek teolojik gerekse kavramsal boyutta kendisini günün şartlarına göre gözden geçirmektedir. Misyonerlik, günümüzde bizzat Tanrı'nın insanlığın kurtuluşuna yönelik bir eylem planı olarak değerlendirilmekte ve Tanrı'nın, insanlığın Hristiyanlaştırılarak kurtuluşu konusunda misyonerlik faaliyetlerinin bizzat içinde olduğu kabul edilmektedir.²⁶

5. Reform ve Protestanlığın Doğuşu

Kendisine hedef olarak Kilise'yi "Baştan Aşağı" yenilemeyi gaye edinmiş pek çok Hristiyan, 15. yüzyıl sonlarından itibaren bir reforma ihtiyaç olduğunu giderek artan ölçüde hissetmeye başlamıştır.²⁷ On altıncı yüzyılın sona erişiyile Batı, bütünüyle farklı tip bir toplum ve yeni bir insanlık ülküsü doğuracak bir teknoloji üretme sürecine girdi. Bu süreç, Tanrı'nın rolü ve yapısının algılanışını da kaçınılmaz olarak etkiledi.²⁸ Max Weber reform için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Reform, kilise otoritesinin yaşam üzerinden tümüyle kaldırılması olmayıp var olan biçimin farklı bir anlamla"

²³ Halit Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar: Günümüzde Misyonerlik Faaliyetleri**, İstanbul: Nesil Yayınları, 9.Basım, 2005, s.23.

²⁴ Duygu, s.127-128.

²⁵ Mircea Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, C.II, Ali Berktaş(Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 1.Basım, 2003, s.393.

²⁶ Şinasi Gündüz(Ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010, s. 202.

²⁷ Richard Stauffer, **Reform**, Cem Muhtaroglu(Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1.Basım, 1993, s.7.

²⁸ Karen Armstrong, **Tanrı'nın Tarihi**, Oktay Özel, Hamide Koyukan ve Kudret Emiroğlu(Çev.), İstanbul: Pegasus Yayınları, 1.Basım, 2017, s.420.

değiştirilmesidir. Değiştirme, aslında çok rahat, o zamanlar pratik alanda az hissedilen, birçok durumda yalnızca biçimsel olan bir otoritenin, özel ve toplumsal yaşamın bütün alanlarında gözlenebilir ölçüde etkili olan, sonsuz derecede güçlü ve bütün yaşam biçimine etkisi olan bir otoriteye yerini vermesidir.”²⁹

Bir yandan, Katolik Kilise’deki papalık çekişmesine dayalı iç kavgayı yansıtan Büyük Bölünme ve sonrasında iyice belirginleşen bunalım, öte yandan, ulusal kral ve yerel prenslerin papayla olan mücadeleleri ve nihayet toplumun alt tabakalarında, özellikle de köylüler arasında baş göstermiş olan hoşnutsuzluklar, tüm Avrupa’yı kapsayacak yeni bir dinsel ve siyasal hareket başlatmıştır.³⁰

Hıristiyanlık tarihi bakımından 16. yüzyıl’dan itibaren kilisede baş gösteren ve reform ile sonuçlanıp farklı boyutlarda devam eden krizlere neden olan bazı yanlış uygulamalar, kilise içinde yapılan bazı reformların başarısızlığı ile sonuçlanmışsa da sonunda Fransız Devrimi’ne neden olmuştur.³¹ Protestan Reformu öncesinde ise, Papalık ve Kilise alarm vermektedir.³² Reform, tarih sürecinde iki coğrafi konum halinde ilerleyişini sürdürmüştür: İlk olarak 1520’de yoğunlukla Almanca konuşulan bölgelerde; sonrasında ise 1550 yıllarında Hollanda Cumhuriyeti, Doğu Avrupa, Fransa, İngiltere ve İskoçya’da ilerleyişinin sürdürmüştür.³³ Bununla birlikte bu ilerleyiş üzerinden hem Katolik kilisesinde bir takım reformlar gerçekleşirken diğer taraftan Katolik kilisesi karşıtı bazı reform hareketleri de özellikle Protestan akım tarafından gerçekleştirilmekteydi.

Tek renkli bir Protestan hakimiyeti olmadığı gibi tek şekilli bir reform hareketi de yaşanmamıştır. Bu süreçte birçok Hristiyan geleneği ve Protestan gurubu reforme edilmiştir. Protestan akımı kendi içinde bazı ana prensipleri barındırmaktaydı. James Atkinson bu prensipleri:

“Luther ve tüm Protestan reformcular, Tanrı’nın tarih boyunca insanlıkla iletişim içinde olduğuna ve insanlığın yararını

²⁹ Max Weber, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu**, Latif Boyacı (Çev.), İstanbul: Yarı Yayınları, 10. Basım, 2015, s.30.

³⁰ Hakan Olgun, **Luther ve Reformu Katolisizm’i Protesto**, Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2001, s.11.

³¹ İsmail Taşpınar, **Dinler, Tarih ve Sembolizm**, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2017, s.245.

³² Çoban, s.138.

³³ James M. Stayer, **The Dream of a Just Society**, Minneapolis, Fortress Press, 2007, s. 192.

gözettiğine inanıyordu. Reformcular, Tanrı'nın Kutsal Kitap'taki peygamberlere ve elçilere verilen sözleri aracılığıyla insanlarla konuşmaya devam ettiğine inanıyordu.³⁴ Protestan Reformu'nun ikinci prensibi İsa Mesîh'in karşılıksız ve hak edilmemiş lütfuyla kurtuluşuna dayanmaktadır. Bu zamanla sadece imanla aklanma olarak görülmüştür.³⁵ Protestan Reformu'nun üçüncü prensibi ise her bir dindarın aynı zamanda bir rahip olabilme düşüncesiydi. Reformcular, ilk Kilise'de rahiplerin aracılık ettiği şeklindeki bir uygulamanın söz konusu olmadığını iddia etmekteydi.³⁶”

şeklinde sıralamaktadır. Reform hareketi ile birlikte özellikle Hristiyan düşüncesinde birçok netice elde edilmiştir. Kilise'nin ve özellikle kilise yönetici olan papaz ve rahiplerin sınırsız yetki ve egemenliği büyük oranda kırılarak dini özgürlüklerin önü açılmış oldu. Reform sonrası Batı Hristiyan âlemi çeşitli kiliselere bölünmüştür. Katolik Kilisesi'nin merkezîyeti yıkılmış, mallarına el konmuş ve evrensel kilisenin yerini ulusal kiliseler almıştır.³⁷ Reform, kurumsal olarak kilise hiyerarşisindeki birçok sosyal adaletsizliği ve bozulmayı altüst etti. Bu değişiklikleri daha çok din adamı olmayan halk memnuniyetle karşıladı. Böylece, teolojik olarak ise reform, putperest Avrupa'nın geniş bir çerçevede yeniden müjdelenmesiydi.³⁸ 16. yüzyıl'da batı Hristiyanlığı bünyesinde kendini gösteren bir reform hareketinden doğmuş olan Protestanlık, batı kilisesini başı ve uzuvları içinde derin bir reforma tabi tutmayı hedef almıştır.³⁹

Protestanlık, tarihinin belirli bir döneminde ve bazı özel şartlar sonucunda ortaya çıkmasına rağmen, fikir ve ruhî yapı itibarıyla sadece XVI. Yüzyılın mahsulü sayılmamalıdır.⁴⁰ Protestanlığın belki de en iyi tanımı Alman düşünür Troeltsch tarafından verilmiştir. Troeltsch, tanımda “sorunların Katolik formülasyonunun da muhafaza edildiği halde onlara farklı bir cevap verebilen Katolik değişimi ” ifadelerini kullanmıştır.⁴¹ Bununla birlikte bir başka önemli düşünür ve sosyolog Ali Şeriati Protestan mezhebi için: “Protestan

³⁴ Tim Dowley ve Pat Alexander, **Hristiyanlık Tarihi**, Sibel Sel ve Levent Kınran (çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 2004, s.372.

³⁵ Tim Dowley ve Pat Alexander, s.374.

³⁶ Tim Dowley ve Pat Alexander, s.375.

³⁷ Hans J. Hillerbrand, **The Protestant Reformation**, New York: Harper&Prennial Co., 2.Basım, 2009, s.253.

³⁸ Kirsten Birkett, **Reform'un Özü**, Onur Yöş(Çev.), İstanbul: Bütün Dünya Kitaplığı, 1.Basım, 2003, s.31.

³⁹ Aydın, s.247.

⁴⁰ Osman Cilacı, **Günümüz Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, 1.Basım, 1995, s.88.

⁴¹ E.Harris Harbison, **Christianity and History**, New Jersey: Princeton University Press, 1.Basım, 1964, s.143-144.

mezhebi daha önceki dini protesto etmek demektir. Protestan yani Avrupa Hristiyan aydınlar dini anlama tarzına, sapmaya, dindeki hurafelere, kilisenin halk ile Allah arasında aracı görevini üstlenmesine karşı ortaya çıkıp kiliseye itiraz ettiler ve Hristiyanlıkta yeni bir reform hareketi başlattılar.” tanımlamasını yapmıştır.⁴²

Reform ile Protestanlığın doğuşu bireyciliği de ön plana çıkarmıştır. Bireysel özgürlük ve sorumluluk tartışılmaya başlanırken bu kavramlar gelişmekte olan ticaret sistemine de destek vermiştir. Feodalizm ve kilise yıkılırken güçlü devlet fikri ön plana çıkmıştır.⁴³ Rönesans, İtalya’da eski Yunan’a dönüş olarak ortaya çıkarken, Reform, özellikle Almanya merkezli Kuzey Avrupa’da başlangıçta Hristiyanlığın özüne dönüş olarak ortaya çıkacak ancak dinin dünyevileştirilmesi yani sekülerizme dönüşecektir.⁴⁴

6. Evanjelizm’in Kurucu Unsuru Olarak Protestanlık

Evangeliyon yani “iyi haber, müjde” terimi İsa Mesih’in hayat hikayesi ve mesajını konu edinen dinsel metinler içerisinde kullanılmaktadır ve Yeni Ahit metinlerinde Pavlus’un yaydığı bir iyi haberdan bir müjdeden bahsedilmektedir. Dolayısıyla Evanjelizm, Hristiyan müjdesinin yayılmasıyla ilgili tarihsel geleneğin yeniden vurgulamasını hedeflemektedir.⁴⁵ Evanjelistler her ne kadar yeryüzünde bazı yerleri kendilerine göre öncelikli faaliyet alanı olarak görseler de asıl hedef bütün yeryüzünün Hristiyanlaştırılmasıdır. Bu yönüyle bugün dünyada iki yönlü bir faaliyet yürütülmektedir. Bunlardan birisi ulusları kendi kilisesine çekmeyi ifade eden “centripetal hedefler”, diğer ise, bunu gerçekleştirebilmek için dünyanın neresinde olursa olsun uluslara gitmeyi ifade eden “centrifugal hedefler” dir.⁴⁶ Evanjelistlik kavramı, geniş Hristiyan geleneği içinde bir dizi inanç, davranış ve karakteristik olguları vurgularken kullanılır. Bu geniş Hristiyan mezhep akımı, yaklaşık iki bin yıllık Hristiyanlık tarihinde birçok yerde birçok biçimde görünmüştür. İngiliz Anglikanistler, Evanjelistlik kavramını pazar günü ayin ritüelini gerçekleştiren grup üyeleri için kullanırken Amerika Birleşik Devletleri’ndeki bazı kesimler, bu terimi radikal, saldırgan, gerici ve eğitimsiz

⁴² Ali Şeriatı, **Kapitalizm**, Yakup Arslan (Çev.), İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1.Basım, 1994, s.55-56.

⁴³ Ali Erbaş, **Hristiyanlık’ta Reform ve Protestanlık Tarihi**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1.Basım, 2015, s.74.

⁴⁴ Tefik Erdem (Ed.), **Feodaliteden Küreselleşmeye Temel kavram ve Süreçler**, Ankara: Lotus Yayınevi, 1.Basım, 2006, s.47.

⁴⁵ Şinasi Gündüz ve Mahmut Aydın, **Misyonerlik: Hristiyan Misyonerler**, Yöntemleri ve Türkiye’ye Yönelik Faaliyetleri, İstanbul: kaknüs Yayınları, 1.Basım, 2002, s.43.

⁴⁶ Tuba Arıcı Kozan, **Türkiye’de Misyonerlerin Hedef Kitleleri ve Faaliyetleri**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1.Basım, 2010, s.38.

Protestanları tanımlarken kullanmaktadır. Bununla birlikte bazı Asya ülkelerinde Evanjelizm, geleneksel Protestan inancına bağlı herhangi bir kiliseyi vurgulamak için kullanılmaktadır.

Evanjelizm ve Evanjelizasyon hareketlerinin kökeni ile ilgili olarak şunlar söylenmektedir: “Bu hareketlerin temelleri Kitab-ı Mukaddeste bulunmaktadır. Yani Kitab-ı Mukaddes’e dayalı bir harekettir. Tanrı’nın hoşnutluğunu kazanma, İsa’nın misyonuna katılma, Tanrı’nın inayetine minnettarlığı ifade etmektedir.”⁴⁷ Tarih boyunca, Evanjelik kavram, Hıristiyan anlatılarında birçok farklı akım söz konusu olduğunda farklı anlamlarda da kullanılmıştır. Kavramın kendisinde birçok farklı anlam barınmaktadır, fakat bunların hepsinin ortak ifadesi "iyi haberler" şeklinde tercüme edilebilir. “Evangel” kelimesi müjde anlamına gelen Yunanca isim olan “Euangelion” dan gelmektedir. Yeni Ahit’te birçok yerde geçen müjde kavramı, Tanrı’nın planını gerçekleştirmek ve Zavallı insanların kurtuluşunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Romalılar 1:16’da: “Çünkü Müjdeden (Euangelion) utanmıyorum, Müjde iman eden herkesin-önce Yahudiler’in, sonra Yahudi olmayanların-kurtuluşu için Tanrı gücüdür.” geçen ayet bu minvalde örnek olarak gösterilebilir.

On dokuzuncu yüzyılın kapanış yıllarında, Protestan Hıristiyan dünyanın her yerinde, genç erkekler ve genç kadınlar arasında görülmemiş bir şekilde misyonerlik yaşamı ve faaliyet gelişimi gözlemlenmiştir. Mesih'in Krallığı'nın genişletilmesine olan bu ilginin dikkat çeken bir tezahürü öğrenciler arasında olmuştur.⁴⁸

Püritenler, savundukları fikirler, önerdikleri reform şekilleri ve katı hayat tarzları nedeniyle yönetimden beledikleri desteği görememişler ve hatta gördükleri baskı nedeniyle geleceklerini İngiltere dışında aramaya başlamışlardır.⁴⁹ Zamanla Anglikan kilisesi tarafından dışlanan püritenlerin bir kısmı İngiltere’yi terk ederek, ABD’ye göç ettiler ve Massachusettes Eyaleti’nde koloniler kurdular ve zamanla bütün ABD’ni etkisi altına alçak olan Evanjelizm’i başlattılar.⁵⁰

7. Misyonerlik Bağlamında Evanjelizm

Reform süreciyle birlikte “Evanjelik” terimi, öğretilerini yalnızca İncillere dayandırma

⁴⁷ Dursun Ali Aykıt, *Misyon ve İnciller: Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri*, İstanbul: Kesit Yayınları, 1.Basım, 2006, s.26.

⁴⁸ John R. Mott, *The Evangelization of The World in This Generation*, New York: Student Volunteer Movement For Foreign Missions, 1.Basım, 1900, s.1.

⁴⁹ Ali İsrâ Güngör, *Hristiyanlıkta Evanjelik Hareket*, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 1.Basım, 2005, s.56.

⁵⁰ Şeref Mercan, *Yeryüzünün Efendileri Dünya Tarihini Etkileyen Gizli Örgütler ve Tarikatlar*, İstanbul: Nokta Kitap, 1.Basım, 2006, s.284.

iddialarından dolayı Protestan kiliselere atfedilmiştir. İlk zamanlardan itibaren Almanya ve İsviçre’de özellikle Lutherci gruplar için kullanılan Evanjelik terimi, günümüzde hâlâ Almanya’da Lutheran Kiliseleri ifade etmek için kullanılmaktadır.⁵¹ Birinci, ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan ve faaliyet gösteren din adamları ve misyonerler hem "Tanrı adamları" hem de "mütevazi mekanizmalar" olarak hareket edebiliyorlardı. Mesela Çin’de Mary Andrews gibi bir misyoner, Sidney, New York ya da Londra’daki kilisenin kendisinin yapmasına izin vermediği tüm görevleri bu şekilde yerine getirebildiğini fark etmiştir.

Evanjelik Hıristiyanlar, misyon faaliyetlerini ifade etmek için genellikle Evanjelizm, tanık olma, kişinin inancını paylaşma, ruhları kurtarma ya da müjdeyi ilan etme gibi terimlerin kullanılmasını tercih etmektedirler.⁵² Evanjelik Misyonerler, Evanjelizmi öncelikle bir bildiri olarak kabul eder. Bir kişinin Tanrı ile olan ilişkisi öncelikli olarak görülmektedir. Evanjeliklere göre misyon/misyonerlik anlayışı ilk defa Hıristiyanlaştırılanlar/din değiştirme tecrübesi yaşayanlar için söz konusuken; Evanjelizm ise inancından uzaklaşmış Hıristiyan bir bireyin yeniden ihtida etmesi ya da yeniden Hıristiyanlaştırılması faaliyetlerini de kapsamaktadır. Buna göre misyonerliği Evanjelizm’den daha kapsamlı bir kavram olarak görmek mümkündür.⁵³ Misyonerler üzerine yapılan Evanjelik yansımalar savaş sonrası bir hikâyenin bir parçasını oluşturmaktaydı. Bunlar yükselen milliyetçilik, Soğuk Savaş korkuları ve gittikçe artan küresel kilise bağlamında gerçekleşmiştir. Dahası, misyonerlerin Evanjelik değerlendirmeleri, Amerikan Evanjelikleri ve Soğuk Savaş hakkında yaygın olarak anlatılan hikâyeye ustaca bir çözüm katmıştır.⁵⁴

Protestanlığın merkezi Amerika’da diğer büyük merkezler ise Avustralya, İngiltere, Almanya, Kanada, İtalya, Japonya, Brezilya ve Güney Kore’dir. Dünyaya yayılan Protestan misyonerler bu merkezlerden gönderilmektedir.⁵⁵ Çok yakın bir tarihe kadar, Evanjelik Hıristiyanlığı çoğunlukla Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ile sınırlandırılırdı. Bir tahmine göre, 1900’de dünya Evanjelik Hıristiyanların yüzde 90’ından fazlası Avrupa’da ya da Kuzey Amerika coğrafyasında yaşamaktaydı. Teolojik olarak muhafazakâr Protestanlığın küresel bir fenomen olarak konumu, büyük oranda Kuzey Amerika’da nasıl bir süreç geçirdiği ile

⁵¹ Ali Rafet Özkan, **Amerikan Evanjelikleri (Baptistler)**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Baskı, 2005, s.13.

⁵² Elmer Thiessen, **The Ethics of Evangelism**, Bucks: Paternoster, 1.Basım, 2011, s.9.

⁵³ Şener Faruk Bedir, **Reformasyon’dan Günümüze Evanjelik Hıristiyanlık**, [Electronic Version] Birey ve Toplum Dergisi, 2013, Vol.3, No.6, (09 Eylül 2017), s.76.

⁵⁴ Sarah E. Ruble, **The Gospel of Freedom and Power**, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1.Basım, 2012, s.57.

⁵⁵ Barış Kerimoğlu, **Zehirli Sarmaşık Misyonerler**, İstanbul: Ulus Yayınları, 1.Basım, 2004, s.37.

ilgilidir.⁵⁶ 1900'de, Kuzey Amerika nüfusunun yaklaşık yüzde 41'i ve Okyanus nüfusunun yüzde 35'i (Avustralya, Yeni Zelanda, Yeni Kaledonya, vb.) teolojik olarak muhafazakâr Protestanlardan oluşmaktaydı. Demografik olarak önemli bir güç olmasına rağmen, daha da önemli olan şey, Protestanlığın şu anda bu ortamlarda egemen kültürel güç olarak kalmasıdır.⁵⁷

8. Sonuç

İnsanoğlu genel olarak dini bir takım aidiyet duygusu taşımaktadır. Bu durum insanın özünde var olan bir özelliktir. Dinlerden mezheplere, ideolojilerden beşerî tüm ilişkilere kadar hayat hakkında kendini ifade etmeye ve alternatif kılmaya çalışan her perspektif, insanın bu aidiyet hissi üzerinden ona seslenir. Misyonerlik de ilk olarak bireyin aidiyetini yine onun tarafından sorgulamaya açarak taraf olmasında ısrarcı olur ve buna yönelik yöntemler kullanır. Fakat farklı tarih aralıklarında yürütülen misyonerlik faaliyetleri değişik düşünce ve stratejiler ile yürütülmüştür.

Misyonerlik, diğer dinler içinde kullanılabilir bir kavram olduğu halde daha çok Hıristiyanlık için kullanılmıştır. Misyonerliğin, Hıristiyanlıkta Hz. İsa, İncil ve Tanrıya özel atıflarla ilintilendirilmesi bunda en önemli etkidir. Misyon anlayışı sadece bir dini görev olarak kabul görmemiş aynı zamanda politikadan uluslararası ilişkilere, kültürden ticarete kadar birçok alanda çoklu ilişkilerin ve Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinin temel dinamiklerini oluşturmuştur. Bu dinamiklerin temelinde ise Pavlus yer almaktadır.

Doğru ve yanlış kullandığı tüm yöntemleriyle Hıristiyanlığın nerdeyse dünyanın her yerine ulaşmasını sağlayan misyonerlik, Hıristiyan nüfusunun da ilk sıraya yerleşmesi sonucunu doğurmuştur. Filistin ve çevresinde, doğduğu ilk zamanlardaki yerel din Nasranîlikten Roma'nın resmi dini olduktan sonraki Hıristiyanlığa kadar temel karakterini korumuş olmasına rağmen, Roma'nın yayılcılığı ile farklı coğrafyalar ve kültürlerle tanışma yeni yorumlar ve zorunlu dönüşümlere sebep olmuştur. Bu durum, politik hükümlerinin Hıristiyanlık üzerindeki zorunlu dönüşümündeki en önemli etkidir.

Tanrı'nın bir nevi temsilciliği olarak kabul gören Misyonerlik, Roma ile beraber zorunlu ve önemli görevleri olan bir kurum haline gelmiştir. Misyonerler, gittikleri yerlerde yerel halka sadece Hıristiyanlığı deklare etmiyor aynı zamanda Hıristiyanlık aracılığıyla

⁵⁶ James Davison Hunter, *Evangelicalism The Coming Generation*, Chicago ve London: The University of Chicago Press, 1. Basım, 1987, s.6.

⁵⁷ Hunter, s.4.

Roma'nın gücünü yerel halka kabul ettiriyordu. Hıristiyanlık ve Roma ayrılmaz ve vazgeçilmez bir bütün olarak halka kabul ettiriliyordu. Bu durum, tarihsel süreç içerisinde protest hareketlerin doğmasına sebep olmuş, Protestanlık gibi iç muhalif hareketlerin ve reformist tepkilerin doğmasına sebep olmuştur. Zira Rönesans ile İtalya'da eski Yunan'a dönüş olarak ortaya çıkan muhalif hareket ve düşünce, Reform ile özellikle Almanya merkezli Kuzey Avrupa'da başlangıçta Hıristiyanlığın özüne dönüş olarak ortaya çıkmış ancak dinin dünyevileştirilmesi yani sekülerizme dönüşmüştür. Daha iyi bir uyku düşüncesinin temel olarak alındığı Katolik düşüncesi yerine daha iyi ve konforlu bir yaşamın tercih edildiği Protestan düşüncesi ilgi görmeye başlamıştır. Bu idealin gerçekleşmesi dünya genelinde sonraki yüzyılı şekillendirecek bir takım sömürgecilik faaliyetlerini de beraberinde getirmiştir. Kendi içlerinde köktencilik ideolojisiyle tanınan bu fenomen coğrafya dışında emperyal güç olarak boy göstermiştir.

Protestanlık ile ortaya çıkan fundamentalist hareketlerde zamanla günümüze doğru elitist bir evrilme söz konusu olmuştur. Hıristiyanlığın temel metinlerine dönmeyi ve buna tabii olmayı en önemli erdemlerden biri kabul eden Evanjelizm, bu elitist evrilmenin ve seçkin bir sınıfın onlara has dini olmasının örneğidir. Yeri geldiğinde bu temel metinlere tabii olmayanları Evanjelikler, müjdeleyen anlamında ki 'Evanjel' kavramına aykırı olarak çoğunlukla dışlamıştır. Bununla birlikte Evanjelizm elitist bir düşünce olarak durağan bir duruş sergilemeyip adeta süper güçlerin yönetimlerinin değişmez devlet din ideolojisi olarak varlığını sürdürmüştür.

Misyonerlik, Evanjelizm ile beraber kendine has bir üslup ve yöntem geliştirme içine girmiştir. Yeri geldiğinde Hıristiyanlıktan uzaklaşmış bir kişiyi ihtida etmiş olarak kabul eden Evanjelizm, bu kişilerin yeniden Hıristiyan olmasını zorunlu kılar. Günümüzde ABD Beyaz Saray'ın dini olarak kabul gören Evanjelizm, Protestanlığın kendine has bir fraksiyonu olarak da kabul edilebilir. Sadece ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelerin yanı sıra yarı gelişmiş ülkeler ile üçüncü dünya ülkelerinde de yürütmüş olduğu çeşitli faaliyetlerle adından sürekli söz ettirmeye devam edeceğe benziyor.

Kaynaklar

Armstrong, Karen. *Tanrı'nın Tarihi*. Çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan ve Kudret Emiroğlu. 1.Basım. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2017.

Aydın, Fuat. *Pavlus Hıristiyanlığına Giriş*. 1.Basım. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2011.

Aykıt, Dursun Ali. *Misyon ve İnciller: Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri*. 1.Basım. İstanbul: Kesit Yayınları, 2006.

Batuk, Cengiz ve Süleyman Turan. «“Misyonerlik Perspektifinden 20 ve 21. Yüzyıllarda Dünya Dinleri ve Mensupları” [Electronic Version].» *kültür ve mitoloji araştırmaları Dergisi* 3.1-2 (2005): 133-156.

Bedir, Şener Faruk. «"Reformasyon'dan Günümüze Evanjelik Hıristiyanlık"[Electronic Version] .» *Birey ve Toplum Dergisi* 3.6 (2013): 73-97.

Birkett, Kirsten. *Reform'un Özü*. Çev. Onur Yöş. 1.Basım. İstanbul: Bütün Dünya Kitaplığı, 2003.

Cilacı, Osman. *Günümüz Dünya Dinleri*. 1.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995.

Çoban, Bekir Zakir. «"Bir Yahudi Olarak Hz. İsa".» *Deüüfd XXV* (2007): 43-58.

Dewitt, Norman Wentworth. *St. Paul and Epicurus*. 1.Basım. Minneapolis: University of Mineesota Press, 1954.

Dowley, Tim ve Pat Alexander . *Hıristiyanlık Tarihi*. Çev. Sibel Sel ve Levent Kınran. 1.Basım. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2004.

Drane, John W. *Paul*. 1.Basım. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001.

Duygu, Zafer. *Hıristiyanlık ve İmparatorluk*. 1.Basım. İstanbul: Divan Kitap, 2017.

Eco, Umberto. *Ortaçağ: Barbarlar, Hıristiyanlar, Müslümanlar*. 1. Basım. İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2014.

Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. Çev. Ali Berktaş. 1.Basım. Cilt II. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2003.

Erbaş, Ali. *Hıristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi*. 1.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Erdem, Tefik. *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel kavram ve Süreçler*. 1.Basım. Ankara: Lotus Yayınevi, 2006.

Ertuğrul, Halit. *Kültürümüzü Etkileyen Okullar: Günümüzde Misyonerlik Faaliyetleri*. 9.Basım. İstanbul: Nesil Yayınları, 2005.

- Günay, Tuncer. *Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri*. 1.Basım. Ankara: Ankara Ticaret Odası, 2004.
- Gündüz, Şinasi. *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*. 4.Basım. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.
- Gündüz, Şinasi ve Mahmut Aydın. *Misyonerlik: Hristiyan Misyonerler, Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri*. 1.Basım. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- Gündüz, Şinasi. *Yaşayan Dünya Dinleri*. 3. Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Güngör, Ali İsmail. *Hristiyanlıkta Evanjelik Hareket*. 1.Basım. Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005.
- Harbison, E.Harris. *Christianity and History*. 1.Basım. New Jersey: Princeton University Press, 1964.
- Hillerbrand, Hans J. *The Protestant Reformation*. 2.Basım. New York: Harper&Prennial Co., 2009.
- Hunter, James Davison. *Evangelicalism The Coming Generation*. 1.Basım. Chicago ve London: The University of Chicago Press, 1987.
- Küçük, Abdurrahman. *Misyonerlikten Diyaloga Türkiye*. 1.Basım. Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2008.
- Keck, Leander. *Christ's First Theologian*. 1.Basım. Texas: Baylor University Press, 2015.
- Kennedy, Philip. *Christianity An Introduction*. 1.Basım. London-New York: I.B.Tauris & Co Ltd, 2011.
- Kerimoğlu, Barış. *Zehirli Sarmaşık Misyonerler*. 1.Basım. İstanbul: Ulus Yayınları, 2004.
- Kocabaş, Süleyman. *Misyonerlik ve Misyonerler*. 1.Basım. İstanbul: Vatan Yayınları, 2002.
- Kozan, Tuba Arıcı. *Türkiye'de Misyonerlerin Hedef Kitleleri ve Faaliyetleri*. 1.Basım. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2010.
- Mercan, Şeref. *Yeryüzünün Efendileri Dünya Tarihini Etkileyen Gizli Örgütler ve Tarikatler*. 1.Basım. İstanbul: Nokta Kitap, 2006.
- Mott, John R. *The Evangelization of The World in This Generation*. 1.Basım. New York: Student Volunteer Movement For Foreign Missions, 1900.

- Olgun, Hakan. *Luther ve Reformu Katolisizm'i Protesto*. 1.Basım. Ankara: Fecr Yayınları, 2001.
- Özkan, Ali Rafet. *Amerikan Evanjelicleri (Baptistler)*. 1.Basım. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- Porter, Stanley E. *Paul: Jew, Greek, and Roman*. 1.Basım. Boston: Brill Press, 2008.
- Reeves, Rodney. *Spirituality According to Paul*. 1.Basım. Westmond: Intervarsity Press, 2011.
- Ruble, Sarah E. *The Gospel of Freedom and Power*. 1.Basım. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2012.
- Stauffer, Richard. *Reform*. Çev. Cem Muhtaroglu. 1.Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.
- Stayer, James M. *The Dream of a Just Society*. 1.Basım. Minneapolis,: Fortress Press, 2007.
- Şeriati, Ali. *Kapitalizm*. Çev. Yakup Arslan. 1.Basım. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1994.
- Taşpınar, İsmail. *Dinler, Tarih ve Sembolizm*. 1. Basım. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.
- Thiessen, Elmer. *The Ethics of Evangelism*. 1.Basım. Bucks: Paternoster, 2011.
- Turan, Süleyman. *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*. 1.Basım. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- Weber, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Çev. Latif Boyacı. 10.Basım. İstanbul: Yarı Yayınları, 2015.
- Yıldız, M.Cengiz. *Din Sosyolojileri Okumaları*. 1. Basım. İstanbul: Çıra Yayınları, 2015.
- Yong, Amos. *The Missiological Spirit*. 1.Basım. Oregon: Cascade Books, 2014.

THE RELATIONSHIP BETWEEN RISK AVOIDANCE AND NOVELTY SEEKING BEHAVIOUR IN DESTINATION DECISION MAKING¹

Asst. Prof. Dr. Aytuğ ARSLAN*

İzmir Kâtip Çelebi University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Guidance,
aytug.arslan@ikc.edu.tr

Asst. Prof. Dr. Hakan BOZ

Uşak University, Faculty of Applied Sciences, Department of International Trade,
onlyhakanboz@hotmail.com

Asst. Prof. Dr. Özer YILMAZ

Bandırma Onyediy Eylül University, Faculty of Applied Sciences, Department of International Trade,
ozeryil@hotmail.com

Lect. Burçin BOZ

Bilecik Seyh Edebali University, Söğüt Vocational School burcin.sonmez@bilecik.edu.tr

ABSTRACT

The tourism industry makes great contribution to the countries' economies. At the same time, it helps to balance regional income distribution. Tourist spending has multiplier effect on the host country's economy apart from the direct revenues. However, there are significant fluctuations in demand in the tourism sector. This situation can adversely affect destinations which are largely dependent on tourism revenues. One of the important factors affecting demand related to destinations is the risk perceptions of the tourists. The main aim of this study is to determine the effect of risk perception on destination choice behaviour. For this purpose, the study was carried out to understand how potential domestic tourists perceive the risks related to security and respond to them in terms of destination decision making. The survey which was conducted in the form of a structured questionnaire was applied to 163 participants. The result of the study reveals that the different psychographic groups would exhibit differences in novelty seeking behaviour. It was determined that the novelty seeking behaviour in terms of destination choice was low among the potential tourists who would not define

¹This study was presented at the Congress of Innovation and Global Issues in Social Sciences which was held between 27-29 April 2017 in Antalya.

***Sorumlu Yazar (Corresponding Author):**

Geliş (Received) : 13.12.2017

Kabul (Accepted) : 17.12.2017

Yayın (Published) : 31.12.2017

themselves as risk-taker or seldom the first person to try anything new, and not happy with having holiday at unfamiliar destination. For those persons, when the risk aversion increases, the novelty seeking behaviour decreases.

Key Words: Tourism, Marketing, Risk Perception, Novelty Seeking Behaviour

DESTİNASYON KARAR VERME SÜRECİNDE RİSKTEN KAÇINMA VE YENİLİK ARAMA DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

ÖZ

Turizm endüstrisi ülkelerin ekonomilerine büyük katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, bölgesel gelir dağılımının dengelenmesine de yardımcı olmaktadır. Turizm harcamaları doğrudan gelirler dışında ülkelerin ekonomisi üzerinde çarpan etkisine sahiptir. Ancak, turizm sektöründe talepte önemli dalgalanmalar olmaktadır. Bu durum turizm gelirlerine büyük ölçüde bağlı destinasyonları olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Destinasyona yönelik talebi etkileyen önemli faktörlerden biri turistlerin risk algıdır. Bu çalışmanın ana amacı destinasyon seçiminde risk algısının etkisini belirlemektir. Bu amaçla, çalışma potansiyel yerli turistlerin güvenliğe ilişkin riskleri nasıl algıladıkları ve destinasyon karar verme sürecinde nasıl tepki verdiklerini anlamak için gerçekleştirilmiştir. Araştırma yapılandırılmış anket şeklinde 163 katılımcıya uygulanmıştır. Çalışmanın sonucu farklı psikografik gruplarda yenilik arama davranışının farklılıklar göstereceğini ortaya koymuştur. Kendini risk alan biri olarak tanımlamayan ya da nadiren yeni bir şeyi deneyen ve daha önce tanımadığı bir destinasyonda tatil yapma fikrinden mutluluk duymayan potansiyel turistler arasında destinasyon seçimi bakımından yenilik arama davranışının düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu kişiler için riskten kaçınma arttıkça, yenilik arama davranışı azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Pazarlama, Risk Algısı, Yenilik Arama Davranışı

1. INTRODUCTION

The traveller's behaviour in the destination decision making is always associated with the travel risks (Henderson, 2007). For tourism, which is a recreational event, it can be said that a safe destination perception is one of the most important factors affecting holiday decisions. Because security needs are at the beginning of people's most basic needs. The need of safety and security become the main factors while choosing a travel destination (Hall, Timothy & Duval, 2003). Rogers' (1975) Protection Motivation Theory has been used to explain travel intentions associated with perceived risk. The protection motivation theory proposes that in a risky decision process the individuals' intention of adopting protective behaviour, such as risk avoidance. That is, individuals engage in protective behaviour when the severity of the

outcome of a threat is high (e.g. loss of life), the chances of occurrence are high, and the means to remove a threat are effective (e.g. choosing an alternative destination), and individuals can control the consequences (e.g. time and money for alternatives are available) (Rogers, 1975, cited by Kapuscinski.2014). Safety and security threats mostly serve as deterrents to tourists especially in the context of international tourism. Destinations usually perceived to be risky are avoided by tourists and travel to such destinations are affected negatively (Adam, 2015).

2. LITERATURE

With the increasing expenditure households spent on travel, risk research is of vital importance within the tourism discipline (Yang et al. 2015). A common finding in tourism literature is that the presence of risk, no matter if real or perceived, influences the travel decision-making process. As a form of protective behaviour, travellers can alter their destination choices (Sönmez, Apostopoulos, & Tarlow, 1999; Green, Bartholomew & Murrmann, 2003, Amara, 2012, Garg, 2015).

As emphasised in the studies of Garg (2015) and Cavlek (2002) that safety and security are the primary conditions for tourism development of a destination. Unsafe destinations are unable to successfully compete with safe destinations, even despite efforts to promote high quality natural and contrived attractions. Risk perceptions significantly influence the intention to travel. Furthermore, risk perceptions seem to have a great effect on avoidance of geographic regions and destinations (Sönmez & Graefe, 1998a). Thus, if the potential tourist perceives that the risk of encountering terrorism at a destination is high, then the individual may seek other destinations for their vacation (Sönmez & Graefe, 1998b). International tourists' safety and security perceptions include political crises (Pennington-Gray & Schroeder, 2013) apart from terrorism threats.

For instance, in 2016, German visitors, the largest group coming to Turkey, dropped by 35 percent, as a result of the suicide bombing that took place on January 12, 2016 near 3,500-year-old Egyptian obelisk in Istanbul's most prominent historical tourist attraction Sultan Ahmet Square, where German tourists were killed. The high risk perception of the potential tourists because of the terrorism along with threats against Germany and crises around the surrounding region of Turkey had an impact negatively on inbound flow to Turkey. British tourists followed Germans with approximately 31 percent drop.

In terms of Russian tourism market, in 2015 Turkey has faced a 30 percent drop in visitors from there as a result of the economic downturn in Russia. In that year, 3.649 million Russian tourists visited Turkey. Turkey experienced a dramatic decrease in the number of Russian visitors in 2016 which was more than 80 percent drop from the previous year. The number of Russian tourists declined to 866 thousand in 2016 due to the crisis that occurred on November 24, 2015, when Turkey downed a Russian jet for violating the borders of Turkish airspace.

Among four tourist types “the organized mass tourist, the individual mass tourist, the explorer, and the drifter” identified by Cohen (1972) based on tourists’ preference for novelty or familiarity, the organized mass tourists match most prefer the greatest amount of familiarity. They prefer package tours and stay mainly within their ‘environment bubble’ of the familiar throughout the trip (Qi et al., 2009). Lepp and Gibson’s (2003) study also revealed that mass tourists who seeks familiarity were the most risk averse.

Although Kapuscinski & Richards (2016) state that when judging the risk involved in visiting a country subject to a terrorist attack, tourists may be less sensitive to information about the characteristics of the event and draw conclusions mainly on the fact that the event took place, for potential tourists it is necessary to include visual or verbal messages related to the location of high risk areas for reducing the destination perceived risk because perceived risk intensifies information seeking (Witt & Moutinho 1995). Wong and Yeh (2009) examined the effect of tourist risk perception, tourist information about destination and hesitation on tourists’ decision making process of buying. According to the results of the research, the information that the tourist has about the destination increases or decreases the effect of the destination risk perception on the hesitation (Albuz et al. 2017).

It is important to note that as Yang & Nair stated (2014), there is distinction between perceived risk and perceived uncertainty which have the different impacts on travel decision making process. Perceived risk is used when the probability is known, otherwise, perceived uncertainty is more appropriate. Therefore, war and political instability, health concerns, crime, terrorism and natural disasters are critical tourism risk factors (Gray et al. 2011) that can be triggered by an event with known probability. However, functional (organizational), satisfaction, and time risks which stem from intangibility, heterogeneity, perishability, and inseparability characteristics of tourism are much more related to perceived uncertainty. Specific customer expectations regarding the level of service are intangible because the actual service encounter cannot be experienced in advance (Bilgin et al. 2016). The customer does

not have the opportunity to test or experience many aspects of the product, such as its price, quality, quantity, and duration (Mitchell & Grottel, 1993, Kapoor et al. 2011). The perceived risk (PR) and perceived uncertainty (PU) have the different impacts on travel decision making process (Quintal et al. 2005).

3. METHODOLOGY

3.1. Study Sample Data Collection Method and Measures

The purpose of this study is to discover whether high risk perception leads consumers to the novelty seeking behaviour when they decide on a destination for their holiday. The survey was conducted in the form of a structured questionnaire. 163 travellers participated in the study. Convenience sampling was used for the data collection method. Because of the time and cost constraints the data was gathered by using online. The questionnaire consists of two parts. In the first section, there are two scales and 5 items for each scale that measure risk avoidance (Sharma, 2010) and novelty seeking behaviour (Arslan, Yılmaz & Boz, 2018). Scales were 5-point Likert-type, ranging from 1 (strongly agree) to 5 (strongly disagree). In the second part of the questionnaire, there are 3 questions about participants' age and gender status.

3.2. Findings

Table 1 shows the results of principal component analysis (PCA). A principal component analysis identifies the underlying structure within a set of observed variables (Wold, S., Esbensen, K & Geladi, (1987; Cooper & Schindler, 2001). Statistical Package for the Social Sciences (SPSS v20) software was used in the assessment of validity of the data obtained from the scales. Risk aversion dimension (Factor 1) loaded on 5 variables and Novelty seeking behaviour dimension (Factor2) loaded next 5 variables. After principal component analysis reliability analysis of data obtained from scales was performed. According to the results of the reliability analysis Risk Aversion dimensions's Cronbach Alpha value $\alpha=0,788$ and Novelty Seeking Tendency dimensions's Cronbach $\alpha=0,803$.

Table 1. Principal Component Analysis

Items	Factor 1	Factor 2
Risk Aversion1	0,627	
Risk Aversion2	0,764	
Risk Aversion3	0,789	
Risk Aversion5	0,698	
Novelty Seeking Tendency 1		0,823

Novelty Seeking Tendency 2		0,752
Novelty Seeking Tendency 3		0,741
Novelty Seeking Tendency 4		0,695
Novelty Seeking Tendency 5		0,746
Eigen Values	2,086	1,567
% of Variance	52,157	56,618
Kaiser-Meyer-Olkin	0,731	0,802

Before the analyses, it was checked whether the values obtained from the scales were normally distributed. Values of skewness and kurtosis were checked to check the normal distribution of the data. Skewness and kurtosis values of each item are between -3 and 3. According to the values of skewness and kurtosis, the data obtained from the scales are normally distributed (Corrado, 1996). Due to this reason Pearson correlation have been used to test relation between variables.

Table 2. Correlation Analysis

	Novelty Seeking Behavior
Risk Aversion	-,238**
	p ,002

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

According to the correlation analysis there was a statistical negative correlation between risk aversion and novelty seeking behaviour ($r=-0,238$, $n=163$, $p=0,05$) intention of potential tourist. According to the research results, as the perception of the risk towards the destination increases, the novelty seeking behaviour decreases.

A simple linear regression was conducted to predict participant's novelty seeking behaviour based on risk avoidance. Results of the regression indicated that risk aversion significantly predicted novelty seeking behaviour $\beta=0,42$, $t=(163)=3,115$, $(F=1,162)= 9,705$, $p< 0,05$). Regression equation was found $(F=1,161)= 9,705$, $p< 0,05$) with an R^2 of 0,05. According to the regression results risk aversion of the participants effects their novelty seeking behaviour.

Table 3 shows the distribution of risk avoidance and novelty seeking tendency according to genders. According to the results of analysis, women tend to have more novelty seeking tendency. Moreover, it is seen that women tend to avoid risk more than men.

Table 3. Descriptive Statistics

Dimension		n	Mean
Novelty Seeking Tendency	Female	102	4,2564
	Male	61	4,0000
Risk Aversion	Female	102	3,9404

Male	61	3,8770
------	----	--------

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

If the foreign tourists flocking the same destination annually such as Russian tourism demand to Turkey for seaside resorts along its Aegean and Mediterranean Sea coasts feel high perceived risk on Turkey, this may force them to seek different destinations as happened in 2016. This situation is associated with the risks of political instability and terrorism. In addition to these risk types, the tourism product is threatened by elements such as epidemics and natural disasters. All these factors which increase the perceived risk level are naturally expected to trigger the novelty-seeking behaviour among the potential tourists.

As mentioned in the studies of Fuchs & Reichel (2006) and Artuğer (2015), due to its unique characteristics such as intangibility, inseparability, perishability, variability, tourism is more prone to risk perceptions than other products. A tourism destination could be promoted like a product, it is not like other products which could be tried out in advance (Chiu & Lin, 2011). These features of the tourism product leads satisfaction and past experience to have a significant influence on tourist loyalty to a destination and intention to re-visit a destination (San Martin et al. 2013). A study examined Gulf Arabs' decisions of European holiday destinations and 80 percent of the respondents indicated the major reason for their choice was familiarity of destination (Hales & Shams, 1990). Out of Roehl and Fesenmaier's (1992) seven types of risks, especially financial risk (the possibility of not receiving value for the money spent), satisfaction risk (the possibility of not being satisfying) and time risk (the possibility of wasting or consuming too much time) are related to the nature of the touristic products. These type of risks related to the perceived uncertainty about the new products may decrease the novelty seeking behaviour among the tourists. In this situation, tourists would maintain a relationship with a particular service provider or destination.

The interaction with unknown cultures, increased uncertainties associated with self-organised travel, or visiting 'off-the-beaten-track' areas, allocentrics, as opposed to psychocentrics, would be expected to be less sensitive to risk. (Kapusinski, 2014). In this study, statistical negative correlation was determined between risk aversion and novelty seeking behaviour. When the perception of the risk towards the destination increases, the novelty seeking behaviour decreases among the potential tourists. When the items such as *I would not describe myself as a risk-taker* and *I am seldom the first person to try anything new* in the scale of risk avoidance are taken into consideration, this result seems to be in accordance with

the fact that the different psychographic groups would exhibit differences in the extent to which they perceive risk.

REFERENCES

Adam, I. (2015). Backpackers' Risk Perceptions and Risk Reduction Strategies in Ghana, *Tourism Management*, 49, 99-108.

Albuz, N., Akın, A., Akın, A. (2017). Tourist Destination Risk Perception: The Case of Gaziantep Province in Turkey, *Proceedings of ISER 60th International Conference*, Madrid, Spain.

Amara, D. (2012). Tourists' Risk Aversion and Willingness to Take Risks: The Case of Tourists Visiting Egypt after 25th January Revolution. *6th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality and Leisure*, 22, Routledge.

Arslan, A., Yılmaz, Ö., Boz, H. (Article in Press). Destinasyon Seçiminde Yenilik Arama Davranışı, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, DOI: 10.5505/pausbed.2018.58058

Artuğer, S. (2015). The Effect of Risk Perceptions on Tourists' Revisit Intentions, *European Journal of Business and Management*, 7(2), 36-45.

Bilgin, Y., Çati, K. & Öncü, M. A. (2016). A Qualitative Research on Marketing Concepts of Hotel Businesses, *Bartın University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 7 (14), 241-286.

Cavlek, N. (2002). Tour Operators and Destination Safety, *Annals of Tourism Research*, 29(2), 478-496.

Chiu, S., Lin, S. (2011). Study on Risk Perceptions of International Tourists in India, *African Journal of Business Management*, 5(7), 2742-2752.

Cooper, D. R., Schindler, P. S. (2001). *Business Research Methods*, New York: McGraw-Hill Companies.

Corrado, C. J., Su, T. (1996). Skewness and Kurtosis in S&P 500 Index Returns Implied by Option Prices, *Journal of Financial Research*, 19(2), 175-192.

Fuchs, G., Reichel, A. (2006). Tourist Destination Risk Perception: The Case of Israel, *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 14(2), 83-108.

Garg, A. (2015). Travel Risks vs Tourist Decision Making: A Tourist Perspective, *International Journal of Hospitality & Tourism Systems*, (8)1, 1-9.

Gray, L. P., Schroeder, A., Kaplanidou, K. (2011). Examining the Influence of Past Travel Experience, General Web Searching Behaviours, and Risk Perceptions on Future Travel Intentions, *International Journal of Safety and Security in Tourism/Hospitality*, (1)1, 64-92.

- Green, C. G., Bartholomew, P., Murrmann, S. (2003). New York Restaurant Industry: Strategic Responses to September 11, 2001. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 15(2/3), 63-79.
- Hales, C., Shams, H. (1990). Cautious Incremental Consumption: A Neglected Consumer Risk Reduction Strategy. *European Journal of Marketing*, 25(7), 7-21.
- Hall, C. M., Timothy, D. J., Duval, D. J. (2003). *Safety & Security in Tourism: Relationships, Management and Marketing*. New York: Haworth Hospitality Press.
- Henderson, J. C. (2007). *Tourism Crisis: Causes, Consequences and Management*. USA: Butterworth-Heinemann.
- Kapoor, R., Paul, J., Halder, B. (2011). *Service Marketing: Concepts & Practices*, New Delhi: Tata McGraw Hill.
- Kapuscinski, G. (2014). The Effects of News Media on Leisure Tourists' Perception of Risk and Willingness to Travel, with Specific Reference to Events of Terrorism and Political Instability, A thesis for the degree of Doctor of Philosophy, Bournemouth University.
- Kapuscinski, G., Richards, B. (2016). News Framing Effects on Destination Risk Perception, *Tourism Management*, 57, 234-244.
- Mitchell, V. W., Greator, M. (1993). Risk Perception and Reduction in the Purchase of Consumer Services, *The Service Industries Journal*, 13(4), 179-200.
- Pennington-Gray, L., Schroeder, A. (2013). International Tourist's Perceptions of Safety & Security: The Role of Social Media. *Matkailutkimus*, 9(1), 7-20.
- Roehl, W. S., Fesenmaier, D. R. (1992). Risk Perceptions and Pleasure Travel: An Exploratory Analysis, *Journal of Travel Research*, 30(4), 17-26.
- Rogers, R. W. (1975). A Protection Motivation Theory of Fear Appeals and Attitude Change, *Journal of Psychology*, 91, 93-114.
- Quintal, V. A., Lee, J. A., Soutar, G. N. (2005). Perceptions and Attitudes towards Risk and Uncertainty: Scale Development. In S. Purchase (Ed.) ANZMAC 2005 Conference: Tourism Marketing. Fremantle: University of Western Australia, 116-122.
- San Martin, H., Collado, J., Del Bosque, I. R. (2013). An Exploration of the Effects of Past Experience and Tourist Involvement on Destination Loyalty Formation. *Current Issues in Tourism*, (4), 16.
- Sharma, P. (2010). Measuring Personal Cultural Orientations: Scale Development and Validation. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 38(6), 787-806.
- Sönmez, S., Apostopoulos, Y., Tarlow, P. (1999). Tourism in Crisis: Managing Effects on Terrorism. *Journal of Travel Research*, 38(1), 13-18.

Sönmez, S., Graefe, A.R. (1998a). Determining Future Travel Behaviour from Past Travel Experience and Perceptions of Risk and Safety, *Journal of Travel Research*, 37, 171-177.

Sönmez, S., Graefe, A.R. (1998b). Influence of Terrorism Risk on Foreign Tourism Decisions, *Annals of Tourism Research*, 25, 112-144.

Witt, S. T., Moutinho, L. (1995). *Tourism Marketing and Management Handbook*, Hertfordshire: Prentice Hall Europe.

Wold, S., Esbensen, K., Geladi, P. (1987). Principal Component Analysis, *Chemometrics and Intelligent Laboratory Systems*, 2(1-3), 37-52.

Wong, J., Ching, Y. (2009). Tourist Hesitation in Tourist Decision Making, *Annals of Tourism Research*, 36(1), 6-23.

Yang, E. C. L., Sharif, S. P., Khoo-Lattimore, C. (2015). Tourists' Risk Perception of Risky Destinations: The Case of Sabah's Eastern Coast, *Tourism and Hospitality Research*, 15(3), 206-221.

Yang, C. L., Nair, V. (2014). Risk Perception Study in Tourism: Are We Really Measuring Perceived Risk?, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 144, 322 – 327.

1.

ARAPÇA'DA İ'TİRÂZİYYE CÜMLESİ¹

Kanatbek OROZBEKOV*

Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı,
kanatbek-furkan@mail.ru

ÖZ

Bu çalışma, gramer açısından bir cümle çeşidi olan, belâgat bakımından edebî bir üslûp olan i'tirâziyye cümlesinin Arapçadaki kullanımını incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmamız iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada cümle kavramının sözlük ve terim anlamlarına yer verilmiş ve Arapçada kullanılan cümle çeşitleri, cümle öğeleri, tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Arapçada en önemli konulardan biri olan i'râb konusuna kısaca değinilmiştir. Cümleler i'râb açısından değerlendirilerek i'râbdan mahalli olan cümleler ve i'râbdan mahalli olmayan cümleler ayrı ayrı olarak incelenmiştir.

İkinci aşamada ise başta i'tirâziyye cümlesinin kavramsal çerçevesi genel olarak değerlendirilmiştir. Sonra da i'tirâziyye cümlesi ile diğer belâgî kavramlar arasındaki farklar ve ortak yönler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Daha sonra i'tirâz cümlesine ait olan harfler ve itirazın cümlesinin kullanım amaçları Kur'ân-ı Kerîm'den örnekler verilerek açıklanmıştır. Sonunda ise i'tirâziyye cümlesinin cümle öğeleri arasına girdiği durumlar asıl kaynaklardan örnekler verilerek anlatılmıştır. Ulaştığımız neticeler sonuç bölümünde özetlenerek çalışmamız tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Belâgat, Cümle, İ'râb, İ'tirâz, Nahiv.

OBJECTION SENTNCES IN ARABIC

ABSTRACT

This study is designed to examine the use of rhetorical terms from the point of view of the kinds of literary styles itiraziyye in Arabic language, which with the point of sight of grammar is a sentence and a literal style in terms of belagât.

¹ Bu makale, "Arap Dilinde Cümle-i Mu'terize ve Kur'ân-ı Kerîm'de Kullanılışı" başlıklı yüksek lisans tezimizin kaynak ve bilgi takviyesiyle gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

This article consists of two phases. In the first part, we tried to identify the components of the sentences that are given for the meanings and concepts and terms used in the Arab species. And also irap was briefly mentioned, which is one of the most important issues in Arabic. Crimes were assessed from the point of view of the irap, and the samples of the localities of the irrigation and non-local samples of the irrigation were examined separately.

In the second phase, the original conceptual basis of the itiraziyye proposal (objection clause) was evaluated as a whole. Then tried to highlight the differences and commonalities of the proposal itiraziyye between other concepts of belagat. Next come the letters that are assigned for the purpose and use of the objection of the appeal, explained by giving examples from the Qur'an. Finally, the places where the itiraziyye proposal enters the sentence items were briefly explained by citing examples from original sources. The results we have achieved have been completed in our conclusion.

Key Words: Arabic, Rhetoric, Sentence, Objection, Grammar.

GİRİŞ

İlâhî Kelâm olan Kur'ân-ı Kerîm Hz. Peygambere Arapça olarak indirilmiştir. Dolayısıyla Allah Kur'an-ı Kerim ile Arapçayı da ebedileştirmiştir. (Fakat unutulmamalıdır ki Arapçadan kasıt yedinci yüzyılda kullanılan Arapçadır. Konuyla alakalı bkz: Ethem, 2017, s. 158). Kur'ân-ı Kerim belâğatta da zirve olmuş bir kitaptır. İslâm'ın en büyük ve temel kaynağı olan bu kaynak üzerine yapılan tüm çalışmalar da Arapça olarak yapılmıştır. Bu çalışmalara Ulûmü'l-Kur'ân adı verilmiştir. Bu Ulûmü'l-Kur'ân kitapları Kur'ân'ın farklı yönlerini ortaya koymuştur. Tefsir kitapları, yorumlarını, nahiv kitapları gramer yönünü, belâgat kitapları kullanılan üslûplarını ortaya koymuştur. Tüm bu kaynaklardan istifade edebilmek için önce Arapça nahiv kuralları ve belâgî üslûpların bilinmesi çok önemlidir. Çünkü nahiv kuralları, bu zikredilen kaynakları anlamaya yardımcı olacaktır.

İ'tirâziyye cümlesi konu olarak, hem nahiv konularıyla hem de belâgat konularıyla irtibatlıdır. İ'râbda mahalli olmayan bir cümle olarak nahiv konularıyla irtibatlıdır. Edebî bir üslûp olarak da belâgat konularıyla irtibatlıdır. İ'tirâziyye cümlesi Arapça metinlerde birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Sadece metinlerde değil konuşma esnasında da çok kullanılan

bir üslûptur. Araştırmamıza konu olarak Arapçada i'tirâziyye cümlesi başlığı bundan dolayı seçilmiştir. Kaynak incelemesi yaptığımız da Arapça olarak yapılan birkaç çalışmaya rastlamışızdır. Türkçe olarak bu konuda bir çalışma rastlanmamıştır. Bu sebeple i'tirâziyye cümlesi hakkında Türkçe olarak az da olsa ilme bir katkı sağlamak amacıyla bu makale hazırlanmıştır.

1. ARAPÇADA CÜMLE KAVRAMI

Her ilim dalının kendine hâs kavramları vardır. Arapçanın da kendine hâs kavramları vardır. O kavramlardan biri de cümle kavramıdır. Cümle الجملة sözlükte الجم el-Cümel (cümleler) kelimesinin tekilidir. Cümle: Bir şeyin toplamıdır. Onu parçalardan topladı, aynı şekilde hesabı özetledi manasındadır (İbn Manzur, 2000, s. 686). Cümle lafzı: Kur'ân-ı Kerîm'de bütün ve topluca manasında kullanılmıştır:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَّاحِدَةً

“O inkâr edenler dediler ki “O Kur'an ona toptan indirilseydi ya!” (Furkan,25/32). Terim manasına gelince: Cümle, mâna ifade edecek kadar kelimedden meydana gelen bir emir, bir dilek, bir duygu, bir olay, bir hüküm bildiren terkiptir. (Çörtü, 2015, s. 13). İbn Hişam “Muğni'l-Lebîb”inde cümleyi şöyle tarif etmiştir: “Cümle fiil-failden oluşur “قام زيد” örneğinde olduğu gibi; mübteda- haberden de oluşur “زيد قائم” örneğinde olduğu gibi veya bunların yerinde olan öğelerden oluşur “ضرب اللص و ظننته قائما” örneğinde olduğu gibi. (İbn Hişam, 1964, s. 42).

2. ARAPÇADA CÜMLE ÖĞELERİ

Cümle üç ana öğeden oluşur: Bunlar: Müsne'dün ileyh “المسند إليه” ve Müsned "المسند" ve İsnâd'dır (الإسناد). Müsne'dün ileyh'den kasıt: Kendisine nisbet edilen veya hükmedilen kelimedir. Yani kendisine bir anlam yüklenen isim, öznedir. Müsnedün ileyh'e Mensûbün ileyh veya Mahkûmün aleyh denilir “المنسوب إليها أو المحكوم عليها”. Müsned'den murad: Nisbet olunmuş veya onunla hükümlenmiş kelimedir, yani bir isme izafe edilen anlam, yüklemidir. Müsned'e Mensûb veya Mahkûmün bih “المنسوبة أو المحكوم بها” denilir. İsnâd'dan murad: Nisbet veya hükümdür. Yani müsnedün ileyh ile müsned arasındaki olumlu veya olumsuz ilişkidir.

İsnâd'a Nisbet veya Hüküm “النسبة أو الحكم” denilir. Mesela: “الكتاب مفيد” cümlesinde “el-Kitabu” müsned'un ileyh'dir “mufidün” ise müsned'dir ikisinin arasındaki bağ veya nisbet ise isnâd'dır. (el-Fadlı, 2013, s. 18).

3. ARAPÇADA CÜMLE'NİN DELÂLETİ

Cümle bir mâna ifade etmesi bakımından, konuşan insanın amacına göre ifade ettiği mânanın farklı delâletleri vardır. Bu delâlet ya kat'î ve ihtimâlî olur ya da zâhirî ve bâtinî olur. (es-Samirâî, 2000, s. 17).

3.1. Kat'î ve İhtimâlî Delâlet

Araştırmacılar Arapça cümlelerin mânaya olan delâletini iki kısma ayırmışlardır.

- Tek bir mânaya delâlet eden “nassî” ve “kat'î” ifadedir.
- Birden çok mânaya ihtimali olan ihtimâlî ifadedir.

Bunlar Arapça cümlelerin delâletinde kesin bir şekilde sonucu belirtmede geniş bir yoldur. Örneğin: İzafele: “إشتريت قدح ماء” “bir su kabı satın aldım” veya “إشتريت قدحا ماء” “bir kap su satın aldım” denilirse, birinci cümle ihtimali cümledir çünkü “kap miktarı” su satın alındığına ihtimal eder, bir de “su kab'ı” satın aldığına da ihtimal eder. İkinci cümle ise delaleti kat'îdir çünkü sadece “kap miktarı” su satın alındığına delalet eder. Kat'îdir, ihtimal yoktur. Başka bir örnek “أنا ضارب زيد” denilirse izafetle veya “أنا ضاربٌ زيداً” denilirse birinci cümle mazi, hâl ve istikbale ihtimal eder ve ihtimali ifadedir. İkinci cümle ise hâl ve istikbal manasında nasstır, çünkü ismi failin izafeti maziye delalet eder: örneğin şu ayeti kerimede “فاطر السماوات والأرض” “göklerin ve yerin yaratandır”. Bunun yanı sıra istimrara da delalet eder örneğin şu ayette bunun örneği bulunmaktadır: “الصباح إن الله فالق الحبِّ والدَّوى... فالق ” “Şüphesiz ki o taneleri, çekirdekleri yaran Allah'tır... Tan attırıp sabahı çıkaran odur”. İstikbale de delalet eder örneğin: “ربنا إنك جامع الناس ليوم لا ريب فيه” “Ey Rabbimiz, muhakkak ki sen, insanları geleceğinden hiç şüphe olmayan bir günde toplayacaksın” (Ali İmran, 3/9). Ayetinde de buna örnek bulunmaktadır.

3.2. Zâhirî ve Bâtînî Delâleti

Zâhirî delâlet lafzın zahirini ifade eden manadır. Örneğin: “سافر محمد، و نام خالد” cümlelerinde ve şu ayeti kerimede olduğu gibi: “وأحل الله البيع وحرم الربوا” “Allah alışverişi helal, faizi de haram kıldı” (Bakara, 2/275). Batînî delâlet ise: “Mecaz”, “Kinaye”, “Melahin”, ve “İşaret” ve buna benzerleri yollarla ifade edilen delalettir. Örneğin: “بسم ريشه الكحل” “Ok yeleşti sürmeli olan okla beni attı.” Bu cümleden kastedilen mâna, sürmeli gözle bakmaktır. Başka bir örnekte: “بعيدة مهوى القرط / Küpesinin çukuru uzundur.” Bu cümleden kastedilen mâna, uzun boylu kadın demektir. Abdulkâhir Cürçânî Delâilü'l-İ'caz'da şöyle zikretmiştir: “Sözler iki türdür: Birinci türde konuşanın amacı lafızların kendisi ile öğrenilir. Örneğin Zeyd'in çıktığını bildirmek istediğinde “خرج زيد” “Zeyd çıktı” dersin; Amr'ın ayrıldığını bildirmek istediğinde “عمرو منطلق” “Amr ayrılmıştır” dersin. Bu türün kapsamına giren diğer sözler de böyledir. İkinci türde de konuşanın amacı lafzın kendisiyle öğrenilir, ne var ki burada, lafız, önce lügatte tahsis edildiği anlamı gösterir, sonra bu anlamda konuşanın amacına ulaştıran ikinci bir delalet bulursun. Bu ikinci tür; kinaye, istiâre ve temsil etrafında döner. Örneğin “هو كثير الرماد” “O, külü çok olan biridir” veya “طويل النجاد” “o, uzun kınlı biridir” ya da “نوم” “kuşluk vaktine kadar uyur” dediğinde bu sözlerin lafızları kastettiğin anlamı doğrudan ifade etmez. Fakat lafız, ilk bakışta anlaşılın anlamına delalet eder. Sonra dinleyen bu anlamın işaretinden yola çıkarak senin kastettiğin ikinci anlamı arayıp bulur. Örneğin “kazanının külü çok” ifadesinden, bu kişinin konuksever birisi olduğunu; “kıını uzun” ifadesinden boyunun uzun olduğunu; “kuşluk vaktine kadar uyur” ifadesinden kadının refah içinde yaşadığını ve hizmetçilere sahip olduğu için ev işlerini kendisinin görmesine gerek kalmadığını çıkarırsın.” Yine birisi: “رأيت أسداً” “Bir aslan gördüm” dediğinde bu sözle bilinen yırtıcı hayvanı kastetmediğine dair hâl karinesi varsa bunu benzetme kastıyla söylediğini, ancak gördüğü kişiyi cesur yüreklilik açısından aslandan ayrılamayacak bir duruma koyarak abartıya başvurduğunu anlarsın. Yine birinin “بلغني أنك تُقدِّم رجلاً و تؤخر أحرى” “Duyduğuma göre bir ileri, bir geri adım atıyormuşsun” sözünden, hitap edilen kişinin bir şeyi yapmakla yapmamak arasında kararsız kaldığını anlarsın.

4. ARAPÇADA CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Arapçada birçok cümle çeşidi vardır. Onlardan bazıları şunlardır:

Cümle: Tam ve Nakıs olmak üzere ikiye ayrılır:

Tam cümle: “الجملة التامة” Anlamlı bir cümledir, mânası tamdır. Bu cümleye: “يحسن السكوت”
“عليها” denilir. Örneğin: “السماء صافية”. Nakıs cümle: “الجملة الناقصة” Anlamlı bir cümledir,
mânası ise nakıstır / eksiktir. Bu cümleye: “لا يحسن السكوت عليها” denilir. Örnek: “إنَّ جاء أخي... وإنَّ
...زَيْدًا”.

Cümle: “el-Kelâm” (Söz) ve “el-Kelim” (Sözler) olmak üzere de iki kısma ayrılır:

Kelâm: “Söz” “الكلام” İki veya daha çok kelimededen oluşan bir cümledir. Anlamlıdır, manası
tamdır. Örneğin: “الليلة مقمرة و ذهب محمد إلي الكوفة”.

Kelimeler: “Sözler” “الكلم” Üç veya daha çok kelimededen oluşan bir cümledir, ister tam olsun,
ister nakıs olsun fark etmez. Örnek: “إنَّ النهار أمس... و أحاط الله بكل شيء علمه” (Fadlî, 2013, s. 20).

Nahivciler: Cümle çeşitlerinin özetini, sağlam temeller üzerine inşa etmişlerdir. Tahnavî
cümle çeşitlerini aşağıdaki gibi özetlemiştir: (Tahnavî, 1996, s.245-250).

- Cümle: Fiil, isim, zarf veya şart şeklinde olur.
- Cümle: İnşâ ya da haber cümlesi olur.
- Cümle: Suğrâ ya da kubrâ olur.
- Cümle'nin, İ'râbda mahalli olur ya da i'râbdan mahalli olmaz.
- Cümle: Sözün başında olur veya sözün arasında olur veya başka bir cümlenin arasında
itiraz cümlesi olur.

4.1. İsim Cümlesi

İsim cümlesi, hakikaten veya hükmen mübteda (özne) denilen bir isimle başlayan ve bu ismi
tamamlayan haber (yüklem)den oluşan isnâd terkididir. (Sevinç, 2011, s. 209) Örnek: “الحقُّ
”مَنْصُورٌ” Cümlenin başındaki isim, İbn Hişam'a göre “müsned” veya “müsned'ün ileyh'tir”, bu
isimlerin başında bulunan harfler hiçbir şey ifade etmez. (İbn Hişam, 1964, s. 376). Şu
örneklerde olduğu gibi: “أقائم زيد و أزيد أخوك و لعل اياك منطلق و ما زيد قائم”

4.2. Fiil Cümlesi

Fiil cümlesi fiille başlar, en az iki öğeden oluşur. Birincisine fiil, ikincisine fail denir. (Çörtü,
2014, s. 206). Örnek: “نام الولد “Çocuk uyudu”.

4.3. Zarf Cümlesi

Zarf cümlesi İbn Hişam'ın belirttiği gibi cümle zarfla veya mecrurla başlayan bir cümledir, "اعندك زيد و في الدار زيد" gibi. Burada "زيد" kelimesi zarfla ve car mecrurla fail olarak takdir edildiğinde mahzuf bir fiilin istikrarı olmaz ve zarf, car mecrurla kendisinden haber olunan mübteda da olmaz. (İbn Hişam, 1964, s. 320).

4.4. Şart Cümlesi

Şart cümlesi iki kısımdan oluşur. Birinci kısma şart "الشرط", ikinci kısma cevap "جواب الشرط" denir. (Şart cümleleri, www.biiznillah.com. 2017, 15 Eylül).

لو (Eğer) Geçmişte yerine getirilmemiş bir durum için kullanılır. Cevap cümlesine "Lam" harfi ile vurgu yapılır. Eğer cevap olumsuzsa 'Lam' harfi kullanılmaz. Filler cezmedilmez. Örnek: "لو اجتهدت لنجحت"

لولا (Olmasaydı) Geçmişte bir durumun olmaması sonucunda gerçekleşmesi muhtemel durumu ifade etmek için kullanılır. Sonrasında gelen isim mübtedadır. Mübteda yerine "أن" ile de cümle kullanılabilir. İkinci cümle cevabıdır ve mazi fiil kullanılır. Cevap cümlesine 'Lam' harfi ile vurgu yapılır. Eğer cevap olumsuzsa 'Lam' harfi kullanılmaz. Fiiler cezmedilmez "لولا فضل الله عليهم لمآثوا" örneğinde olduğu gibi.

إذا (Eğer, ...inde) Bazen muzari fiil ile birlikte kullanılmakla beraber, genellikle mazi fiil ile kullanılır ama geleceği ifade eder. Bazı durumlarda cevap 'ف' harfi alır. Filler cezmedilmez. Örnek: "إذا جاء رمضان فتحت أبواب الجنة"

İN ve Kardeşleri: Hem mazi hem de muzari fiillerle birlikte kullanılırlar. Şart ve cevap cümlelerinden oluşup, cevap cümleleri bazı durumlarda ‘ف’ eki alır. Cezmeder. (Şart cümleleri, www.biiznillah.com. 2017, 15 Eylül).

4.5. Haber ve İnşâ Cümleleri

Bütün sözler iki kısma ayrılır. Haber (bildirme) ve inşâ (dilek) olmak üzere. (Carim ve Emin, 2004, s. 169). Haber cümlesi: Sözü söyleyene o, bu sözünde sadıktır veya yalancıdır diyebileceğimiz kelama denir. Eğer söylenen kelam gerçeğe mutabık ise, onu söyleyen kişi sözünde sadıktır. (doğrudur) Eğer söylenen kelam (söz) gerçeğe mutabık değil ise onu söyleyen kişi sözünde yalancıdır. İnşâ cümlesi: Sözü söyleyene o bu sözünde sadıktır veya yalancıdır diyemeyeceğimiz cümleye denir. (Carim ve Emin, 2004, s. 196). Bütün haber ve inşâ cümlelerinin iki ögesi vardır. Onlar “*mahkûmün aleyh*” ve “*mahkûmün bih*” tir. Birinci kelimeye *müsnedün ileyh* ikinci kelimeye ise *müsned* denir. Muzâfun ileyh ve sıla cümlesinin dışında bu iki öge dışındaki ögelere “*kayıt*” denir. (Bolelli, 2013, s. 191).

4.6. İ’râb Açısından Cümle

Sözlükte: İ’râb lafzi hakkında iki görüş vardır. Bunlardan birisi onun, Arapların gönlündekini açıklamak için kullandıkları “*أَعْرَبَ عَى نَقِيهِ*” sözünden alınmış olduğudur. Buna göre “i’râb” mânayı açıklamadır. İkincisi “*أَعْرَبَ*” lafzının, Arapların midesi bozulduğunda söyledikleri “*عَرَبَتْ مَعْدَةُ الرَّجُلِ*” sözünden alınmış olduğudur. Böylece “*إِعْرَابَ*” sözünden maksadımız, karışıklığı gidermek ve kapalılığı kaldırmak olur. Örneğin “*أَعْجَمْتُ الْكِتَابَ*” denildiğinde bunun manası, “Kitabın anlaşılmağını giderdim” olur. (Yıldırım vd., 1988, s. 57). İstılahta: İ’râb farklı âmillerin dâhil olmasıyla kelimelerin sonlarının değişmesidir. (Muhammed Tayyib, 2009, s.11). Cümleler i’râb açısından i’râbdan mahalli olan cümleler ve i’râbdan mahalli olmayan cümleler olmak üzere iki kısma ayrılır. Şimdi Bunları kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

4.6.1. İ’râbdan Mahalli Olan Cümleler

Cümle, müfred bir kelime konumunda olabilir ve merfû, mansûb, mecrûr veya meczûm olma bakımından o müfred kelimenin i'râbdaki yerini alabilir. Bu durumda onun i'râbdan mahalli olur. (Uzun vd., 2007, s. 451). İ'râbdan mahalli olan cümleler başlıca şu cümlelerdir.

Haber olan cümle

Haber olan cümleler 5 yerde bulunmaktadır.

1. Mübteda'nın Haberi (Mahallen Merfû) olur.
2. İne ve Benzerlerinin Haberi (Mahallen Merfû) olur.
3. Cinsi Nefyeden La'nın Haberi (Mahallen Merfû) olur.
4. Nakıs Fiillerin Haberi (Mahallen Mansûb) olur.
5. Leyse'ye Benzeyen Edatların Haberi (Mahallen Mansûb) olur.

Mef'ûlün bih olan cümle

Mef'ûlün bih olan cümleler başlıca şu cümlelerdir:

1. Kavlin Mekulu
2. İki mef'ûlü arasında mübteda-haber olan fiillerin ikinci mef'ûlü.
3. Üç mef'ûl alan fiiller.

Hâl olan cümle

Hâl cümlesi, Allah'ın şu keliminde: “لَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ” Binlerce kişi iken ölüm korkusuyla yurtlarından çıkan kimseleri görmüyor musun?” (Bakara, 2/243). Bu ayette “لَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا” cümlesi mahallen mansûbdur. خَرَجُوا lafzındaki vav'dan haldir. (el-Fadlî, 2013, s. 263).

Muzâfun ileyh olan cümle

Muzâfun ileyh olan cümle: “إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ” (Nasr, 110/1). Ayetinde “جاء نصر الله” cümlesi mahallen meczûm'dur “إِذَا” lafzına izâfetten dolayı. (el-Fadlî, 2013, s. 263).

Cezmeden şartın cevabı olup başında fa veya izâ bulunan cümle

1. Şart edatı cezmeden şart edatlarından olacak (zira cezmetmeyen şartın cevabının i'râbdan mahalli olmaz.)
2. Cevap cümlesinin başında fa veya izâ-i fucâiye bulunacak. (Zira başında fa veya izâ bulunmazsa cevap cümlesi değil o cümlelerin yüklemi durumunda olan fiil meczûm olur.

İ'râbdan mahalli olan bir cümleye tâbi olan cümle

İ'râbdan mahalli olan cümleye tâbi olan cümleler, ikiye ayrılır. Birincisi müfred bir kelimeye tâbi olan cümledir. Bunlar sıfat, bedel ve atıf durumunda olan cümlelerdir. Bu cümlelerin irabı müfret kelimelerin irabı gibidir. İkincisi irabı olan cümleye tabi olan cümledir. İ'râbı olan cümleye tabi olanlar bedel ve atıf cümleleridir. İ'râbı olan bir cümlelerin bedeli olan cümlelerin mahalli onun i'râbı gibi olur. Atıf aracılığı ile i'râbda yeri olan cümleye bağlanan cümlelerin i'râbı matufu gibi olur. (Sevinç, 2011, s.401).

4.6.2. İ'râbdan Mahalli Olmayan Cümleler

İ'râbda mahalli olmayan cümle, müfret bir kelimenin yerine konulamayan ve müfretle tevil edilemeyen cümlelerdir. (Sevinç, 2011, s. 405).

İbtidâ'iyeye cümlesi

İbtidâ'iyeye cümlesi mânevi âmildir. Mânevi âmil olduğu için zayıftır. Bu sebeple isimler dışındaki kelimelere amel edemez. Amel edemediği için kendisiyle lafzen veya takdiren söze başlanan cümlelerin i'râbdan mahalli yoktur. (Kabâve, 1989, s.36).

İsti'nâfiyye cümlesi

Gramerce öncesiyle bağlantısı olmayan ancak anlam bütünlüğünü sağlayan isti'nâfiyye cümlesinin i'râbı yoktur. (Sevinç, 2011, s. 406). İbn Hişam "isti'nâfiyye cümlesi" ile "ibtidâiyye cümlesi"ni eşanamlı olarak kullanıp bunları aynı türün iki şikkı kabul etmiştir. (İbn Hişam, 1964, s. 440-441).

Sıla cümlesi

Burada mefsûl ile sılası arasında fark vardır. Mevsûl'ün i'râbdan mahalli vardır. Ama sılasının i'râbdan mahalli yoktur. Mevsul gerek isim olsun, gerek harf olsun sılasının i'râbdan mahalli yoktur. İsmi mevsûl'ün sılasında ismi mevsûl'e dönen bir zamir bulunmak zorundadır. Harfi mevsûl'de ise bu şart yoktur. (Mergam, 2014, s. 94).

İ'tirâziyye cümlesi

İ'tirâz belâgatçılara göre "itnâb" yollarındandır. Bazı âlimler i'tirâz'a "isabetü'l-mikdâr" adını vermişlerdir. İ'tirâz mâna bakımından bir birine bağlı olan iki söz arasına veya sadece bir sözün içerisine bir gaye için i'râbda yeri olmayan bir veya daha fazla ara cümle getirmektir. (Kazvînî, 2002, s. 151). İ'tirâziyye cümlesinin bu tarifte belirtildiği gibi i'râbdan mahalli yoktur.

Tefsiriyye cümlesi

İ'râbdan mahalli olmayan cümlelerden biri de Tefsiriyye cümlesidir. Tefsiriyye cümlesini İbn Hişam şöyle tarif etmiştir: "هي الفضلة الكاشفة لحقيقة ما تليه" Tefsiriyye cümlesi kendisinden önce gelen kelime veya cümledeki mübhem bir manayı açıklayan fazla bir cümledir. (İbn Hişam, 1964, s. 436).

Kasemin cevabı olan cümle

İ'râbdan mahalli olmayan cümlelerden biri de kasemin cevabı olan cümledir. (İnb Hişam, 1964, s. 436). Nahivciler kasem'in te'kid olduğunu söylemişlerdir. Sibeveyh şöyle der: “الـحلف التوكيد” “Yemin tekiddir” (Sibeveyh, 1988, s. 397). Suyuti “İtkanında” Ulumu'l Kur'an'ın 67.bölümü olan Aksamu'l Kur'an'da şöyle der. Kasemden kasıt haberin tahkiki ve te'kidi'dir. Örnek: “والله يشهد إنَّ المنافقين لكاذبون” Kasem olarak şهادetle haber olmuştur. Çünkü habere te'kid olarak geldiğinde kasem olarak isimlendirilir. (Suyûtî, 2003, s. 46).

Şartın cevabı olan cümle

Şartın cevabı olan cümle iki kısımdır: Birinci kısım: Genel olarak cezm etmeyen şart edatının cevabı olan cümle. Cezmetmeyen edatlar şunlardır: (لو، لولا، لما، إذا، كيف) İkinci kısım: Cezm eden edatın cevabı olup, başına “fe” veya “iza-i fücaiyye” gelmemiş cümledir. Örneğin, “إذا جاء زيد أكرمه” dersek burada “أكرمه” cümlesi şartın cevabıdır ve irâbdan mahalli yoktur. (Mergam, 2014, s. 91).

İ'râbdan mahalli olmayan cümlelerden birine tâbi olan cümle

Müfretlerde tâbiler beş tanedir. Atıf, Bedel, Atf-ı Beyân, Sıfat ve Tekit. Cümlelerde ise iki tanedir. Atıf cümlesi ve Bedel cümlesidir. Atf-ı beyân Bedel'den sayıldığı için Bedel'e eklenir. Sıfat ise cümle için olmaz, çünkü cümle sıfatlanmaz. Tekit ise cümlelerde sadece lafzî olur. “Tekid-i Lafzî” irapta aslı yoktur. (Kabâve, 1989, s. 126). İ'râbdan mahalli olmayan cümleye tâbi olan cümlenin de i'râbdan mahalli olmaz. Buraya kadar çalışmamızın birinci aşaması olarak, Arapçada cümle ile bağlantılı olan konular klasik nahivcilerin, görüşleri esas alınarak incelenmiştir. Bundan sonraki konularımız çalışmamızın ikinci aşaması olarak, İ'tirâziyye cümle hakkında olacaktır.

1. İ'TİRÂZİYYE CÜMLESİ

Cümle-i i'tirâziyye'ye “cümle-i muterize” de denmektedir. İ'tirâz sözlükte: “الإعتراض” İftiâl “افتعال” babından “عرض” kökünden gelmektedir. (İbn Manzur, 2000, s. 165). İbn Manzûr i'tirâzın sözlük anlamına dair şu hadis-i şerifi örnek olarak göstermiştir: “لا جلب ولاجنب ولا إعتراض” Bu hadisi şu şekilde şerh etmiştir: Adam'ın biri yarış meydanında atıyla birlikte girerek i'tirâz etmiştir. Bu siraka olayındandır. Adamın atı peygamberimiz s.a.v. ve Hz. Ebu

Bekir'e engel olmuştur. Yani ikisinin yolda yürümesini engellemiştir. (İbn Manzur, 2000, s. 167).

İbn Manzur: başka bir örnek olarak şu örneği vermiştir: "العارض: السحاب الذي يعترض في أفق" "Engel: Gökte ufukta engel olan buluttur." İbn Manzûr şu ayeti de örnek olarak vermiştir: "ولا تجعلوا الله عرضة لأيمانكم" "Allah'ı yeminlerinize engel kılmayın." (Bakara, 2/224) İbn Manzûr bütün bu mânalar ışığında bize mu'terize olan kelamın niteliklerini beyan etmektedir. Mu'terize olan kelâm iki kelime veya iki cümle arasına giren kelimedir. Mu'terize olan kelam ile yukarıdaki benzetilen manalar arasındaki ortak nitelik ise engel olma ve araya girmesidir. Bütün bu mânalara bakarak şu sonuca varabiliriz: Bütün bu mânalar bir şeyin başka bir şeyin arasına girmesine, arasına girerek ona i'tirâz olmasına delâlet etmektedir. Cümle-i muterize de aynı şekilde bir veya birbirine bağlı olan iki kelam arasına girmektedir. İstlahı tanımı: İ'tirâz hakkında nahiv imamı, Sibeveyh'in şu sözünden fikir edinmek mümkündür. Sibeveyh: "هذا باب من الإختصاص يجري على ما جري عليه النداء" diyerek başlık attığı "ihtisas" babını anlatırken şöyle diyor: "إِنَّمَا مَعْتَصِرُ الْعَرَبِ تَعَلُّ كَذَا وَ كَذَا" dediğin zaman "أَعْنِي" demiş gibi olursun. Ama bu fiil ortaya çıkmıyor ve kullanılmıyor tıpkı nidada ortaya çıkmadığı gibi. Çünkü böyle diyenler muhatabın bilmesine bağlıyorlar, kelamı öncesine taşımak istemiyorlar ama bir sonrası öncesine taşınmıştır. (Sibeveyh, 1988, s. 233). Araştırmacı Muhammed eş-Şaviş: (eş-Şaviş, 2001, s. 362). Sibeveh'in bu sözünü i'tirâz için ölçü ve tarif olarak görmüştür. Bunun yanı sıra burada diğer tariflere benzemeyen ince ve ayrıcalı bir tarif ve ölçü bulursun demiştir. İbn Hişam: "Mugni'l-Lebib"inde: "İ'râbdan mahalli olamayan cümleler" bölümünde i'râpda mahalli olmayan cümlelerin ikincisi mu'terizedir diyerek şöyle zikretmiştir:

"الجملة الثانية: المعترضة بين شيئين لإفادة الكلام تقوية و تسديدا أو تحسينا"

"İkinci cümle: İfadeyi takviye etmek ve açıklamak veya güzelleştirmek için iki cümle veya bir cümlelerin iki ögesi arasında gelen cümledir" (İbn Hişam, 1964, s.446). İbn Hişam'ın "بين شيئين" sözü i'tirâzın nevelerini kapsıyor. İki şey bazen iki cümle olur veya bir cümlelerin iki ögesi olur. Bu tarif i'tirâzın araya girdiği yerlerin ayrıntılarına delâlet etmektedir. İbn Hişam: Mugni'l-Lebib'in de on yedi yere araya girdiğini zikretmiştir. İ'tirâz cümlesini bu on yedi yerde bulundurmak mümkündür, bu yerleri çoğaltmak ve eksiltmek mümkün olduğu gibi. (Mergam, 2014, s. 102). İ'tirâz belâgatçılara göre "İtnâb" yollarındandır. Bazı âlimler i'tirâza "İsâbetü'l-mikdâr" adını vermişlerdir. İ'tirâz mâna bakımından birbirine bağlı olan iki söz

arasına veya sadece bir sözün arasına bir gâye için i'râbda yeri olmayan bir veya daha fazla ara cümle getirmektir. (Kazvinî, 2002, s. 151).

Bu tarifin içeriğinde i'tirâzın tüm konularını kapsayan unsurlardan bir miktârı bulunmaktadır. Bu unsurlar: Bir cümlenin öğeleri arasında i'tirâz, sonra müstakil olan cümleler arasında i'tirâz, daha sonra i'tirâz olan şeyler sonra da i'tirâz cümlesinin hükmü ve amacıdır. Bu şekilde i'tirâzı tanımladıktan sonra şimdi i'tirâz ile diğer belâgî kavramlar arasındaki farklarını zikretmek yararlı olacaktır. Çünkü i'tirâzın bazı belâgat kavramlarıyla bağlantısı ve benzerliği vardır.

2. İ'tirâz Kavramı İle Diğer Belâgî Kavramlar Arasındaki Fark

İ'tirâz kavramını gerek kavram açısından, gerek üslûp bakımından diğer belâgî kavramlar ile ortak ve farklı yönleri bulunmaktadır. Bu ortak ve farklı yönleri bulunan diğer belâgî kavramlar aşağıdakilerdir:

2.1. İ'tirâz cümlesi ile Hâliyye cümlesi arasındaki fark.

İ'tirâz cümlesi ile hâliyye cümlesi arasındaki farkları birkaç vecih üzerinden açıklamamız mümkündür.

a. İ'râb açısından

Hâliyye cümlesi i'râbdan mahalli olan cümledir ve mahallen mansûbdur, i'tirâziyye cümlesinin i'râbdan mahalli yoktur. Hâliyye cümlesini müfredle tevil etmek mümkündür i'tirâziyye cümlesi ise müfredle tevil edilmez. (Mergam, 2014, s. 104).

b. Haber ve İnşâ açısından

Hâliyye cümlesi inşâ cümlesi olmazken i'tirâz cümlesinin inşâ cümlesi olması mümkündür. (Mergam, 2014, s. 104). Örneğin: i'tirâz cümlesi nida cümlesi olur nida ise inşâ

kısımlarındandır. Başka bir örnek Kur’ân-ı Kerimde i’tirâz cümlesi inşâ olarak gelmiş ve istifham ifade etmektedir.

“فَسْتَغْفِرُوا لِذُنُوبِهِمْ – وَمَنْ يَعْمُرْ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ – وَلَمْ يَصِرُوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ”

“Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler.- Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki- Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.” (Ali İmran, 3/135). Başka bir örnekte i’tirâz cümlesi Emir ifade ediyor.

“وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ – قُلْ إِنَّ الْهُدَىٰ هُدَىٰ اللَّهِ – ان يُوْتَىٰ أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ”

“Sizin dininize uyanlardan başka hiçbir kimseye inanmayın. " (Resûlüm!) -De ki: Doğru yol ancak Allah'ın yoludur.- Yine (onlar, kendi aralarında şöyle dediler:) “Size verilenin benzerinin başka herhangi bir kimseye verildiğine yahut Rabbinizin huzurunda onların size karşı deliller getireceklerine de (inanmayın).” (Ali İmrân, 3/73).

c. Zamana delaleti açısından

İbn Hişam’a göre: İ’tirâz cümlesinin istikbâl’e delâlet etmesi câizdir. Mesela: “لن سوف س” gibi. Züheyr şiiirinde: “أقوم آل حصن أم نساء” -- “وما أدرى – وسوف إخال أدرى --” Aynı şekilde Kur’ân-ı Kerîm’de i’tirâz cümlesi “لن” istikbâl harfiyle başlamıştır:

“فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا سَلْتُمْ تَفْعَلُوا فَمَا تَفْعَلُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ”

“Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamayacaksınız- yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının. Çünkü o ateş kâfirler için hazırlanmıştır.” (Bakara, 2/24).

2.2. İ’tirâz cümlesi ile İstinâf cümlesi arasındaki fark

İ’tirâz cümlesi ile İstinâf cümlesi i’râbdan mahalli olmaması açısından ortaktırlar ve ikisinin peş peşe gelmesinin caiz olması bakımında da ortaktırlar. Allah’ın şu keliminde olduğu gibi:

“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِيَدِيكُمْ مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُو نَكُمْ حِبَالًا / وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ / قَدْ بَدَتِ الْبَعْضَاءُ مِنْ أَهْوَاهِمُ”

“Ey iman edenler, sizden olmayanları dost tutmayın; sizi şaşırtmakta kusur etmezler, sıkıntıya düşmenizi isterler. Görmüyor musunuz, öfkeleri ağızlarından taşmakta” (Ali İmrân, 3/118).

2.3. İ'tirâz ile İltifat arasındaki fark

Terim açısından: İ'tirâz ile iltifât arasında ortaklık görünmektedir. Klasik belâğatçılar i'tirâz terimini iltifat terimiyle isimlendirmişlerdir ve ikisinin arasını ayırmamışlardır. (Mergam, 2014, s. 108). Ancak Zamahşerî'nin: “Keşşaf” adlı kitabında i'tirâz ile iltifat arasında fasıl vardır. Zamahşerî'nin bu fikrine birçok müfessir ve belâğatçılar katılmışlardır. İbn Esîr, Zerkeşî, Ulvî, Suyutî ve Sekkâkî gibi âlimler.

2.4. İ'tirâz ile Tezyîl arasındaki fark

Tezyîl, itnâb yollarındandır. İzâle de denir. Tezyîl, bir cümlenin peşinden tekit için bir cümle daha getirmektir. (Bulut, 2015, s. 477). İ'tirâz. Tezyille birlikte, yanlış anlaşılmaya yol açan intibayı ortadan kaldırma gayesi için olduğunda ortaktır. Yani kastedilen mânanın zıddını zannetmeyi ortadan kaldırmaktır. İkisi arasında ki fark i'tirâz, cümle arasına gelir, tezyîl ise cümle sonuna gelir. (Mergam, 2014, s. 111).

2.5. İ'tirâz ile Tekmîl arasındaki fark

Tekmîl itnâb yollarındandır. Buna ihtirâs da denir. Bazı belâgat âlimleri “ikmâl, teharruz ve isâbetü'l-mikdâr” adını da vermişlerdir. Tekmîl, maksadın tersine bir intiba verebilecek sözde, o intibayı ortadan kaldıracak bir sözün getirilmesidir. Yani cümleyi yanlış anlaşılmayı giderecek bir sözle tamamlamaktır. Bu söz de bazen cümle arasında, bazen de cümle sonunda gelmektedir. Tekmil, maksadın açık ve net bir şekilde ifade edilmesi ve herhangi bir anlam kargaşasına ve yanlış anlaşılmaya mahal bırakmaması açısından önemli bir üsluptur. (Bulut, 2015, s. 417). Tekmil yanlış anlaşılmayı giderme gayesi için olduğunda bazı şekillerde i'tirâzla kabul edilir. O da i'râbdan mahalli olmayan cümle olduğundadır.

3. İ'tirâz Harfleri

İ'tirâz harfleri, aslında İsti'nâf harfleridir veya atıf harfleridir ve bununla beraber i'tirâz için de olur. Eğer itiraziye cümlesi birbirine bağlı veya söylenilmesi gerekli olan iki şeyin arasında bulunduğu bu harfler itiraziye cümlesine bağlanırlar. (Kabave, 1989, s. 78). İ'tirâz harfleri şunlardır:

a. “Fa” Harfi: Kur'ân-ı Kerîm'de örneği şu ayette geçmektedir:

﴿إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا - فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا - فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا﴾

“(Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar -Allah onlara (sizden) daha yakındır.- Hislerinize uyup adaletten sapmayın.” (Nisa, 4/135). Başka bir ayette ise:

﴿وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ - فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ - مَدَامَتَانِ﴾

“O iki cennetin ötelindeki, iki cennet daha var. -Şimdi, Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?- Gönül alan, koyu yeşil” (Rahman, 55/62-64).

b. “Vav” Harfi: İ'tirâz cümlesinin müsbet muzâriye bağlı olarak başlaması caizdir. Kur'ân-ı Kerîm'de örneği şu âyette geçmektedir:

﴿فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ ائْتِنِي - وَضَعْنَهَا ائْتِنِي - وَاللَّهُ اعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَلًا نَثِي - وَائْتِنِي سَمِيئَهَا مَرْيَمَ وَائْتِنِي اَعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾

“Onu doğurunca,- Allah, ne doğurduğunu bilip dururken:- Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum, dedi.” (Ali İmrân, 3/36). Bu haliyye cümlesinin zıddıdır. Çünkü hâliyye cümlesi vav harfiyle bağlandığı zaman bu vav “iz” manasında zarf olması vacip olur. (Kabave, 1989, s. 77). Hâliye vav'ı ile i'tirâz vav'ı arasındaki en önemli fark kasıttır. Çünkü kasıt, cümlesinin âmili için olması haliyedir. Âmil için olmaması ise itiraziyedir. Aynı şekilde atıf vavı ile itiraziye vavı arasında ince bir fark vardır. Bu iki harf itiraziye harflerinin en meşhurlarıdır. İtiraz olarak bulunan cümlelerin emarelerindedir. Başka harfler de vardır ancak “fa” ve “vav” gibi meşhur değildir. (Mergam, 2014, s. 108).

4. İ'tirâz Cümlesinin Amaçları

Belâgat, Tefsir ve Ulûmü'l-Kur'ân kitapları İ'tirâz cümlesinin amaçlarını zikretmede bir araya gelmişlerdir. İ'tirâz cümlesinin amaçları çoktur. Ancak biz burada konuyu uzatmamak için önemli olan birkaç amacına yer vermeyi amaçladık. İ'tirâz cümlesi başlıca şu amaçlar için gelir:

4.1. Kelamın takrîrî (Belirleme)

Örneğin şu ayette: “قَالُوا تَاللّٰهِ - لَقَدْ عَلَّمْتُمْ - مَا جِئْنَا لِنُقْبِدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ”

“Onlar, Allah'a yemin ederiz,- siz de bilirsiniz ki,- biz bu yere bozgunculuk çıkarmak için gelmedik; hırsız da değiliz dediler. (Yusuf,12/73). Bu âyette i'tirâz hırsızlık töhmetinden beraatı belirtmek amacıyla gelmiştir. (Mergam, 2014, s. 137).

4.2. Tenzîh için

Örneğin şu ayette: “وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبِنَاتِ - سُبْحٰنَهٗ - وَلَهُمْ مِّمَّنْ يَشْتَهُونَ”

“Allah'a kızlar isnat ediyorlar. -Hâşâ O, noksan sıfatlardan münezzehtir.- Canlarının istediği ise kendilerinin oluyorlar.” (Nahl, 16/57). Bu ayette itiraz “sübhanahü” kelimesinden de görüldüğü gibi tenzih amacı taşımaktadır.

4.3. Te'kid için

Allah'ın şu ayetinde: “إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا - أَوْلَٰئِكَ لَهُمْ جَنّٰتٌ”

“Ama iman edip de hayırlı güzel işler yapanlar vay ya,- şüphesiz ki biz öyle güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmeyiz.” (Kehf, 18/30-31). Bu âyette itiraz, âyetin mânasını tekit etmek için gelmiştir. (Mergam, 2014, s. 138).

4.4. İkinci cümlenin birinci cümleyi beyan etmek için

Örneğin şu ayette: **قَادَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ - إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ - نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ**

“Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever. Kadınlarınız sizin için bir tarladır.” (Bakara, 2/222-223). Bu ayette, iki cümle veya iki kelam bitişik mâna olarak gelmiştir, çünkü ikincisi birincisinin beyanıdır ve birinci cümleyi tefsir etmek için gelmiştir. (Mergam, 2014, s. 138).

4.5. İki kişi den birinin daha fazla hak sahibi olduğuna dikkat çekmek.

”وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ - وَفَصَّالَةٌ فِي عَمَلِنَ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ”

“Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. -Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır.- Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. Önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır.” (Lukman, 31/14). Bu ayette i'tirâz: Annenin çocuğunu taşımada sıkıntılar çektiğinden dolayı daha fazla hak sahibi olduğu belirtmek amacıyla gelmiştir. (Zemahşerî, 1987, s. 494).

4.6. Hasım'a (karşı tarafa) cevap verme amacıyla

Örneğin şu ayette: **”وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا قَادَرْتُمْ عَلَيْهَا - وَاللَّهُ مُخْرَجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ - فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا”**

“Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır. Haydi, şimdi (öldürülen) adama, (kesilen ineğin) bir parçasıyla vurun" dedik.” (Bakara, 2/72-73). Buradaki kullanımı, muhatapların kendilerinde belirlenmesidir. İsrail oğullarının bir kişinin öldürülmesinde bir birlerine düşmüşlerdir ve onların gizlemeleri kendilerine fayda sağlamadı. Çünkü Allah bunu ortaya çıkarmıştır. (Zerkeşî, 2004, s. 40).

4.7. Hücetle Açıklama

” وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ -يُرِيدَاتٍ“

“Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. -Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.” (Nahl, 16/43).

4.8. Teberrük Amacı

” لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - آمِينَ“

“Yemin olsun ki, -Allah’ınızniyle- Mescid-i Haram’a emniyetler içinde mutlaka gireceksiniz” (Feth, 48/27). İ’tirâz cümlesinin başka amaçlarını da zikretmek mümkündür onlardan biri “التهكم / و السخرية” alay etme ve “التعظيم” Teselli etme ve “التوضيح / التفسير” açıklama. (Mergam, 2014, s. 139). Araştırmacılar, i’tirâz cümlesinin amaçlarını sınırlayamamışlardır. Çünkü bu konu, bir birine kenetlenmiş bir konudur. Burada sadece uygulama açısından mümkün olanları zikredilmiştir. Belâgatçıların kitaplarında bu amaçlardan bahsetmeleri sınırlama değil sadece temsilin soyutlanmasına hamledilmiştir. Çünkü ayrıntıların bir birini izlemesi araştırmacıları, itirazın amaçlarına işaret etmedikleri birçok amaçların üzerinde durdurur. Bu nedenle bu konu aydınlatmak isteyenlerin takdirine bırakmışlardır. (Mergam, 2014, s.139).

5. İ’tirâz Cümlesinin Bulunduğu Yerler

İ’tirâz cümlesi şu cümle öğeleri arasına girer:

1. Mübteda ile haberi arasına: Örnek: زيد - انا موقن - كريم
2. Fiil ile Fâil’i arasına: Örnek: سافر - اخبرت - زيد
3. Fiil ile Mef’ûl’ü arasına: Örnek: اكرمت - اقسم - زيدا
4. Şart ile Cevabı arasına: Örnek: ان يجتهد طالب - انا موقن - ينجح
5. Kasem ile Cevabı arasına: Örnek: والله - وانه لقسم عظيم - ليفلحن الصابرون
6. Sıfat ile Mevsûf’u arasına: Örnek: كافات طالبا - والله - مجد
7. Sıla ile Mevsûl’ü arasına: Örnek: قابلت الذي - اظن - فاز بالجائزة
8. Sıla ile sılanın cüzleri arasına: Örnek: رأيت الذي ماله - والكرم جميل - مبذول للناس
9. Muzâf ile Muzâfun ileyh arasına: Örnek: هذا كتاب - والله - زيد
10. Câr ile Mecrûr arasına: Örnek: سلمت على - والله زيد

11. Tenfis harfi ile Fiil arasına: Örnek: سوف – او قن – ينجح المجد
12. Kad harfi ile Fiil arasına: Örnek: قد – والله – يحضر زيد
13. Nefi harfi ile Menfi’i arasına: Örnek: ما – والله – افلح مهمل
14. Bazen bir kelimada birden çok cümle-i muterize bulunur Örnek:
زيد – والله والإخلاص محمود – مخلص لأصدقائه
15. Müstakil iki cümle arasına: Örnek: فأتوهن من حيث امركم الله – إن الله يحب التوابين ويحب المتطهرين – نساءكم حرث لكم
16. Harf ile Te’kid arasına: Örnek: ليت وهل ينع شيئا ليت ليت شيئا بوع فاشترت
17. Nasih harfle ona dâhil olan öğeler arasına: Örnek: كأن و قد أتى حول كميل انا فيها حمامات
مثول

SONUÇ

Yukarıda yaptığımız değerlendirmelere göre Arapçada yedi kısım cümle karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi: Cümle ya tam ya da nakıs cümledir. İkincisi: Cümle ya basittir ya da mürekkeptir. Üçüncüsü: Cümle ya isim veya fiil veya zarf ya da şart cümlesidir. Dördüncüsü: Cümle haber cümlesi ya da inşa cümlesidir, beşincisi: Cümle kubrâ olur ya da suğrâ olur. Altıncısı: Cümle ya i’râbdan mahalli olan cümle olur ya da i’râbdan mahalli olmayan cümle olur. Yedincisi cümle ya başında bulunur ya da sözün arasında bulunur. Ya da cümle öğeleri arasında ara cümle olarak i’tirâz cümlesi olur.

İ’tirâz cümlesi i’râptan mahalli olmayan cümledendir. İ’tirâz bir söz veya mâna bakımından birbirine bağlı olan iki cümle arasına bir kelime veya bir cümle veya birden fazla ara cümle olarak gelmektedir. İ’tirâz cümlesinin birçok amacı bulunulmuştur. Bunlardan uygulamaya uygun olan sekiz amacına yer verilmiştir. İ’tirâz cümlesinin on yedi yerde cümle öğelerinin arasına gelmesi örnekleriyle birlikte belirtilmiştir. Tüm bu verilere baktığımızda i’tirâz cümlesi çok karşımıza çıkan cümlelerdendir. İster metinlerde olsun ister konuşma esnasında olsun Arapçada çok karşılaştığımız bir üslûptur. Çok kullanılan bir üslûp olmasına rağmen bu konuda yazılmış eserler yoktur. Sadece Belâgat, Tefsir, Nahiv kitaplarında müstakil bir bâb olarak ele alınmıştır. Türkçe olarak da bu konuda bir çalışma bulunamamıştır. Dolayısıyla bu çalışmamız Belâgat, Tefsir, Nahiv kitaplarından konumuzla ilgili olan bölümlerinden istifade edilerek elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bolelli N. (2013) *Belâgat Beyan-Me'âni-Bedî ilimleri Arap Edebiyatı*. İstanbul.
- Bulut A. (2015) *Belagat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul.
- Carim A ve Emin M. (2004). *el-Balagatu'l-Vadiha el-Beyan vel-Meani vel-Bedî*. Dimaşk.
- Çörtü M. M. (2014). *Arapça Dilbilgisi Sarf-Nahiv Edatlar*. İstanbul.
- Çörtü M. M. (2015). *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği Harfi Cerler-Atıf Harfleri-Edatlar-İrab*. İstanbul.
- Çörtü M. M. (2013). *Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul.
- Ethem M. (2017). *Bir Tercüme Tekniği Olarak "Siz" Zamirinin "Biz" Şeklinde Tercümesi*" Calal-Abad.
- Fahrudin er-Razi. (1988). *Tefsîrî Kebîr Mefâtihi'l-Gayb*. (Çev.) Yıldırım S, Cebeci L ve diğ. Ankara.
- Fadlî A. (1980) *Muhtasar en-Nahiv*. Cidde. İbrahim M. T. (2009). *İ'rabu-l Kurani'l -Kerim*. Lübnan.
- İbrahim M. T. (2009). *İ'rabu-l Kurani'l -Kerim*. Lübnan.
- İbn Manzûr. (2000). *Lisûnü'l-Arab*. Lübnan.
- İbn Hişam el-Ensârî. (1964) *Muğni'l-Lebib an-Kütübü'l-Eârib*. Dimaşk.
- Kabâve F. (1989). *İ'rabu-l cümel ve eşbahü-l cümel*. Suriye.
- Kazvînî. (2002) *el-İzah fi Ulumu'l-Belaga el-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. Lübnan.
- Mergam A. (2014). *Delalatü'l-Cümletü'l-İ'tirâziyye fi'l-Kurani'l-Kerim*. Cezair.
- Sevinç R. (2011). *Arapçada Cümle Yapısı: Yapı-Anlam-Zaman-İrab*. İstanbul.
- Sibeveyh. (1988) *el-Kitab Kitabu Sibeveyh*. Kahire.
- Suyuti C. (2003). *İtkân fi Ulümü'l Kur'ân*. Beyrut/Lübnan.
- Şaviş M. (2001). *Usul'u-l Tahvi'l-Hitab fi Nazariyyetü'n-Nahviyye el-Arabiyye Tesis Navu'n-Nass*, Tunus. Tahnavî M. A. (1996). *Keşşaf Istilahâtü'l-Fünûn ve'l-Ulum*. Beyrut.
- Tahnavî M. A. (1996). *Keşşaf Istilahâtü'l-Fünûn ve'l-Ulum*. Beyrut.
- Uzun T ve Diğerleri, (Ed.) (2007). *Anlatımlı Arapça*. Konya.
- Zerkeşi B. M. (2004). *el-Burhân fi Ulümü'l-Kuran*. Beyrut.
- Zemahşeri. (1987) *Tefsiru'l-Keşşaf an-Hakaiki't-Tenzil ve Uyunu'l-Ekâvil fi vücuhu't-Te'vil*.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM AÇISINDAN KIZILIRMAK DELTASI KUŞ CENNETİNİN YEREL PAYDAŞLAR TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA¹

Mehmet VATANSEVER*

Sakarya Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, mvatansever55@hotmail.com

Prof. Dr. Orhan BATMAN

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, obatman@sakarya.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Aysu ALTAŞ

Aksaray Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, aysuhatipoglu@gmail.com

ÖZ

Turizm son zamanlarda hızla yükselişe geçen bir endüstridir. Bu nedenle turizmin yılın her gününe yayılması amacı ile kitle turizminden farklı turizm türlerine yönelim başlamıştır. Bu sayede gelişen alternatif turizm türlerine olan ilgi artmış ve bu turizm türleri sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Alternatif turizm türleri ile birlikte insanların keşfedilmemiş doğal ortamlara olan ilgisinin artması ve bu bölgelerin destinasyon olarak kullanımı, bölgelerin korunarak turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi konusunu gündeme getirmiştir. Bu bölgelerde gerçekleştirilen turizm faaliyetleri eko-turizm kapsamında yapıldığı takdirde, bölgelerin sahip olduğu zenginliklerin, doğal çeşitliliğin korunması ve yerel halkın sosyo-ekonomik açıdan gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışma ile Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin bütün zenginlikleri ve geliştirilebilecek turizm türleri incelenmekle birlikte, bölgenin sorunlarına yönelik ilgili paydaşların görüş ve önerilerine yer verilmektedir. Konu ile ilgili belirlenmiş paydaşlar ile yarı biçimlendirilmiş mülakat yapılarak bölgenin turizm arzı ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik görüşleri alınmıştır. Araştırmanın sonucunda bölgede mevcut turistik ve sosyal tesislerin yetersiz olduğu, bölgedeki alt ve üst yapıların geliştirilmesi gerektiği, tanıtım faaliyetlerine daha çok önem verilmesi gerektiği sonuçlarına

¹ Bu çalışma "Sürdürülebilir Turizm Açısından Kızılırmak Deltası Kuş Cennetinin Yerel Paydaşlar Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Geliş (Received) : 22.12.2017

Kabul (Accepted) : 28.12.2017

Yayın (Published) : 31.12.2017

ulaşmıştır. Ayrıca Kızılırmak Deltası'nın sahip olduğu güzelliklerin el değmeden korunması ve UNESCO kalıcı miras listesine girmesiyle sürdürülebilirliğin sağlanması hususunda paydaşların oldukça olumlu ve heyecanlı oldukları sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Sürdürülebilir Turizm, Eko-Turizm, Kızılırmak Deltası, Kuş Cenneti, Samsun.

A STUDY ON THE VALUATION OF BIRD SANCTUARY ON THE KIZILIRMAK DELTA BY LOCAL SHAREHOLDERS IN TERMS OF SUSTAINABLE TOURISM

ABSTRACT

Tourism is an industry that has started to rise rapidly in recent years. Thus, there has been a tendency towards different tourism types rather than mass tourism in order to spread tourism on every day of the year. By this way, there has been an increasing interest in the developing alternative tourism types and these tourism types have started to be evaluated within the frame of sustainability. Alternative tourism types increase people's interest in unexplored natural environments and make these regions a destination, which has brought up the issue of protecting the regions and realizing tourism activities there. As long as tourism activities in these regions are carried out within the scope of eco-tourism; the richnesses and natural diversity of the regions will be protected and the local people will develop socio-economically. This study examines all the richnesses and potential tourism types in Bird Sanctuary on the Kızılırmak Delta and includes the opinions and suggestions of relevant shareholders regarding the problems of the region. Semi-structured interviews were conducted with relevant shareholders and their opinions about the tourism supply and sustainability of the region were received. As a result of the study, it was determined that available touristic and social facilities in the region were inadequate, infra and super structures in the region needed to be developed and a greater importance had to be attached to advertising activities. In addition, it was concluded that shareholders were highly positive and excited about protecting the beauties of the Kızılırmak Delta and providing its sustainability by including the delta in the permanent heritage list of UNESCO.

Keywords: Tourism, Sustainable Tourism, Eco-Tourism, Kızılırmak Delta, Bird Sanctuary, Samsun.

GİRİŞ

Turizm tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla gelişen ve yaygınlaşan bir konuma gelmiştir. Bacasız sanayi olarak nitelendirilen bu endüstri hızla büyümektedir. Gelişen bu endüstri sayesinde destinasyonlar arasında rekabet artmakta ve bu durum çekicilik unsurları oluşturarak yeni ürünler meydana getirmektedir.

Çevreyle sürekli bir etkileşim içinde olan turizm endüstrisinin gelecekte de var olabilmesi, sahip olunan doğal ve kültürel zenginliklerin korunmasıyla mümkündür (Demirel, 2010, ss. 1). Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme ciddi çevre sorunlarına sebep olmaktadır. Artan çevre sorunlarına çözüm olarak öne sürülen sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirlik ilkelerine bağlı kalınarak hareket edilmesiyle, çevreye verilen zararın en alt düzeye indirilmesine yönelik uygulamaları ön plana çıkarmaktadır. Ciddi enerji tüketicisi olan turizm sektöründe temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artması, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm hedeflerine ulaşılmasına olanak verecektir. 1980’lerin ortalarında çevreciliğin ve çevre duyarlılığının yükselişi, turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin tartışılmaya başlanmasına yol açmıştır. Bu tartışmalar sürdürülebilirlik kavramının küresel ölçekte ele alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Seyhan, 2010, ss. 15). Ayrıca dünya turizm endüstrisinde turizm eğilimleri ulusal boyuttan bölgesel boyutlara kaydığı günümüzde turizmin bölgesel gelişmede öncü rol oynayan destinasyon düzeyindeki çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle bölgesel ve yöresel destinasyon çalışmalarının önemi artmaktadır. Kendine has çekicilikleri ve nitelikleri olan bölgelerin bu zenginliklerini sürdürülebilir kullanımının sağlanması oldukça önemlidir (İbiş ve Batman, 2013, ss. 3).

Turizm sektöründe sürdürülebilirliğin mümkün olması için; doğa, iklim, çevre, kültür, tarih, folklor gibi vazgeçilmez faktörlerin korunarak ve geliştirilerek gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması gerekmektedir. Bu sayede korunan ve geliştirilen kaynaklar, gelecek kuşakların tam anlamıyla hizmetine sunulabilecektir. Dolayısıyla turizm kısa vadeli değil uzun vadeli düşünmeyi ve bu kapsamdaki çalışmaları gerektirmektedir. Ülkemiz açısından sürdürülebilir turizmi gerçekleştirebilmek için önce düşünce sistemimizi

değiştirmek gerekir, en büyük sorun bu konudaki eğitimsizlikten kaynaklanmaktadır (Eser, 2011, ss. 1). Dünyadaki ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlere paralel olarak, turizm tüketim kalıplarında önemli değişimler gözlenmektedir. Hem turist profilindeki, hem de tüketim kalıplarındaki değişiklikler doğal, kültürel çevrenin koruma-kullanma dengesi içinde kullanımını öngören kırsal turizm, ekolojik turizm ve sürdürülebilir turizm gibi yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kaypak, 2012, ss. 11). Eko-turizm çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeterek doğal alanlara karşı duyarlı seyahattir (Çakır, 2010, ss. 1). Hiç şüphesiz coğrafi mekan üzerinde gerçekleşen turizm faaliyetleri, doğal çevrede birtakım olumlu ve olumsuz izler bırakır. Turizm aktivitesinin sürekliliği açısından, turistik kaynakların kapasitesinin belirlenmesi, turistik kaynakların korunması ve durumlarının iyileştirilmesi gerekmektedir (Karakaş ve Güngör, 2015:224).

Bu nedenle bu araştırma Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin ulusal ve uluslararası öneminin daha iyi anlaşılması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yerel paydaşların bölge hakkındaki görüşlerinin ortaya konulması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin turistik arzını ortaya çıkarmak, bilinmeyen zenginlikleri konusunda farkındalık yaratmak ve konu ile ilgili paydaşların sürdürülebilirlik hususunda görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmada sırasıyla sürdürülebilir turizm kapsamında eko turizm ve kuş gözlemciliği kavramlarına değinilmiş, Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti turizm destinasyonu hakkında kısa bilgiler verdikten sonra saha araştırmasından elde edilen bulgular ve sonuçları tartışılacaktır.

1. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sanayi devrimi sonrası, tüm dünyada ekonomik gelişme uğruna doğal kaynaklar sorumsuzca kullanılmıştır (Duran, 2009, ss. 37). Bu nedenle literatüre sürdürülebilirlik diye bir kavram girmiştir. Kökeni itibari ile Latince "Sustinere" kelimesinden gelen sürdürülebilirlik (Sustainability), sözlüklerde birçok anlamda kullanılmış olmasına rağmen, esas itibariyle sürdürmek, sağlamak, devam ettirmek, desteklemek, var olmak anlamlarında kullanılmaktadır (Bahar ve diğerleri, 2015, ss. 29). Günümüzde insanların, çevrenin ve doğal kaynakların bilinçli bir şekilde kullanılması ve gelecek nesillere aktarılmasıyla ilgili pek çok çabası bulunmaktadır ve bu çabalar en temel biçimde "sürdürülebilirlik" kavramı ile açıklanabilmektedir.

Sürdürülebilirlik, insan yaşamının ihtiyaçları ve doğal kaynakların devamlılığı arasında dengenin sağlanması, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla günümüzden geleceğe uyumlu bir planlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşım ifade etmektedir (Baykal ve Çimen, 2015, ss. 11). Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik gelişmelerin maddi kaynakların ve değerlerin korunmasının sağlanıp gelecek nesillere aktarılmasının gerçekleştirilmesine dayanmaktadır. Kavram birleşmiş milletlerin 05-16 Haziran 1972 tarihinde İsveç'in Stockholm kentinde yapılan uluslararası insan çevresi konferansının 26 maddelik sonuç bildirisinde çevresel etkiler, kaynakların etkin durumu ve geleceği gibi kalkınma ve çevre arasındaki ilişkinin ortaya konması sonucu literatüre girmiştir (Yavuz, 2015, ss. 73).

Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı hemen hemen tüm alanlara yansımıştır. Beşeri yaşamın gerekliliği ortaya çıkmış ve tarımın, kentlerin, turizmin, teknolojinin vb. birçok örneğin, sürdürülebilirliği farklı alanlarda örnek niteliği taşımıştır. Hemen hemen hepsi farklı toplumsal boyuttadır, lakin tek ortak özellikleri insan geleceğini ele alması ve hangi alan için düşünüüyorsa oradaki kaynakların korunmasını amaç edinmeleridir (Demirel, 2010, ss. 18).

Sürdürülebilir kalkınma ise temel çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin, herkese sunulabildiği gelişme olarak tanımlanabilir (Kahraman ve Türkay, 2011, ss. 86). Brundtland Komisyonu tarafından sunulan raporda sürdürülebilir kalkınma için “Bugünün gereksinim ve beklentilerini, gelecek nesillerin kendi gereksinim ve beklentilerini karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin karşılayabilmek” ifadesi yer almaktadır (Bahar ve diğerleri, 2015, ss. 30). Sürdürülebilir kalkınmanın gelecek kuşaklarla bağlantısının kurulmasında en elverişli araç çevresel boyuttur. Çünkü insanın faaliyetleri ile çevrenin kendini yenileme yeteneği yok edilmekte ve bu durum gelecek kuşakların refahına engel olmasının yanında, onların yaşama hakkını da tehdit eder boyutlara gelmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için, kavramın amaç ve hedeflerinin neler olduğunun bilinmesi gerekir (Tıraş, 2012, ss. 61).

Zamanla insanların boş zamanlarının artması, gelir düzeylerindeki artış ve tatil fırsatlarının cazip hale gelmesi ulaşım ve teknoloji kolaylığı turizmin önemi artırmıştır. Bu nedenle her yıl milyonlarca kişi turizm amaçlı seyahatler yapmaktadır. Bu seyahatlerle birlikte, turizmin çevreye ve bazı diğer olgulara olumlu ve olumsuz etkileri oluşmaktadır. Bu nedenle turizmin geliştirilmesinin yanında çevrenin geliştirilmesi ve korunması da önemli bir konu haline gelmektedir. Bu noktada önemi gün geçtikçe artan ve değer kazanan sürdürülebilirlik kavramı

devreye girmektedir. Sürdürülebilir turizm kavramı geleceğe yönelik bir kavram olması neticesinde bir yandan günümüzde turizm kaynaklarının kullanımına devam edilirken, diğer yandan aynı kaynakların gelecekteki kullanımını da güvence altına alacak şekilde korunmasını gerektirmektedir (Akat, 2000, ss. 32).

Sürdürülebilir turizm; var olan turistik tüketicilerin ve turist kabul eden bölgelerin ihtiyaçlarının gelecek düşünülerek korunması ve karşılanmasıdır. Sürdürülebilir turizm ile yerel çevre, toplum ve kültür uyum içinde yürütülerek geliştirilmekte, çevresel ve kültürel değerlerin turizm gelişiminden olumsuz yönde etkilenmesi engellenmektedir (Seyhan, 2010, s. 40). Aynı zamanda turizmin sürdürülebilir olması aşağıdaki koşulların sağlanmasıyla mümkündür (Demirel, 2010, ss. 27);

- Yenilenemez enerji kaynaklarının kullanılması tercih edilmemeli,
- Yenilenebilir enerji kaynakları, yeniden tamamlanamayacağı kadar hızlı tüketilmemeli,
- Enerji tüketimi en aza indirilmeli,
- Biyosferin zararsız hale getirebileceğinden daha fazla kirliliğe neden olunmamalı,
- Biyo-çeşitlilik ve ekolojik sistemler üzerine bir etkisi olmamalı,
- Şimdiki ve gelecek nesiller için yaşamsal ve kültürel imkânlar yaratmalı,
- Yerel halka ve bölgeye ekonomik ve toplumsal faydalar kazandırmalı,
- Diğer sektörlerin ekolojik sürdürülebilirliği sağlama kapasitelerini etkilememelidir.

Swarbrooke (1999), sürdürülebilir turizmle alakalı temel birçok şeyi göz önüne aldığı zaman bazı turizm türlerinin diğer turizm türlerine göre daha sürdürülebilir olduğunu görmüş ve bir sınıflandırma yapmıştır. Söz konusu sınıflandırma Tablo 1’de yer almaktadır (s. 19).

Tablo 1: Sürdürülebilir Turizm Kavramına Uygun Olan ve Olmayan Turizm Şekilleri

Sürdürülebilir turizm kavramına uygun turizm şekilleri	Sürdürülebilir turizm kavramına uygun olmayan turizm şekilleri
Eko turizm Kültürel turizm Terk edilmiş alan ve mekânlar için yeni kullanım sağlayan çekicilikler Küçük ölçekli kırsal çiftlik turizmi Sorumlu turizm (turistlerin çevrenin	Kitlesel kıyı turizmi Fiziksel çevreye hasar veren aktivitelere dayalı seyahatler Cinselliğin ön planda tutulduğu seyahatler Kontrolsüz yapılan faaliyetlere dayalı

korunması ile ilgili faaliyetlere katılması	tatiller Hassas çevrelere yapılan kitlesel ziyaretler
---	--

Sürdürülebilir turizm gelişimi, çevreyi korumayı, yaşam koşullarını iyileştirmeyi bölgeye özgü turizm kaynaklarının çekiciliğinin korunmasını amaçlar (İbiş, 2013, ss. 9). Turizm sektöründe sürdürülebilir gelişmenin özel bir anlamı bulunmaktadır. Sektörün çabası, turizm kapasitesini ve ürünlerin kalitesini; fiziksel ve insani çevreye ters etki etmeden devamını sağlayarak ve besleyerek geliştirmektedir (Kozak, 2014, ss. 17). Sürdürülebilir turizm, bir turizm türü değil, turizmin tüm türleri için geçerli olması öngörülen bir koruma yaklaşımıdır. Sürdürülebilir turizm, insanların ve turistlerin gereksinimlerini gelecekteki fırsatları koruyarak giderme anlayışıdır. Sürdürülebilir turizm, turizmin ve turizmin geliştiği bölgelerin doğal, sosyal ve kültürel yaşamının sürdürülebilir olmasını ifade eder (Er, 2016, ss. 27). Bu anlamda sürdürülebilir turizm, geleneksel turizm anlayışına bağlı olarak gerçekleştirilen turizm çeşidinden daha çok, turizme katılan kişilerin kendilerini uygun turist, sürdürülebilir turist, eko turist, sorumlu turist gibi görmeye başladıkları, çevreye duyarlı, gittikleri bölgenin gelenek, görenek ve yaşam tarzları hakkında bilgi edindikleri turizm şekli olarak tanımlamak mümkündür (Bahar ve diğerleri, 2015, ss. 45-46).

Sürdürülebilir turizmin öncelikli amacı, turizmin ortaya çıkardığı olumlu etkilerin devamının sağlanmasıyla beklenen faydalara ulaşabilmektir (Demir ve Çevirgen, 2006, ss. 105). Sürdürülebilir turizm yaşam standartları ve kalitesi açısından sadece yerel halkın ihtiyaçları ve isteklerini karşılamayı değil, aynı zamanda turistlerin ve turizm endüstrisinin isteklerini de memnun etmeyi amaçlamaktadır (Tetik, 2012, ss. 45). Sürdürülebilir gelişmenin amaçlarından bir diğeri de ekonomi ve büyüme politikalarının kalitesi ve yönetimini revize ederek büyümeyi devam ettirebilmektir. Üretim sürecinde kullanılan teknolojinin yeni ve çevre dostu teknolojiler olması; kaynakların en uygun kullanımı ve kirliliği minimuma indirecek ekonomik süreçlerin uygulanabilmesi bu açıdan oldukça önemli olup, sürdürülebilir gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki dengeyi kuracaktır (Doğan, 2014, ss. 9).

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA EKO TURİZM

Latince ev anlamına gelen oikos ve bilimin karşılığı olan logos kelimelerinin birleşiminden meydana gelen ekoloji, canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan karşılıklı etkileşimini inceleyen bilim dalıdır. Ekoloji ilk kez 1869'da Haeckel tarafından telaffuz edilmiştir (Atabey, 2015, ss. 21). Böylece eko-turizm; temelinde ekolojik sistem dengelerini korumaya yönelik, doğa-insan, çevre ve turizm faaliyetleri arasındaki etkileşimleri yararlı kılmayı amaçlayan devinimsel etkiyi en azda tutmaya çalışan, ılımlı şekilde ekonomik gelişmeyi destekleyen, yerel girişimci ağırlıklı, çevreye, sosyo-kültürel yapıya duyarlı, uzun vadede kademeli olarak gerçekleştirilebilecek, küçük ölçekli bir turizm türü olarak nitelenebilir (Atabey, 2015, ss. 24).

Geçen dönemler göz önünde bulundurulduğunda turizm ve çevre ilişkilerinin artması nedeniyle sürdürülebilirlik kavramı artık daha çok ön plandadır ve bu kavramla birlikte eko-turizm kavramı da sıkça anılmaya başlanmıştır. 1980'li yıllarda anılmaya başlayan, fakat benimsenmesi oldukça yeni olan eko-turizm kavramı aslında, doğal ve kültürel varlıkları ve kirlenmemiş çevreyi gelecek nesillere bozulmadan taşımayı amaçlamaktadır (İbiş, 2013, ss. 22).

Eko turizm ile sürdürülebilirlik arasındaki ortak olgu; çevreyi korumak, gelecek nesillere de yaşanılabilir bir alan bırakmak ve bunu sürdürülebilirliğin devamı olan bir şekilde yapmaktır. Başka bir ifadeyle, eko turizm, doğaya dayalı rekreasyon faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerinin her geçen gün artması ile birlikte kitle turizminin de geleneksel şekillerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Erkurt, 2005, ss. 68). Kitle turizminden farklı olarak bu turizm türü, bugünkü ve geçmişten günümüze uzanan kültürel değerlerin bulunduğu yerlere yapılan seyahatlerin yanı sıra nispeten bakir, doğallığını kaybetmemiş ve kirlenmemiş yerlere özellikle doğayı, yabani bitkileri ve hayvanları gözlemlene-inceleme amacıyla yapılan seyahatlerdir (Çolak, 2010, ss. 17).

Doğal, tarihi, arkeolojik ve kültürel değerlerin bir ülke veya bölgede mevcut ve çeşitli olması orada faaliyet gösteren turizm sektörü için hayati bir öneme sahiptir. Bu değerlerin yitirilmesinin, turizm sektörünün de varlığının sona ermesine neden olacağı açık şekilde görülmektedir. Turizm doğal, tarihi ve kültürel varlıklar içinde gelişir ve uygulanır. Ayrıca, turizmin gelişmesinin, ülkenin doğal ve beşeri kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması, ya da en aza indirilmesi isteniyorsa, turizm endüstrisinin hedeflerini çok daha uzun vadeli gelişme perspektifi doğrultusunda tespit etmesi, çevreye duyarlı bir gelişme,

yöntem ve politikalar belirleyip uygulamaya koyması gerekmektedir (Erkurt, 2005, ss. 73). Çünkü turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak için geliştirilen en önemli alternatiflerden biri olan eko-turizm ise prensipler doğrultusunda gerçekleştirilmezse sonuçları beklenilenin tam tersi olabilir. Böylece sürdürülebilir eko-turizm politikaları çerçevesinde hem doğanın hem de turizmin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır (Çolak, 2010, ss. 33).

Günümüzde eko turizm ile birlikte anılan, ayrıca alternatif turizm ya da özel ilgi turizmi içerisinde de sayılabilen bazı turizm türleri bulunmaktadır. Bu bağlamda öne çıkan eko turizm türleri; yayla turizmi, trekking, mağara turizmi, sualtı dalış, sportif olta balıkçılığı, bisiklet turizmi, atlı dağ turizmi, kamp-karavan turizmi, botanik turizmi, akarsu turizmi, rüzgar sörfü ve kuş gözlemciliğidir.

3. KUŞ GÖZLEMÇİLİĞİ VE KIZILIRMAK DELTASI KUŞ CENNETİ

Kuş gözlemciliği profesyonel bir uzmanlık alanı olabileceği gibi boş zamanları değerlendirmek için yapılan bir hobi olarak da sürdürülebilir (Altan, 2006, ss. 64). Kuş gözlemciliği çok az bir donanımla iyi bir rahatlama ve eğitim deneyimi sağlar (Kozak ve Bahçe, 2012, ss. 185). Kuş gözlemcileri, eğitilmiş ve yüksek gelir seviyeli en büyük eko-turist grubunu oluşturmaktadır ve eko-turizm gelirinin en iyi kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Kuş gözlemcilerinin yarattıkları kaynaklardan dolayı, kuş gözlemciliği hızlı bir şekilde gelişmektedir (Alkan, 2011, ss. 335). Ayrıca Türkiye’de koruma altında olan kuş gözlemi yapılabilecek birçok doğa harikası yer bulunmaktadır. Bu yerler gereğince değerlendirildiğinde Türkiye’nin mevcut turist potansiyelinin artırılmasında çok büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye’nin sahip olduğu en önemli kuş gözlemciliği alanlarından biri de Samsun ili sınırı içerisinde bulunan Kızılırmak Deltası Kuş Cennetidir.

Kızılırmak Nehri Sivas ili, İmranlı ilçesinin doğusunda yer alan Kızıldağ’dan (3025 m) doğarak, Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırıkkale, Çankırı ve Samsun il sınırları içinde yaklaşık 1.335 km yol kat ettikten sonra Bafra Burnu’ndan Karadeniz’e ulaşarak, taşıdığı alüvyonlarla Türkiye’nin Karadeniz kıyısındaki en önemli delta ovasını ve sulak alanlar kompleksini oluşturmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2016, ss. 1).

Kızılırmak Deltası Türkiye'nin Karadeniz kıyısındaki en büyük ve doğal alanları en iyi korunabilmiş sulak alanıdır. Kumsallardan su basar ormanlara, kumullardan sazlıklara, çamur düzlüklerinden bataklıklara kadar çok çeşitli yaşam ortamlarının birlikte bulunması nedeniyle büyük bir çeşitliliğe sahiptir (Barış, 2010, ss. 11).

Kızılırmak Deltası olarak adlandırılan bölge, idari olarak Samsun ilinde Kızılırmak'ın denize döküldüğü yerde Bafra, 19 Mayıs ve Alaçam ilçeleri sınırları içinde bulunan alandır (www.bafra.bel.tr). Suyla toprağın adeta içi içe geçtiği bu yeşil mücevher, barındırdığı canlı türlerinin çeşitliliği, söz konusu canlılar için zengin yaşam alanları bulundurması ve henüz bozulmamış doğal yapısıyla Türkiye'nin önemli eko sistemlerinden birisidir (Demirel, 2017, ss. 18).

Kızılırmak Deltası, dünyadaki coğrafi konumu açısından Batı Palaerktik bölgesinde yer almaktadır. Delta 56.000 Ha genişliğinde, irili ufaklı 20 adet göl ile büyük bataklık ve sazlık alanlardan oluşması, çok büyük bir alana sahip olması ve de barındırdığı kuş sayısı bakımından sadece Türkiye için değil, tüm dünya ekolojisi için büyük öneme sahiptir. Delta 15/04/1998 yılında Ramsar Alanı olarak ilan edilmiştir. Bugün bu alanın yaklaşık olarak 22.000 hektarlık kısmı Ramsar alanı içinde yer almaktadır ve 5174 hektarlık bölümü de Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak ilan edilmiştir (www.bafra.bel.tr).

Deltada bulunan Galerîç ormanı, Türkiye'deki nadir Subasar ormanlarından birisidir. Biyolojik çeşitlilik bakımından oldukça zengin olan ormanda 35 ötücü kuş türü kuluçkaya yatmaktadır. Bu bölgenin en ilginç özelliği ise ilkbaharda tabanı tamamen suyla kaplanan yaprak döker ormanlarıdır. Bu ormanlar günümüzde parçalanmış olmakla birlikte Kızılırmak Deltasında bütünlüğünü korumaktadır. Delta barındırdığı kuş varlığı açısından çok büyük öneme sahiptir (www.samsunkulturturizm.gov.tr).

Samsun Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti yalnızca Türkiye'nin değil, dünyanın en güzel deltalarından, en çeşitli kuş nüfusuna ev sahipliği yapan habitatlarından biridir. Delta irili ufaklı çok sayıda gölü, sazlık alanları, çayırları, 12 bin hektarı bulan sulak alanları ve barındırdığı canlı türleriyle Türkiye'nin önemli doğal sistemlerinden birisi olarak bilinmektedir (TÜRSAB, 2017).

Kızılırmak Deltası, göç sırasında Karadeniz'i doğrudan aşan kuş türleri için hayati önem taşımaktadır. Karadeniz'i direkt olarak aşan göçmen kuşların uçuş hazırlığı ve uçuş sonları

dinlenebildikleri, beslenebildikleri ve korunabildikleri tek alandır. İlbaharda Karadeniz'i geçmek üzere uzun bir yolculuğun hazırlığını yaptıkları, sonbahar göçlerinde ise Karadeniz'i aşan kuş türlerinin sığınabilecekleri en önemli sulak alandır. Bu nedenle göç sırasında pek çok kuş türü için deltanın varlığı hayati önem taşımaktadır ve göç sırasında büyük sayılara ulaşmaktadır (Bafra Belediyesi, 2017). Batı Palearktık bölgenin en önemli 4 ana göç yolundan ikisi Türkiye'den geçmektedir ve bu göç yollarındaki önemli uğrak noktası olan delta, her göç mevsiminde hatırı sayılır sayıda ziyaretçi ağırlamaya devam etmektedir. Binlerce hektarlık sulak alanda, on binlerce kuş beslenmek, barınmak ve üremek için bölgeyi kullanır. Türkiye'de tespit edilmiş 481 kuş türü bulunmaktadır, delta bu türlerin 350'sine ev sahipliği yapar. Bu veriler, Türkiye için bir alanda tespit edilen en yüksek kuş türü sayısıdır (Demirel, 2017: 22). Ayrıca Kızılırmak Deltası UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır (UNESCO, 2017).

Ayrıca Kızılırmak Deltası'nda en yaygın doğal kaynak kullanımını tarım faaliyetleri oluşturmaktadır. Tarım alanı dışında sulak alan ve çeşitli yaşam ortamları da bulunmaktadır. Delta içinde yaşayan kesimin büyük bir kısmı geçimini tarımdan, hayvancılıktan ya da balıkçılıktan kazanmaktadır (Sulak Alan Yönetim Planları, 2011, ss. 24).

4. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca bu araştırmada nitel yöntem kullanılmasında etkili olan birkaç neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki araştırma konusu, diğeri ise araştırmanın amacı ile ilgilidir. Alan ile ilgili yetkili kurum, kuruluş ve kişiler ile yapılacak nicel bir çalışmanın ilgililerin görüşlerini sınırlayacağı varsayılmıştır. Bu nedenle nitel yöneme başvurulmuştur. Araştırmanın amacına uygun olarak ilgili paydaşların görüşleri derinlemesine elde edilmek istenmiştir. Nitel yöntem kullanılmasının bir diğeri nedeni de ulaşılabilirliktir. Araştırmaya dahil edilen kurum, kuruluş ve kişilerin sınırlı olması nitel yöntemin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme yönteminin belirlenmesi öncelikle araştırma yöntemi ile ilgilidir. Nitel araştırmalarda en yaygın yöntem olan görüşme yöntemi, görüşülen kişinin konu ile ilgili görüşlerinin derinlemesine elde edilmesine olanak sunduğundan bu araştırmada, tercih edilen yöntem olmuştur.

Görüşmede kullanılan soru formunun oluşturulmasında, öncelikle yapılan literatür incelemesi dikkate alınmıştır. Konuyla alakalı geçmişte yazılmış olan tezlerden Salim İBİŞ (2013)'ün

çalışmasından referans alınmış, yine konu ile ilgili turizm alanında uzman akademisyen görüşleri alınarak görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşme sürecinde kullanılan görüşme formu sürdürülebilirlik ve eko-turizm literatürünün taranması sonucu oluşturulan sorulardan oluşmaktadır. Kızılırmak Deltası'nın turistik arz potansiyeli ve sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde ilgili paydaşların değerlendirilmelerine ilişkin sorular oluşturularak, Kızılırmak Deltası ile ilgili paydaşlara alanın mevcut durumu ve sürdürülebilirliğin sağlanması konularında sorular yöneltilmiştir. Ayrıca araştırmada Kızılırmak Deltası ile direkt ya da dolaylı ilgisi olan, bölge ile ilgili yapılan ve yapılacak olan çalışmalarda söz sahibi olan, sağlıklı bilgi edinmede yardımcı olacak yetkililer seçilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen bu paydaşların bilgileri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Araştırmaya Dahil Edilen Paydaşlar

Paydaşlar	Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
	Samsun Büyükşehir Belediyesi
	Bafra Kaymakamlığı
	Bafra Belediyesi
	Doğa Koruma Milli Parklar Şefliği
	Kızılırmak Deltası Yönetim Merkezi
	Bafra Genç İş Adamları Derneği
	Doğanca Köyü Muhtarı
	Yörükler Köyü Muhtarı
	Doğanca Köyü 1. ve 2. Azası
	Yörükler Köyü 1. ve 2. Azası

Görüşme yapılacak yetkililerin belirlenmesi ve soru formunun oluşturulmasından sonra ilgili kişilere telefon ve e-posta aracılığıyla görüşme talebi gönderilmiştir. Araştırmanın amaç ve öneminden bahsedilmiştir. Gerekli irtibat sağlandıktan sonra ilgili kişilerden yanıt alınmış olup görüşme tarihi ve saati belirlenmiştir. Bu şekilde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ilgili kişilerin uygun gördükleri zaman diliminde çalışma ofislerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler için görüşme saatinden önce görüşme yerine ulaşılmaya özen gösterilmiştir. Ayrıca görüşme esnasında güvene dayalı ortamın oluşması, doğru ve eksiksiz bilgiler alınmasına özen gösterilmiştir.

Tablo 3: Görüşme takvimi

Görüşülen Kişi	Yer	Tarih	Saat	Görüşme Süresi
Katılımcı 1	Ofis	11.11.2017	14:30	45 dakika
Katılımcı 2	Ofis	06.11.2017	09:00	50 dakika
Katılımcı 3	Ofis	27.10.2017	15.00	70 dakika
Katılımcı 4	Ofis	14.10.2017	10:00	90 dakika
Katılımcı 5	Ofis	26.11.2017	16:00	78 dakika
Katılımcı 6	Ofis	18.10.2017	13:30	55 dakika
Katılımcı 7	Ofis	04.10.2017	14:00	40 dakika
Katılımcı 8	Ofis	22.10.2017	11:00	30 dakika
Katılımcı 9	Ofis	07.10.2017	16:30	27 dakika
Katılımcı 10	Ofis	20.10.2017	09:30	25 dakika
Katılımcı 11	Ofis	20.10.2017	15:30	33 dakika
Katılımcı 12	Ofis	04.11.2017	13:00	23 dakika
Katılımcı 13	Ofis	13.11.2017	11:00	20 dakika

Ayrıca araştırmada yapılan betimsel analiz doğrultusunda elde edilen bulgular sunulmaya çalışılmıştır. Sürdürülebilir turizm açısından Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin yerel paydaşlar tarafından değerlendirilmesini konu alan bu araştırmanın bulguları, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırma bulgularının sunumunda çalışmanın literatür kısmında yer verilen bilgiler temel alınmıştır. Daha önce de değinildiği üzere betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel analiz türüdür. Bu çalışmada ise daha önce belirlenen temalar ve bu temalar doğrultusunda hazırlanan sorular dikkate alınarak verilerin analizi ve bulguların sunumu yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenirlik ifadelerinin yerine nitel araştırmalarda inanılabilirlik, sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yetkinliği gibi ifadelerden bahsetmek daha doğru olur (Başkale, 2016, ss. 23). Bu nedenle bu araştırmada, paydaşlarla yapılan görüşmeler esnasında alınan ses kayıtları ve bu ses kayıtlarının yazılı hale getirildiği dökümanların bulunması, ayrıca görüşme saati ayarlayabilmesi açısından yapılan yazışmalar bu çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamaktadır.

5. BULGULAR

Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti ile ilgili paydaşlar ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler, betimsel analize tabi tutulmuştur. Ortaya çıkan bulgular sürdürülebilir turizm açısından Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin yerel paydaşlar tarafından değerlendirilmesini kapsayan her bir unsur için sorulan sorular çerçevesinde sunulmuştur.

5.1. Paydaşların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde paydaşların demografik özelliklerine yönelik 4 soru yöneltilmiştir. Paydaşlardan alınan cevaplar Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 4: Demografik Bulgular

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı
Bay	13	İlköğretim Mezunu	2
Bayan	-	Lise Ve Dengi Okul Mezunu	4
		Lisans Ve Önlisans Mezunu	6
		Yüksek Lisans Mezunu	-
		Doktora	1
Yaş	Katılımcı Sayısı	Deneyim Süresi	Katılımcı Sayısı
20-30	-	0-5	4
31-40	3	6-10	5
41-50	6	11-20	4
51 Ve Üzeri	4	21 ve Üzeri	-

Cinsiyet: Görüşme yapılan yetkililerin tamamı erkektir. Paydaşlar arasında bayan bulunmamaktadır. Cinsiyet faktörünün araştırmaya dahil edilmesinin sebebi, bay ve bayan yetkililerin konuya bakış açılarının farklı olabileceğini ortaya çıkarmaktır. Ne yazık ki görüşme yapılan yetkililer arasında bayan bulunmamaktadır.

Yaş: Yapılan görüşme sonucunda görüşüne başvuru yetkililerin 31-54 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Yaş faktörünün dahil edilmesinin sebebi, genç yetkililer ile yaşı daha da ilerlemiş yetkililer arasında konuya bakış açısının farklı olabileceğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda Tablo 5'de de görüldüğü üzere, araştırma kapsamında görüşüne başvuru 13 paydaştan 6 tanesinin 41-50 yaş arasında olduğu görülmektedir.

Eğitim Durumu: 13 yetkili ile yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılardan 2 kişi ilköğretim, 4 kişi lise, 2 kişi ön lisans, 4 kişi lisans ve sadece bir katılımcı doktora mezunudur. Eğitim durumunun araştırmaya dâhil edilmesinin sebebi ise eğitim seviyesi ile sürdürülebilirlik bilincinin doğru orantılı olacağına dair düşüncedir.

Tecrübe: Paydaşlarla yapılan görüşmeler sonunda yetkililerin buldukları kurum ya da işletmede 1 yıl ile 14 yıl arasında değişen çalışma deneyimine sahip oldukları belirlenmiştir. Tecrübe faktörünün araştırma kapsamına alınmasının sebebi, paydaşların deneyimlerinin arttıkça bölgeye yönelik bilgilerinin de farklılık gösterebileceğini tespit etmektir.

5.2. Kızılırmak Deltasının Fiziki İmkânları ile İlgili Bulgular

Bölgeye Gelen Ziyaretçilere Yeterli Hizmet Veriliyor mu?	Kişi Sayısı
Fiziki İmkân Yeterli	7
Fiziki İmkân Yetersiz	6

Bu kapsamda katılımcılara bölgeye gelen ziyaretçilere yeterli hizmet (rehber, otopark, mescit ve yiyecek-içecek) verilir verilmediği konusunda soru yöneltilerek katılımcıların gözünden, Kızılırmak Deltası'nın fiziki imkânlarının durumu öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan 7 kişi fiziki imkânların yeterli olduğunu ifade ederken 6 kişi yetersiz olduğunu belirtmiştir. Kızılırmak Deltası'nın fiziki imkânları ile ilgili paydaşlara ikinci olarak bölgeye hangi ulaşım araçları ile gelmenin mümkün olduğu sorulmuştur. Katılımcıların tamamı deltaya özel araba ile gelinebileceğini söylemiştir.

5.3. Kızılırmak Deltasının Tanıtımı İle İlgili Bulgular

Bölgenin Tanıtımı İçin Ne Tür Tanıtım Faaliyetleri Yapılmaktadır?	Kişi Sayısı
Yazılı ve Basılı Araçlarla	7
Görsel ve İşitsel Araçlarla	4
Etkinlik Yoluyla	2

Katılımcılara bölgenin tanıtımı için ne tür tanıtım faaliyetleri yapıldığı sorularak Kızılırmak Deltası'nın tanıtım faaliyetlerinin durumu öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan 7 kişi

broşür, billboard, afiş gibi yazılı ve basılı araçlarla tanıtım yapıldığını belirtmektedir. Yine katılımcılardan 4'ü ise görsel ve işitsel yayınlarla da tanıtım yapıldığını eklemiştir. Bu soruya yazılı ve basılı, görsel ve işitsel tanıtım yöntemlerini kullandıklarını ifade eden toplam 7 katılımcıya ek olarak katılımcılardan iki kişi, etkinlikler yoluyla tanıtım yapıldığı cevabını da eklemiştir.

5.4. Kızılırmak Deltasının Turizm İle İlişkisine Yönelik Bulgular

Bölgede Yapılan Turistik Faaliyetler Doğal Çevreye ve Kuşlara Zarar Veriyor Mu?	Kişi Sayısı
Zarar Veriyor	7
Zarar Vermiyor	6

Kızılırmak Deltası ile turizm arasındaki ilişkinin yerel paydaşlar gözünden değerlendirilebilmesi açısından katılımcılara, yapılan turistik faaliyetlerin doğal çevreye ve kuşlara zarar verip vermediği ile alakalı bir soru yöneltilmiştir. Katılımcılardan 7 kişi zarar verdiğini ifade ederken, 6 kişi turistik faaliyetlerin doğal çevreye zarar vermediğini söylemiştir.

Yörede Turizmin Gelişmesi Yerel Halkın Ekonomik Durumunu Nasıl Etkiler?	Kişi Sayısı
Olumlu Yönde	12
Yapılan İşe Göre Olumlu ya da Olumsuz Yönde	1

Kızılırmak Deltası ve turizm ilişkisi ile ilgili paydaşlara ikinci olarak bölgede turizmin gelişmesinin yöre halkının ekonomik durumunu nasıl etkilediği sorulmuştur. Katılımcılardan 12 kişi turizmin yerel halkın ekonomik durumunu olumlu yönde etkilediğini, 1 kişi de yöre halkının yaptığı işe göre olumlu ya da olumsuz etkileneceğini ifade etmiştir.

Kızılırmak Deltası'nda Geliştirilebilecek Turizm Türleri Nelerdir?	Kişi Sayısı
Foto Safari	6

Hem Foto Safari Hem de Trekking	4
Doğa Turizmi	3

Paydaşlara Kızılırmak Deltası ve turizm ile ilgili son olarak Kızılırmak Deltası'nda geliştirilebilecek turizm türlerinin neler olduğu sorulmuştur. Yöneltilen soruya 13 katılımcıdan 10'u foto safari cevabını verirken, 3 adet de doğa turizmi cevabı alınmıştır. Ayrıca foto safari cevabını veren 4 kişi aynı zamanda bölgede trekking de yapılabileceğini söylemektedir.

5.5. Kızılırmak Deltası ve Çevreyle İle İlgili Bulgular

Kızılırmak Deltası'nın UNESCO Geçici Miras Listesinde Olduğunu Biliyor Musunuz?	Kişi Sayısı
Biliyor	13
Bilmiyor	0

Araştırma kapsamında katılımcılara, çevreyle alakalı "Kızılırmak Deltası'nın UNESCO geçici miras listesinde olduğunu biliyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi Kızılırmak Deltası'nın UNESCO geçici miras listesinde olduğu bildiklerini ifade etmektedir.

Doğal Varlıkların ve Kuşların Korunabilmesi İçin Ne Tür Faaliyetler Yapılıyor?	Kişi Sayısı
İnsan Giriş Çıkışlarının Yasaklanması	2
Araçla Giriş Çıkışın Yasaklanması Kaçak Avcılığın Önüne Geçilmesi SAMKUŞ isimli İdari Yapının Kurulması	5
Yasalarla Hareket Edilmesi	3

Katılımcılara çevre konusu kapsamında ikinci olarak doğal varlıkların ve kuşların korunabilmesi için ne tür faaliyetler yapıldığı yönünde bir soru yöneltilmiştir. Katılımcılardan 2 kişi insan giriş çıkışlarını yasaklamaya çalıştıklarını ifade ederken, bölgeye araçla giriş çıkışların yasakladığını, kaçak avcılığın önüne geçilebilmesi için çalışmalar yürütüldüğünü ve Kızılırmak Deltası Koruma ve Geliştirme Birliği (SAMKUŞ) isimli bir idari yapının kurulduğunu ifade eden katılımcı sayısı ise 5'tir. Katılımcılardan 3 kişi bu konuda yasalarla

hareket ettiklerini söylemektedir. Elde edilen bilgilere göre sürdürülebilirliğin sağlanması açısından paydaşların kaçak avcılığın önüne geçmeye çalışabilmek için avcı kulübelerini ve amatör olta balıkçılığını yasaklamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu sayede bölgenin doğal dengesinin korunması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda Kızılırmak Deltası'na gelen su çok geniş bir bölgeyi kat ederek dökülmesi ve hali hazırda kirlenmiş su ile yapılan yanlış tarım faaliyetleri ve insanların bu konuda bilinçsiz hareket etmesi sonucu daha da kirlenerek göllere boşalmaktadır. Bölgedeki kanalizasyon atıkları da arıtmaya tabi tutulmadan Kızılırmak'a akmaktadır. Bu atıklar çevrede yaşayan insanların sağlık sorunları yaşamasına neden olduğu gibi delta sakinlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda suda oluşan bu kirlilik su canlılarının yaşamlarını büyük oranda tehlikeye sokarak olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Hatta yerleşim alanlarının yakınlığı, burada bulunan değerli bitkilerin bilinçsizce koparılması ve kaçak yapılaşmanın bölgenin doğal yapısını etkilediği görülmektedir.

5.6. Kızılırmak Deltası ve Sürdürülebilirlik İle İlgili Bulgular

Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Turizm Ve Sürdürülebilir Kalkınma Konularında Neler Söyleyebilirsiniz?	Kişi Sayısı
Faaliyetlerin Bölgeye Zarar Vermeden, Doğal Yapısını Bozmadan Yapılması	7
Bölgenin İnsandan Arındırılmış Olması	2
Cevap Vermeyen	4

Katılımcılara Kızılırmak Deltası ve sürdürülebilirlik adı altında değerlendirebilecek bir soru yöneltilmiştir. Bu soruda katılımcıların sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların sadece 7'si sürdürülebilirliği bölgeye zarar vermeden, bölgenin doğal yapısını bozmadan yapılan faaliyetler olarak tanımlamıştır. Katılımcılardan 2'si ise sürdürülebilirlik için bölgenin insandan arındırılmış olması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların 4'ü ise bu konuya cevap vermemiştir. Bu durum sürdürülebilirliğin aslında paydaşlar tarafından tam olarak bilinmediği ve uygulanamadığı yönünde değerlendirilebilir.

5.7. Kızılırmak Deltası'nı Geliştirme İle İlgili Bulgular

Kuş Gözlemciliğini	Kişi
---------------------------	-------------

Geliştirmek İçin Ne Gibi Yatırımlar Planlanıyor?	Sayısı
Gözlem Parkuru Oluşturma	10
Bilinçlendirme Kursları	1
Yeteri Kadar Cevap Vermeyen ve Hiç Cevap Vermeyen	1

Kızılırmak Deltası'nı geliştirme ile ilgili katılımcılara soru yöneltilmiş ve bölgede kuş gözlemciliğini geliştirmek için ne gibi yatırımlar yaptıkları ya da yapacakları üzerinde durulmuştur. Katılımcıların 10'u ziyaretçilerin alana girmeden belirlenen noktalardan kuşları izleyebilecekleri bir takım düzenekler ile gözlem parkuru oluşturmayı planladıklarını belirtmiştir. Bu sayede söz konusu parkurun, doğal ortamı bozmadan ve kuşları yerlerinde rahatsız etmeden gözlem yapılabilmesini olanaklı hale getireceği için sürdürülebilirliğe de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan katılımcılardan biri öneride bulunarak, Halk eğitim kurslarında konunun meraklılarına bilinçlendirme kursları açılabilirliğini ifade etmiştir. Katılımcı 13 bu işlemleri delta yönetiminin yaptığını söyleyerek açıklayıcı bir cevap vermemiştir. Bir katılımcı ise bu soruya hiç cevap vermeyerek değerlendirmelerine devam etmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürdürülebilir turizm açısından Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin yerel paydaşlar tarafından değerlendirilmesine yönelik yapılan bu araştırmada temel sonuç olarak, Delta'nın turizme açılmasına paydaşların sıcak bakmadığı söylenebilir. Paydaşlara göre bölgeye giriş çıkışlar 12 saat yasaklanmışken, ilerleyen dönemlerde tamamen yasaklayarak, bölgeyi tamamen insandan arındırmak istemektedirler. İnsanların ve insanların seyahatlerinden oluşan turizm faaliyetlerinin bölgeye zarar verdiği düşüncesiyle hareket eden yetkililer sadece insanların bura hakkında bilgi sahibi olmasını ama ziyarete gelmemesini beklediği görülmektedir. Öncelikle yöneticilerin günümüz çağında gerçekleştirilen turizm faaliyetleri konusunda görüşlerini yinelemeleri ve bölgeyi tamamen insana kapatmak yerine bilinçli gerçekleştirilecek turizm faaliyetleriyle, bölgenin turizm pastasından payını almasını ve gelişim göstermesini sağlayacaktır. Bu durumda, Delta'ya gelen üst düzey yöneticilerin çeşitli vaatlerde bulunmalarına rağmen konuya gereken özenin gösterilmemesinin de payı olduğu düşünülmektedir. Deltanın gelişimi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından alan başkanlığı kurulmuş olup, çalışmalar bu çerçevede yürütülmektedir. Bu anlamda alan

başkanlığı Türkiye’de bir ilktir ve bu başkanlık sayesinde, delta gelişimi için gözlem kuleleri ve kuş gözlemcilerinin kuşları rahatsız etmeden yanlarına gidebilecekleri alanlar yapılacaktır. Paydaşlara sorulan sorular neticesinde varılan genel kanı, Deltada verilen hizmetler eskiden yetersizken hizmetlerin iyileştirildiği ve daha da iyiye gideceği yönündedir.

Dünyada eşi benzerine az rastlanan sulak alanlar içinde Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti Türkiye’de görülmüş kuş türleri içerisinde yaklaşık 350 tanesini bünyesinde barındırmaktadır. UNESCO geçici miras listesinde bulunan delta için 2017 yılı Şubat ayında yapılacak olan dosya teslimi ile kalıcı listeye girme yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır.

Araştırmaya katılan paydaşlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda asıl amacın Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti’nin turizme açılması değil sürdürülebilirliğinin sağlanarak UNESCO kalıcı miras listesine girmesi olduğu öğrenilmiştir. Ancak bölgenin sürdürülebilirliği sağlanırken aynı zamanda turizm faaliyetlerinin de deltanın doğal yapısına zarar vermeden gerçekleştirilebilmesi mümkün olabilecektir.

Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti’nin önemli bir turizm destinasyonu haline getirilebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bölgenin keşfedilmesi ve turist potansiyelinin artırılmasına yönelik çalışmaların artırılması gerekmektedir. Turizmin geliştirilmesi açısından atılacak her adımda sürdürülebilirliğin önemi de unutulmamalıdır.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda paydaşların konuyu değerlendirmeleri ve bölgenin turizme açılması gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte getirilebilecek **diğer öneriler şunlardır:**

- Sürdürülebilir turizm gelişimi aşamasında doğa ve çevresinin ortak çıkarları söz konusudur. Konaklama ve diğer turizm altyapıları mümkün olduğunca doğal alan dışında olmalıdır,
- Yönetimler iş birliği yaparak bölge halkında eko-turizm ve sürdürülebilir turizm bilincinin oluşturulması ve halkın turizmden daha fazla pay alması sağlanmalıdır,
- Bölgeye gelen turistler bilinçlendirilmeli ve bu bilinçlendirme çalışmaları koordineli yürütülmelidir,
- Yöresel ürünlerin pazarlanabileceği alanlar oluşturulup çoğaltılmalıdır,
- Alanın taşıma kapasitesi aşılmamalı, sürekli kontrol altında tutulmalıdır,
- Yürüme yolları uzatılmalı ama doğal yaşama zarar verilmemelidir,

- Deltanın tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile bağlantısı kuvvetlendirilmelidir,
- Alanda yiyecek içecek işletmeleri çeşitlendirilmeli, profesyonel hizmet anlayışına geçilmelidir,
- Gelen ziyaretçilerin konaklamaları için tesisler yapılmalıdır,
- Yöre halkı gelen ziyaretçilere yöresel ürünlerini satabilmeli, buradan gelir elde edebilmelidir,
- Bölge halkı yaşamlarını sürdürürken doğal hayata zarar vermemeli ve tahrip etmemelidirler.

Bundan sonra Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti destinasyonunda yapılacak yeni araştırmalarda bölgede gerçekleştirilebilecek turizm faaliyetleri açısından ele alınması ve bölgeyi ziyaret eden turistlerin hangi tanıtım faaliyetlerinden etkilenecek bölgeyi ziyarete geldiklerinin belirlenebilmesi için nicel araştırmalar önerilebilir.

Kaynakça

- Akat, Ö. (2000), “*Turizm İşletmeciliği*”, Ekin Kitabevi, 2.Baskı, Motif Matbaası, İstanbul, Ss. 32.
- Alkan, C. (2011), “*Alternatif Turizm Ürünleri*”, Pınar İ.(Ed), “*Uluslararası Turizm İşletmeciliği*”, Nobel Yayın, Ss. 335.
- Altan, Şule. (2006), *Türkiye’de Eko Turizm Uygulamaları Ve Ekonomiye Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ss. 64, Niğde.*
- Atabey, Selma. (2015), “*Organik Tarım Ve Eko-Turizm Uygulamalarına Geçiş Sürecinde Çandır Köyü Örneği*”, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ss. 21-24.
- Bahar, O., Samırkaş M. Ve Çelik, N. (2015), “*Farklı Boyutları İle Sürdürülebilir Turizm*”, Süre Yayınevi, Muğla, Ss. 29-46.
- Barış, S. (2010), “*Önemli Bir Doğa Mirası: Kızılırmak Deltası Kuşlar*”, E.T. 03.07.2017, 23:49, Ss. 11.
[Http://Kizilirmakdeltasi.Com/Wpcontent/Uploads/2017/01/Kizilirmak_Deltasi_Kuslar_Kitabi_1.Pdf](http://Kizilirmakdeltasi.Com/Wpcontent/Uploads/2017/01/Kizilirmak_Deltasi_Kuslar_Kitabi_1.Pdf)
- Başkale, H. (2016), “*Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik Ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi*”, Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik Ve Örneklem Büyüklüğü, Deuhfed, 9(1), 23-28.
- Baykal, D. Ve Çimen, H. (2015), Hürriyet. *Sürdürülebilir Turizm Ve Eko Turizm Sertifikaları (10-21)*, Uğur. A, Çalık, İ.(Edt.), *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, Gümüşhane Yayınları, S.11.
- Çakır, G. (2011), “*İğneada Ve Çevresinde Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi Ve Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ, Ss. 1.
- Çolak, E. (2010), “*Destinasyon Bazında Marka Denkliliği Ve Doğu Karadeniz Yayıllarının Eko Turizm Açısından Marka Denkliliğine İlişkin Bir Uygulama*”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ss. 17-33, Ankara.

- Demir, C. Ve Çevirgen, A. (2006), “*Turizm Ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişim Yaklaşımı*”, Nobel Yayınevi, Ss. 105, Ankara.
- Demirel, H. (2010), “*Turizmde Sürdürülebilirlik*”, T.C Kültür Ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ss. 1-27.
- Demirel, E. (2017), “*Bafra, İkiztepe- Nerik (Vezirköprü) Kültür Yolu*”, Bafra Belediyesi, Ss. 18-22.
- Doğan, M. (2014), “*Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Bağlamında Adalar: Bozcaada Üzerine Bir Model Önerisi*”, T.C Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Ss. 9, Çanakkale.
- Duran, E. (2009), “*Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal Ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ss. 37.
- Er, Ö. (2016), “*Kültürel Değerlerin Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşidi Olarak Değerlendirilmesi: Edirne Örneği*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ss. 27.
- Erkurt, F. Ç. (2005), “*Eko Turizm Kaynağı Olarak Akçay Vadisi Ve Madran Dağı'nın Değerlendirilmesi*”, Adnan Menderes Üniversitesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ss. 68-73, Aydın.
- Eser, S. (2011), “*Sürdürülebilir Turizm Ve Efes Örneği*”, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Ss. 1.
- İbiş, S. (2013), “*Sürdürülebilir Turizm Açısından Acarlar Longozunun Yerel Paydaşlar Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma*”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ss. 9-22.
- İbiş, S. Ve Batman O. (2013), “*Sürdürülebilir Turizm Destinasyonu Açısından Acarlar Longozunun Yerel Paydaşlar Açısından Değerlendirilmesi*”, 5. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, 02-07 June 2013, Ss. 3, Novi Pazar, Sırbistan.
- Kahraman, N. Ve Türkay, O. (2011), “*Turizm Ve Çevre*”, Detay Yayıncılık, Ankara, Ss.86.
- Karakaş, A. ve Güngör, H. Y. (2015). *Turizm Faaliyetlerinin Çevreye Etkisi*.Güneydoğu Anadolu Bölgesi Çevre Sorunları Sempozyumu. 24-25 Mart 2015 Diyarbakır.
- Kaypak, Ş. (2012), “*Ekolojik Turizm Ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma*”, Kmü Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Ss. 11.
- Kozak, M. (2014), “*Sürdürülebilir Turizm Kavramlar Ve Uygulamalar*”, Detay Yayıncılık, Ankara, Ss. 17.
- Kozak M. Ve Bahçe, S. (2012), “*Özel İlgi Turizmi*”, Detay Yayıncılık 2. Baskı, Ankara, Ss. 185.
- Seyhan, G. (2010), “*Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Konaklama İşletmelerinde Çevreye Duyarlı Uygulamalar Ve Yeşil Pazarlama: Örnek Olay Çalışması(Calista Luxury Resort Hotel- Antalya*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ss. 15-40.
- Swarbrooke J. (1999), *Sustainable Tourism Management*, (2nd Edition), Usa: Cabi Publishing, Ss.19.
- T.C. Orman Ve Su İşleri Başkanlığı Doğa Koruma Ve Milli Parklar Müdürlüğü, (2016), *Kızılırmak Deltası Yönetim Planı Iı; 5 Yıllık Uygulama Dönemi (2016-2020)*, Ss. 1-24.
- Tetik, N. (2012), “*Turist Rehberlerinin Ekoturizm Alanındaki Yeterlilikleri: Doğu Karadeniz Örneği*”, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Balıkesir, Ss. 45.
- Tıraş, H. Hayrettin, (2012). “*Sürdürülebilir Kalkınma Ve Çevre*”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Ss. 61.

Yavuz C. (2015), “*Turizmde Sürdürülebilirlikte Halkla İlişkiler Çalışmalarının Önemi(72-81)*”, Edt. Uğur. A, Çalık, İ. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, Gümüşhane Yayınları, Ss. 73.

İnternet Kaynakları;

[Http://Www.Bafra.Bel.Tr/Uploads/Resimler/Sayfalar/2015/7/Kus-Cenneti/Orj-2291559bc555fdcac109a4c27bd8.Pdf](http://www.bafra.bel.tr/uploads/resimler/sayfalar/2015/7/kus-cenneti/orj-2291559bc555fdcac109a4c27bd8.pdf), E.T. 04.07.2017, 00:31.

[Http://Samsunkulturturizm.Gov.Tr/Tr,59850/Galeric-Ormani--Subasar-Orman-.Html](http://samsunkulturturizm.gov.tr/tr,59850/galeric-ormani--subasar-orman-.html), E.T. 05.07.2017, 12:28.

[Https://Www.Tursab.Org.Tr/Yayin/81/Subattursab_81_4072677.Pdf](https://www.tursab.org.tr/yayin/81/subattursab_81_4072677.pdf), E.T. 05.07.2017, 13:43.

[Http://Www.Unesco.Org.Tr/?Page=15:62:1:Turkce](http://www.unesco.org.tr/?Page=15:62:1:Turkce), E.T.14.11.2017, 11:47.

GÖRÜŞME SORULARI

- Cinsiyetiniz?
- Yaşınız?
- Eğitim durumunuz?
- Mesleğiniz?
- Kaç yıldır bu kurumda görev yapıyorsunuz?
- Kızılırmak Deltasının UNESCO geçici miras listesinde olduğunu biliyor musunuz? Bu konu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- Gelen ziyaretçilere yeterli hizmet veriliyor mu? (Rehber-otopark-mescit-yiyecek-
içecek v.s).
- Sizce yapılan turistik faaliyetler doğal çevreye ve kuşlara zarar veriyor mu?
- Doğal varlıkların ve kuşların korunması için ne gibi önlemler alınıyor?
- Bölgeye hangi ulaşım araçları ile gelmek mümkündür?
- Bölgenin tanıtımı için ne tür tanıtım faaliyetleri yapılıyor?
- Kızılırmak deltasında turizmin gelişmesi yöre halkının ekonomik durumunu nasıl etkiler?
- Kızılırmak deltasında kuş gözlemciliğini geliştirmek için ne gibi yatırımlar planlanıyor ya da planlıyorsunuz?
- Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma gibi konularda neler söyleyebilirsiniz?
- Sizce Kızılırmak deltasındaki geliştirilebilecek turizm türleri nelerdir?
- Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin turizm açısından gelişmesi için kimler ortak hareket etmelidir?
- Bunların dışında eklemek istediğiniz bir şey var mı?

İslam Ekonomisinde Sigortacılık ve Mülkiyet Üzerinde Bir Analiz

Dr. Ahmet EFE
Ankara Kalkınma Ajansı, İç Denetçi, aefe@ankaraka.org.tr

Öz

Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Müslüman ülkelerde de mülkiyet hakkı, kurumlar ve mülkiyet haklarını güvenceye alan sigortacılık uygulamaları genelde merkez kapitalist ülke uygulamalarından esinlenerek yapılandırılmaktadır. Bu çalışmada İslami bakış açısıyla mülkiyet hakları, sigortacılık ve mülkiyet sistemi İslam ekonomisi kapsamında incelenmiştir. Çalışmada ortaya konulan iddia, İslam'ın sigortacılık ve mülkiyet ile ilgili ilkele ve sistemlerinin mevcut olduğu ve bunların kapitalist uygulamalara göre insanın huzurunu sağlama ve hayatını kolaylaştırma noktasında daha tutarlı ve yararlı sonuçlar doğurabildiğidir. Araştırmada, ekonomi ve İslam dini çerçevesinde yapılan çoklu disiplinli analizlerde Kur'an hükümlerinin ekonomik hükümleri tesis etmedeki farklılıklarının olduğu tespit edilmektedir. Buna göre, geçici dünya hayatında elde edilen mülkiyeti, güvence sistemlerini ve bütün gereklerini ebedi olan ahiret hayatını kazanmak için bir emanetçi algısıyla, eşyanın da hukukunu gözetecek şekilde bir araç olarak görerek her iki hayata da değerleri kadar önem veren İslami yaklaşımın farklılaştığı tespit edilmektedir.

Anahtar kelimeler: İslam ekonomisi, sigortacılık, mülkiyet hakkı, kamu mülkiyet kurumları

An Analysis over Insurance and Property within Islamic Economics

Abstract

Property rights, institutions and insurance mechanisms that assure property ownership and required legislative arrangements in Muslim counties just like in the other developing counties are generally taken from the best practices of western capitalist countries. In this study, insurance and property ownership are searched from the Islamic point of view. Our argument is that in comparison with capitalist paradigms related with property ownership and insurance mechanisms, there exist an Islamic approach based on some exalted principles and systems that not only covers worldly needs of mitigating risks associated with the property rights and proper insurance, but also includes concerns regarding preparation for the hereafter and eternal life. Particularly, the prominence of Islamic Economics in setting up of economic principles with

their institutional basis regarding property mechanisms from the holy Koran is being searched in brief with some specimens on systematic differentiations. Everything is the property of God and human being is temporarily undertaking its ownership as a vicegerent of God on the earth in which materials and properties are considered as entrustments. Property ownership at the eternal abode will be based of proper conduct of temporary properties.

Key words: İslamic economics, insurance, property rights, public property institutions.

Jel Classification: P48, H82, G32, Y80

Giriş

Sigortacılık ve mülkiyet konusundaki ihtiyaç ve tercihler her ülkenin hukuki ve sosyal düzenlemelerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ekonomik tercihlerin piyasaya yansıtılmasını sağlayan aktörlerin davranışlarının arkasında bilinç düzeyi, algılar, inanışlar ve kültürel değerler kadar sistem ve kurumsal yapılar da etkili olmaktadır. Benzer şekilde sigortacılık ve mülkiyet ile ilgili kurumsal yapılanmalar ve uygulamaları salt açıdan maddi ekonomik fayda veya objektif kullanım/değişim değerleri ile açıklayabilmek de olanaklı değildir. Çünkü iktisat pozitif ve objektif olduğu kadar normatif ve sübjektif parametrelerle kurumsal yapılanma ve hukuksal düzenlemelerin de dikkate alınarak değerlendirildiği bir bilim dalıdır. İslam iktisadı bu değişkenler içerisinde dini değerler ile ahiret hayatına dair gerekli kavram ve uygulamaları da dâhil etmektedir.

Sigortacılık ve mülkiyet ile ilgili uygulamalar ekonomik olduğu kadar hukuki düzenlemelerle ilişkili ve bu düzenlemeler sayesinde uygulanabilmektedir. Hukuk kapsamında değerlendirildiğinde hak ihlallerinin önlenmesi, mülkiyete verilen zararlar, mülkiyet hakkının gasp edilmesi veya beklenmedik bir olay karşısında hak/değer kaybının giderilmesi için bir kurallar bütünü oluşturulması ve bunun idari, teknik ve adli olarak takibini yapacak organizasyonel yapı ile finansman alt yapısının tesis edilmesi gerekmektedir. Bu mekanizmalar bazen aksayabilmekte veya doğru kurgulanmadığından hak kayıpları meydana gelebilmektedir. Özellikle mülkiyet hakkını güvenceye alan finansal mekanizmaları işleterek menfaat elde eden sigorta veya reaşürans şirketleri düzenleyici mekanizmalar üzerinde baskı kurarak kendi lehlerine mevzuat çıkarılmasını çoğunlukla sağlayabilmektedirler.

Sigortacılık ve mülkiyet sistemlerine İslami perspektiften bakıldığında birinci öncelik, mekanizmanın nasıl işlediğinden çok tüketici haklarını ve mülkiyet sahiplerini güvenceye alırken bunun dini gerekleri de karşılayıp karşılayamadığıdır. Burada son derece orijinal ve

iktisat bilimine yepyeni bir perspektif getirilerek dünya hayatındaki her türlü varlık ve refahın en kıt kaynak olan kısacık insan hayatında yeterli ve önemsenir bir anlam taşımadığı bilakis kaynaklarında ihtiyaçlar gibi sonsuz olduğu ebedi âlemde sonsuz bir varlığın ve yaşamın bulunduğu gerçeği ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmamızda ekonomi, finansman ve hukuk alanlarının kesişiminde İslam'ın farklı olarak ne tür bir katkı sağlayabildiğinin inceleme konusu olmasında yarar görülerek bu konuda literatür taraması yanında referans bir eser olarak çoğunlukla Risale-i Nur tefsiri özelinde değerlendirmeler yapılması tercih edilmiştir. Bunun nedeni de Risalelerin diğer eserlerde rastlanılmayan üslubu, içeriği ve tarzındaki farklılık olduğu düşünülmektedir. Örneğin İktisat risalesinde modern iktisadi kuramlara benzer analizler yapılmadan ve maddi sermaye birikimleri dikkate alınmadan insan huzuru, saadeti ve lezzeti hem dünya hem de ahiret kazançları açısından ele alınarak, her an ölümle yüz yüze bulunabilen insanın en önemli sorununun yok olmaktan ve cehennemden kurtulmak olduğunun altı çizilerek insanın elindeki ömür sermayesinin kıt bir kaynak olarak nihayetsiz ihtiyacı olan hiçlikten ve yokluktan kurtulmak ve ebedi yaşama kavuşturacak şekilde kullanılması gerekliliği üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Dolayısıyla dünya hayatından ziyade ahiret hayatının kazanmasına odaklanırken İslam'ın mucizevi bir yönü olarak insanın dünya hayatının da daha saadetli, mutlu ve lezzetli geçirilebildiği gerçeği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yani aşırı hırs ve ihtirasla dünyevi mülk edinme ve ona olan sahipliği garantileme anlayışının hâkim olduğu kapitalizm ve komünizmin aşırılıklardan arındırılmış bir şekilde orta yol tercih edilmektedir. Kapitalizm'de özel mülkiyet kutsanırken komünizm'de ortak mülkiyet kutsanmış ve her iki sistem de kutsadıkları mülkiyeti korumaya dair mekanizmalar geliştirmişlerdir. Her iki düşünce sistemi de mülkiyetin dünyevi boyutuyla ilgilenerek insanlığın hangi durumda en fazla kazanım (maksimum kar/fayda) elde ettiği veya daha eşitlikçi bir uygulama elde edeceği tartışmasına dayanmaktadır. Mülkiyet ile ilgili analizler felsefe, hukuk ve ekonomi bilimiyle ilişkili olduğu kadar kurumsal yapılanma ve dini yaklaşımlar ile de ilişkili olabilmektedir.

Modern iktisat teorisinde sadece dünya hayatıyla ilgili sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla karşılanabilmesi noktasında analizler yapılmaktadır. İslam ekonomisi de prensip olarak buna katılırken dünya hayatı ile birlikte aynı zamanda ahiret hayatını da dikkate almakta ancak, ahiret hayatını dünya hayatına öncülleyerek dünya hayatını da ahiretin bir tarlası ve bir mezası gibi doğru kullanılması gereken en değerli kaynaklardan birisi olarak değerlendirir.

İslam anlayışında gerçekte mülkiyet Allah'ın olup, insana geçici olarak dünya hayatında bulunduğu müddet içerisinde tasarruf ve intifa hakkı verilmiştir. İnsanın kendisi, vücudu, yararlandığı nimetler ve tasarrufu altında bulunan tüm varlıklar birer emanet olup, Ahirette bunların ebedi bir şekilde elde edilebilmesi için dünyadaki varlıklar üzerindeki tasarrufunda Allah'ın koyduğu emirler dairesinde hareket etmek mecburiyeti vardır. İnsan kendisine geçici olarak verilen ve her an geri alınabilecek tüm varlıklarını korumak, arttırmak ve mümkünse ebedileştirme çabası içerisindedir. Ancak Dünya'da günlük ortalama 150 binden daha fazla ölen insanlar¹ dünyayı terk ettiklerinde vücutları dâhil tüm varlıklarını terk etmekte, elde edilmesi veya korunması için sarf ettiği gayretleri, masrafları ve sıkıntıları kendisine hatıra olarak kalmaktadır. Risale-i nur tefsirindeki temel yaklaşım da bu noktada her gün verilmiş olan yirmi dört saatlik ömür ve eldeki tüm varlıklar da kıt bir sermaye olarak ele alınmakta ancak bu sermaye ile ebedi bir hayatı dünyalar kadar bağlar, mülkler ve bahçeler kazanma imkânı sunan bir fırsat olarak ele alınmaktadır. Bunun için de en iyi sigorta, mülkiyeti ebedi bir şekilde kaybettirmeyecek olan baki bir sigorta olabileceği vurgusu yapılmaktadır. Ancak "seddi zarar" ilkesi gereğince birer emanet olan mülkiyetin dünya hayatında da güvenceye alınmaması gerektiğine dair her hangi bir referans bulunmamaktadır. Aksine tarihsel uygulamalar ve hukuki gerekçeler mülkiyetin güvenceye alınabileceği ancak bunun İslami çerçevede meşru bir işleyiş içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği ve bunun da mümkün olduğu iddia edilmektedir.

1. Metodoloji

Araştırmamızda betimleyici ve ilişki arayıcı mantıksal analiz metotları kullanılmaktadır. Ayrıca sigortacılık ve mülkiyet kurumları kesişiminde İslam ekonomisi, İslam hukuku ve kurumsal yaklaşımlar üzerinden de literatür araştırması yapılmaktadır. EBSCO veri tabanında uluslararası literatür araştırması yapılmıştır. Buna göre, "*islamic economics*" anahtar kelimesi kullanılarak yapılan araştırmada 189 adet makaleye, "*insurance and property ownership*" anahtar kelimesi kullanılarak yapılan aramada ise 1.040.000 adet makale tespit edilmiştir. Dolayısıyla İslam ekonomisi, sigortacılık ve mülkiyet ile ilgili yeterli düzeyde uluslararası literatür bulunduğu söylenebilir. Türkçe literatür araştırması için de "*İslam ekonomisi*" anahtar kelimesi kullanılarak yapılan araştırmada 10 adet makale, "*sigortacılık ve mülkiyet*" anahtar kelimesi kullanılarak yapılan araştırmada ise 1.130 makale tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırma alanında yeterli düzeyde uluslararası yaygın varken Türkçe literatürde göreceli olarak

¹ Detaylı bilgi için bkz: <http://www.worldometers.info/>

daha az çalışma olduğu görülmektedir. Bu husus da kuşkusuz yaptığımız çalışmanın Türkçe literatüre olan katkısının önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmamızda temel amaç, İslam ekonomisinin sigortacılık ve mülkiyet boyutuna dair detaylı bir çalışma yapmak değildir. Zira bu ancak bir kitap çalışmasına konu edilebilecek düzeyde kapsamlı bir analiz ve değerlendirmeyi gerektirmektedir. Buradaki temel amaç, İslam ekonomisinin sigortacılık ve mülkiyet temellerinin olabildiğinin ortaya konularak bunların modern iktisadın dayandığı kapitalist uygulamalardan farklılık arz ettiğinin ispatlanabildiğini göstermektir. Buna göre araştırma sorularımız şu şekilde belirlenmiştir:

1. İslam ekonomisi sigortacılık ve mülkiyet açısından analiz edilebilir mi?
2. Türkiye’de ortaya çıkan çağdaş bir eser olması açısından Risale-i Nur tefsiri İslam ekonomisinin sigortacılık ve mülkiyet temellerini ortaya koyabilmeye katkıda bulunabilmekte midir?

Yukarıda belirtilen araştırma sorularına cevap aranırken öncelikle İslam ekonomisiyle ilgili sorunlar değerlendirilerek araştırma problemi yapılandırılmış, İslam şeriatı ile ekonominin nasıl düzenlendiği üzerinde durulmuş, İslam ekonomisinde sigortacılık ve mülkiyetin temelleri değerlendirilmiş ve son olarak da İslam ekonomisi açısından sigortacılık ve mülkiyete Risale-i Nur tefsirindeki hususlar çerçevesinde nasıl bir katkıda bulunulabildiği hususu analiz edilerek araştırma soruları cevaplanmaya çalışılmıştır.

2. Araştırma Problemi

Bazı araştırmacıların ifade ettiği üzere, Müslümanların maddi olarak geri kalmışlıkları ve aralarında birliğin olmamasının aslında onları arzuladıkları caddede ilerlemelerini sağlayabilecek olan Kur’an’ın Dünya görüşü yani Kuran felsefesinden uzaklaşmış olmalarıdır (Shittu, 2014, s.240). Dolayısıyla Kur’an’dan beslenen müspet felsefenin sigortacılık ve mülkiyeti nasıl değerlendirdiği bir araştırma problemi olarak ele alınmaktadır.

İslam Ekonomisinin bir bilimsel disiplin olarak geliştirilmesinde ciddi krizler olduğunu gösteren kanıtlar mevcuttur. Bunun temel sebebi ise Müslüman ekonomistlerin çoğunun batı modern ekonomi gereklerini sorgulamadan kabul etmelerinde yatmaktadır (Zaman, 2012, s.143). Bu nedenle metodolojik olarak alt yapıyı oluşturan varsayımlar yanlış olduğundan İslami bakış açısı ile sigortacılık ve mülkiyet uygulamaları da çatışmaktadır. Bu çatışma henüz iyice bilinir değildir ve çatışan bilgi alanlarındaki bu sorunu çözmeye yönelik çabalar da başarısız olmaktadır.

İslam ekonomisi çalışmalarının başarısız olmasının nedeni, modern ekonominin epistemolojik ve sosyo-tarihsel temellerini yani kökündeki meta-ilkeleri başarılı bir şekilde kapatmadan onları İslam'ın normatif pozisyonuna göre dönüştürememesidir. Al-Attas'a göre, bilginin İslamileştirilmesi için modern ekonominin kökünde yer alan sigortacılık ve mülkiyeti temeller İslam'ın metafizik ve değerbilimsel (axiological) çerçevesine göre kritik bir şekilde ayarlanarak yerleştirilebilmesi gerekir (Jha, 2013, s.171).

Khan gibi bazı araştırmacılar ise İslam ekonomisi ile ilgili çalışmalarda stratejik vizyon eksikliği sorunu olduğu tespitini yapmışlardır. Buna göre, teorileştirilme çabalarının metodolojik olarak doğru olmadığı, aslında yapılması gerekenin "*islam ekonomi teorisi*" değil, "*ekonominin İslami teorisi*" olduğu iddia etmişlerdir. Bunun için de insanın ekonomik davranışının incelenmesi gerektiğinden İslam ekonomisinin bu sorunu çözebilmesi için öncelikle fizik ve matematik gibi pozitif bilimlerden boşanarak biyoloji, sosyoloji, psikoloji ve sigortacılık ve mülkiyet gibi insan yaşamını konu edinen bilimlerle evlenmesi gerektiğini savunmuşlardır (Khan, 2013).

İslam'ın kendisine has karakteristiği olmasından dolayı modern ekonomi yaklaşımından temelde ayrıştığı iddiası çerçevesinde yapılan bir araştırma sonucunda, "*İslâm'ın bütünlüğü nazar-ı itibara alınmadan ve İslâm bütün boyutlarıyla hayata taşınmadan yapılan iktisat çalışmalarının, "İslâm kapitalizmi" veya "faizsiz ve zekâtlı kapitalizm" olmaktan öteye geçemeyeceği*" sonucuna varılmıştır (Çayıroğlu, 2014).

Konuyla ilgili eleştiri yapanlardan bazıları çok ileri gitmişlerdir. Örneğin Sohrab Behdad, İslam Ekonomisinin İran'da uygulama teşebbüsleri konusunda bahsederken "*İslam ekonomisinin geçerli bir sosyal alternatif oluşturma kabiliyetinden yoksun olduğu açıkça ortadadır*" şeklinde bir ifade kullanmış ve Timur Kuran da benzer şekilde İslam ekonomisinin öz ve içerikten yoksun olduğunu ve İslam ekonomisi çalışmalarının da aslında farklılaştırılmış bir İslam kimliği oluşturma çabaları olduğunu ileri sürmüştür (Zaman, 2012, s.145).

Son yıllarda, ekonomi tarihçileri ve antropologlar, mülkiyet hakları ve kurumlar açısından farklı içerik ve uygulamalar üzerinde odaklanmaya çalışmaktadırlar. Bunlar, bireylerin ve toplumların ekonomik gelişimlerini yönetecek, yönlendirecek ve sürdürececek bir mekanizma üretildiğini ortaya koyan teorik yaklaşımlar ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu teorilerin arkasında, ekonomik büyümede kurumların rolünün bireylerin rolünden çok daha etkili olduğunu iddia eden yeni bir ekonomik felsefe yatmaktadır. Bireyler, mülkiyet haklarının

yatırımlarında ve diğer ekonomik faaliyetlerinde güvenli ve güçlendirilmiş olduğu noktasında emin olmaya bireyler ihtiyaç duyarlarken bunları belirleyen ve savunan kurumların icra ettikleri roller daha kritik önemi haizdir. Bu roller, özellikle bedavacılık, ihlaller, gasp etme, suiistimal, haksız avantaj elde etme ve zafiyetlerinden yararlanma gibi hususlardan genel olarak olumsuz etkilenen bireyler açısından çok önemlidir. İslam ülkelerinin geri kalmışlıkları da sermaye birikimi veya teknolojik ilerlemeden ziyade medrese, han ve zaviyeleri de içeren vakıf mülkiyetleri gibi uygulamalarla şekillenen kurumsal yapılarla ilgili olup, vakfiyelere uygun kurumsal düzenin devam edilmeden kesintiye uğramasıyla ilişkili olduğuna dair araştırmalar da yapılmıştır. Ayrıca vakfiyelere daha sonra yapılan katkılar ile ilgili olarak araştırma olmadığı gibi güvenilir kayıtlar da mevcut değildir. Vakfiyelere kuzey Afrika sömürge yıllarında Fransız gibi istilacılar tarafından el konulması ve daha sonrasında kurulan devletlerde vakfiyelerin kesintiye uğraması İslam dünyasında mülkiyet hakları ve bunların kurumsal etkileri noktasında ciddi bir sorunsalı temsil etmektedir (Shatzmiller, 2001, s. 45-47). Türkiye’de de Cumhuriyetten sonra serbest olan vakıfların devlet kontrolüne ve idaresine geçmesi ve mevcut durumda Vakıflar Genel Müdürlüğünün işletmesinde olması dikkate alındığında mülkiyet hakları ve bunların güvencesi ile ilgili kurumsal yapılanmaların modern hukuk ile İslam şeriatı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Mülkiyet hakları konusunun İslam ekonomisinin en yumuşak karnı olduğu ve farklı yorumlamalarla farklı mecralara çekilebildiği ve dolayısıyla bu sorunun “gerçek” sınıf mücadelesi temelinde ele alınarak mülkiyet haklarının her toplum özelinde kesin çizgilerle ifade edilebilmesi gerektiği de savunulmuştur (Behdad, 2006).

Müslüman toplumların geri kalmışlıklarının nedenleri üzerine daha pek çok analiz yapılmıştır. Ancak ekonomik sorunların çözümü için genelde çeşitli politika paketleri ile kurumsal yapılar üzerinde durulurken İslam ekonomisinin çözüm sağlama kabiliyetinin göz ardı edilmesi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamızda, ekonomik davranışların sigortacılık ve mülkiyet uygulamalarından kaynaklanan nedenlerinin olup olmadığı ve bunun İslami perspektiften sigortacılık ve mülkiyet ile ilgili analizlerle çözümlenmesinin olanaklı olup olmadığı araştırılmaktadır. Araştırmamızın hareket noktası da İslam toplumlarında daha çok kapitalizmin ürünü olan sistem, yaklaşım ve politika paketleri ile kurumsal yapılanmalardan çoğunlukla sonuç alınamaması ve İslam ülkelerinin batılı merkez kapitalist ülkelere göre üretici olmaktan çok tüketici ve çevre toplulukları gibi görünmeleridir. Ne kendileri gibi kalabiliyorlar ve ne de tam bir kapitalist

toplum olabilmektedirler. Bu husustaki sorunların sigortacılık ve mülkiyet ile ilgili kısmı analize tabi tutulmaktadır.

3. İslam Şeriatı, Ekonomi ve Hak Kavramı

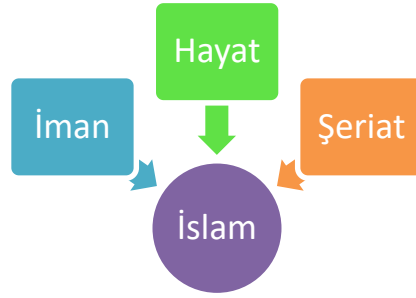
Sürdürülebilir iktisadi kalkınmanın İslam ile olan ilişkisi üzerinde araştırmalar yapmış olan Marsuki'ye (2009) göre din, Dünyadaki pek çok toplumda uygulanan en hükümler etik sistemlerden birisidir. Çağdaş Müslüman bilim adamlarına göre, İslam sürdürülebilir ekonomik kalkınma için kendisine has yaklaşımlara sahiptir (Marsuki, 2009, s. 22). Dolayısıyla din, kültür, inanç ve kabuller toplumsal ve yönetsel düzenleri temelinde etkileyen en önemli parametrelerdir. Bu parametrelerin sigortacılık ve mülkiyet boyutunda davranışları ve uygulamaları nasıl etkilediği üzerinde analizlerin yapılması gerekir. Çünkü din ve inancın etkisi gerçek iman ile gerçekleşebilir. Ancak dini kurallar, gereklilikler ve kurumların da doğru bir şekilde zamanın hükmüne uygun olarak ortaya konulması gerekir.

Dinin koyduğu ilke ve prensipler insanın kendisine ait olan varlıklardan fedakârlık yapmayı, başkasının yararına çalışmayı, karşılıksız vermeyi ve kendi egosunu tatmin etmekten kaçınmayı gerektirdiğinden dolayı bunların sigortacılık ve mülkiyet temellerinin incelenmesi bir zorunluluk haline gelmektedir. Görünmeyene inanmak da başlangıç ve sonuçları itibariyle sigortacılık ve mülkiyet benzeri parametrelere dayanmaktadır. İlk kabuller ile daha sonraki sonuçlarını hazmetmek, içselleştirmek ve gerektiğinde acı ve ıstırap çekmek pahasına da olsa sabrederek karşılayabilmenin maddi ölçütlerle ve tarihsel materyalizmle anlaşılması olanaklı değildir. Bu nedenle de özellikle Müslüman toplumlarda İslam'da Şeriat, ekonomi ve sigortacılık ve mülkiyet ilişkilerinin anlaşılması gerekir.

Kuşkusuz İslam, hayatı tarafsız bir bakış açısı ile inceler. Bu hayatın yapıcı unsurlarının birbirlerini tamamlayıp, birbirlerine destek olduklarını görerek ona göre kıymet verir. Bu unsurlardan bir kısmı bir yana itilerek bir kısmına da haddinden fazla değer verilmemiştir. Maddi yön, desteğini manevi yönden alır. Şu halde İslam'ın makro ve mikro alanlara da tasnif edilebilecek iktisadi prensipleri, diğer ahlaki, sosyolojik, sigortacılık ve mülkiyet ve pedagojik prensiplerle iç içe kaynaşmış bir haldedir. Dolayısıyla, İslam'ın iktisadi ve sosyal hayatta mükemmelliği netice verme potansiyelindeki ilkeleri, insan varlığının gerçek değerinin farkına varamamış seküler veya diktatör bir hükümetin baskısı olmaksızın uygulanması imkansız olan ütöpik teorilerden ibaret olmayıp, aksine tamamen uygulamaya ve pozitif sonuçlara yönelik olduğu tarihteki örnekleriyle anlaşılmaktadır.

"İslam" kelimesi barış, selamet ve iyilik manasında ve "İktisat" ise aşırılıktan kaçınma ve orta yolu tercih ederek tasarruf etmek anlamını taşıyan Arapça kelimelerdir. İktisat yerine kullanılan "Ekonomi" ise Eski Yunan kökenli bir kelimedir. "İslam Ekonomisi" veya onun yerine kullanılan "İslam İktisadı" ise İslami değerlerden esinlenen bir toplumun İktisadi sorunlarını inceleyen sosyal bir bilim dalı olarak tanımlanabilir. "İslam İktisadı" ile daha çok kaynağını veya esintisini İslam'dan alan ekonomik faaliyetler ve müesseseler kastedilmektedir. Akademik anlamda İslam İktisadı ise, modern iktisat öğretilerindeki bazı varsayım, parametre ve ekonomik birimlerin davranış farklılığı dışında başka bir ayrılığı söz konusu olmadığından iktisat biliminin kullandığı, analiz araçları ve modelleme yöntemleri ile kavramları da kullanacağından dolayı iktisat biliminden bağımsız ayrı bir disiplin olarak düşünülemez. Bu nedenle, İslam iktisadının bilimsel olarak iktisat biliminin farklı bir yorumu veya bir alt dalı olarak ele alınması mümkündür.

Bediuzzaman'a göre dinin en temel meseleleri iman, hayat ve şeriat olmak üzere üç tanedir. Bunların içerisinde en ehemmiyetli olan ve diğerlerini de etkileyen ise iman meselesi olarak belirtilmektedir. "Hem üç mes'ele var: Biri hayat, biri şeriat, biri imandır. Hakikat noktasında en mühimmi ve en a'zamı, iman mes'elesidir" (Nursi S. , 1956, s. 90).

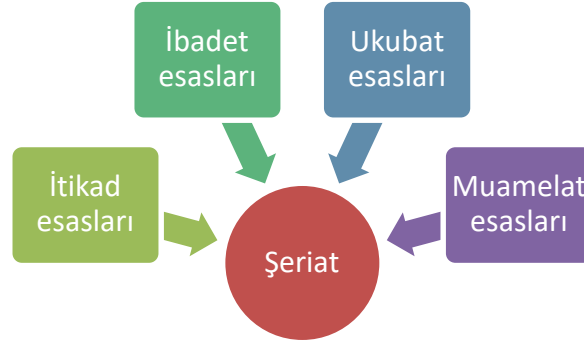
Şekil 1 İslam'ın en temel meseleleri

Kaynak: (Nursi S. , 1956, s. 90)' den esinlenen araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

"Şeriat" diye adlandırılan İslam Hukuku temel olarak dört ana daldan oluşmaktadır. Bunlar;

- ☒ *İtikat esasları*: İnanç ile ilgili hükümleri içerir.
- ☒ *İbadet esasları*: İbadet ile ilgili hükümleri içerir.
- ☒ *Ukubât esasları*: İslam ceza hukukunu içerir.
- ☒ *Muamelât esasları*: İnsanların birbirleri ile olan davranışlarını düzenleyen kural ve esaslar

bütünüdür. Kısacası, sosyal hayat ile ilgili düzenlemelerden ibarettir (Hoca, 2007).

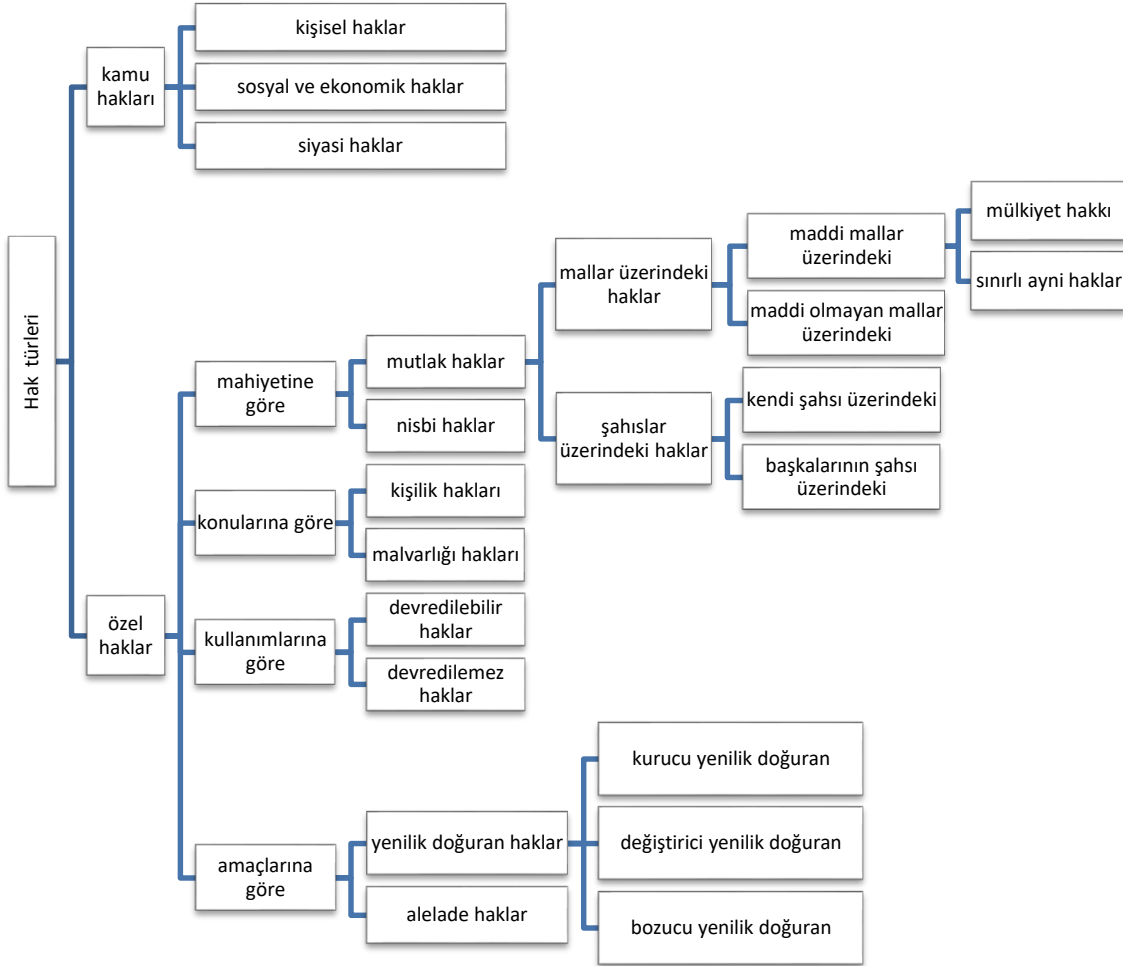
Şekil 2. Şeriatın bileşenleri

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

İşte İslam ekonomisi veya iktisadı özünde, İslam hukukunun "muamalat" grubuna dahil olan kural ve müesseseleri ifade etmektedir. Yani İslam ekonomisi, İslam hukukunun iktisadi tarafı ile meşgul olan, özünde normatif ama pozitif dayanak ve maslahatlara dayanan bir sosyal bilim dalı olan iktisat biliminin bir alt dalı olarak kabul edilebilmektedir. Buna göre, İslam'ın ekonomi alanındaki düzenlemeleri ve Müslümanlığın temel esaslarına uygun olan ticari ve ekonomik ilişkiler "İslam ekonomisi" ni teşkil etmektedir. İslam hukukunun bir alt dalı olarak da kabul edilebildiğinden bazen "El-fıkh-ul İktisat" diye de tabir edilmiştir.

Arazilere verilen haklar, gerçek (karada) emlak haklarını ve kişisel mülkleri içeren daha geniş bir mülkiyet haklarından biridir ve maddi ve maddi olmayan mülkiyet (stoklar, fikri mülkiyet) olarak sıralanır. Arazi hakları, sadece arazi kullanma hakkını değil aynı zamanda intifa hakkı veya kira gibi mülkiyet haklarını da içermektedir. Genel olarak, başkalarını dışlama hakkını ima eder. Avukatlar, filozoflar, sosyologlar, antropologlar ve ekonomistler, mülkiyet haklarının niteliği ve kapsamı hakkında farklı bakış açılarına sahiptir, ancak geleneksel olarak mülk edinimi, mülkiyeti, kontrolü, kullanımı, yönetimi, devri ve satışı da dâhil bir grup haklar olarak anlaşılmıştır (Alchian, 1977). Mülkiyet haklarının Batı felsefi ve sosyo-siyasi düşüncelerden geldiği yönündeki yaygın varsayımlara rağmen İslam ekonomisinde de açıkça görülmektedir (Abd Al-Kader, 1959). Mülkiyet yalnızca kişilerin değil, aynı zamanda kişilerin şeyler ile olan ilişkilerini de yönetir (Vandeveld, 1981), (Munzer, 1990). Bu nedenle insan ilişkileri, ibadet'a (ibadet) ilişkin meselelerden farklı olarak toplumsal ilişkilerin bir parçasıdır. Bununla birlikte, 'çoğu şeyi ve bazı sosyal varlık varlıklarının tahsisini düzenleyen' mülkiyet, daha geniş bir şemanın bir parçasıdır ve ikincisi, hangi bir arz daha fazla potansiyel toplam talep var' (Bashir,

1999). Mülkiyet hakları, serveti en üst düzeye çıkarmak için toplumda aracılık ederken, genellikle işlem maliyetlerine (kaynakları dağıtmak) ve bireysel güç ve kaldıracın dolandırıcılığına tabidirler. Mülkiyet hakları, pazarların, gayri resmi toplulukların veya devlet faaliyetlerinin özel kullanımı yoluyla farklı yollarla tahsis edilir.

Şekil 3. Beşeri Hukuk Kapsamında Hak Türleri

4. İslam ekonomisinde hakların korunması esastır. Ne tür haklar olduğu ve bunların nasıl korunabileceği araştırmamızın konusu olmamakla birlikte aşağıdaki şekilde hak türleri hakkına fikir edinilmesi ve konuyla bağlamının anlaşılması mümkündür. Çünkü sigortaların hemen hepsi bu hak türleri kapsamında giren bazı hususları güvenceye almaya çalışmaktadır. Hak, mülkiyet ve güvence bağlamında sigortacılık faaliyetlerinin İslami kriterlere

uyup uymadığı değerlendirilecektir. Mülkiyeti Koruyacak Sigortacılık Faaliyetleri

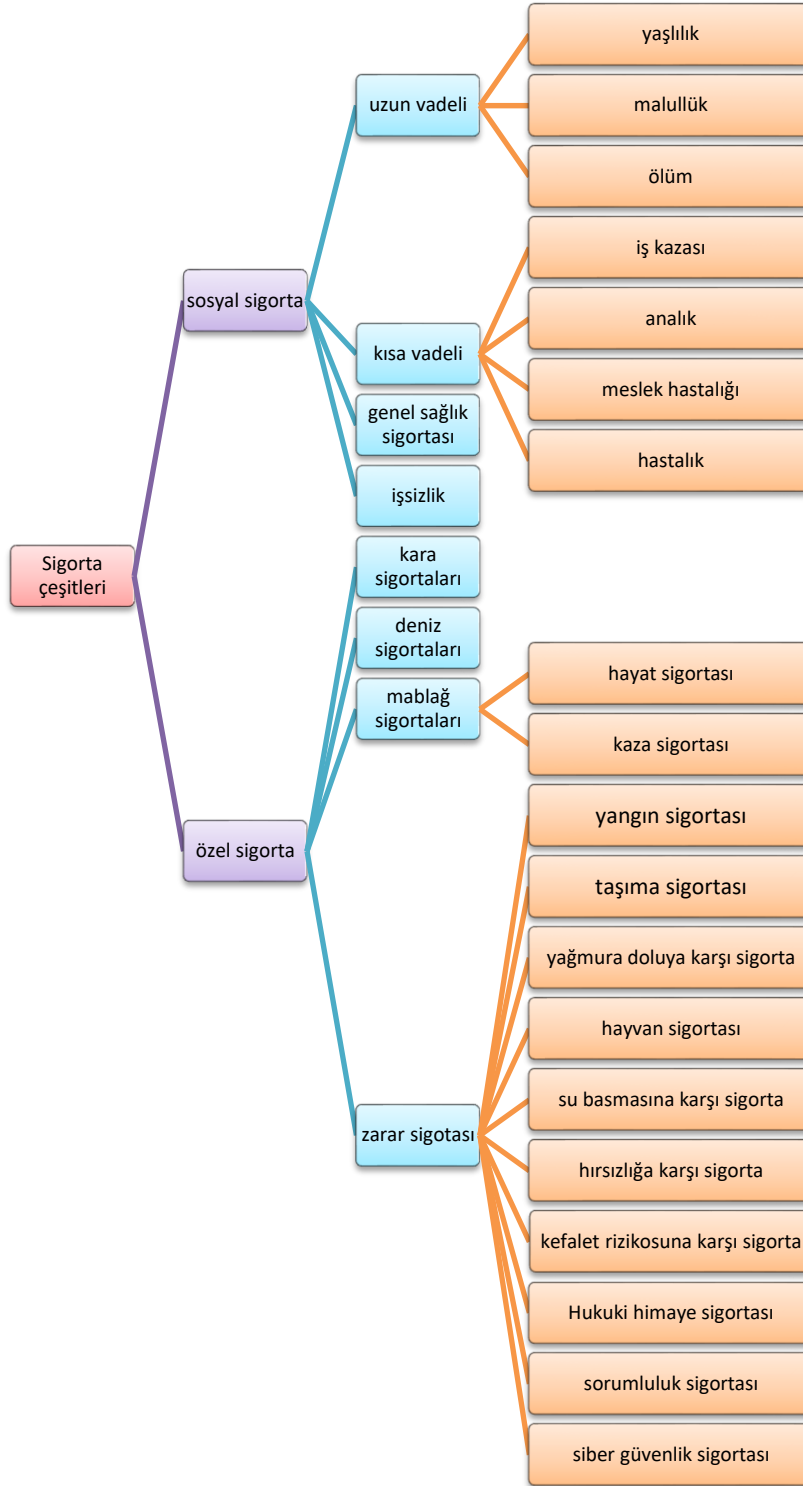
Sigortacılıkta en temel ayırım kuşkusuz sosyal (zorunlu) ve özel sigorta ayırımıdır. Sosyal sigorta, modern refah devletlerinde vatandaşlar için bir sosyal güvence sağlama ve bu bağlamda kamu yararını sağlamaya çalışan bir sigorta türüdür. Özellikle sosyalist düşüncelere bir tepki olarak onları kapitalist sistem içerisinde telafi etmeye yönelik bir çözüm olarak da kabul dileyebilir. Sosyal sigortanın en önemli özelliği ise her hangi bir sözleşmeye dayanmadan doğrudan kanun ile doğmasıdır. Özel sigorta ise kişilerin şahsi menfaatlerini hırsızlık, kaza ve yangın gibi çeşitli risklere karşı güvenceye alma işlemidir. Zorunlu trafik sigortası ve deprem sigortası kanunla gerekli görülen zorunlu bir sigorta olarak kabul edilirken kasko ve bireysel emeklilik gibi sigortalar isteğe bağlı akdi sigortalar grubunda kabul edilirler. Akdi özel sigortalarda riskin sebep olduğu gerçek ve somut zararın hesabı üzerinde olduğunda zarar sigortası, vücut ve sağlığı ile ilgili olarak bir zarar meydana gelmesinde ise belirli bir miktarın tazminat olarak ödenmesi durumunda meblağ sigortası söz konusu olmaktadır. Görüldüğü üzere sigortacılık pek çok farklı disiplinlerle ilişki halinde karmaşık bir bilgi alanında yer almaktadır.

Şekil 4. Sigortacılık Alanının İlişkili Olduğu Bilimsel Disiplinler

Yukarıdaki şekilden de anlaşıldığı üzere, sigortacılık faaliyetlerini ilgilendiren sadece finansman ve hukuk değil pek çok bilimsel disiplin mevcuttur. Bunlarla olan ilişkisinin ortaya konulmasıyla birlikte gerçek bir değerlendirme yapılabilmesi olanaklıdır. Bu nedenle de bu bilimsel alanlar kapsamında bir takım analizler yapılacaktır. Bu kapsamda öncelikle hak türlerinden başlanarak ne tür hakların mevcut olduğu ve bunları güvenceye alan ne tür sigorta

şekilleri olduğu tespit edildikten sonra Şeri hukuk ve İslam ekonomisi bağlamında analizler yapılacaktır.

Şekil 5. Beşeri Hukuk Kapsamında Günümüzde Yapılabilen Sigorta Çeşitleri

Yukarıdaki şemada görüldüğü üzere neredeyse tüm hak türlerini ve farklı şekillerini kapsayacak şekilde sigortalama mekanizmaları icat edilmiştir. bu türler ihtiyaçlara göre artabilmektedir.

Tüm bu sigorta çeşitleri güvenceye aldıkları hak türlerinden bağımsız olarak ortak unsurlara sahiptirler.

Bu bağlamda her hangi bir sigorta uygulamasında aşağıdaki unsurlar ortaya çıkmaktadır:

1. Sigorta eden: Sözleşmeyi himaye ederek tazminleri ifa eden taraftır. Bunlar kâr amacı güdebileceği gibi kooperatif şeklinde de varlık gösterebilirler.
2. Sigorta ettiren: Sigortacı ile sözleşme imzalayarak kendisini güvenceye almaya çalışan taraftır.
3. Menfaat: Sigorta ettirenlerin risklere karşı korunan çıkarlarıdır.
4. Risk: gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde olan zarar verici olay veya durumlardır.
5. Sigorta bedeli: riskin meydana gelmesi durumunda sigorta eden tarafından karşılanacak miktardır.
6. Ücret (prim): sözleşme gereği sigorta ettirenin sigortacıya ödediği parasal karşılıktır.
7. Süre: sigorta sözleşmesinin bir diğer bileşeni de sigortanın geçerli olduğu zaman aralığıdır.

Sigorta meselesi İslâm dünyasında orijinal anlamıyla içtihat faaliyetinin ortadan kalktığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. İslâm hukukçuları sigorta kavramıyla karşılaştıklarında, kendi zamanlarında toplumsal dayanışma ve sosyal güvenlik kurumları güçlü olmamasına ya da hemen hiç bulunmamasına rağmen sigorta kurumunun haram ve yasak bir kurum olduğunu rahatlıkla söyleyebilmişlerdir. Kanûnî dönemi gibi geç sayılmayacak bir çağda, Avrupa’da uygulanmaya başlamış deniz nakliyatıyla ilgili tüm sigorta şekilleri Osmanlı devleti limanlarında da görülmeye ve uygulanmaya başlanmış olmasına rağmen İslâm dünyasında sigorta kurumunun hukuki anlamda tartışılmasına karşı, kilise hukukundaki tartışmalarla da mukayese edildiğinde bir ilgisizlik olduğu söylenebilir. Öyle ki konuyla ilgili ilk görüş bildiren fakih olan İbn-i Âbidîn’in sigorta ile ilgili görüşlerini sunduğu metinlerin analizinden ortaya çıktığı üzere sigorta sisteminin gerçek mahiyetinin en azından müellif açısından tam olarak anlaşılabilmiş olduğunu söylemek güçtür (Hacak, 2006).

Sigortacılığın İslami esasları konusu çok geniş olmakla birlikte, bazı noktalarda İslam Hukukçuları arasında görüş ayrılıkları söz konusu olmaktadır. Burada, kısa ve öz olarak İslam’ın sigortacılığa bakış tarzı verilmeye çalışılacaktır. Buna göre konu; sigorta, sigorta eden ve sigorta edilen açısından üç kısma ayrılmaktadır:

1. Devletin sağladığı sosyal sigorta,

2. Karşılıklı sigorta,
3. Ücretli sigorta.

Mevdudi gibi birçok İslam hukukçuları, ücretli sigortanın İslam dışı olduğu kanısını paylaşmaktadırlar. Böyle davranmalarının esas sebebi ise sigortanın bir kumar ve spekülasyon niteliğinde olduğunu düşünmeleridir. Ücretli sigortaya Yusuf el-Kardavi de şu gerekçelerle karşı çıkmaktadır:

- Bağış olmadığına göre karşılıklı yardımlaşma da yoktur,
- Sigortalı şirkete ortak değilse ortaklık esası da yoktur,
- Sigorta şirketleri topladıkları paraların çoğunu faizde değerlendiriyorlar.

Buna karşın Hamidullah ve Mennan gibi düşünürler ise, sigortanın kumara benzemediğini ve daha çok işbirliği esasına dayandırılmasının sermaye birikimi açısından da yararlı olduğu düşüncesindedirler. Onlara göre, kumar ve sigorta arasında temel bir fark vardır. Kumar, ayrılık ve nefreti artırır ve Allah'ı anmayı unutturur. Sigorta ise işbirliği üzerine kuruludur, karşılıklı yardımlaşma ile sigortalıyı ve ailesini yoksulluktan kurtarmayı amaçlar. İslam'da bir kişiye ailesi için güvenlik sağlamak üzere hazırlıklı olmasını yasaklayan hiç bir emir yoktur. Mennan' a göre devletin alacağı tedbirler ve yapacağı teşvikler sayesinde sigorta aracılığıyla bir bütün olarak toplum sermaye birikiminden yararlanma imkânına sahip olmaktadır (Mennan, 1984, s.471-487).

Mahmud Ahmed'e göre bugünkü sigorta şirketlerinin gelirlerinin çoğunu hazine bonolarına yatırmaları, sigorta şirketlerinin gayr-i İslami olduğunu düşündüren en önemli nedendir. Müslümanların kuracakları sigorta şirketlerinin faizden uzak durması gerektiği gibi, sermayelerini yatırımlara dönüştürebilmeli veya hisse senetleri yoluyla reel ekonomiye destek olmalıdırlar. Sigortanın temel fikri, İslam'da kabul gören iş birliği (şirket) düşüncesinden gelmekte olup, bunun teşvik edilerek yaygın hale getirilmesi sağlanmalıdır. Mahmud Ahmed'e göre ölüm sigortası dışındaki yaşlılık, hastalık ve zarar-afet sigortalarının devlet tarafından yapılması gerekir ve ayrıca toplanılan zekât gelirlerinin de bu şekildeki sosyal harcamalarda kullanılması lazımdır (Ahmed, 1975, s.175).

Prof. Hayrettin Karaman, sigorta ile ilgili düşüncelerini şu şekilde belirtmektedir:

1. İslam, getirdiği sosyal ve ekonomik düzen içinde insanları tehlike ve felaketlere karşı sigorta etmiş, geleceklerini güven altına almıştır,
2. Bu düzenin bütünüyle işlemediği yer ve zamanlarda karşılıklı sigorta çeşidi

geliştirilmeli ve bu kuruluşlar ticaret ve ortaklıklarla güçlendirilmeli,

3. Karşılıklı sigortanın da bulunmadığı veya yetersiz olduğu yerlerde gene de ihtiyaç duyanlar için ücretli sigortanın kapısı açıktır. Sigorta şirketlerinin sigorta dışında İslam'ın yasakladığı işlerle uğraşmaması ayrı bir konudur ve bunu yapmayan şirketleri bulmak veya kurmak mümkündür.

Karaman, ücretli sigortacılık esasına dayalı “Pirimli Sigortacılık”ta haksız kazanç sağlandığını, buna karşın İslam alimlerinin “Üyelik Sigortacılığı” nı geliştirdiğini belirtmiştir. Bu sistemde sigorta kurumu yardımlaşma aracı ve aracısı olarak görev yapmakta ve herkes belli bir oranda hissedar olur ve meydana gelen kaza vb. gibi zararları hissesinden karşılandığı gibi, zararı dışındaki parasını istediği zaman almak hakkına sahiptir (Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, C:1,2,3., 1987, s.107, C.1).

5. İslam'da Sigortacılığın Dayanağı Olan Risk Paylaşım Kurumları

Günümüzde ihtiyaç duyulan, zaruret ve ticârî örf haline de gelmiş bulunan sigorta müessesesi ve soysal güvenlik tedbirleri, birey, toplum ve devletin bekası için faydalı ve devletin görevleri arasındadır. Bu durum klasik fikhî ifade ile “*maslahat ve istihsân*” olarak ifade edilir. İnsanlar ve kurumların, karşılaşma olasılıkları bulunan risklerin yol açacağı zararları önlemek amacıyla bir araya gelerek oluşturdukları organizasyon olarak sigorta işletmeleri, gerek bireysel emeklilik sistemi ve hayat sigortaları, gerekse kredi sigortaları ve tarım sigortaları aynı üniteler arasında, aynı tür rizikolara karşı sigorta ettirenlerin karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmasının organize edilmesinden ibaret olarak görülebilmektedir. Sigorta işletmeleri, risklerle karşılaşma olasılığı bulunan ekonomik üniteleri bir araya getirmekte ve belirli bir bedel karşılığında risklerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak zararı karşılamayı taahhüt etmekte oldukları anlaşılmaktadır (Sağlam, 2012).

İslam hukukunda risk paylaşımına müsaade edilmektedir. Buna en önemli delil de “Akile” ve “Vela” adı altında bir takım kurumsal yapılanmaların mevcudiyetidir. Bu müesseseler, kendi dönemlerinde zamanın şartlarında meydana gelen risklere karşı bir takım güvenceler sunmaktaydılar. Bu sayede bir toplumsal dayanışma ve güven ortamı tesisine de olanak tanımaktadır. Akile, her hangi bir kasıt unsuru bulunmayan adam öldürme ve yaralama eylemlerinde suçlu yerine diyet cezasının ödenmesine olanak tanıyan bir sistem olarak bilinmektedir. Öncelikle soy kütüğünde babasından yukarı kimseler için uygulandığı halde zamanla akrabalarından ve kabile üyelerinden oluşan bir divan oluşturulmuş ve bu divan

aracılığıyla zararlar tazmin edilmekteydi. Daha sonra kimsesi olmayanlara güvence olarak beytülmal kefaleti sağlanmıştır. Vela ise bağışlanmış bir kölenin ölmesinden sonra onu bağışlayanın kendisine varis olması veya sonradan Müslüman olan birilerinin de Akile içerisine dâhil edilmesine olanak sağlayan farklı bir güvence sistemi sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Medine sözleşmesinde meydana gelen mali sorumlulukların farklı kabileler tarafından ortaklaşa karşılanacağı bir sandığın oluşumu sağlanmıştır (Hacak, 2006, s.28-30). Bu kavram ve uygulamalar ekonomik ve sosyal etkileşim ve faaliyetlerin nitelik ve nicelik olarak son derece sınırlı olduğu zamanlarda ortaya atılan yöntem ve olanaklarla sosyal güvence sistemleri kurulabildiğinin bir göstergesi ve çağdaş uygulamalar için de temel referans noktalarını oluşturmaktadır.

Özü itibariyle âkile ve sigorta, birey ve toplumların risklere karşı güvence ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen, kavramları farklı olsa da gayeleri büyük ölçüde örtüşen organizasyonlardır. “Sorumluluk” ilkesinin başlangıçta âkile, daha sonra sigorta organizasyonları şeklinde disipline edildiği görülmektedir. Zira İslâm Peygamberi (sav), cahiliye örf ve âdeti olan âkile müessesesini sosyal politika gereği alıp İslâmi prensiplere göre uyarlamakta bir beis görmemiştir (Sağlam, 2011, s.290).

İslam ülkelerinde sigorta ile ilgili olarak bilinen en meşhur fetva, Mısır başmüftüsü Muhammed Abduh tarafından 1901 tarihinde yayımlanan hayat sigortasının caiz olduğuna dair verilen görüştür. Bu fetva pek çok yerde modern sigortanın yaygınlaşmasına yol açmışsa da bu konuda meydana gelen görüşler şu şekilde sınıflandırılabilir (Hacak, 2006, s. 32):

1. Her türlü sigortacılık faaliyetine külliyyen karşı çıkanlar: Bunlar sigortacılığın kadere itiraz, sebeplere fazla bağlılık ve çalışmaya dayanmayan bir haksız gelir kapısı anlamında haram bir uygulama olduğunu savunurlar (örneğin İsa Abduh ve Süleyman B. İbrahim Seniyyan).
2. Çoğunluk görüşü olarak ticari sigortacılığa karşı çıktığı halde kooperatifçi sigortaya cevaz verenler: Bunların bir kısmı ticari sigortacılığın biriktirdiği fonları faiz sisteminde nemalandırmasını da gerekçe olarak göstermektedirler. Tekafül ve İslami sigortacılık bunların görüşlerine dayandırılmaktadır. Tekafül sigortacılığın İslami esaslara göre çalıştığı ve faiz ve kumar gibi şüphelerinin olmadığı hakkında pek çok araştırma (Yıldırım, 2014; Aslan, 2015) yapılmıştır (Yıldırım, 2014) ve (Aslan, 2015). Tekafül sigorta ile geleneksel sigortacılığın farkları aşağıdaki tabloda gösterilebilmektedir.

Tablo 1. Geneleksel ve Tekafül Sigorta Karşılaştırması

Geleneksel Sigorta	Tekafül Sigorta (teberru, mudarabe ve vekale tabanlı)
Şirketin sahibi sermayedarlar	Şirketin sahibi katılımcılar
Sigortacıya risk transferi	Karşılıklı risk paylaşımı
Kazanç şirkete ya da sermayedarlara	Kazanç şirkete ve katılımcılara
Yatırımlar için kısıtlama yok	Yatırımlar İslami kurallara göre düzenlenir

Kaynak: (Tekafül, 2017)

3. Sigortalar arasında ayırım yapmaksızın her türlü ticari sigortacılığı yardımlaşma ve risk paylaşımı olarak görerek cevaz verenler (Örneğin Ahmed Zerka, Ali Hafif, Muhammed el-Behiy gibi).

Yukarıda ifade edildiği gibi, tekaful sigorta, konvansiyonel sigortaya finansal olarak sağlam bir alternatif olarak görülmektedir. Bu şu anda Ortadoğu, Malezya, Birleşik Krallık ve hatta Birleşik Devletler genelinde sunulduğu gerçeği ile kanıtlanmaktadır. Türkiye’de de Tekafül çalışmaları bazı katılım bankaları tarafından başlatılmıştır. Tekaful, sosyal sorumluluk sahibi bir risk yönetimi modeli olarak hizmet etmekte ve bu nedenle, bu yaklaşımı şu anda küresel sigorta piyasasına hâkim olan geleneksel fırsatçı modele tercih eden herkese hitap etmelidir. İslami sigorta sadece konvansiyonel sigortaya yenilikçi bir yaklaşım değil, aynı zamanda İslami finans için aslında yenilikçi bir yaklaşımdır. Tekaful'un sağlam yatırım ilkelerinin bir sonucu olarak - örneğin faizde değil - ekonomik durgunluğa rağmen, 10 milyar dolarlık bir endüstriye ulaşması bekleniyor. İslami finans piyasası geliştikçe, sigorta endüstrisi Şeriat’la uyumlu ürünler için daha net kurallar ve sıkı düzenlemeler geliştirmek fayda sağlayacaktır. Tekaful'un İngiltere’de gelişimini görmek çok ilginç olmakla birlikte bu durum aslında İslami sistemin reel ekonomi gerçekleriyle çok uyumlu olduğunu da ortaya koymaktadır. Tekaful modellerinin ekonomik olarak rakiplerine göre en karlı olduklarını ve hangisinin daha önce var olan sigorta yapısında kesintisiz olarak uyumlu olduğu incelenmelidir. Finansal hizmetler şirketler için artan kârlara neden olacak, çünkü şu anda dünya Müslüman nüfusunun sadece % 5'i sigorta kullanıyor.

Tekaful modelleri piyasada geliştirildiğinde ve kanıtlandığında, bu ürünleri sunan firmalar, dünya nüfusunun dörtte birine eşit olan Müslüman nüfusa hizmet vermek için en iyi konumda olacaklar - tekaful'u yalnızca çok gerekli bir hizmet olarak görmemek lazım çünkü aynı

zamanda büyüme potansiyeli yüksek olan bir yatırım aracı ve kalkınmayı tetikleyici bir faktör olarak da değerlendirilebilir.

5. Kamu ve Özel Mülkiyet Anlayışı

Sigortacılık faaliyetlerinin teorik ve kavramsal çerçevesinin iyi anlaşılabilmesi için kamu ve özel mülkiyet sınırları ve uygulamalarının da bilinmesi gerekir. Zira sigorta öncelikle mülkiyet ile mülkiyetin sağladığı hak ve menfaati güvenceye almaktadır. Buradaki mülkiyet menkul, gayrimenkul ve fikri hakları da kapsayacak şekilde geniş anlamda ele alınmaktadır.

Bazı araştırmacılara göre köktenci liberal ve radikal Müslümanların İslam ekonomisini uygulayan bir ülkedeki özel mülkiyetin ve ekonomideki rollerin sınırlılıkları noktasındaki görüşler kuşkusuz İran gibi pek çok İslam ülkesinde tutarlı ekonomik politikaların oluşturulabilmesini engellemiştir (Valibeigi, 1993). İslam'ın mülkiyet anlayışının Kur'an ve Sünnet ışığında açıklığa kavuşturulması bu anlamda büyük önem arz etmektedir.

Mülkiyet kavramı, bir iktisadi ve sosyal sistemin en önemli belirleyicilerindedir. İslam'ın getirdiği bütüncü yaklaşım, mutlak anlamda mülkiyeti Allah'a bağlar. Başka dinlerde de görülen bu geleneksel yaklaşımdan en büyük ve sistemli sapmayı ifade eden kapitalizm, temelinde mutlak özel mülkiyeti kabul eder. Buna göre mülkiyet kutsal ve dokunulmaz bir haktır. Kapitalizmin bir ürünü olan Marksizm ise ferdi mülkiyet yerine ortak mülkiyeti esas kabul eder. Batının tecrübesi zaman içinde bu iki görüşü birbirine yaklaştırmıştır. 20.yy.'ın sosyal refah devleti, ferdi mülkiyete gerektiğinde devletin müdahale edebileceğini kabul eden bir sosyal kapitalizm olarak tezahür etmektedir. Sosyalist ülkelerde de kısmi olarak ferdi mülkiyet, bir verimlilik saiki olarak kullanılmaya çalışılmaktadır.

İslam, mülkiyeti insanın bencilliğine, maddi tutkularına bağlamaz. Ona göre mülkiyet, bir kısım sosyal görevleri de gerektiren hukuki bir gerçektir. Allah'a inananlar, her şeyi onun yarattığına, dolayısıyla her şeyin onun mülkü olduğuna inanırlar:

"Göklerin, yerin ve içindekilerin hükümrânlığı Allah'a aittir"(5/17).

Allah'ın kullarına bağışladığı mülk, bir emanetten ibarettir. Kul, sahip olduğu mülkü kendi ihtiraslarını tatmin etmek için değil, Allah'ın rızasını elde etmek için bir imtihan dünyası içinde bulunma anlayışıyla o mülkün verimini maddi ve manevi alanda ençoklaştıracak şekilde değerlendirmelidir.

Şekil 6. İnsanlık Devirleri

Kaynak: (Nursi, Mektubat, 1956, s.563)'den esinlenen yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bediuzzaman Saidi Nursi, insanlığı beş ayrı devreye ayırmıştır ki bunlar, mülkiyet anlayışı için de bir fikir vermektedir. Bu devreler, vahşet ve bedeviyet (ipitidailik) devri, memlûkiyyet (kölelik) devri, esirlik devri, ecir (ücret) devri ve en son malikiyyet ve serbestiyet devridir (Nursi, Mektubat, 1956, s.563). Bu devreler, ona göre insanların medenileşmesi ve yaşam standartlarının yükselmesi ile orantılı olarak aşamalar halinde değişmiştir. Ecir, yani ücret devrinde insanlar para karşılığı olarak sermayedarların işlerinde çalışmışlardır. Fakat yönetimde kalite ve etkinliğin sağlanması için bazı özelleştirme programlarında ve batı toplumlarında da görüldüğü üzere çalışanlara şirketin veya müessesenin hissesini vererek bir ortaklık ve sahiplik anlayışı içerisinde yolsuzlukların önüne geçilmesi ve çalışanlardan daha yüksek bir verimin elde edilmesi amaçlanmıştır. Akla ve yönetim anlayışına ters düşmeyen bu sistem Bediuzzaman'ın işaret ettiği "malikiyyet ve serbestlik devri" nin sinyallerini vermiştir. Bu devirde özel mülkiyet alanları olabildiğince genişleme eğilimi göstereceğinden mülkiyet haklarını koruyacak sigortacılık mevzuat, araç ve kurumlarının da gelişmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, insan fitratına da en uygun olanın, kendisi için çalışıyor olmak duygusuyla hareket etmek olduğu anlaşıldığı gibi, insanın malikiyyet sahasına giren en önemli bir husus da çalışmasının neticesinin kendisine ait olması durumudur ki, bu durumlar İslam'ın mülkiyyet anlayışı ile örtüşmektedir.

Özel mülkiyyet, bu çerçeve içerisinde bir hak olarak kabul edilmiştir:

"Erkeklerin kendi kazandıklarından bir pay olduğu gibi, kadınların da kendi kazandıklarında bir pay vardır."(4/32)

"Ancak, kişiye malında her dilediği şeyi yapma hakkı verilmemiştir" (11/84).

Bu yüzden özel mülkiyet sosyal bir görev aracı olarak yorumlanabilmektedir (Tabakoğlu, 1988, s.25).

Özel mülkiyetin yaygınlaştırılması, belirli kişilerde toplanmasının önlenmesi, aynı zamanda İslam iktisadının en önemli hedeflerinden biridir:

"Ta ki bu servet içinizde yalnızca zenginlerin elinde dolaşan bir devlet olmasın"(4/29).

Yine bu sebeptendir ki miras, mümkün olduğu kadar çok yakınlar arasında paylaşılır ve mülkiyetin yayılmasını sağlayarak servetin belli ellerde toplanmaması sonucunu vermiştir.

Mülkiyette emeğin rolü ve mülkiyetin yaygınlaştırılması ilkesi, çalışmadan kazanmaya ve tabii servetleri mülkiyet altına almaya mani olduğu gibi, sosyal barışın da teminatıdır. Yine bu yüzden, fey` gibi, elde edilmelerinde emeğin rolü olmayan veya edinilmeleri toplum çıkarına ters düşen şeylerin mülk edinilmesi doğru görülmemiştir. Mesela Hz. Peygamber; *"İnsanlar üç şeyde ortaktır; su, tabii bitkiler ve ateş"* (Ebu Davud, s.3477) buyurmuştur. Buna göre, kaynak ve akarsular, tabii bitki örtüsü, ormanlar, enerji kaynakları, özel mülkiyet altına alınmaları topluma zarar verirken petrol gibi madenlerin mülkiyeti devlete ait olabilir; toplum bunlardan ortaklaşa yararlanabilir. Yine toplum çıkarı gerektirdiği takdirde ve zirai optimalite gereğinden dolayı toprakta devlet mülkiyeti esas kabul edilebilir. Bu konuda aile tipi şirketleşme ve işletme usulü de düşünülebilir.

Burada İslam mülkiyet anlayışının önemli bir unsuru olan esneklik, meseleyi büyük ölçüde halletmektedir. Buna göre, mülkiyet, rakabe ve tasarruf hakkı olarak ikiye ayrılır. Rakabe, çıplak mülkiyetini ve denetim hakkını, Tasarruf (veya intifa) ise kullanım hakkını ifade etmektedir. Buna göre, tarihsel uygulaması içerisinde İslam toplumlarında genellikle zirai topraklar, devletin rakabe` sine alınmış, fertlere ise tasarruf hakkı bırakılmış ve buna miri arazi denilmiştir. Fakat kuşkusuz bu uygulamalar, şahsi gayrimenkullerin olmasına da engel teşkil etmez.

Toprağı ihya yoluyla ona sahip olma veya onun üzerinde en çok hak iddia edebilme ilkesi, umumiyetle tasarruf hakkına sahip olma olarak yorumlanmıştır. Bunun yanında Hz. Ömer` in tatbikatında görüldüğü gibi fethedilen topraklarda mülkiyet (rakabe) devlete alınarak, tasarruf hakkı şahıslarda bırakılmıştır.

Tabakoğlu`na göre Osmanlı ekonomisinin kapitalizm karşısında gerilemesinin ilk sebebi, ticaret yollarının okyanuslara kaymasıdır. İkincisi de, bu mülkiyet anlayışının değişmesidir.

XVIII. yy.`dan itibaren tımar topraklarının malikaneleşmesi ve daha sonra da mülkleşmesi, hem merkezi yönetimi zayıflatmış, hem de eyalet ekonomilerini verimsizleştirmiştir. Tanzimat dönemindeki reformlar sırasında da Arazi kanunnamesi ile toprakta özel mülkiyet esas kabul edilmiş, yeni Medeni Kanun da toprakta özel mülkiyeti bir kural olarak benimsemiştir. Böylece, İslam mülkiyet uygulamasının en önemli kısmının tarihe karışmış olması, toprakların küçülerek zirai optimalitenin bozulmasına yol açmıştır (Tabakoğlu, 1988, s.28).

Osmanlı toplumunun toprak ile ilgili uygulamalarını, İslam`ın esas mülkiyet anlayışı şeklinde yansıtmak, doğru değildir. Özel mülkiyet daha verimli ve kamu daha fazla getiri elde ediyorsa elbette özel mülkiyetin desteklenmesi İslam`ın esnek olan mülkiyet sistemine uygundur. Görüldüğü gibi İslam`ın mülkiyet anlayış ve tatbikatı, manevi, sosyal ve iktisadi yönleri sahip olup, İslami sistem içinde belli bir bütünlüğü aksettirmektedir. Kişi, İslami kurallar çerçevesinde alıp sattığı her şeyin sahibidir. Devlet idaresi ve ticari sınırlandırmalar, bazen malik ve bazen de gözetici konumunda bulunan devletin kararına bağlıdır. Bu açıdan İslam, ne azgın kapitalizme zemin hazırlayan sınırsız mülkiyeti kabul eder ve ne de bireysel özgürlüğü ortadan kaldıran mutlak kamu mülkiyetini esas alır. Talegani` ye göre; İslam, sınırları belli olmayan bir karma mülkiyeti de kabul etmez. Ayrıca, İslam`ın mülkiyet ile ilgili olarak şahıs, kamu ve serbest mallar olarak yaptığı tasnifler, insan tabiatına, adil kamu düzenine ve genel insan haklarına uygun özellikleri taşımaktadır. Bireysel mülkiyeti, fitrattan kaynaklanan insan özgürlüğüne dayandırılırken, ortak mülkiyeti de kamu menfaatleri esasına göre düzenler (Talegani, 1989, s.173).

İslam`da mülkiyetin ve ekonomik ilişkilerin sınırını üç faktör belirler:

- Kişi hukuku,
- Adaletin tesisini amaçlayan kamu düzenlemeleri,
- Kamunun zararını engelleyen kamu otoritesi.

Bireyler olgunlukları ölçüsünde ve inanç ile sorumluluk bilinci çerçevesinde maddi nesnelere sahip olmakta özgürdürler. Başkalarına ait olmayan mallardan (serbest mallardan) faydalanmaları mümkündür. Ticaret alanındaki bu özgürlük, bizatihi bu faaliyetten doğan mülkiyet hakkı ve ticaretin bütünlüğünü sağlamaya ilişkin İslami kurallar ve şartlarla sınırlıdır.

6. Özel Mülkiyetin Kamulaştırılması

Kamulaştırma özel mülkiyet üzerinde devletin doğrudan tasarrufta bulunması ve bir nevi özel mülkiyete el koyması anlamına gelmektedir. Bu nedenle de mülkiyetin güvenceye alınması ve

sigorta konusuyla birlikte ele alınmasında yarar görülmüştür.

İslam, bir taraftan şahıslara mülkiyet hakkı tanırken, diğer yandan da bu hakkı mutlak bırakmamış ve onu belli prensipler istikametinde sınırlandırmıştır. İlk olarak mülkiyet sebeplerine yönelik sınırlamalar getirilmiştir. Yani haram olan nesnelere alınıp satılması yasaklandığı gibi, riba, karaborsacılık, rüşvet ve kumar gibi gayr-i meşru yolların kazanç vesilesi edinilmesi de yasaklanmıştır. Öte yandan mülkiyet üzerine zekât, sadaka ve infak gibi mükellefiyetler konularak o, sosyal bir görev aracı haline getirilmiştir. Ayrıca insan, sahip olduğu mülkiyeti başkasına zarar verecek ve toplumsal çıkarlarla çatışacak şekilde de kullanamaz. Mülkiyeti sınırlayan hususlardan bir diğeri de kamu yararadır. “*Zarar-ı ammi def için zarar-ı has ihtiyar olunur*” kaidesi gereğince, umumun menfaatinin söz konusu olduğu durumlarda istimlaka (kamulaştırma) başvurulması da, mülkiyeti takyit eden sebeplerden birisi olmuştur. Aynı şekilde halka arız olan zararı kaldırmak için arızı durumlarda narha başvurulması da caiz görülmüştür. Keza ihtikâr (karaborsacılık) da, umuma gelecek zararı izale etmek için haram kılınmıştır. Zira insanın sahip olduğu mülk edinme hürriyeti, ona, başkalarını zarara uğratma ve onları istismar etme hakkını vermez (Çayiroğlu, 2014, s.178).

Kamulaştırma, kamu tüzel kişilikleri tarafından kamu gücü kullanılarak özel mülkiyetin kamusal amaçlar için bedeli karşılığında zorla el konulmasına denilmektedir. İslam hukukçularının çoğuna göre, kamunun menfaati gereği özel mülkiyete bedeli karşılığında el konulması olanaklıdır. Buna delil olarak Hz. Peygamber’in sünnetinden örnekler verilmektedir. Hz. Peygamber zamanında bazı ortak kullanım alanlarının koru statüsünde çayırılığa dönüştürüldüğü ve Hz. Ömer zamanında yapılan benzer uygulamalara yapılan itirazlara karşı “*Mülk Allah’ındır. Allah yolunda kullanılmak üzere olmasaydı bir karış toprağı bile kamulaştırmazdım*” şeklinde cevap verdiği rivayet edilmektedir (Ebu Ubeyd, El Emval, Mısır, 1968:414’den aktaran <http://fikih.ihya.org/islam-fikhi/istimlak.html>).

Benzer şekilde İbn-i Abidin Reddül Muhtar’dan aktarıldığına göre, Hz. Osman zamanında ise Kâbe alanını genişletmek üzere etraftaki ev ve arsaların kamulaştırıldığı rivayet edilmektedir. Buna delil olarak da “*zaruretlerin mahzurları mubah kıldığı*” ve “*umumi zararı def için hususi zararın kabul edilebildiği*” şeklindeki şeriat düsturları gösterilmektedir.

7. Risale-i Nurda benzer ifadeler yer almaktadır. “Elhakku ya’lu vela yu’la aleyhi” şeklindeki Ayet dayanak gösterilerek hiç kimsenin hukukunun zayi edilmemesi, kuvvetlinin haklıdan hiçbir şekilde üstün olmayacağı

savunulmakta ve “*adalet-i mahza*” olarak belirtilmektedir. Her halükarda hiç kimseye zarar verilmemesi ve zarara maruz kalınmaması “*la dzarara vela dzırrar*” şeklindeki düsturlar çerçevesinde zarar vermemek ve zarara razı olmamak bir esas olarak ifade edilmektedir. Ancak “*adalet-i mahza*”nın gerçekleştirilemeyeceği durumlarda büyük hayırlar için küçük zararların kabul edilebileceğini ifade eden “*Hayr-ı kesîr için, şerr-i kalil kabul edilir*” düsturu ehven-i şer olarak kabul edilmektedir. “*Eğer şerr-i kalil olmamak için, hayr-ı kesîri intac eden bir şer terkedilse; o vakit şerr-i kesîr irtikâb edilmiş olur*” (Nursi, Mektubat, 1956, s.43) şeklindeki şeriat düsturlarının uygulanabileceği ancak, şahsi bir takım zararların meydana gelmesi durumunda bile mutlaka rızanın aranması gerektiği aksi takdirde zulüm işlenebileceği savunulmuştur. Özellikle insanların hayatının hiçbir şekilde rızası haricinde umumun menfaati için feda edilemeyeceği hususu dokuz caniyi öldürmek için gemide bulunan tek masum insanın hayatının korunması gerektiğinden geminin batırılamayacağı aksi takdirde zulüm olacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla kamulaştırmada insan hayatına bir zarar dokunulmadığından piyasa rayicinden aşağı olmamak ve başka bir yolunun da bulunmaması ve yetkili kurullar ve komisyonların işletilmesi şartıyla el koyma işlemlerinin yapılabileceği söylenebilir. **Mülk Sahipliği ve Mülkiyette İntifa Hakkı**

Sigortacılık ve mülkiyet ile ilgili olarak İslam ekonomisi kapsamında getirilen çözümler din, hukuk ve iktisat çerçevesinde çoklu disiplinler bir yaklaşımla literatür bilgisi, yapılan tartışmalar ve çözümler yapılabilir. Bu analizler daha çok dünya hayatıyla ilgili düzenlemeler ve ancak bu kısımda özellikle Risale-i Nur yaklaşımıyla gerçek anlamda mülkiyetin ne olduğu, mülkün gerçek anlamda nasıl korunabileceği ve sigortalanabileceği, ebedi hayat ve dünya hayatının baki olana nasıl aracılık edebileceği ve Müslümanın bu konudaki kabulleri, uygulamaları ve etkileneceği sonuçları üzerinde analizler yapılacaktır. Bu hususta referans alınan bazı ifadeler aşağıda yer almaktadır:

“Eğer dünyanın veya vücudun mülkiyeti, zilliyeti sende ise taahhüd, tahaffuz, korku külfetleriyle nimetlerden lezzet alamazsın, daima rahatsız olursun. Çünkü noksanları tedarik, mevcudları telef olmaktan muhafaza ile daima evham, korkular, meşakkatlere

mahal olursun. Halbuki o nimetler, Mün'im-i Kerim'in taahhüdü altındadır. Senin için onun sofrası-i ihsanından yeyip içmekle şükretmektir. Şükürde bir zahmet yoktur. Bilakis nimetin lezzetini arttırır. Çünkü şükür, nimette in'amı görmek demektir. İn'amı görmek, nimetin zevalinden hasıl olan elemi defeder. Zira nimet zâil olduğunda, Mün'im-i Hakikî onun yerini boş bırakmaz, misliyle doldurur ve teceddüdünden lezzet alırsın” (Nursi, , 1960, s.123).

İnsan, Dünyada sahip olunan varlıkların gerçek sahibi olmadığı için eldekileri zarardan ve eksilmeden korumak düşüncesine karşın çaresiz kalınması durumunda elem ve endişe içerisinde bulunmak kaçınılmazdır. Hâlbuki asıl mülk sahibi olan Cenab-ı Allah'ın ikram ve nimetleri onun güvencesinde olduğu için fazla endişe etmeden eldekiler için öncelikle şükretmeye çalışmak gerekir. Eldekiler gitse de asıl sahibi nihayetsiz rahmet ve kudret sahibi olduğu için yerine başkasını vermesiyle şükreden daha fazla lezzet alır.

“Bu kâinatın Sâni'-i Kadîr ve Hakîm'inin mülkünde iştirak yeri yoktur. Çünkü herşeyde nihayet derecede intizam bulunduğundan, şirki kabul edemez. Çünkü müteaddid eller bir işe karışır, o iş karışır. Bir memlekette iki padişah, bir şehirde iki vali, bir köyde iki müdür bulunsa; o memleket, o şehir, o köyün her işinde bir karışıklık başlayacağı gibi.. en edna bir vazifedar adam, o vazifesine başkasının müdahalesini kabul etmemesi gösteriyor ki; hâkimiyetin en esaslı hâssası, elbette istiklal ve infiraddır” (Nursi, 1955, s.183).

Kainatta görünen nihayetsiz intizam, düzen, uyum ve ahengin tek bir sahibi olduğunu ve tek bir amaç için çalıştırıldığını göstermektedir.

“لَهُ الْمُلْكُ” Yani: Mülk umumen onundur. Sen, hem onun mülküsün, hem memluküsün, hem mülkünde çalışıyorsun. Şu kelime, şöyle şifalı bir müjde veriyor ve diyor: Ey insan! Sen kendini, kendine mâlik sayma. Çünkü sen kendini idare edemezsin, o yük ağırdır. Kendi başına muhafaza edemezsin, belalardan sakınıp, levazimatını yerine getiremezsin. Öyle ise beyhude ızdıraba düşüp azab çekme, mülk başkasınındır. O Mâlik, hem Kadîr'dir, hem Rahîm'dir; kudretine istinad et, rahmetini ittiham etme. Kederi bırak, keyfini çek. Zahmeti at, safayı bul. Hem der ki: Manen sevdiğin ve alâkadar olduğun ve perişanîyetinden müteessir olduğun ve ıslah edemediğin şu kâinat, bir Kadîr-i Rahîm'in mülküdür. Mülkü sahibine teslim et, ona bırak, cefasını değil, safasını çek. O hem Hakîm'dir, hem Rahîm'dir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder, çevirir. Dehşet aldığın

zaman, İbrahim Hakki gibi "Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler" de, pencerelerden seyret, içlerine girme" (Nursi, 1955, s.228).

Önemli olan zilyesinde bulunan mülkiyeti suiistimal etmemek ve onun hukukunu da gözetmektir. İnsan mülkiyetin devamından mesul tutulmamış tam tersine hukukunu gözetmek ve verilmiş gayesini takdir ederek mülk sahibinin mesajını doğru anlayarak doğru davranışlar içerisine girmekle mükellef tutulmuştur. Gerçek mülk sahibi Allah'tır.

"Herkesin iman mukabilinde bu zemin yüzü kadar bağlar ve kasırlar ile müzeyyen ve bâki ve daimî bir tarla ve mülkü kazanmak veya kaybetmek davası başına açılmış. Eğer iman vesikasını sağlam elde etmezse kaybedecek. Ve bu asırda, maddiyunluk taunıyla çoklar o davasını kaybediyor" (Nursi, 1955:21).

Gerçek imanı elde eden adam, ol deyinde her şeyi yaratan Allah'ın rızasına ulaşarak dünyalar kadar ebedi mal ve servet elde etme telaşında olmalıdır. Geçici varlıklara gerçek sahipmiş gibi davranarak onlarla avunmak akıl karı değildir. Emanet olarak verdiği vücut ve hayat nimetini onun emrinde hareket etmek şartıyla ebedileştirmek için satın almak istiyor.

"Eğer Allah'ı buldunsa bütün eşya senindir gör.

Eğer Mâlik-i Mülk'e memluk isen Onun mülkü senindir gör" (Nursi, 1960, s.220).

Her şey Onun emri ve tasarrufunda olduğu için onun nihayetsiz kudret, ilim ve rahmetine dayanmak isteniyorsa Onun rızası dahilinde mülkiyet üzerinde tasarruf edilmelidir. En büyük güvence ise ihlasla takva ve ameli salihtir. O nedenle asıl sigorta mevcut elindeki ebedileştirmeye çalışmak ve yok olmak tehlikesine karşı güvenceye alacak bir mekanizmayı elde edebilmektir. Hakikat noktasında dünyevi mal ve varlıkları geçici olarak korumaya çalışmak ve dünya muhabbeti ve gerçekten sahiplenme duygusuna kapılmadan emanetçi hissiyatıyla sigortalamak bazı sakıncaları olmakla birlikte meşru olarak görülebilmektedir.

Sonuç

Her dinde toplumsal yaşamla ilgili, diğer insanlar ve doğa ile olan ilişkileri düzenleyen hükümlerin az veya çok, doğru ya da yanlış mevcut olup, bu ilkelerin mülkiyet hakları ve sigortacılık uygulamalarını da etkilediği ve bireysel tercihleri etkilediği genel olarak bilinmektedir. Bu anlamda dindar insanların iktisadi hayattaki tercihleri ve ekonomik davranışları değişebileceğinden dolayı üretim, tüketim ve yatırım ile ilgili seçimleri ve etkinlikleri de dini değer yargıları, sigortacılık ve mülkiyet anlayışına göre değişim

gösterebilecektir. Yapılan analizler sonucunda araştırma sorularımız şu şekilde cevaplanabilmiştir:

İslam dininin ilkeleri mülkiyet ve sigortacılık açısından analiz edilebilir mi?

Mülkiyet hakları sadece İslam hukukunda iyi kurulmuş olmakla kalmaz, aynı zamanda tartışmasız İslam toplumunun beş temel ilkesinden biridir. Bu nedenle, mülkiyet haklarına öncelik verilmesi bakımından saygı gösterilmesi ve korunması gerekir. Dini açıdan, Allah'a ait tüm mülk yelpazeleri olsa da, mülk sahipleri olarak insanların, Şeriatın eşitlikçi hükümlerine uymak koşuluyla, arazide mülkiyet haklarının olağan aralığını üstlendiği konusunda ciddi tartışmalar yapılmamıştır. Üstelik arazi idaresi, arazi kaydı, kent planlaması, su politikaları ve çevre koruma alanlarında İslami yaklaşımlar belirgindir. İslam toplumunda mülkiyet haklarının niteliğini ve kapsamını anlamak ilahi ferman ve Hz. Peygamber'in (S.A.V.) sözleri ve örneklerinden hareket edilmesi gerekir.

Hz. peygamber, kazancın dolayısıyla mülkiyetin en hayırlısının el emeğinin mahsulü olan kazanç olduğunu bildirmiştir (Buhari, buyu:15). Bunun gibi, helal yollardan elde edilen mülkiyeti korumak, bir yönüyle emeğe olan saygının bir ifadesidir. Bu yüzden, mülkiyeti elde etme yolları sınırlandırılmıştır. Yine meşru mülkiyet korunmuştur ve müdafaa hakkı verilmiştir: "*Malının önünde onu korumak için öldürülen kimse şehittir*" (Buhari, buyu:15). Bu şekilde, İslam'ın malı koruma ilkesi ortaya çıkmış oluyor. Bu ilke, hem malı saldırandan korumak, hem de onu israf etmekten ve yok etmekten korumak anlamına gelir.

Şeriatın mülkiyet haklarını kabul ettiğini ve özel olarak sahiplik haklarını tanımladığı kuvvetle savunulmaktadır. Dahası İslam hukuku, mülk sahiplerinin haklarını ve ayrıcalıklarını korumak için gereken kurumsal çerçeveye sahiptir. Ayrıca, bu kurumların mülkiyet elde etme araçlarını düzenleyen belli kuralları ihlal etmemesi koşuluyla İslam'ın ekonomik özgürlüğe ve serbest piyasalara izin verdiği anlaşılmaktadır. Bu arada, devletin, kaynakların verimli bir şekilde tahsisini kolaylaştırmak için piyasa odaklı politikaları teşvik etmesinde bir sakınca görülmemektedir. Bununla birlikte, devletin, mülkiyet haklarının uygulanması ile sınırlı olarak, pazarın müdahalesini asgari düzeyde tutması gerekmektedir. Dolayısıyla, gelir dağılımını iyileştiren, sosyal adaleti yeniden kuran ve Şeriatın gereklerine uyan tüm ekonomik ve sosyal kurumlar kurulmalıdır. Hisbe teşkilatının kuruluşu, etik ve yasal kısıtlamaların izlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dahası, bu kurumların kurulmasının ekonomik kalkınmayı teşvik edeceği de savunulmaktadır.

İslam`da özel mülkiyetin çerçevesini meşru insanlık çıkarları çizmektedir. Toplumun menfaati gerektirdiği zaman, özel mülkiyete müdahale edilebilir. Nitekim Hz. Peygamber`in muhacirleri ensar`ın mallarına geçici olarak ortak kılması ve bir seferde fazla gıda maddelerini askerler arasında dağıttırması özel bir uygulama olup, buna örnek olarak verilebilir.

Günümüzdeki sigorta ile İslami sigorta arasında biçim ve nitelik farkı mevcuttur. Günümüzdeki sigorta ve tekrar-sigorta (reassurance) alanında kartel gibi ortaklıkların kurulması eğilimi, İslami hayat değerlerine ters düşmektedir. Günümüzdeki sigorta ortaklıkları, topladıkları fonlarını faizli teşebbüslere yatırmaktadırlar. İslami sigorta ortaklıkları ise, “*Mudarebe*” temeli üzerine doğrudan doğruya ya da İslami Bankalar ve diğer özel kredi kurumları ile ortaklaşa sermaye borç verebilirler. Ayrıca, İslami bankalarda bir bireysel emeklilik ve sigorta bölümleri de açılmaktadır.

Çağdaş bir eser olması açısından Risale-i Nur tefsiri İslam ekonomisinin sigortacılık ve mülkiyet temellerini ortaya koyabilmekte midir?

Risale-i Nur`da mülkiyet hakkı ve sigortacılık şeklinde bir bölüm bulunmamakla birlikte mülkiyet olarak kabul edilen varlıklarla insanın ilişkileri, tüm mevcudatın sahibinin aynı olması ve aynı amaçla sevk ve idare edildikleri gerçekliği ile insanın yeryüzüne halife olarak tayin edilmesi nedeniyle tüm varlıklarla olan münasebeti hakkında muhtelif yerlerde ifadeler mevcuttur. Bu ifadelerden mevcudatın ve mülkiyetin hakikatinin, yaratılış gayesinin anlaşılacak fitri şeriat denilen tabiat içerisinde tesis edilmiş olan kanunlara uygun davranmak gerektiği belirtilmektedir. Mevcudat ve mülk edinilebilecek her şeyin aynı zamanda Allah`ın bir mektubu olduğu, onun isim ve sıfatlarını gösteren bir ayine olduğu ve doğru şekilde bunlardan istifade ederek ebedi bir hayatı kazanmanın mümkün olduğunun altı çizilmektedir.

Her şey Allah`ın emir ve tasarrufunda olduğu için Onun nihayetsiz kudret, ilim ve rahmetine dayanmak isteniyorsa Onun rızası dahilinde mülkiyet üzerinde tasarruf edilmelidir. En büyük güvence ise ihlas, takva ve amel-i salihtir. O nedenle asıl sigorta, mevcut elindekini ebedileştirmeye çalışmak ve yok olmak tehlikesine karşı güvenceye alacak bir mekanizmayı elde edebilmektir. Hakikat noktasında dünyevi mal ve varlıkları geçici olarak korumaya çalışmak ve dünya muhabbeti ve gerçekten sahiplenme duygusuna kapılmadan emanetçi hissiyatıyla sigortalamak bazı sakıncaları olmakla birlikte meşru olarak görülebilmektedir. Şeri hukukta mevcut olan “*seddi zarar*” ilkesi elde bulunan kendi mülkiyetinde olsun olmasın başkalarının emaneti dahi olsa her türlü hak ve mülkiyete gelebilecek zararların giderilmesi

gerekliliğini şart koyar. Bu gerekliliğin yerine getirilmesinde kooperatif usulü veya dayanışma sandığı şeklinde olan fonların kullanımı İslam ekonomisi kapsamında kabul edilebilir bir iktisadi teşebbüstür. Diğer kriterlerden birisi de bu fonların faiz gibi yatırım araçlarına bulaştırılmamasıdır. Sigorta kapsamında ayrılan aidat veya fonların toplandığı sandık ticari faaliyette bulunabilir.

Bediuzzaman, iktisadi kalkınma ve büyüme ile sosyal düzen ve gelişmenin dünyaya teşvik ile değil, “*mesailerinin tanzimine ve mâbeynlerindeki emniyetin tesisine ve teavün düsturunun teshili*” ile mümkün olduğunu ifade etmektedir. *Mesailerin tanzimi* kapsamında hak ve sorumluluklar ile resmi münasebetlerin alt yapısı ve kurallarının belirlenmesi gerekir. *Mabeynlerindeki emniyetin tesisi* için hak ve mülkiyete zarar verebilecek davranışların güvenceye alınması ve risklerin yönetilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. *Teavün düsturunun teshili* ise zarara düşenlere yardım mekanizmalarının geliştirilmesi ve risklerin meydana gelmesi durumunda yıkıcı etkileri önleyecek şekilde mağdurlarla dayanışma ve potansiyel tehditlere karşı önleyici, tedavi edici ve tespit edici süreç ve araçları geliştirmeyi gerektirmektedir. Ancak bunlar yapılırken Şeriatın emrettiği sınırların aşılmaması ve faiz gibi haramlara girilmemesi gerekmektedir. Bu nedenle de sigortacılık sisteminin batılı finans kuruluşlarının etkisinden kurtarılarak riskin paylaşılması ve ortaklık üzerine kurgulanması ile ilgili mesailerin ve sistemin gözden geçirilmesi gerekir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta sigortacılığın insanlar arasından güveni tesis etmesi, haksızlıkların ve mağduriyetlerin güvence sistemi ile bertaraf edilmesi noktasında aslında toplumsal kalkınma ve sosyal düzenin bir gereği olarak görülebildiği hususudur. Ancak Risale-i Nur içerisinde verilen temel ilkeler ve değerler dikkate alındığında, yardımlaşma, zararı öleme ve ticari faaliyeti besleme hususları da gözetilerek sigortacılık ve sosyal güvencenin faiz geliri getiren bir sistem olmaktan kurtarılması en önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Abd Al-Kader, A. (1959). ‘Land, Property and Land Tenure in Islam’. *Islamic Quarterly*, 5.
Ahmed, M. (1975). *İslam İktisadı, Çev: Y.Ziya Kavakçı*, İstanbul: Çağaloğlu Yayınları, No:22,.
Alchian, A. A. (1977). Some Economics of Property Rights. A. Alchian içinde, *Economic Forces at Work*. Indianapolis: Liberty Fund.

- Ansari, M. (1994). İslamic Perspectives on Sustainable Development. *The American Journal of Islamic Studies*, 394-402.
- Armağan, S. (1991). *Ana Hatları İle İslam Ekonomisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, No :96.
- Aslan, H. (2015). Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri. *IJISEF* (s. 1-26). Sakarya: <http://ijisef.org/index.php/IJISEF/article/view/14/14>.
- Aström, Z. H. (2011). Paradigm Shift for Sustainable Development: The Contribution of Islamic Economics. *Journal of Economic and Social Studies*, 73-84.
- Bashir, A.-H. M. (1999). Property Rights in Islam. *Third Harvard University Forum on Islamic Finance*, http://ifpprogram.com/login/view_pdf/?file=Property%20Rights%20in%20Islam.pdf&type=Project_Publication.
- Behdad, S. (2006). Property Rights in Contemporary Islamic Economic Thought: A Critical Perspective. *Review of Social Economy*, 185-215.
- Çayıroğlu, Y. (2014). İslâm İktisadının karakteristik özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 149-183.
- Çayıroğlu, Y. (2014). İslâm İktisadının karakteristik özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 149-183.
- Debbaoğlu, A. (1979). *İslam İktisadına Giriş*. Dergah Yayınlar: İstanbul.
- Döndüren, H. (1993). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Gundolf, K., & Filser, M. (2013). Management Research and Religion: A Citation Analysis. *Journal of Business Ethics*, January 1, 177-185.
- Hacak, H. (2006). İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/1530/2006-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Haneef, M. A., & Furqani, H. (2009). Developing the Ethical Foundations of Islamic Economics: Benefitting from Toshihiko Izutsu. *Intellectual Discourse*, 173-199.
- Hoca. (2007). *Fıkıh ilmi dört büyük kısımdır*. Mumsema: <http://www.mumsema.org/ilim-ogrenmek-ve-ogretmenin-fazileti/115992-fikih-ilmi-dort-buyuk-kisimdir-1-ibadat-2-munakehat-3-muamelat-4-ukubat.html> adresinden alınmıştır
- J.Cornell, V. (2006). In the Shadow of Deuteronomy Approaches to interest and usury in Judaism and Christianity. A. Thomas içinde, *Interest in Islamic Economics* (s. 13-24). New York: Routledge.
- Jha, Y. (2013). Examining the Meta-Principles of Modern Economics and their Implications for Islamic Banking and Finance. *Islamic Sciences*, Vol. 11, 169-181.
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 52-76.
- Karaman, H. (1987). *Mukayeseli İslam Hukuku, C:1,2,3*. Nesil Yayınları: İstanbul.
- Karaman, H. (2002). *Laik Düzendeki Yaşamak, C:1,2,3*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Khan, M. F. (2013). Theorizing Islamic Economics: Search for a Framework for Islamic Economic Analysis. *Islamic Econ.*, Vol. 26 No. 1, 203-236.
- Koehler, B. (2011). The Economist Mohammed Ibn Abdullah (570 – 632). *Economic Affairs*, 109-114.
- Kuran, T. (1995). Islamic Economics and the Islamic Subeconomy. *Joumai of Economic Perspectives*, 155-173.
- Marsuki, M. Z. (2009). Religious Agendas Towards Sustainable Development: An Islamic Perspective. *Malaysian Journal of Science and Technology Studies*, 22-39.
- Mennan, M. (1984). *İslam ve Çağdaş Ekonomik Konular*. İstanbul: Fikir Yayınları, Terc:Ali Zengin, .
- Mevdudi, E. (1985). *Faiz*. İstanbul: Bir Yayıncılık, Çev: Beşir Eryarsoy, No:41.
- Munzer, S. R. (1990). *A Theory of Property*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nakvi, N. H. (1985). *Ekonomi ve Ahlak*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Nienhaus, V. (2013). Method and Substance of Islamic Economics: Moving Where? *Islamic Economics*, 169-202.
- Nursi, B. S. (1955). *Asayî Musa*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, B. S. (1956). *Mektubat*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, B. S. (1960). *Mesnevi-i Nuriye*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, B. S. (1960). *Sözler*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1956). *Kastamonu Lahikası*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Riis, O. (1989). The Role of Religion in Legitimizing the Modern Structuration of Society. *Acta Sociologia*, 137153.
- Sağlam, H. (2011). İslâm hukuk tarihindeki âkile bugünün sigortası mıdır? *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, <http://dergi.cumhuriyet.edu.tr/cumuilah/article/view/1008000882/1008000876>.
- Sağlam, H. (2012). Sigortanın Sosyal Ve Özel Sigortalar Şeklindeki Taksiminden Hareketle Ticârî Ve Yardımlaşma Sigortalarının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423867965.pdf>.

- Shatzmiller, M. (2001). Islamic Institutions and Property Rights: The Case Of the "Public Good" Waqf. *Koninklijke Brill NV, Leiden*, 44-71.
- Shittu, A. B. (2014). The Qur'anic worldview: A springboard for cultural reform. *Intellectual Discourse*, 239-242.
- Şirvan, İ. (1997). Risale-i Nur'da "İktisat" Bir Giriş Denemesi. *Köprü Dergisi*, 57. Sayı.
- Tabakoğlu, A. (1988). *İslam ve Ekonomik Hayat*. Ankara: Diyanet Yayınları.
- Talegani, M. (1989). *İsmal ve Mülkiyet*. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Tekafül. (2017). *Tekafülün Normal Sigortadan Farkı*. Tekafül Sigorta: <http://www.tekafulsigorta.com/> adresinden alınmıştır
- Valibeigi, M. (1993). Islamic Economics and Economic Policy Formation in Post-Revolutionary Iran: A Critique. *Journal of Economic Issues*.
- Vandevelde, K. (1981). The New Property of the Nineteenth Century: the Development of the Modern Concept of Property. *Buffalo Law Review*, 29.
- Wilber, C. K. (1974). The 'New' Economic History Re-examined: R. H. Tawney on the Origins of Capitalism. *American Journal of Economics & Sociology*, July 1, 249-258.
- Yıldırım, İ. (2014). Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye'de uygulanabilirliği . *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri dergisi* , <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/151080>.
- Zaim, S. (1992). *İslam-İnsan-Ekonomisi*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.
- Zaman, A. (2012). Crisis in Islamic Economics: Diagnosis and Prescriptions. *Islamic Econ, n., Vol. 25 No. 1*, 143-166.

Makale Yazım Kuralları

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün, JOMELIPS Dergisi 2016 yılından itibaren; İktisat, İşletme, Maliye, Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, Çalışma Ekonomisi, Endüstri İlişkileri, Tarih, Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, İslami İlimler, Coğrafya gibi çeşitli bilim alanlarında yayın hayatını sürdürmektedir.

- Hakemli bir dergi olup, Haziran ve Aralık aylarında yılda iki kez yayınlanmaktadır.
- Editörlüğümüze gelen makaleler, bir ön incelemeden sonra Hakem Kurulu içerisinde konunun uzmanı olan iki, gerektiğinde üç hakemin değerlendirmesinden geçmektedir.
- Dergiye ancak başka bir yerde yayınlanmamış veya halen yayınlanmak üzere değerlendirme sürecinde olmayan yazılar gönderilebilir. Hakem değerlendirme süreci sonunda yazı yayına kabul edilirse, yazının tüm yayın hakları JOMELIPS Dergisi'ne aittir.
- Başlık makaleyi betimleyici olmalı, makalenin esas konularını teşkil etmelidir. Türkçe ve İngilizce başlıklar mümkünse 13-15 kelimeyi aşmamalıdır. Yazının başlığı büyük harflerle 14 punto ve koyu olarak yazılmalı; Özet yerine “Öz” kavramı kullanılmalıdır. Öz makalenin ana bölümlerinin her birinin kısa özetini içermeli, okuyucunun makaleyi bütünüyle okumaya karar vermesini sağlayacak bilgileri içermelidir. Öz, özet dahil tüm ana başlıklar 12 punto büyük harflerle, alt başlıklar ise küçük harflerle, koyu ve 12 punto olarak yazılmalıdır.
- Dergimize gönderilecek makaleler Türkçe veya yabancı dilde (İngilizce, Fransızca veya Almanca) olabilir. Makalenin Türkçe ve İngilizce dilleriyle hazırlanmış en çok 100-250 kelimelik özetinin de eklenmesi gerekir (İngilizce ve Türkçe başlık da yer almalıdır). Ayrıca bu özetin altında, çalışmanın alanını tanımlayabilecek Türkçe ve İngilizce “anahtar sözcükler, (keywords)” de bulunmalıdır.
- Yazılar A4 ebatlı kağıda aşağıdaki biçimde yazılmalıdır. Makale kaynakça dahil; Sayfa sayısı olarak 25 sayfayı, kelime sayısı olarak da 8000 kelimeyi geçmemelidir. Üst : 2,5 cm Sol : 3 cm Alt : 2,5 cm Sağ : 2,5 cm Karakter : Times New Roman 12 punto Satır Aralığı : 1.5 (Paragraf girintileri önce ve sonra 0 nk ve blok yazım şekli yani paragraf başı için girinti yok).
- Makalede satır boşluğu bırakılması gereken yerler şöyledir; Başlıklardan önce ve sonra (1,5 satır aralığında), paragraflar arasında (1,5 satır aralığında), kaynaklar arasında (1 satır aralığında).
- Makaleyi bölümlere ayırmada ondalık sistem kullanılmalıdır. Tablo ve şekillerin hazırlanmasında derginin boyutları ve genel dizayn dikkate alınmalıdır. Şekillere ve tablolara başlık ve sıra numarası verilmeli ve sayfaya ortalanmalıdır. Başlıklar tabloların üstünde şekillerin ise altında yer almalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın en sağında bulunmalıdır.
- Tüm yazılar; Amerikan Psikologlar Derneği (American Psychological Association, APA) tarafından yayınlanan “ The Publication manual of the American Psychological Association (6th edition), 2001 “ isimli kaynakta belirtilen yazım ilkelerine uygun bir biçimde yazılmalıdır. Apa'nın 6. Baskısı yazarların dikkate alacağı versiyon olmalıdır.
- Bahsedilen kaynağa ilişkin internet adresi ; <http://www.apastyle.org/> ,
- http://www.muhenberg.edu/library/reshelp/apa_example.pdf
- Makale, sağ üst köşeden sisteme kullanıcı kaydı yapıp, sistem üzerinden gönderilmelidir.

Metin İçi Referanslar/Göndermeler

- Metin içi gönderme ve atıflar, parantez içi sisteme göre verilmelidir. Dipnot, kaynak bilgisi dışındaki açıklama veya bilgilerin verilmesinde kullanılmalıdır.
- Kitaplara yapılan göndermelerde, yıl bilgisinden sonra virgöl konulmalı ve sayfa numarası verilmelidir. Ancak kitabın belli bir sayfasına gönderme yapılmayıp eser hakkında genel bir değerlendirme yapılıyorsa sayfa numarası vermeye gerek yoktur.
- Başka bir metinden aynen yapılan ve kelime sayısı 40'tan az olan alıntılar tırnak içinde verilmelidir. 40 kelimedenden fazla olan aynen alıntılar yeni bir paragrafta, 10 punto ve normal metnin sağ ve sol tarafında tarafından birer cm daha içeriden yazılmalıdır.
- İki ya da daha fazla yapıta gönderme yapılıyorsa alıntı yapılan yapıtların yazarlarının soyadları, alfabeğe göre sıralanmalı ve eserler arasına noktalı virgöl konulmalıdır.
- Aynı soyadlı yazarlardan, yayını daha eski tarihli olsa bile adının ilk harfi alfabetik olarak önce gelen kaynakçada önce belirtilir.

Aydın, A. (1999). Gelişim ve öğrenme psikolojisi. Ankara: Anı.

Aydın, B. (2005). Çocuk ve ergen gelişimi. İstanbul : Atlas.

- Aynı soyadına sahip birden fazla yazara gönderme yapılıyorsa eserlerin yayın yılları farklı olsa bile cümle içinde yazarların adları da belirtilmelidir: (Çetin Semerci, 2007; Nuriye Semerci, 2006).
- Farklı yazarlara ait iki veya daha fazla çalışma aynı parantez içinde kaynak olarak verilecekse alfabetik sıralama yapılır ve kaynaklar arasına noktalı virgöl konulur: (Semerci, 2007; Ünal, 2012)
- Aynı yazarın iki veya daha fazla çalışması aynı parantez içinde kaynak olarak verilecekse yazar soyadı sadece bir kez yazılır, eserler arasına virgöl konulur: (Güneş, 2007, 2009, 2010-a, 2010-b)
- Alıntının kaynağı ikinci bir yayına dayanıyorsa "Güneş, 2007'den aktaran Ünal, 2012" şeklinde atıf verilir ve kaynakçada hem Ünal, 2012'nin hem de Güneş, 2007'nin künyesi yazılır.

- Metin içi atıf örnekleri:

Tek Yazarlı:

Güneş'e (2007) göre ...,

Güneş (2007) ...,

.... (Güneş, 2007).

.... (Güneş, 2007, s. 46).

İki Yazarlı:

Babadoğan ve Ünal'a (2011) göre ...,

Babadoğan ve Ünal (2011) ...,

... (Babadoğan ve Ünal, 2011).

İkiden Çok Yazarlı

Hırça'ya vd. (2009) göre,

Hırça vd.(2009) ...

.... (Hırça vd., 2009).

Kaynakların Yazımı

- Atıfta bulunulan bütün eserler, “KAYNAKLAR” bölümünde alfabetik olarak verilmelidir. Eser bilgisi, ikinci ve sonraki satırlara taşarsa bu satırlar, 1 cm daha içeriden yazılmalıdır.
- Bir yazarın aynı yılda yayımlanmış birden fazla yayını varsa bu yayınlar kaynakçada yıl bilgisinden sonra “a, b, c ...” konularak (2001a, 2001b, 2001c ... gibi) sıralanmalıdır.
- Cilt, sayı, yıl, sayfa numarası vb. bilgilerin bulunduğu elektronik dergilerin kaynakçada verilmesi, basılı dergi gibi yapılır. Bu tür yayımlar için ayrıca web adresini, erişim tarihini vermeye gerek yoktur.
- Kaynaklar bölümündeki künye bilgilerinin yazımında aşağıdaki örnekler dikkate alınmalıdır.

Tek Yazarlı Kitap

Güneş, F. (2007). Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma. Ankara: Nobel.

Kitap adının sadece ilk harfi (özel isim yoksa) büyük, sonraki kelimeler küçük harfle yazılır. Kitap adı italik yazılır.

İki Yazarlı Kitap Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.

İkiden Çok Yazarlı Kitap Ayhan, H., Dodurgalı, A. vd. (2010). Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları. İstanbul: Timaş.

Kitapta Bölüm

Karaburgu, O. (2006). Cemil Meriç'in dil ve edebiyat üzerine düşünceleri. Cemil Meriç içinde (s. 185-189). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Editörlü Kitap

Güneş, F. (Ed.) (2013). Eğitim bilimine giriş. Ankara: Pegem Akademi.

Editörlü Kitapta Bölüm

Tosun, C. ve Genç, M. (2014). Eğitimin bilimsel temelleri ve araştırma yöntemleri. Firdevs Güneş (Ed.), Eğitim bilimine giriş (2. Baskı) içinde (s. 155-166). Ankara: Pegem Akademi

Birden Çok Baskısı Olan Kitap

Özbay, M. (2009). Türkçe özel öğretim yöntemleri 1 (3. Baskı). Ankara: Öncü.

Çeviren (Çev.) / Hazırlayan (Haz.) Bilgisi Olan Kitaplar

Barzun, J. ve Graff, H. (1996). Modern araştırmacı. (Çev. Fatoş Dilber) Ankara: TÜBİTAK.

Kurum Yayını

Türk Dil Kurumu (TDK). (2005). Yazım Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Makale (Çok yazarlı makalelerde, makale ve dergi isminin yazımında yandaki örnek, yazar isimlerinin yazımında ise çok yazarlı kitapların yazımı dikkate alınmalıdır.)

Semerci, Ç. (2007). Öğretmen ve öğretmen adayları için yansıtıcı düşünme eğilimi (YANDE) ölçeğinin geliştirilmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 7(3), 1351-1377.

- Cilt numarası italik yazılır.

- Makale adının sadece ilk harfi (özel isim yoksa) büyük, sonraki kelimeler küçük harfle yazılır.

- Dergi adı italik ve her kelimenin ilk harfi büyük.

- Varsa doi:

Basılmamış Bildiri (Çok yazarlı bildirilerde, bildiri adı ve sempozyum bilgisinin yazımında yandaki örnek, yazar isimlerinin yazımında ise çok yazarlı kitapların yazımı dikkate alınmalıdır.)

Gün, Ö. (2014). 5. sınıf matematik öğretim programındaki kazanımların revize edilmiş Bloom Taksonomisine göre sınıflandırılması: sayılar öğrenme alanı örneği. 13. Matematik Sempozyumu. Karabük Üniversitesi, 15 – 17 Mayıs 2014, Karabük.

Basılmış Bildiri (Çok yazarlı bildirilerde, bildiri adı ve sempozyum bilgisinin yazımında yandaki örnek, yazar isimlerinin yazımında ise çok yazarlı kitapların yazımı dikkate alınmalıdır.)

Balyemez, S. (2012). Bildirme ekinin dil bilgisi öğretimindeki yeri üzerine. IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri II. Cilt. Muğla Üniversitesi, 22 – 24 Aralık 2011, Muğla. s. 339-344.

Tezler Er, H. (2010). Sosyal bilgiler eğitimi kapsamında ilköğretim öğrencilerinin biyografi kullanımına ilişkin görüşleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Gazete / Mecmua / Bülten Yazısı

Ülsever, C. (2002, 7 Aralık). Bu bayram çocuk oldunuz mu? Hürriyet, s. 16.

İnternet Sayfası

Emre, İ. (2012, Haziran 7). Şair, Şehir ve Şiir. www.ismetemre.com (Erişim Tarihi: 2012, 15 Temmuz).